

**BURDUR İLİ YEŞİLOVA İLÇESİ
FOLKLORU ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Ali Oğuzhan DURGUT
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN
Şubat, 2022
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURDUR İLİ YEŞİLOVA İLÇESİ FOLKLORU
ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hazırlayan
Ali Oğuzhan DURGUT

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN

AFYONKARAHİSAR 2022

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Burdur İli Yeşilova İlçesi Folkloru Üzerine Bir İnceleme**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08/02/2022

İmza

Ali Oğuzhan DURGUT

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Ali Oğuzhan DURGUT
	Numarası	190623118
	Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Burdur İli Yeşilova İlçesi Folkloru Üzerine Bir İnceleme
Tez Savunma Sınav Tarihi		08. 02. 2022
Tez Savunma Sınav Saati		16. 00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

BURDUR İLİ YEŞİLOVA İLÇESİ FOLKLORU ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ali Oğuzhan DURGUT

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Şubat, 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN

Kültür, her toplumun kendine özgü dünya görüşünde ürettiği, yaşattığı ve aktardığı, çeşitli kaynaklardan beslenerek gelişen, çağın şartlarına uyum sağlayarak varlığını sürdürebilen, hem bir toplumun eski inanç ve yaşam tarzından aktarılmış hem de yeni inanç ve yaşam tarzından doğmuş bir olgudur. Geçmişten günümüze toplumlar, yaşanan her türlü olayı belli bir inanç ve kurallar silsilesi içine sokarak sistemleştirmiş, hem kendileri hem de kendilerinden sonra gelecek kuşaklar için bir yaşam tarzı oluşturmuşlardır. Bu çalışmamızda, geçmişten günümüze Burdur'un Yeşilova ilçesinde yaşayan halkın binlerce yıldır nasıl bir sistemleştirme süreci yaşadığını kültürel unsurları bizzat kaynaklarından toplayarak belirleyeceğiz. Doğumdan askerliğe, evlilikten ölüme kadar neyin nasıl yapılması gerektiği, nedenleriyle beraber incelenecek; ayrıca geçmişten günümüze tüm bu sistematik yaşantının sonucu olarak ortaya konmuş olan sözlü edebi ürünlerimizi keşfedeceğiz. Çalışmamızın giriş bölümünde tez konumuz ile ilgili problem, amaç, önem, varsayım ve sınırlılıklardan bahsedilmiştir. “İlgili Alan Yazın” kısmında yörenin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri ile ilgili yazılmış olan kitaplar, tezler ve makaleler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yöntem kısmında çalışmamızı yaparken kullanmış olduğumuz bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerinden bahsedilmiştir. Bulgular ve yorumlar kısmında alandan derlediğimiz halk bilgisi ve halk edebiyatı ürünlerine ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise elde edilen halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerinin durumu, günümüzdeki yeri ve uygulanabilirliği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk kültürü, geçiş dönemleri, sözlü edebi ürünler, halk edebiyatı, halk bilimi.

ABSTRACT

A STUDY ON FOLKLORE OF YESILOVA DISTRICT IN BURDUR PROVINCE

Ali Oğuzhan DURGUT

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE**

February, 2022

Advisor: Assist. Prof. Dr. İbrahim ÖZKAN

Culture is a phenomenon that every society produces, maintains and transmits in its own unique worldview and develops by being fed from various sources. It can survive by adapting itself to the conditions of the era, and is a phenomenon both transferred from a society's previous belief system and lifestyle and born from a new belief system and lifestyle. From past to present, societies have systematized all kinds of events by putting them into a set of beliefs and rules, and have created a lifestyle for both themselves and future generations. In this study, we will determine how the people living from past to present in Yeşilova District of Burdur have been living in a systematization process for thousands of years by collecting the cultural factors from their own sources. From birth to military service, marriage and death, what should be done and how it should be done will be examined together with the reasons; we will also explore our oral literary works, which have been put forward as a result of all this systematic life from past to present. In the introduction part of our study, the problem, purpose, significance, assumptions and limitations of our thesis were presented. In literature review section, information was given on the books, theses and articles written about the folk literature and folklore works of the region. In the method section, scientific research methods and techniques used during the study were introduced. In findings and interpretations, folklore and folk literature works that we compiled from the field and their evaluations were included. In the conclusion, evaluations were carried out on the current place and applicability of the folklore and folk literature works.

Keywords: Turkish culture, transitional periods, works of oral literature, folk literature, folklore.

ÖN SÖZ

Bir milleti oluşturan en önemli iki unsur dil ve kültürdür. Kültür öğeleri, ait olduğu halkın yaşadığı coğrafi, tarihi ve ekonomik koşullara göre farklı biçim ve içeriklere sahiptir. Türkler tarih boyunca dünyanın birçok bölgesine göç etmiş ve yerleşmişlerdir. Bu bölgelerden geçmişten günümüze en önemlilerinden ve hâlâ Türk varlığının sürdürüldüğü noktalardan biri olan Anadolu, Türk kültürünün araştırılması, incelenmesi ve belirlenmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Binlerce yıldır bu topraklarda varlığını devam ettiren Türkler, Anadolu'yu ana vatan haline getirmesini bilmişlerdir. Bu binlerce yıllık yaşantının izlerini ise günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş olan geleneklerimizde ve kültürel unsurlarımızda net bir şekilde görmekteyiz.

Tezimizin amacı da yeni nesiller tarafından unutulmuş ya da devam ettirilse bile içi boşalmış ya da özü kaybolmuş bir şekilde yaşayan bu kültür unsurlarını, Teke yöresinin önemli illerinden olan Burdur'un Yeşilova ilçesi üzerinden açığa çıkarmaktır.

Yeşilova ilçesi, bulunduğu coğrafi konum gereği, hem Akdeniz Bölgesi'nin hem de Ege Bölgesi'nin kültür dağarcığını bir arada barındırmaktadır. Öte yandan ilçenin köy sayısının çokluğu ve büyük yerleşim yerlerine uzak olması, halk kültürüne ait unsurların kendini koruyarak günümüze kadar gelmesinde avantaj sağlamıştır.

Çalışmanın giriş kısmında, problem, amaç, önem, varsayım ve sınırlılıklar ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. İlgili alan yazın bölümünde, yöre ile ilgili şimdiye kadar yazılmış olan kitaplar, tezler ve makaleler hakkında bilgi verilmiştir. Yöntem kısmında ise çalışmamızda kullanılan bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde, Yeşilova ilçesinin coğrafi özellikleri, tarihî özellikleri, ilçede yaşayan nüfusa ait genel veriler gibi konular hakkında bilgi verilmiştir. Tezin ikinci bölümünü insan hayatında büyük önem taşıyan doğum, evlilik, askerlik, ölüm gibi hayatın geçiş dönemlerine ait geleneksel uygulamalar oluşturmaktadır. Yöremizden derlediğimiz halk bilgisi ürünleri ise üçüncü bölümde yer almaktadır. Tezin dördüncü bölümünü yöreden elde edilen halk edebiyatı ürünleri oluşturmaktadır. Sonuç kısmında ise, yöreden elde edilen halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri ile ilgili tespit ve değerlendirmeler sunulmuştur. Çalışmamızın sonunda ise, kaynak kişiler listesi, kaynakça, haritalar, fotoğraflar ve özgeçmiş kısmı yer almaktadır. Kaynak kişiler listesinde yöreden elde edilen halk bilgisi ürünlerinin derlendiği kişilerle ilgili bilgiler alfabetik sıra ile verilmiştir. Haritalar kısmında yöre ile ilgili bilgi kaynağı olabilecek haritalar gösterilmiştir. Fotoğraflar kısmında yöredeki derlemeler esnasında ilgi çeken, bilinmesi gereken mekân ve uygulamalar hakkında fotoğraflara yer verilmiştir. Kaynakça kısmında ise çalışmamızda kullanılan kitap, makale, tez, sempozyum vb. çalışmalarla ilgili bilgiler alfabetik sıra ile verilmiştir.

Burdur Yeşilova yöresi halk bilgisi ürünlerini derlediğimiz bu çalışmanın oluşturulması esnasında desteklerini esirgemeyen hocam Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN'a, memleketim Yeşilova'nın değerli sakinlerine ve en büyük motivasyon kaynağım olan eşim ve kızıma sonsuz teşekkür ederim.

Ali Oğuzhan DURGUT
2022, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

YEŞİLOVA İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. YEŞİLOVA COĞRAFYASI	14
1.1. YEŞİLOVA İLÇESİ AKARSULARI	16
1.2. YEŞİLOVA İLÇESİ GÖLLERİ.....	16
1.3. YEŞİLOVA İLÇESİ DAĞLARI.....	18
1.4. YEŞİLOVA İLÇESİ OVALARI.....	18
1.5. YEŞİLOVA İLÇESİ YAYLALARI	18
2. YEŞİLOVA TARİHÇESİ.....	18
2.1. BURDUR’UN TÜRKLERDEN ÖNCEKİ TARİHİ	19
2.2. YEŞİLOVA’NIN TÜRKLERDEN ÖNCEKİ TARİHİ	19
2.3. BURDUR’UN TÜRKLERDEN SONRAKİ TARİHİ	19
2.4. YEŞİLOVA’NIN TÜRKLERDEN SONRAKİ TARİHİ.....	21
2.4.1. Yeşilova’da Bazı Köylerin Kuruluş Anlatıları.....	23
3. YEŞİLOVA NÜFUSU	25

2. BÖLÜM

HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ

1. DOĞUM.....	30
1.1. DOĞUM ÖNCESİ.....	31
1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları	31

1.1.2. Hamileliği Önleme Yolları	33
1.1.3. Aşerme	34
1.1.4. Çocuğun Cinsiyetini Belirlemeye Yönelik Uygulamalar ve Tahminler	35
1.1.5. Hamilenin Kaçınmaları.....	36
1.2. DOĞUM SIRASI	37
1.2.1. Göbek Bağı.....	37
1.3. DOĞUM SONRASI.....	38
1.3.1. Lohusalık	38
1.3.2. Kırk Karışması/ Kırk Basması.....	39
1.3.3. Al Karısı	40
1.3.4. Kırklama	41
1.3.5. Çocuk	43
1.3.5.1. Ad Verme	43
1.3.5.2. Yürüyemeyen/ Konuşamayan Çocuk	44
1.4. DİĞER UYGULAMALAR VE İNANIŞLAR.....	44
2. SÜNNET	47
3. ASKERLİK	49
4. EVLENME	51
4.1. EVLENME BİÇİMLERİ.....	51
4.2. EVLİLİK YAŞI	52
4.3. EVLENME BEYANI.....	53
4.4. DÜĞÜN ZAMANI.....	53
4.5. EVLİLİK AŞAMALARI.....	54
4.5.1. Eş Seçimi.....	54
4.5.2. Kız İsteme/ Görücü Gitme/ Dünürlüğe Gitme.....	55
4.5.3. Söz Kesme.....	57
4.5.4. Başlık/ Kalın.....	58
4.5.5. Nişan	58
4.5.6. Düğüne Davet.....	59
4.5.7. Düğün.....	60
4.5.7.1. Düğün Öncesi	61
4.5.7.2. Düğün Esnâsı.....	65
4.5.7.3. Düğün Sonrası	95
5. ÖLÜM.....	97
5.1. ÖLÜM ÖNCESİ.....	98

5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	98
5.1.2. Kaçınmalar.....	99
5.2. ÖLÜM ESNÂSI	99
5.2.1. Ölümün Duyurulması	100
5.2.2. Defin İşlemleri.....	100
5.3. ÖLÜM SONRASI	104
5.3.1. Cenaze Evi	104
5.3.2. Ölünün Günleri.....	104
5.3.3. İskat/ Devir.....	106
5.3.4. Ölünün Eşyaları.....	106
5.3.5. Ruhla İlgili İnanmalar	106
5.3.6. Mezar ve Mezar Ziyaretleri.....	108

3. BÖLÜM

HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİ

1. HALK HEKİMLİĞİ VE HALK VETERİNERLİĞİ	110
1.1. HALK HEKİMLİĞİ.....	110
1.2. HALK VETERİNERLİĞİ.....	117
2. GELENEKSEL EL SANATLARI.....	118
2.1. DOKUMACILIK	118
2.2. KEPENEKÇİLİK	120
3. HALK MUTFAĞI.....	121
4. BAYRAMLAR VE KUTLAMALAR.....	126
4.1. RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMLARI.....	126
4.2. HİDİRELLEZ.....	130
4.3. KORU BOZUMU	130
4.4. AŞURE GÜNÜ	131
4.5. DİĞER ÖNEMLİ GÜNLER	131
5. ZİYARET YERLERİ.....	132
6. HALK TAKVİMİ.....	141
7. HALK METEOROLOJİSİ	143
8. ADLAR VE LAKAPLAR.....	143
9. ÇOCUK OYUNLARI	145

4. BÖLÜM

HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

1. HALK EDEBİYATINDA MENSUR TÜRLER.....	154
1.1. MASAL	154
1.1.1. Masallarda Kullanılan Formel İfadeler	155
1.1.1.1. Başlangıç Formelleri.....	156
1.1.1.2. Geçiş Formelleri	156
1.1.1.3. Bitiş Formelleri.....	156
1.1.2. Masal Metinleri.....	157
1.2. EFSANELER	161
1.2.1. Adları Belli Yerler Üzerine Anlatılanlar	162
1.2.2. İnsan Topluluklarının Oturdıkları Yerler	167
1.2.3. Yerleşmiş Bir Düzene Baş Kaldırmalar	168
1.2.4. Cinler, Periler ve Ejderhalar vb. Olağanüstü Güçte Yaratıklar	173
1.2.5. Şeytan.....	173
1.2.6. Hastalık ve Sakatlık Getiren Varlıklar.....	174
1.2.7. Mitik Nitelikte Hayvan Ve Bitkiler.....	175
1.2.8. Dinlik Efsaneler/ Tanrı ve Kahramanlarla İlgili Efsaneler.....	176
1.3. MEMORATLAR.....	183
1.3.1. Cinler ile Kurulan İletişim Biçimleri	184
1.3.2. Hızır ile Kurulan İletişim Biçimleri	189
1.3.3. Yatırlar, Evliyalar ve Şehitlerle Kurulan İletişim Biçimleri	189
1.3.4. Nazar Değmesi İnancı İle İlgili İletişim Biçimleri	190
1.3.5. Tam Tanımlanamayan Olağanüstü Bir Güçle Kurulan İletişim Biçimleri	191
2. HALK EDEBİYATINDA MANZUM TÜRLER.....	192
2.1. NİNNİLER	193
2.2. AĞITLAR.....	193
2.3. TÜRKÜLER.....	208
2.3.1. Aşk/ Seveda Konulu Türküler	212
2.3.2. Gurbet/ Ayrılık/ Hasret Konulu Türküler	215
2.3.3. Tören Türküleri.....	219
2.3.3.1. Düğün Türküleri	219
2.3.3.2. Asker/ Askerlik Türküleri.....	221
2.3.4. Olay Türküleri.....	221
2.3.5. Şikâyet Türküleri.....	228

2.3.6. Arzu/İstek Türküleri	229
2.3.7. Dînî-Tasavvûfî Nitelikli Türküler	231
2.3.8. Oyun Türküleri.....	231
2.4. MÂNİLER	234
2.4.1. Seveda Mânileri.....	236
2.4.2. Ramazan Mânileri.....	238
2.4.3. Askerlik Mânileri.....	239
2.4.4. Gelin-Kaynana Mânileri.....	240
2.4.5. Sosyal Konulu Mâniler.....	243
2.4.6. Gurbet Mânileri.....	244
2.4.7. Anne İçin Söylenmiş Mâniler	247
3. HALK EDEBİYATINDA SERBEST TÜRLER.....	247
3.1. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER	247
3.2. TEKERLEMELER.....	253
3.3. ALKIŞ VE KARGIŞLAR	254
SONUÇ	258
KAYNAKÇA.....	262
EKLER	266

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Yeşilova İlçesi 2007-2020 Yılları Arası Nüfus Değişimi Tablosu.....	26
Tablo 2. Burdur Yeşilova 2020 Nüfus Detayı Tablosu	26
Tablo 3. Yeşilova Mahalle ve Köyleri 2020 Nüfus Tablosu	27
Tablo 4. Teke Yöresinde Günlere Verilen Özel İsimler	142
Tablo 5. Yeşilova İlçesinden Derlenmiş TRT Repertuarında Kayıtlı Türküler.....	210

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Türkiye Haritasında Burdur	14
Şekil 2. Burdur Siyasi Haritası	15
Şekil 3. Yeşilova ve Köyleri.....	15
Şekil 4. Tarihi Salda Gölü Haritası	17

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

% : Yüzde

/ : Ve, veya

bkz. : Bakınız

H. : Hazreti

İ. Ö. : İsa'dan Önce

İ. S. : İsa'dan Sonra

İTÜ : İstanbul Teknik Üniversitesi

KK : Kaynak Kişi

Km. : Kilometre

s. : Sayfa

S. : Sayı

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TDK : Türk Dil Kurumu

TÜBİTAK : Türkiye Bilim ve Teknoloji Araştırma Kurumu

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

vs : ve saire

Yay. Haz. : Yayına hazırlayan

Yy : Yüzyıl

GİRİŞ

1. PROBLEM

Sözlü kültür ürünleri, yazılı bir şekilde kayıt altına alınmadığı sürece bozulmaya veya yok olmaya mahkumdur. Bunun en net örneği, günümüzde elimizde olan, geçmişe ait, bilinen sözlü kültür ürünlerinin birçoğunun yazılı kaynaklardan elde edilmesidir.

Yeşilova yöresinde yüzyıllardır anlatılagelen sözlü kültür ürünleri ve yaşanan gelenek göreneklerin, birçok yörede olduğu gibi yok olmaya yüz tuttuğu da aşikardır. Bunu saha derlemelerimiz esnasında, yaşı 80- 90 olan insanların bile “Babam bilirdi ama ben bilmiyorum”, “Onları bilenler hep öldü” gibi sözlerinden anlamak mümkündür. Bu durumun yaşanmasında da tabii değişik faktörler etkili olmuştur. Bunların başında, yörede sözlü aktarımı sağlayacak olan genç nüfusun farklı sebeplerden dolayı şehirlere veya yurt dışına göç etmesi; telefon, televizyon, internet gibi teknolojik gelişmelerin insanları tembelleştirip yalnızlaştırması; gelişen dünyada yaşantı, zevk ve eğlence anlayışlarının değişmesi gibi sebepler sayılabilir. İşte tüm bu sebepler bir araya geldiğinde sözlü kültür ürünlerinin ve gelenek göreneklerin günümüzde yok olmaya, unutulmaya başlaması, Türk halk kültürünün ve halk bilimi ürünlerinin yaşatılması ve korunmasında büyük problem teşkil etmektedir.

2. AMAÇ

Bu çalışmayla, Türk kültürünün asırlar öncesine ait birçok gelenek ve göreneğinin hala yaşamaya devam ettiği Burdur’un Yeşilova ilçesindeki gelenek ve görenekler ve halk bilgisi ürünleri tespit edilerek, bu değerli hazinenin gelecek kuşaklara aktarılması ve bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır. Yeşilova yöresi halk bilimi ürünleri ve gelenekleri, teknolojiye dayalı sebepler ve göçler dolayısıyla geçmişten günümüze akışında kopmalar ve değişmelere uğramış, bu yüzden bilimsel yöntemlerle elde edilen verilerin kayıt altına alınması, bu kopma ve değişmelerin ortaya çıkardığı olumsuz durumu en düşük seviyeye indirmeyi amaçlamaktadır. Bu konuda UNESCO ve onun çatısı altında Türkiye’de devam eden SOKÜM çalışmaları bilimsel ve kültürel açıdan çok kıymetlidir. Çalışmamızın da bu konudaki çalışmalara destek olacağı açıktır.

3. ÖNEM

Halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri, bir milleti millet yapan en önemli unsurlardan olan kültürel öğeleri oluşturması bakımından büyük önem taşımaktadır. Günümüzün gelişen dünyası ve değişen yaşam tarzı, zevkleri göz önünde bulundurulduğunda bu unsurların bilimsel yöntemlerle kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem taşımaktadır.

Yöre kültürü ile ilgili daha önce bilimsel düzeyde bir çalışmanın yapılmamış olması, bu çalışmayı daha değerli kılmaktadır. Burdur- Yeşilova ilçesi, kökeni yüzyıllar öncesine dayanan Türk kültürünün günümüzde hala devam eden örneklerini görmek ve Türk insanının karakteristik özellik ve uygulamalarını tespit etmek açısından çok önemli bir örnektir. Bunun sebebi, Burdur'un Türkiye'nin en küçük illerinden biri olması ve Yeşilova ilçesinin de nüfusunun büyük bölümünün köylerde yaşayan yaşlı nüfustan oluşmasından kaynaklıdır. Yeşilova'nın sahip olduğu 36 adet köy sayısı ile modern yaşam tarzı ve uygulamalardan, nispeten daha uzak kalarak özünü genel anlamda koruması da çalışmamızın bir diğer önemli yanıdır.

4. VARSAYIMLAR

Yörede çalışmalarımız esnasında kültürel unsurların ve halk edebiyatı ürünlerinin birçok farklı sebepten dolayı aktarımının yavaşladığını hatta yok olmaya yüz tuttuğunu gözlemledik. Bu durumun ortaya çıkardığı en olumsuz durum ise genç kuşakların tüm bu kültürel hazineden habersiz bir şekilde yaşaması, hatta yok oluşunu umursamamasıdır. Yine genç nesillerin gelişen dünya ve fiziki sınırları kaldıran teknoloji sebebiyle kendi öz benliklerini bilmedikleri, yabancı ve yanlış kültürle meyil gösterdikleri görülmüştür. Buradan hareketle kayıt altına alınmayan, aktarılmayan/ aktarılamayan kültürel değerlerin, yok olmak ya da bozulmaktan başka bir akıbete uğramayacağı açıktır. Çalışmamız, bu olumsuz durumlarla ilgili özellikle genç nesillerin bilinçlenmesini sağlayacak ve kültürel unsurlarımıza gereken önemin verilmesini sağlayacaktır.

5. SINIRLILIKLAR

Yöredeki çalışmalarımız esnasında en çok zorlandığımız konu şüphesiz 2020 yılının başından beri ülkemizi ve dünyayı etkisi altına alan ve tüm normallerimizi tamamen değiştiren Covid- 19 salgınıdır. Salgın sebebiyle alınan önlemler kapsamında sokağa çıkma yasağı, karantina uygulamaları gibi durumlar bizi oldukça zorlamış,

ayrıca görüştüğümüz kişilerin genel olarak yaşlılardan oluşması, hem bizi hem de kaynaklık eden yaşlı kişileri hastalık dolayısıyla tedirgin etmiştir. Bu yüzden görüşmeler genel olarak toplu ve kapalı ortamlarda yapılamamış, bazı kişiler de karantina veya hastalık sebebiyle görüşmeyi kabul etmemişlerdir.

Çalışmamızda sınırlılık oluşturan bir diğer durum ise yöre dışına verilen göçlerdir. Eğitim, ekonomi gibi farklı sebeplerden dolayı yöreden göç edenlere maalesef ulaşılamamış ve bilgilerinden faydalanılamamıştır.

Yine yörede çalışmalarımızın büyük çoğunluğu yaz aylarına denk geldiği için, çiftçilikle uğraşan kişilerden de yapmaları gereken işlerden dolayı faydalanılamamıştır.

6. KAPSAM

Çalışmamızda, Türk kültürünün birçok farklı örneğini barındıran yöremizin unutulmaya yüz tutmuş halk bilgisi ürünleri, halk inançları, halk hekimliği uygulamaları ve insan hayatında ve toplum yaşantısında önemli yer tutan geçiş dönemi gelenekleri üzerine araştırmalar yapılarak, elde edilen bulgular halk bilimi kuram ve yöntemlerine göre tasnif edilip incelenecektir. Çalışmamız, Burdur Yeşilova ilçesi ve köyleri üzerinden yapılacaktır. Çalışmamızda araştırma noktaları arasındaki küçük söyleyiş ve uygulama farkları üzerinde durulmayacak, geleneklerin kökeni ile ilgili yorumlara da ayrıntısıyla girilmeyecektir. Ayrıca çalışmada etnik köken olarak farklı kabul edilen yerleşim yerleri incelenmeyecektir.

7. İLGİLİ ALAN YAZIN

7.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

7.1.1. Halk Bilimi (Folklor)

İnsanlık, diğer milletleri ve toplulukları tanıma yolunda var oluşunun başlarından beri birçok tecrübe yaşamıştır ancak bu tanımanın önemi konusunda farkındalığı orta çağ bittikten sonra kazanmıştır diyebiliriz.

İstanbul'un 1453 yılında fethedilmesi ve yeni ticaret yolları bulmak için başlayan coğrafi keşifler sonucu Avrupa'ya o yüzyıla kadar hakim olmuş skolastik düşünce büyük ölçüde sarsılmıştır. Coğrafi keşiflerle birlikte Afrika ve Amerika gibi ülkelere giden gezginler orada bulunan yerlileri tanımaya çalışmışlardır (Oğuz vd., 2008: 1- 2).

Bilimsel bir prensip ve bakış açısı ile folklor çalışmaları ise dünyada ilk defa Avrupa’da 19. yy başlarında yapılmaya başlanmıştır. Bu durum, Avrupa’daki sosyal ve kültürel hayatın değişim süreçlerinin bir sonucu olarak gösterilebilir. Çalışmaların ortaya çıkışını tetikleyen ise şüphesiz, 1789 Fransız İhtilali ve beraberinde getirdiği milliyetçi anlayış olmuştur. Bu anlayışla beraber milletler kendi öz ve benliklerine önem vermeye başlamış, bu da her milletin kendini millet yapan unsurlara adeta ayna tutmaya başlamasına sebep olmuştur.

Grimm kardeşlerin 1812 yılında Almanya’da “Ev Halkına ve Çocuklara Masallar” adlı çalışması ve Folk-lore terimini 1846 yılında bir bilim prensibiyle ele alarak kullanan W. John Thoms halk bilimi çalışmalarının Avrupa’da temellerini atmışlardır (Çobanoğlu, 2002: 21).

Folklor biliminin önemini Ekmekçioğlu (Ekmekçioğlu vd., 2001: 11- 12) şu sözlerle ifade etmektedir: “Bilindiği üzere, folklor, toplumun yarattığı maddi ve manevi kültürel öğelerini çeşitli boyutları ile ele alır, onlarla ilgili evrim, etkileşim, gelişim ve değişim gibi sorunları inceler, sonuçlar çıkartarak yasalar bulur ve kuramlar geliştirir.”

Bizdeki folklor çalışmaları ise Avrupa’dan çok sonraları başlamıştır. İlk folklor çalışmamız, birçok alanda olduğu gibi, yabancı bilim adamları tarafından yapılmıştır. Anadolu sahasında ilk derleme faaliyetleri, 19. Yy’da Macar Türkolog I. Kunoş tarafından yapılmıştır. Daha sonra bu çalışmalar, Ziya Gökalp, M. Fuat Köprülü, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Pertev Naili Boratav ve Mehmet Kaplan gibi isimler tarafından sistematik hale getirilerek günümüz Türk halk bilimi çalışmalarına öncülük etmiştir.

Ziya Gökalp, “Halka Doğru” adlı dergide yayımlanan “Halk Medeniyeti-I, Başlangıç” adlı yazısında folklore teriminin karşılığı olarak halkiyyat terimini kullanmıştır. Bu yazısında Ziya Gökalp, halk biliminin öneminden bahsedip folklorun tanımını yapmıştır. Mehmet Fuat Köprülü’de İkdâm gazetesinde yayımlanan “Yeni Bir İlim: Halkiyat- Folklor” başlıklı yazısında folklorun Avrupa’daki gelişiminden bahsedip folklorun ulusallığın oluşmasındaki önemini belirtmiştir. Folklor terimi açık bir şekilde ilk kez bu yazıda geçmiştir (Örnek, 2014: 30).

Bu bölümde folklor biliminin dünyada ve bizde ortaya çıkış süreci ile ilgili kısa bilgiler vermeye çalıştık. Çalışmamızda da bu süreçler ışığında Yeşilova yöresinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri ele alıp değerlendirmeye çalışılmıştır.

7.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

7.2.1. Burdur ve Yeşilova Yöresi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yeşilova, hem bulunduğu coğrafi konumu, hem turistik değerleri hem de tarihi ve kültürel önemi bakımından farklı bilim dallarından birçok araştırmacı ve yazarın ilgisini çekmiş bir ilçedir. İlçenin tarihte Ege ve İç Anadolu Bölgeleri illeri ile olan münasebeti, Ege Bölgesi'ne komşu oluşu ve şu an Akdeniz Bölgesi sınırları içerisinde yer alıyor oluşu, farklı bölgelerden araştırmacıların da dikkatini cezbetmiştir. Bu yüzden yöre ile ilgili kaynak kitap, makale ve tezler ele alınırken sadece yörenin adının geçtiği eserler değil, özellikle Burdur, Denizli'nin güneyi, Afyon'un güneyi, Isparta'nın doğusu ve Antalya'nın kuzeyini ele alan çalışmalardan da bahsetmek gerekebilmektedir.

7.2.1.1. Kitaplar

Özgül Yayınları yayın kurulu tarafından 1985 yılında hazırlanan “İlimiz Burdur” adlı kitap, Burdur ve ilçelerinin tarihi, coğrafyası, kültürü, halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri ile ilgili bilgiler içermektedir (Özgül Yayınları Yayın Kurulu, 1985).

Burdur'un yetiştirdiği önemli sanatçılardan olan Hamit Çine'nin “Burdur'dan Damlalar- Folklor (Halk Bilimi)” adlı kitabı, adından da anlaşılacağı gibi Burdur yöresi geniş bir biçimde ele alarak tarihi, coğrafyası, halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri ve özellikle müzik kültürü ve dağarcığı ile ilgili önemli bilgiler içermektedir (Çine, 2003).

Yeşilova'nın yetiştirdiği Türkiye çapında bilinen sanatçılardan bir tanesi olan Salih Urhan'ın Yeşilova tarihi ve kültürü üzerine yazdığı “Burası Satırlar Nahiyesi” adlı kitap, ilçenin tarihi, coğrafyası, geçim kaynakları, halk bilimi ve halk kültürü ürünleri ile ilgili bilgiler vermektedir (Urhan, 2006).

Yeşilovalı amatör araştırmacı ve yazarlarımızdan biri olan Memiş Acar'ın “Çağlar Ötesinden Günümüze Erle Ovası” adlı kitabı içerdiği kısa halk bilimi ürünü bilgileri bakımından okuyucu ve araştırmacılara yol gösterebilecek bir eserdir (Acar, 2010).

Akademisyenlik, gazetecilik, şairlik ve yazarlık gibi birçok mesleği icra eden ve UNESCO Milli Kültür Komisyonu üyeliği de yapan İsa Kayacan'ın “Burdur'un Saz ve Söz Ustaları”, “Burdur'un Saz ve Söz Ustaları- 2” eserleri, Burdur ilinin ve ilçelerinin tarihi, coğrafyası ve bazı genel bilgilerini, Burdur'dan yetişmiş olan şair, yazar, saz ve söz ustalarının tanıtımını, Burdur'un yetiştirdiği bilim adamlarını, halk bilimi ve halk

edebiyatı ürünlerini, Burdur ile ilgili kitap tanıtımlarını vb. içermesi yönünden çok önemli eserler olarak göze çarpmaktadır (Kayacan, 2005; 2012).

Burdur'un en önemli müzik üstadlarından biri olan Abdurrahman Ekinci, cura, bağlama, sipsi, kemane, düdük gibi birçok yöresel müzik aletinin Türkiye'ye ve dünyaya tanıtılmasında, müzik alanında yaptığı araştırmalarla genç nesillere kaynaklık etme noktasında çok önemli bir isimdir. Kendisini araştırmacı, derlemeci ve organolog olarak ifade eden Ekinci'nin hazırlayıp yayımladığı “Tekeli'nin Dilinden Telinden-1” ve “Tekeli'nin Dilinden Telinden-2” adlı eserleri, birçok farklı konudan halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerini içermesi ve bunları kaynak kişileri ile vermesi bakımından akademik dünyaya katkıları büyük olan eserlerdir (Ekinci, 2010; 2014).

Emekli Öğretmen Neşet Gökoğlan'ın yazdığı “Kaybolan Köyüm Karaatlı” adlı kitap, Yeşilova ilçesinin halk bilimi ürünleri ve Karaatlı Köyü ile ilgili içerdiği kısa bilgiler bakımından okuyucu ve araştırmacılara yol gösterebilecek bir eserdir (Gökoğlan, 2015).

Daha önce birçok devlet kademesinde görev yapan ve son olarak 1995-1999 yılları arasında Burdur milletvekilliği yapan Dr. Yusuf Ekinci'nin “Burdur Kültürü” adlı eseri, Burdur ve ilçelerinin tarihi, coğrafyası, kültürü, halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri ile ilgili bilgiler içermektedir (Ekinci, 2016).

7.2.1.2. Makaleler ve Bildiriler

Fatih Demir'in, 2015 yılında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde düzenlenen 1. Teke Yöresi Sempozyumu'nda sunduğu “Burdur'un Yeşilova İlçesinde Bir Ruh Hastalıkları Darü's-Şifası: Onacak Veli Dede Zaviyesi ve Türbesi” adlı bildirisi, Yeşilova ilçesinin Onacak Köyü'nde bulunan Anadolu'da ender görülen tarihi akıl ve ruh sağlığı hastanelerinden olan Veli Dede Zaviyesi hakkında kıymetli bilgiler vermektedir. Bu bilgiler ışığında Onacak Köyü ve çevresinden derlenen inanca dair uygulamalar ve efsaneler çok daha rasyonel ve gerçekçi biçimde değerlendirilebilmektedir (Demir, 2015).

Ali Yakıcı'nın “Burdur Masallarında Kadın ve Su” adıyla I. Burdur Sempozyumu'nda 2015 yılında sunduğu bildirisi, Burdur masallarından örnekler içermesi ve kadın ve su kültürünün Burdur masallarında yansımaları göstermesi bakımından önemli bir kaynaktır (Yakıcı, 2015).

Kadir Temurçin, Yıldırım Atayeter ve Uğur Tozkoparan'ın 2019 yılında yayımlanan; “Salda Gölü ve Çevresinin Turizm Potansiyeli ve Yeşilova İlçesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkisi” adlı makalesi, adından da anlaşılacağı gibi ilçenin özellikle son yıllarda göz bebeği olarak nitelendirilen, yerli ve yabancı turistler, medya organları, sporcular ve bilim adamlarının uğrak noktası olan Salda Gölü'nün turizm potansiyeli ve bu potansiyelin yöre hayatına etkisi ile ilgili bilgiler içermektedir. Makale, Yeşilova ilçesinin özellikle batı tarafındaki köylerin yaşantısı, geçirdiği ve geçireceği değişimleri anlamak bakımından önemli bir kaynaktır (Temurçin, Atayeter, Tozkoparan, 2019).

Bu bildirilerin haricinde Burdur ve özelinde Yeşilova İlçesi halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerini, tarihini, kültürünü ve yaşantısını ilgilendiren bazı makaleleri şöyle sıralayabiliriz:

Gökay Yıldız, Şevkiye Kazan, Teke Yöresinin Merkezi Burdur Halk Kültürü ile Müziğinden Esintiler, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, S. 4/8, 2009.

Bayram Çetin, Türkiye’de Geleneksel Kır Konut Yapısının 20. Yüzyıldaki Değişimine Yeşilova (Burdur) Örneği, Nature Sciences, Cilt 5, Sayı 3, 2010, 204- 230.

Vedat Kartalcık, İnan Gümüş, Burdur Ağzında Çok Şekilli Kelimeler, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2012, Sayı 25, 2012, 179- 184.

Deniz Çeliker, Filiz Ölmez, Burdur İlinde Yorgancılık Sanatı, Art-e Sanat Dergisi, Cilt 5, Sayı 10, 2012, 122- 138.

Aysen Soysaldı, Tuba Bahar, Burdur Geleneksel Damat Giyiminden İşlemeli Örnekler, Art-e Sanat Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2014, 1- 14.

Elvan Gün Duru, Türk Halk Müziği Ezgilerinde Varyantlar: Isparta- Burdur Örneği, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 48, 2014, 298- 306.

Aysen Soysaldı, Songül Aral, Burdur- Kapaklı Köyü Halılarının Teknik ve Desen Özellikleri, Art-e Sanat Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2014, 15- 28.

Nurgül Mihlandız, Mehmet Şahin, Burdur Yöresi Halk Oyunlarının İncelenmesi, International Journal of Sport Culture and Science, Cilt 3, Sayı Special Issue 3, 2015, 666- 677.

Naile Rengin Oyman, Kevser Hız, Burdur İli Geleneksel Mekikli Dokumaları, Art-e Sanat Dergisi, Cilt 9, Sayı 17, 2016, 129- 154.

Aysen Soysaldı, Burdur’da Halı Heybe Örnekleri, Arış Dergisi, Sayı 13, 2018, 4- 13.

Doğan Demirci, Mesut Çelik, Burdur Müzesi’nde Yer Alan Düz Dokuma Yaygılar, Art-e Sanat Dergisi, Cilt 13, Sayı 25, 2020, 362- 394.

Osman Yıldız, Burdur İli Ağızlarının Ortak Karakteristik Ses Bilgisi Özellikleri, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten, Sayı 70 (Aralık), 2020, 169- 192.

Mustafa Ali Uysal, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerine Göre Burdur Vilayetinin Coğrafi, İdari ve Sosyal Yapısı, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, 2020, 177- 207.

Nursel Baykasoglu, Ayşe Gilik, Burdur İli Suzeni (İlme- Kasnak İşi) İşlemeciliği, Folklor Akademi Dergisi, Cilt 3, Sayı 4, 2020, 311- 327.

İlker Yiğit, Burdur ve Çevre Kazalarda Nüfus (1834), Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 25, Sayı 44, 2020, 13- 30.

7.2.1.3. Tezler

Ferit Öztürk’ün 1991 yılında Gazi Üniversitesi’nde hazırladığı “Burdur ve Çevresinde Sözlü Geleneğe Dayalı Adak ve Adak Yerleri” adlı yüksek lisans tezi, adak geleneği ile ilgili halk bilimi ürünlerini içermesi bakımından önemlidir (Öztürk, 1991).

Fuat Naci Köse’nin 2001 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi’nde hazırladığı yüksek lisans tezi olan “Burdur ve Yöresi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri” adlı yüksek lisans tezi, Burdur halk bilimi ürünlerinin tespiti ve uygulamalardaki eski Türk inançlarının etkisi ile ilgili bilgiler içermesi bakımından kıymetli bir eserdir (Köse, 2001).

Şengül Kazan Kırçık’ın 2001 yılında Dumlupınar Üniversitesi’nde hazırladığı yüksek lisans tezi olan “Burdur Yöresinde Oynanan Halk Oyunları ve Yöresel Halk

Oyunları Kıyafetleri” adlı çalışması, yöresel halk oyunları ve kıyafetlerinin icrası ve tarihi ile ilgili bilgiler vermesi bakımından önemlidir (Kazan Kırçık, 2001).

Hüseyin Ercan’ın 2008 yılında Selçuk Üniversitesi’nde hazırladığı “Burdur İli Ağlasun İlçesi Halk Edebiyatı ve Folkloru” adlı yüksek lisans tezi, Burdur’un tarihi, coğrafyası ve Ağlasun ilçesinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini içermesi bakımından önemlidir (Ercan, 2008).

Asuman Şenel’in 2009 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi’nde hazırladığı yüksek lisans tezi olan “Burdur İli Geleneksel Kadın-Erkek Giysilerinin Tarihçesi, Teknik ve Sanatsal Özellikleri”, Burdur ve çevresinde kullanılan geleneksel kıyafetler ve tarihçesi ile ilgili bilgiler içermektedir (Şenel, 2009).

İbrahim Dündar’ın 2012 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi’nde hazırladığı “Burdur ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Din Fenomenolojisi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi, Burdur yöresi halk bilimi ürünlerini özellikle inançlar, inançların kaynakları ve din fenomenolojisi açısından incelenmesi yönünden değerli bir eserdir (Dündar, 2012).

Sertan Atasoy’un 2013 yılında Pamukkale Üniversitesi’nde hazırladığı yüksek lisans tezi olan “Burdur’un İlçelerindeki Türk Dönemi Eserleri” adlı çalışma, Burdur’da yer alan Türk dönemi cami, türbe, han, hamam, sarnıç gibi yapıları ile ilgili bilgiler vermesi ve Yeşilova’nın Onacak Köyü’ndeki Veli Dede Türbesi ile ilgili bilgiler içermesi bakımından önemlidir (Atasoy, 2013).

Mehmet Şimşek’in “Teke Yöresi Burdur İli Mahalli Kemane İcracılarının Yöresel Kemane Çalım Teknikleri” adlı 2013 yılında Haliç Üniversitesi’nde hazırladığı yüksek lisans tezi, Burdur’da kemane sanatının icrası hakkında bilgiler içermektedir (Şimşek, 2013).

Hakan Acar’ın 2013 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak hazırladığı “Burdur Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışması, Burdur ve ilçelerinden derlenen birçok farklı konuda efsaneyi içermesi bakımından önem taşımaktadır (Acar, 2013).

Ayşe Gilik’in 2014 yılında Gazi Üniversitesi’nde hazırladığı yüksek lisans tezi olan “Burdur İli Suzeni (İlme- Kasnak İş) Örnekleri ve Suzeni Program Önerisi” adlı çalışması, Burdur’da Suzeni el sanatının tarihi ve bugünkü durumu hakkında bilgiler içermektedir (Gilik, 2014).

Serkan Ertürk'ün 2014 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde hazırladığı yüksek lisans tezi olan “Türk Halk Müziği Geleneğinde Kemik Üflemeli Çalgı Çığırma; Burdur İl Örneği” adlı çalışması, Burdur ilinde kemik üflemeli müzik aletlerinin varlığı ve kullanımı hakkında bilgiler içermektedir (Ertürk, 2014).

Ümmügülsüm Candegir'in 2014 yılında Ankara Üniversitesi'nde hazırlamış olduğu “1. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in İlanına Burdur ve Çevresi ve İz Bırakanları” adlı doktora tezi, Burdur'un o yıllarda yaşamış olduğu durumlar, Burdur'un yetiştirdiği ve Burdur'da görev yapmış önemli milletvekilleri, eğitimciler, askerler, sağlıkçılar, yöneticiler, haberleşmeciler, din görevlileri, halk kahramanları, cemiyetçileri, ünlüler ve diğer önemli kişiler hakkında kıymetli bilgiler vermektedir (Candegir, 2014).

Veli Cem Özdemir'in 2015 yılında Gazi Üniversitesi'nde hazırladığı “Burdur-Dirmil'de (Altınyayla) Ağıt Geleneği ve Ağıtlar” adlı yüksek lisans tezi, Burdur ve Dirmil tarihi ve coğrafyası, Dirmil halk edebiyatı ürünleri ve ağıt geleneği ile ilgili bilgiler içermektedir (Özdemir, 2015).

Ferhat Akyol'un 2015 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi'nde hazırladığı “Milli Mücadele Döneminde Burdur, 1918-1922” adlı yüksek lisans tezi, Burdur ve çevresinin milli mücadele döneminde yaşadığı olaylar ve sıkıntılar hakkında bilgiler içermektedir (Akyol, 2015).

Hatice Tunalı'nın 2015 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi'nde hazırlamış olduğu “Burdur Müzesi Envanterinde Bulunan El İşlemeli Peşkirler” adlı yüksek lisans tezi, peşkir el sanatının Burdur'da icrası bakımından önemli bilgiler içermektedir (Tunalı, 2015).

Nurgül Mıhladı'ın 2015 yılında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde hazırlamış olduğu “Burdur Yöresi Halk Oyunlarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi, Burdur ve civarında görülen halk oyunları ve bunların özellikleri hakkında geniş bilgiler içermesi bakımından kıymetli bir eserdir (Mıhladı, 2015).

Şule Çakır'ın 2016 yılında Ahi Evran Üniversitesi'nde hazırladığı “Burdur Türküleri Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezi, Burdur türkü kültürü ve dağarcığı, Burdur tarihi ve coğrafyası hakkında verdiği bilgiler bakımından kıymetli bir eserdir (Çakır, 2016).

Sevilay Gök Akyıldız'ın 2016 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde hazırladığı doktora tezi olan “Burdur Yöresi Türk Halk Müziği ve Özellikleri” adlı eseri, Burdur yöresinin coğrafyası ve kültürü, yörede kullanılan halk müziği aletleri, yörenin türkü dağarcığı ve türkülerin yapısı ve yörenin müzisyen özellikleri ile ilgili bilgiler vermesi bakımından kıymetli bir eserdir (Gök Akyıldız, 2016).

Veli Yöntem'in 2016 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde hazırladığı yüksek lisans tezi olan “Burdur İli Çeltikçi İlçesi Halk Kültüründe Müzik Unsurları” adlı eseri, Burdur ve Çeltikçi İlçesi'nin tarihi, halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri ve halk müziği ürünleri ile ilgili bilgi vermesi bakımından önemli bir eserdir (Yöntem, 2016).

Büşra Kavak'ın 2017 yılında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde hazırladığı “Göller Bölgesi (Burdur- Isparta İlleri) Demir Çağ Arkeolojik Verileri” adlı yüksek lisans tezi, Yeşilova ve çevresinde bulunan antik yerleşimler ve yörenin antik çağdaki durumu hakkında önemli bilgiler içermektedir (Kavak, 2017).

Burcu Karaca'nın 2017 yılında Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi'nde hazırladığı “Burdur ve Çevresinde Bulunan Camilerin Ahşap Üzerine Kalem İşi Süslemeleri” adlı yüksek lisans tezi, Yeşilova'nın Harmanlı Köyü'nde bulunan, yörenin en eski ve Anadolu'nun ahşap yapıları ender camilerinden olan Harmanlı Köyü Camii ve caminin yapılış tarihi hakkında bilgiler vermesi bakımından önemlidir (Karaca, 2017).

Şerife Güzel'in 2018 yılında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi'nde hazırladığı “Tarihi Coğrafya Yönüyle, 1841 Tarihli Nüfus Defterine Göre Burdur Şehri ve Çevresinin Nüfusu” adlı yüksek lisans tezi, Burdur ve kazalarının tarihi, coğrafyası ve demografik yapı ve değişimlerini anlamak bakımından önemli bir eserdir (Güzel, 2018).

Senem Korkmaz'ın 2019 yılında Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi'nde hazırladığı “Burdur İli Osmanlı Dönemi Kitabeleri” adlı yüksek lisans tezi, Burdur'un farklı yerlerindeki ve Yeşilova'nın Niyazlar Köyü mezarlığındaki mezar kitabelerinin günümüz Türkçesine çevirisini ve Niyazi Baba ile ilgili bazı bilgi ve efsaneleri içermesi bakımından önemlidir (Korkmaz, 2019).

Mesut Çelik'in 2019 yılında Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi'nde hazırladığı “Burdur Müzesinde Yer Alan Düz Dokuma Yaygılar” adlı yüksek lisans tezi, Burdur yöresi el dokuma sanatları ile ilgili bilgiler vermesi bakımından önemli bir eserdir (Çelik, 2019).

8. YÖNTEM

8.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Öteki sosyal bilimlerde olduğu gibi halk bilimsel araştırma ve çalışmalarda da seçilen konuya ilişkin özgün ve güvenilir bilgi elde etmek, derlemek için araştırmacının araştırma yapacağı grubun ya da topluluğun yaşadığı yere giderek çalışmasına alan araştırması denir. Alan araştırmasında “folklorik” kurumların etkinliklerini; töreleri, törenleri, olayları, işlemleri, uygulamaları, gösterileri vb. sistemli bir biçimde saptamak ve bunlara ilişkin veriler derlemek için kullanılan tekniklerin, yolların başında gözlem (olaya ya da toplumsal yaşama katılarak), görüşme (mülâkat), soru kağıdı (anket) uygulama, kılavuz ya da kaynak kişi kullanma gelir (Örnek, 2014: 75).

Bu çalışmamızda görüşme yöntemiyle sahada kaynak kişilerden bilgiler derlenmiştir. Görüşme esnasında yönlendirilmiş ve yönlendirilmemiş görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Köylerde bulunan düğün, cenaze gibi ortamlarda ise gözlem tekniği kullanılmıştır. Ayrıca elde edilen malzemelerin değerlendirilmesinde örnek olay metodu ve yazılı kaynaklardan yararlanma metoduna da başvurulmuştur.

Yörenin tarihi, coğrafyası, nüfus özellikleri gibi bilgileri elde edebilmek için de yine yazılı kaynaklardan yararlanma metodu kullanılmıştır.

8.2. VERİ TOPLAMA ARAÇ VE TEKNİKLERİ

Çalışmamız için veriler toplamadan önce öncelikle yörenin köylerinin yerlerini harita üzerinden tespit edilmiş ve ulaşım konusunda bir planlama yaparak köyler, birbirlerine yakınlıklarına göre ayırarak ziyaret edilmiş, bu ziyaretler özel aracımızla yapılmıştır. Kimi zaman günde bir, kimi zaman ise günde iki-üç köy derlenecek şekilde hareket edilmiştir. Bu çalışmalar esnasında ses kayıt özelliği ve kamerası bulunan bir cep telefonunu araç olarak kullanılmıştır. Kayıtların yazıya geçirilmesi ve düzenlenmesi sürecinde dizüstü bir bilgisayardan, elde edilen kayıtların silinmesine karşı güvenlik olarak da harici bir taşınabilir bellekten yararlanılmıştır.

8.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Bu süreçte genel olarak, köylere gidildiğinde önceden planlanan kaynak kişilerle iletişim sağlanmıştır. Bazı köylerde ise köy muhtarlığı ile görüşülerek veya köy kahvesine gidilerek, bize yardımcı olabilecek kaynak kişilerin tespiti yapılmıştır. Yöreden elde edilen veriler genellikle temmuz ve ağustos aylarında toplanmıştır. Veriler

toplanırken Yeşilova yöresinden olmanın avantajı kullanılmış ve kaynak kişilerle karşılıklı güven oluşturabilmek adına kendi köyüm olan Doğanbaba köyü, ailem ve öğretmenlik mesleğimden de bahsedilmiştir.

8.4. VERİLERİN ANALİZİ

Derleme süreci bittikten sonra elde edilen tüm veriler bilgisayar marifetiyle yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçirilen ürünler daha sonra bilimsel kurallar çerçevesinde tasnif edilmiştir. Veriler, halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri olmak üzere iki ana başlık etrafında toplanmıştır. Yazıya geçirme esnasında yöresel ağız özelliklerine genel olarak yer verilmemiş ve İstanbul Türkçesi kullanılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YEŞİLOVA İLÇESİ HAKKINDA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. YEŞİLOVA COĞRAFYASI

Yeşilova, adından da anlaşılacağı gibi hem yeşillik ve sulak alanlarının çokluğu hem de ovalarının, tarım arazilerinin geniş ve bereketli olması bakımından tarım ve hayvancılık gibi sektörlerin halkın temel geçim kaynağını oluşturduğu bir ilçedir. İlçenin Akdeniz Bölgesi'nde bulunmasına rağmen karasal iklim özelliklerine daha yakın olması, Ege Bölgesi sınırında bulunması, çevresinde Denizli ve Antalya gibi metropol illerin bulunması ve Burdur, Isparta gibi Yörüklük yaşantı geleneğinin devam ettiği bir coğrafyada bulunması, zengin coğrafi ve kültürel özelliklerinin kaynakları olarak gösterilebilir.

Yeşilova, Güneybatı Anadolu'da Göller Bölgesi'nde olup, Burdur ili merkezinin batısına düşmektedir. İlçe doğusunda Burdur ili, batısında Acıpayam ilçesi, güneyinde Karamanlı ilçesi, kuzeyinde ise Denizli ili Çardak ilçesi ve Afyon ili Başmakçı ilçesi ile çevrilidir. Yüzölçümü 1351 km² dir. Yeşilova ilçesi Ege ve Akdeniz Bölgeleri arasında bir alan olup, 37- 38 kuzey enlemi, 29- 30 doğu boylamı daireleri arasında olup, rakımı 1200 metredir. İlçe, Göller Bölgesi'nin karakteristik özelliklerini taşımaktadır (Ekinci, 2016: 121- 122).

Şekil 1. Türkiye Haritasında Burdur¹

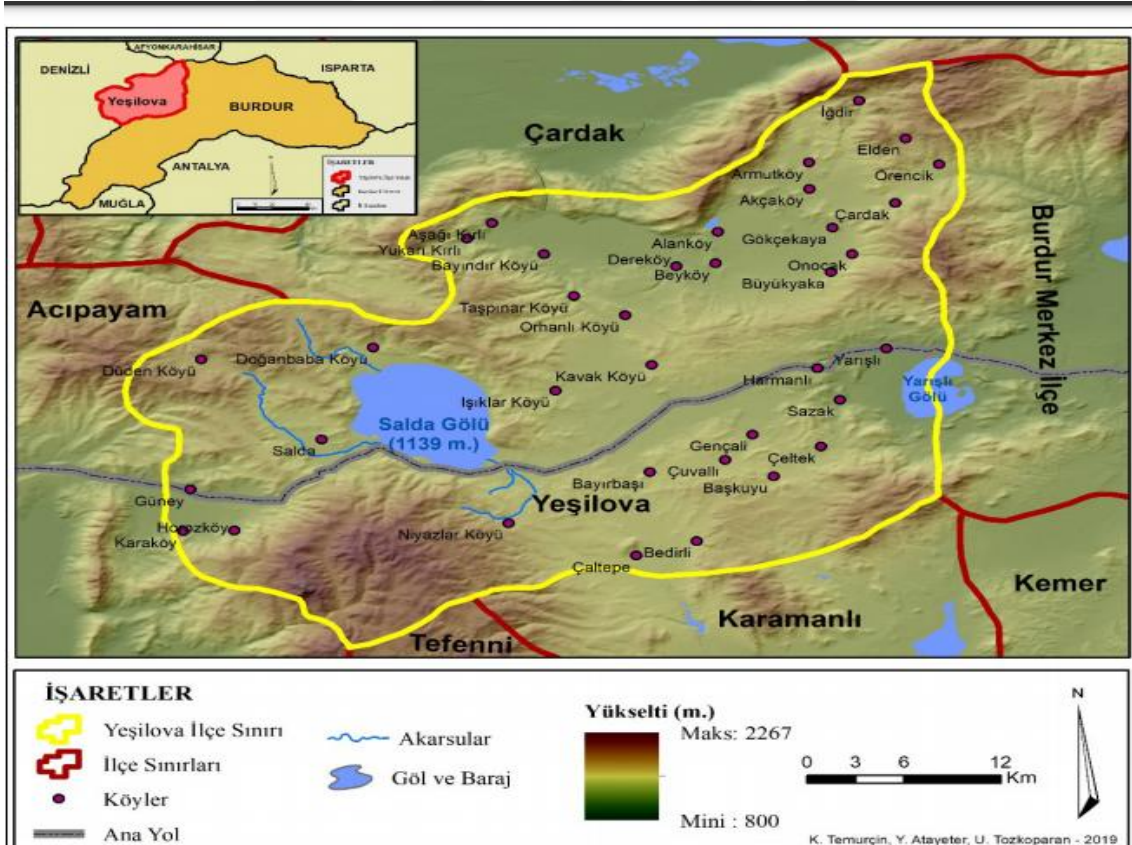

¹https://www.wikiwand.com/tr/Burdur_ili_genel_se%C3%A7im_sonu%C3%A7lar%C4%B1

Şekil 2. Burdur Siyasi Haritası²

Şekil 3. Yeşilova ve Köyleri³

² <https://www.cografya.gen.tr/tr/burdur/>

³ https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/tmmobsaldagoluraporu_1.pdf

1.1. YEŞİLOVA İLÇESİ AKARSULARI

1. Salda Çayı: Eşeler Dağı'ndan, Keklik Yaylası'ndan çıkar, beş km.lik bir yatak takip ederek Salda Gölü'ne dökülür.

2. Ulupınar Çayı: Ulupınar'dan çıkar. Yirmi beş km.lik bir mecraya sahiptir. Karakent köyü yakınlarından Burdur Gölü'ne dökülür. Saniyede 150- 200 litre su sarfiyatı vardır.

3. Armut Çayı: Armut çiftliğinde çıkar. On km.lik bir yatağı takiben Bayındır Gölü'ne dökülür.

4. Niyazlar Çayı: Yeşilova arazisini sular.

5. Doğanbaba Çayı: Eşeler Dağı'ndan çıkar. Sekiz km.lik bir yatak takip ederek Salda Gölü'ne dökülür.

6. Köpek Çayı: Eşeler Dağı'ndan çıkar. Sekiz km.lik bir yatak takip ederek Salda Gölü'ne dökülür.

7. Yarışlı Çayı: Sulamada faydalanılır. Kendi adı ile anılan göle dökülür.

8. Düğer Çayı: Düğer köyü üzerinde, güneyde bulunan taşın dibinden çıkar. Saniyede taşıdığı su miktarı 50-1000 litre arasında olup, Düğer ve Yarıköy arazilerini sular (İlimiz Burdur, 1985: 20- 21).

1.2. YEŞİLOVA İLÇESİ GÖLLERİ

1. Salda Gölü: İlçe merkezine dört km. mesafede olup yüzölçümü 44 km.² dir. Denizden yüksekliği 1193 metre olan ve binlerce yıl önce jeolojik bir çökme ile meydana gelen bir göldür. Oldukça yuvarlak bir görünüme sahip olan Salda gölünün suyu tatlıdır. İçinde büyük sazan balıkları yaşamaktadır, ancak avlanmak mümkün olmamaktadır. 185 Metre derinliği ile Türkiye'nin en derin gölleri arasında yer almaktadır. Tertemiz suyu ve masmavi görünümü ile yamaçlardan akan suları ve göl çevresindeki kumsalları ile güzel bir görünüm arz etmektedir. İçinde ve çevresinde manyezit madeni bulunmaktadır. Salda Gölü'nün tabiat güzelliği nedeniyle Yeşilova turizminde önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Gölün çevresinde faaliyet gösteren gazino-kamping yerlerinin yanı sıra çok yakın gelecekte süratle yapılaşmaya gidilerek tatil sitelerinin yapılması halinde göl hızlı bir şekilde kirleneceğinden dolayı şu andaki peyzajının ve ekolojik yapısının korunması ve yapılaşmanın dondurulması için Kültür Bakanlığı, İzmir II numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunun 14.06.1989

gün ve 786 sayılı kararı ile birinci derece doğal sit alanı olarak ilan edilmiştir (Ekinci, 2016: 123).

Salda'nın gizemi, derin sularında bitmiyor; Salda Mars özellikleri taşıyor. Salda'nın beyaz kayaya benzer kıyıları var. Uzaktan kaya sanıyorsunuz ama elinize aldığınızda kolayca pestilleşen beyaz bir tortu olduğunu görüyorsunuz. Bilimde stromatolitik kayalar olarak geçen bu yapılara Mars'ta da rastlanması sebebiyle kızıl gezegenin milyon yıllar önce Salda'ya benzediği düşünülüyor. Biliyorsunuz, Mars'ta zamanında akarsuların, göllerin olduğuna işaret eden izler var. Mars'ın atmosferi Dünya'ninkinden yüz kat ince olduğundan, zamanla Mars'taki su buharlaşarak yok olmuş, geriye bu kayaç yapılar kalmış. Dünya'da bu tip kayaç oluşumların olduğu iki yerden biridir Salda, diğeri de Kanada'da bir yer. TÜBİTAK'ın İTÜ araştırmacıları ile yürüttüğü araştırma dünyada büyük yankı bulmuş, New Scientist gibi önemli bilim dergilerinde araştırmaya yer verilmiş. Bu araştırma şu açıdan da büyük önem taşıyor; bu stromatolitik yapıların ekstrem koşullara dayanıklı bir bakterinin ürettiği bir atık olduğu, ve bu dayanıklı bakteri türünün kuruyan Mars'taki koşullara bir şekilde adapte olmuş olması halinde, dünya dışı yaşamın ilk örneği olabileceği düşünülüyor.⁴

Şekil 4. Tarihi Salda Gölü Haritası⁵

2. Yarışlı Gölü: İlçenin doğusunda yer alan Yarışlı Gölü yaklaşık 2000 dekarlık bir alanı kaplamaktadır. Çevreden inen sularla ve yağmur sularıyla beslenmektedir.

⁴ <http://www.yesilova.gov.tr/salda-golu> (Erişim Tarihi: 15. 10.2020)

⁵ <http://www.dibace.net/geziyorum/gokce-salda-golu-aslinda-bize-neyi-anlatiyor/>

1993 yılından bu yana gölün sularında yağışların azalmasına paralel olarak sürekli azalma görülmektedir. Göçmen kuşların, özellikle flamingoların bulunması ile ayrı güzellikte olan coğrafi alanlarımızdan biridir. Sürekli su kaybeden ve kuruma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Flamingo Cenneti Yarışlı Gölü koruma altına alınmamıştır (Ekinci, 2016: 124).

3. Çorak Göl: Yeşilova ilçesindeki Çorak Göl’de görsel bir şölen sunan beş bin flamingo, ziyaretçilerini bekliyor.⁶

1.3. YEŞİLOVA İLÇESİ DAĞLARI

Eşeler Dağları: Tamamen ormanla kaplı olan bu dağlar, Yeşilova, Karamanlı, Tefenni ve Beyköy kasabalarının kuzeybatısında yer alır. Geniş ve yüksek yayla düzlükleridir. Maden yatakları yönünden zengindir. En yüksek noktası 2254 metredir (İlimiz Burdur, 1985: 14).

1.4. YEŞİLOVA İLÇESİ OVALARI

Akçaköy ve Erli (Erle) Ovaları bu havzadadır. Ortalama 1400 m. yükseltisi vardır. Topraklı alüvyonlu olup, yer yer irili ufaklı taşlarla kaplıdır (İlimiz Burdur, 1985: 15).

1.5. YEŞİLOVA İLÇESİ YAYLALARI

Yeşilova- Karamanlı- Tefenni ve Beyköy kasabalarının kuzeybatısında geniş bir yayla düzlüğü olarak yer alan Eşeler Yaylaları, su kaynakları yönünden oldukça zengin ve üzerinde geniş yeşil meralar sıralanmıştır (İlimiz Burdur, 1985: 16).

2. YEŞİLOVA TARİHÇESİ

Yeşilova yöresi, tarihi ve tarih öncesi çağlardan itibaren birçok farklı devlet tarafından ele geçirilmiş ve yaşayan tüm toplulukların birbirine benzer bir hayat tarzı sürdürdüğü, tarım ve hayvancılığın asırlardır temel geçim kaynağı olduğu bir yöredir. Yörenin tarihi, bağlı olduğu Burdur ili ile paralel geliştiği için bu kısımda hem Burdur’un hem de Yeşilova’nın tarihsel süreçleri hakkında bilgi vermek daha yararlı olacaktır.

⁶ <http://www.yesilova.gov.tr/corak-gol-yesilova> (Erişim Tarihi: 15.10.2020)

2.1. BURDUR'UN TÜRKLERDEN ÖNCEKİ TARİHİ

Burdur, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden günümüze kadar farklı millet ve topluluklar tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmış, küçük olmasına rağmen çok derin tarihi olan bir ildir. Burdur merkeze yakın Hacılar ve Kuruçay höyüklerinde 10.000 yıl öncesine ait yerleşim izlerine rastlanılmıştır. Burdur merkezde bulunan Burdur Höyük ya da İstasyon Höyük adı verilen höyükte erken bronz çağına ait prehistorik yerleşmeler saptanmıştır. İlk çağlarda Burdur Gölü'nün kıyısında Limnombira adında bir şehrin olduğu da bilinmektedir. M.Ö 3. Yüzyıla kadar Burdur, Isparta, Antalya'nın kuzeyi ve Konya'nın batısını kapsayan bölgeye "Psidia" adı verilmekteydi. Bu bölge sırasıyla Hitit, Frig ve Lidya uygarlıklarının elinde bulunmuştur. Perslerin Anadolu'yu işgali sonrası bir süre Pers egemenliğinde kalan Burdur'un Sagalassos (Ağlasun), Kbyra (Göhlisar) ve Kremna (Bucak) gibi yerleşim yerleri daha sonra Büyük İskender tarafından ele geçirilmiştir. Bir süre Bergama Krallığı'nın sınırları içerisinde kalan Burdur, bu krallığın yıkılmasıyla beraber Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir. Roma İmparatorluğu'nun 395'te yıkılmasıyla Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğunun egemenliğinde kalan şehrin Bizans İmparatorluğu döneminde bilinen adı ise Polydorion'dur (Özata, 2009: 15).

2.2. YEŞİLOVA'NIN TÜRKLERDEN ÖNCEKİ TARİHİ

Burdur'un en eski yerleşim yerlerinden biridir. İlçe sınırları içindeki Dereköy ve Gençali'de yapılan yüzey araştırmalarında Kalkolitik dönemin (İ.Ö. 5000) çanak-çömlekleri elde edilmiştir (Ekinci, 2016: 120).

Yahya Kıyak'ın yerli ve yabancı kaynaklardan yaptığı araştırmalar tespitinde, Erle yöresinin M.Ö 1700-1200 tarihlerinde Arzava Krallığı, M.Ö 1200-700 yılları arasında ise Lidyalıların egemenliği altında olduğudur. M.Ö 546'da Persler'in hakimiyetine geçmiş, 395'te Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra bölge Bizans topraklarına katılmıştır, Türkler'in Anadolu'yu işgal etmesine kadar Anatolikon Eyaleti'ne bağlı olarak kalmıştır (Urhan, 2006: 3).

2.3. BURDUR'UN TÜRKLERDEN SONRAKİ TARİHİ

Yusuf Ekinci'nin Burdur Kültürü adlı eserinde Burdur'un Türklerden sonraki tarihi ile ilgili ilk dönemin 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında yöreye yapılan Türkmen akınları ile başladığı belirtilmektedir. Türkmenlerden Kınalı Aşireti'nin bölgeye ilk gelip yerleşen Türk aşireti olduğu, o dönemde yöreye Tirkemiş adı verildiği, bölgenin

tam olarak genişçe Türk hakimiyetine geçmesinin ise Selçukluklar ile Bizans arasında 1180 yılında yaşanan Miryokefalon savaşı sonrasında mümkün olduğu ifade edilmektedir. Daha sonrasında Denizli ve Antalya'nın da alınması ile bölge tamamen bir Türk yurdu haline gelmiştir (Ekinci, 2016: 51- 52).

Yine Burdur Kültürü adlı eserde bölgenin Selçukluların Moğollar karşısında gerilemeye başlamasıyla Hamitoğulları Beyliği'nin idaresine girdiği, Moğol baskısı döneminde beyliğin Moğollara ilk zamanlar direndiği, daha sonra yaşanan olaylar sonucunda bağlılığını ilan ettiği aktarılmaktadır. Beyliğin yönetimindeki toprakların 1391'de Osmanlı Devleti'ne katıldığı ve Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi olan Kütahya'ya bağlandığı, uzun zaman sonra 1839'da Kütahya'dan ayrılarak Konya'ya bağlandığı, 1872 yılında ise Burdur sancağı haline geldiği ifade edilmektedir. Burdur, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile beraber günümüzdeki şehir halini almıştır (Ekinci, 2016: 52- 56).

Burdur, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya başlayan Türk akınları ile beraber önce Hamitoğulları beyliğine, ardından da Osmanlı İmparatorluğu ve 1923 sonrası Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı şekilde günümüze kadar gelmiştir (Özata, 2009: 15).

Burdur'da Cumhuriyet dönemine varana kadar yaşanan önemli olarak değerlendirebileceğimiz tek gelişme ise Çiloğlu ve Çelikpaşa aileleri arasında Burdur'un idaresi için yapılan mücadele olmuştur:

Fetaret olayı, Çiloğlu ve Çelikpaşa aileleri arasındaki kanlı çatışmaların geçtiği bir olaydır. 1839 Yılında Çiloğlu Mustafa Ağa Burdur'un idari amiri oldu. Oysa ki uzun yıllar Burdur'daki idareye Çelikpaşaoğulları egemendi. Bu nedenle Çelikpaşaoğulları idare amiri olan Çiloğlu Mustafa Ağa'ya karşı halkı kışkırtmaya başladılar. Osmanlı Devleti'nin o yıl halktan istediği verginin yüksek olması da gerginliği arttırdı. Çiloğlu Mustafa Ağa'ya karşı olan Yenice Mahallesi'nden daha çok vergi istenmesi üzerine, bu mahalle halkı diğer mahallelerin de halkıyla birleşerek Çiloğlu konağını basarak ateşe vermiştir. Ayaklanmayı bastırmak üzere İstanbul'dan yollanan askerler Burdur'a aylar sonra gelebilmiştir. Bu ayaklanma, devlete karşı olmayıp, iki aile arasındaki rekabetten ve adaletsiz vergi alınmasından ileri gelmiştir. Fetaret olayı olarak adlandırılan bu olayda birkaç bin kişi ölmüş ve çok sayıda aile bu rekabetten kurtulmak için Denizli ve civar illere göç etmişlerdir (Ulusoy, 1992: 23- 24).

2.4. YEŞİLOVA’NIN TÜRKLERDEN SONRAKİ TARİHİ

Salih Urhan’ın Burası Satırlar Nahiyesi adlı eserinde, 1071’de Kaşgarlı Mahmut’un yazdığı Divan-ı Lugat’it Türk adlı eserde “Erle” sözcüğünün, “Yurt tutulan yer, yurtluk ya da yurt yeri” olarak kullanıldığı yazmaktadır. Yine aynı eserde ilçenin ilk kurulduğu alan bölgenin güneyinde kalmakta ve “Tamaşalık (Temaşalık)” olarak geçmektedir. Sonrasında yörede yaşanan tarihi olaylar ise şu şekilde aktarılmaktadır:

1071’den sonra Anadolu’ya Horasan ve Asya’nın değişik bölgelerinden akınlar ve göçler başlamıştır. Bizans’ın Anadolu’dan temizlenmesi için bölgesel pek çok savaş yapılmıştır. Konya’yı merkez yapan Anadolu Selçuklu Devleti, Bizans orduları ile yaptığı savaşlar sonucu Anadolu’da hakimiyetini kurmuştur. Bu durum Avrupa’yı ayaklandırmış ve Haçlı seferleri başlamıştır. 1071’den sonra Anadolu’ya yayılan Türk-İslam akınlarını durdurmak için 1096’da 1. Haçlı seferi yapılmıştır. Konya Sultanı Süleyman Şah’ın devleti sınırları içinde bulunan Burdur, Isparta, Denizli ve Kütahya’da az sayıda Türkmen bulunmaktadır. Yeni göçlerle nüfusun ve ordunun artırılmasına çalışılmıştır. 1096’da başlayan 1. Haçlı seferi sonunda Bizans, Denizli’ye kadar olan Batı Anadolu’yu geri alır. İşgalciler bölgeyi yakar, yıkar, talan ederler. Devlete bağlı olmayan Türkmenler birleşerek oluşturdukları ordu ile Denizli ve çevresini Bizans’tan geri alırlar. Bunun üzerine 1147’de 2. Haçlı seferi başlar. Bölge tekrar Bizans’ın eline geçer. Selçuklu Sultanı Mesut tarafından Bizans orduları bozguna uğrattılır. Bölge, Ege Denizi’ne kadar geri alınır. 1090 Tarihinde 3. Haçlı ordusu bölgeyi tekrar alır. Türkmenler baskınlar yaparak Haçlı ordusunun yıpranmasını ve dağılmasını sağlarlar. Bu arada Haçlı ordusu kumandanının ölmesiyle ordu iyice dağılır, bozguna uğrar. Dağılan Haçlı ordularının ve Bizans’ın bölgeden temizlenmesi için Selçuklu Sultanı Kılıçarslan 2. Ordu birliklerine Burdur, Isparta, Denizli, Dinar yöresini düşmandan temizleme görevi verir (Urhan, 2006: 3- 4- 5).

Eserde Salih Urhan’ın ilkokul öğretmeni olan Ali Vehbi Aykota’nın Acıpayam adlı eserinden de konuyla ilgili alıntı yapılmıştır:

1190 Tarihinde Haçlılar’dan Almanya İmparatoru Frederik Barbaros’un Laodikya’ya (Denizli) kadar gelmesi ve yöre halkını teşvik ederek Aleksi adında, kendine Bizans veliahdı süsü veren bir sahtekarın topladığı askerlerle Türk hududuna tecavüz etmiş ve Menderes Vadisindeki yerleşim yerlerini tahrip ve talan etmiştir. Bu talan, doğuda Dinar’a güneyde ise Gölhisar Gölüne kadar uzanmıştır. Bu bölgeye

yayılmış olan düşmanı temizlemek için Konya Sultanı tarafından Osman ve Hüsametdin Beyler birer tümen asker ile batı istikametine gönderilmiştir. Eğirdir Gölünü geçen bu kuvvetler, iki kola ayrılmışlar, Osman Bey Burdur Gölünün güneyinden batı istikametine, Hüsametdin Bey ise, Dinar üzerinden Menderes Vadisine doğru hareket etmişlerdir. Osman Bey Navlu (Harmanlı) Boğazı önünde, Yarışlı Ovasında düşmanı bozguna uğratmıştır. Kaçan düşman, Satırlar'da toplanıp karşı koymaya çalışmış, sonra Navlu'da kaçan düşmanı Genç Ali Gölünün kuzeyi ve güneyinden Karaatlı'ya doğru kovalarken Oyuklu sırtlarında Türk beylerinden Ali Bey şehit olmuştur. Daha sonra burada kurulan köyün adı Gençali konmuştur. Bugünkü Karaatlı Köyünün olduğu yerdeki savaşı kara atlı bir beyin kazanması sonucu bu köye de Karaatlı denilmiştir. Düşmanla Satırlar'da karşılaşan Türk kuvvetleri, buradaki savaşı kazanmış; düşman, Kazıkbeli'ne kadar kovalanmıştır.Yapılan çarpışmaların en büyüğü Satırlar'da yapılmış, burada düşmana büyük bir satır atılmış, yani durdurulmuştur. Bu yüzden bu bölgedeki yerleşim yerine de Satırlar adı verilmiştir. Bu tarihlerden sonra da yaklaşık 200 yıl boyunca bölgeye Avşar ve diğer Türkmen boylarının akınları ve yerleşimi sürmüştür (Urhan, 2006: 3- 4- 5).

Satırlar'da yenilen düşmanı kovalayan Türk kuvvetleri, yer yer yapılan çarpışmalardan sonra Kazık Belinden öteye kadar kovalanmıştır. Bu arada Osman Bey'in manevi evladı olan genç yaştaki Abdi Bey, Köpek Belindeki savaşta ağır yaralanarak Eşeler Dağının Salda Gölü'ne bakan eteğinde kaynayan bir pınarın başındaki revirde tedavi altına alınır. Abdi Bey'in bu savaşlarda gösterdiği cesaret ve başarısının Konya sultanına bildirilmesi üzerine bu genç kahraman, sultanlık payesi ile taltif edilmiştir. Abdi Bey'in sultan unvanını aldığı bu yerin adına Sultan Pınarı adı verilmiştir (Aykota, 2017).

Satırlar tarihi hakkında yerleşim olarak kesin olmamakla birlikte, Horasan'daki Oğuz boylarından Avşar oymaklarının Erle ve Acıpayam Ovaları çevresinde yerleştikleri, kurulan köylerin adlarından tahmin edilmektedir. Erle Ovasındaki Yazır, Bayındır, İğdir gibi köylerden; Acıpayam Ovasındaki Kumavşar, Karahöyük Avşarı, Dodurga, Kargın, Yüreğir, Oğuz, Yatağan isimleri ile kurulan köylerden bu durum anlaşılmaktadır.

Esere göre bölge, 16.yüzyılda Erle Yöresi olarak Anadolu Eyaleti'ne bağlı kalmış, daha sonra Konya Eyaletinin Hamit sancağına bağlanmıştır. Satırlar adıyla 1852 tarihinde Burdur sancağının Erle Kazası olarak görülmektedir. Burdur, 1867'de tekrar

kazalık seviyesine indirilmiş olsa da 1883'te yine sancak olmuştur. Bu tarihlerde Burdur'un iki kazası vardır. Bunlar Tefenni ve Asikaraağaç kazalarıdır. Erle Nahiyesi de Asikaraağaç'a bağlı olarak görülmektedir (Urhan, 2006: 3- 4- 5).

1856- 1857 yıllarında Karaman Eyaleti'ne bağlı Burdur Livası 6 kazadan oluşmakta idi. Bunlar Burdur nam-ı diğer Tirkemiş, Karaağaç-ı Gölhisar, Gölhisar-ı Hamid, Siroxz maa Tefenni, İrle maa Yavice ve Kemer-i Hamid'dir. Salnamelere göre de 1872 yılına kadar Hamit Sancağı'na bağlı bir kaza olan Burdur, bu tarihten itibaren Konya Vilayeti'ne bağlı bir sancak olarak görülmektedir. Burdur'un mutasarrıflık olduğu yıl (1872), merkez kaza, Asi Karaağaç (Garbi Karaağaç) ve Tefenni olmak üzere üç kazası bulunmakta idi. 1888 Yılında Asi Karaağaç (Garbi Karaağaç) kazası Burdur'dan ayrılarak Denizli Sancağı'na bağlanmıştır (Uysal, 2015: 1046).

1288 tarihli salnâmeğe göre Satırlar köyü 33 haneli ve 120 nüfuslu idi. 1305 tarihli Salnâmede de; Erle Nâhiyesi'nde 148 misafirhane. 18 un değirmeni, 6 dükkan, 1 han, 1 lokanta, 26 cami, 19 sıbyan mektebi, 8 tekke, 3 türbe, 38 çeşme ve 26 çamaşırhane olduğu kaydedilir. Aynı zamanda “Eyyüce kilim” dokunurdu denilmektedir. Bir de Gümüş gölü denen bir gölden bahsedilmektedir ki Cuinet'e göre 300 ton salnâmeğe göre yüz on ton tuz elde edildiği bildirilen bu gölün şimdiki Acı göl (Dereköy) olabileceği tahmin edilmektedir. 1936 Yılında Yeşilova adı ile Burdur'a bağlanan Erle Nâhiyesi'nin zaman içerisinde bazı köyleri zaman içerisinde Denizli iline, bazı köyleri de Burdur iline verilmiştir (Ekinci, 2016: 121).

2.4.1. Yeşilova'da Bazı Köylerin Kuruluş Anlatıları

Araştırma sahamızda yaptığımız derleme çalışmaları esnasında, yazılı kaynaklarda rastlanılamayan, ancak sözlü tarihi kaynak olarak değerlendirebileceğimiz bazı bilgilere de rastlamaktayız. Bunlardan bir tanesi de ilçedeki bazı köylerin kuruluş hikayeleri ya da adının nereden geldiği ile ilgili bilgilerdir. Bu kapsamda elde ettiğimiz bilgiler şu şekilde sıralanabilir:

• Aşağı ve Yukarı Kırılı Köylerinin Kuruluşu

Köyümüzde önceden aileler hep küçük parçalar halinde, çadırlarda köyün etrafında dağınık yaşıyorlarmış. Bu dağınık yaşayan aileler eşkıyadan rahatsız olmaya başlayınca bir arada yaşayalım diyerek bir kısmı bugünkü Yukarı Kırılı'ya bir kısmı da bugünkü Aşağı Kırılı'ya yerleşmiş ve o dönemki Kırılı köyünü oluşturmuşlar.

Köyümüzde oturanların yarısına yakını Gölcük'ten orası çok sinekli olduğu için gelip buraya yerleşmişlerdir (KK 1).

Köyümüz önceden Kırılı olarak anılırdı. Daha sonraları toprak konusundaki anlaşmazlıklardan dolayı 1950'lerden sonra ikiye ayrılmış. Kışın devrent adı verilen bölgeye, yazın ise bizim köy tarafına getirilirmiş hayvanlar. Bizim tarafta hayvanların sevdiği yapraklar daha çoktur. Bir yıl, hayvanlar Devrent'teyken bir ailenin çadırı yakılmış. Bunun üzerine aşağı kırılıda oturanlar ile yukarı kırılıda oturanlar kavga etmişler ve köyleri ayırmışlar. Üç ay içerisinde evleri yapmışlar Yukarı Kırılı'ya ama sanırım kışa denk geldiği için üç aylık sürede taşınamamış o grup. O yüzden bir daha kavga çıkmış ve sonuç olarak köyler birbirinden ayrılmış. Bundan sonra yine sıkıntılar bitmemiş iki köy arasında. Hayvanların karşı köyün sınırlarına girdiği bahanesiyle birçok kavga yaşanmış ve köylerin sınırları yüzünden defalarca kavga edilmiş. 1998 yılına gelindiğinde ise muhtarlık seçimlerinden sonra yine iki köy arasında bir kavga çıktı ve Yukarı Kırılı'dan bir koyun çobanı bıçaklandı. Daha sonra benim jandarma ve kaymakamlıktan girişimlerimle yine sulh sağlandı (KK 1).

• Bayındır Köyünün Kuruluşu

Köyümüz 1943'e kadar bir beyin çiftliğiymiş. Bayındır çiftliği deniyormuş. Alanköy-dereköy tarafındaki çiftlikler ile aynı kişininmiş buralar. O tarihten sonra köylülerden toprak satın alıp yerleşmeler başlamış buraya ve köy halini almış (KK 2).

• Onacak Köyünün Kuruluşu

Köyümüz Onacak'ın kuruluşu çok eskilere dayanmaktadır. Ahmet Yesevi'nin Horasan'dan öğrencileri Anadolu'nun dört bir yanına dağılmışlar. Amaçları Türkler'e müslümanlığı daha iyi anlatabilmekmiş. Sonra Veli Dede adında bu zat, Onacak köyüne geliyor ve köylülere bilgilerini aktarma teklifinde bulunuyor. Köylüler hemen izzet ikramda bulunuyor ve ona bir oda tahsis ediyorlar. Bu zatın Sultan adında bir eşi var ama köye geldiğinde mi yanındaydı eşi yoksa köyden mi evlendi onu bilemiyoruz. Türbede şu an ikisi beraber yatmaktadır (KK 15).

• Armut, İğdir ve Alanköy Köylerinin Kuruluşu

Bizim köyümüz kurulmadan önce buralar Mahmut Çelik adında bir beyin çiftliğiymiş. Bu bey Osmanlı'nın paşalarından biriymiş, o yüzden beğendiği yerleri kendine çiftlik almış. Çelik Paşa denince o dönemde herkes bilirmiş onu. Akçaköy ve İğdir'de de bazı arazileri almış. Daha sonra dört çocuğuna kalmış buralar. Şekip Çelik-

Hüsni Çelik- Nadiye Kaya- Sabiha'ya kaldı. Bu beylerden bir pay toprak bizim köylülerimiz, bir pay toprak İğdir, üç pay toprak da Akçaköylüler aldı. Yani köyümüzün kuruluşu yüz yıllık civarıdır. Şimdi ise köyün tamamı bizim köylülerindir. Beylerin zamanında bey ile anlaşamayan bazı aileler, bu köyün üst tarafına yerleşmiş. Onlardan kalma evler yakın zamana kadar ayakta idi ama hep yıkıldılar. Köyümüzün adının Armut olma sebebi, ovada çok armut ağacı olmasıdır. O toprak sahibi kadınlardan Sabiha, Burdur'dan Kürt bir karakol komutanıyla evlendi bizim küçüklüğümüzde. O kocasına da “Kürt Beyi” denirdi. O kadın ve komutanla köyden birinin babasıgil anlaşamamış. Babasıgilin evi basmış bunlar. Odunlarla dövüp köyden kovmuşlar. Onlar Gemiş'e yerleşmiş, sonra tekrar köye gelmişler artık (KK 18).

• Taşpınar Köyünün Kuruluşu

Köyümüzün bir kısmı Tokat'tan gelmiş ve buraya yerleşmiştir. Sarıkeçili yörükleri olarak gelip buraya yerleşmişler. Bu yörükler dört çadır halinde yaklaşık yüz otuz yıl önce, önce Orhaniye (Macur) köyünün oraya gelmişler. Orada “Bunlar yabandan gelmişler, bizi keser bunlar” diye tekrar göçüp Taşpınar köyünün olduğu yere yerleşmişler (KK 20).

Aşçılar, Resiller, Kötüler ve Yürümezler olarak dört sülaleden oluşmuş bu köy (KK 20).

Köyümüze Taşpınar denmesinin sebebi, köyün yanından taşların arasından pınar akmasıdır (KK 20).

3. YEŞİLOVA NÜFUSU

Yeşilova, geçim kaynakları olarak tarım ve hayvancılığa dayalı bir ilçedir. İlçeye bağlı 36 köy yerleşimi ile tarım ve hayvancılığın önemli ölçüde temel geçim kaynaklarını oluşturduğu Yeşilova, günümüzde genç nüfusun tarım ve hayvancılığa eskisi kadar ilgi duymadığı düşünüldüğünde nüfusunun neden artmadığı hatta peyderpey azaldığının sebeplerini düşündürmektedir. Tüm Türkiye'deki köy ve kasaba yerleşimlerinde bilinen ekonomi, eğitim, sosyal yaşantıdan kaynaklı durumlar gibi köyden kente göç sebepleri, ilçede de etkili olmaktadır. Buna rağmen ilçe hala Burdur'un ilçeleri arasında Bucak ve Gölhisar'dan sonra nüfus çokluğu olarak üçüncü sırada bulunmaktadır.⁷

⁷ <https://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06. 02. 2022)

Yeşilova nüfusu 2021 yılına göre 14.773 kişiden oluşmaktadır. Bunun 7172 kişisi erkek, 7601 kişisi kadındır.

Tablo 1. Yeşilova ilçesi 2007-2021 yılları arası nüfus değişimi tablosu⁸

YIL	YEŞİLOVA NÜFUSU	ERKEK NÜFUSU	KADIN NÜFUSU
2021	14.773	7.172	7.601
2020	15.071	7.298	7.773
2019	15.225	7.386	7.839
2018	15.457	7.459	7.998
2017	15.506	7.504	8.002
2016	15.831	7.651	8.180
2015	16.197	7.805	8.392
2014	16.622	8.032	8.590
2013	16.973	8.187	8.786
2012	17.069	8.253	8.816
2011	17.414	8.418	8.996
2010	17.469	8.393	9.076
2009	17.766	8.603	9.163
2008	17.987	8.672	9.315
2007	18.611	9.145	9.466

Tablo 2. Burdur Yeşilova 2020 Nüfus Detayı tablosu⁹

Bağlı Olunan İl Adı: Burdur
Toplam Nüfus: 14.773
Toplam Erkek Nüfusu: 7.172
Toplam Kadın Nüfusu: 7.601
İlçe Merkez Nüfusu: 5.451
İlçe Merkez Erkek Nüfusu: 2.692

⁸ <https://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06. 02. 2022)

⁹ <https://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06. 02. 2022)

Tablo 2. (Devam) Burdur Yeşilova 2020 Nüfus Detayı tablosu

İlçe Merkez Kadın Nüfusu: 2.759
Belde ve Köyler Toplam Nüfusu: 9.322
Belde ve Köyler Erkek Nüfusu: 4.480
Belde ve Köyler Kadın Nüfusu: 4.842
İlçeye Bağlı Köy Sayısı: 36
İlçeye Bağlı Mahalle Sayısı: 7

Tablo 3. Yeşilova Mahalle ve Köyleri 2020 Nüfus Tablosu¹⁰

MAHALLE/KÖY ADI	TOPLAM NÜFUS	ERKEK NÜFUS	KADIN NÜFUS
BAHÇELİEVLER MAH.	581	291	290
DEĞİRMEN MAH.	311	147	164
EMEK MAH.	956	458	498
KARAATLI MAH.	240	108	132
KAYADİBİ MAH.	555	279	276
KOYUNLAR ÇEŞME MAH.	1.258	658	600
MERKEZ MAH.	1550	751	799
AKÇAKÖY KÖYÜ	243	115	128
ALANKÖY KÖYÜ	239	114	125
ARMUT KÖYÜ	192	94	98
AŞAĞI KIRLI KÖYÜ	86	35	51
BAŞKUYU KÖYÜ	375	183	192
BAYINDIR KÖYÜ	143	74	69
BAYIRBAŞI KÖYÜ	100	49	51
BEDİRLİ KÖYÜ	640	316	324

¹⁰ <https://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06. 02. 2022)

Tablo 3. (Devam) Yeşilova Mahalle ve Köyleri 2020 Nüfus Tablosu

MAHALLE/ KÖY ADI	TOPLAM NÜFUS	ERKEK NÜFUS	KADIN NÜFUS
BEYKÖY KÖYÜ	24	12	12
BÜYÜKYAKA KÖYÜ	269	135	134
ÇALTEPE KÖYÜ	435	201	234
ÇARDAK KÖYÜ	104	46	58
ÇELTEK KÖYÜ	214	102	112
ÇUVALLI KÖYÜ	264	135	129
DEREKÖY KÖYÜ	324	155	169
DOĞANBABA KÖYÜ	497	242	255
DÜDEN KÖYÜ	183	82	101
ELDEN KÖYÜ	80	39	41
GENÇALİ KÖYÜ	208	98	110
GÖKÇEYAKA KÖYÜ	158	75	83
GÜNEY KÖYÜ	1.067	506	561
HARMANLI KÖYÜ	411	198	213
HOROZKÖY KÖYÜ	98	43	55
IŞIKLAR KÖYÜ	104	49	55
İĞDİR KÖYÜ	230	109	121
KARAKÖY KÖYÜ	75	38	37
KAVAK KÖYÜ	208	109	99
NİYAZLAR KÖYÜ	67	31	36
ONACAK KÖYÜ	54	23	31
ORHANLI KÖYÜ	184	85	99
ÖRENCİK KÖYÜ	106	51	55

Tablo 3. (Devam) Yeşilova Mahalle ve Köyleri 2020 Nüfus Tablosu

MAHALLE/ KÖY ADI	TOPLAM NÜFUS	ERKEK NÜFUS	KADIN NÜFUS
SALDA KÖYÜ	1.083	521	562
SAZAK KÖYÜ	203	95	108
TAŞPINAR KÖYÜ	59	30	29
YARIŞLI KÖYÜ	535	268	267
YUKARI KIRLI KÖYÜ	63	26	37

İKİNCİ BÖLÜM

HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ

İnsan yaşamında doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç dönem vardır ve bu dönemler halk bilimi araştırmalarında geçiş dönemi olarak incelenmektedir. Bu dönemlerde birtakım inanç ve buna bağlı pratikler, adetler, törenler, dinsel ve büyüsel özlü işlemler uygulanır. Geçiş dönemleri sırasında yapılan uygulamaların temel amacı kişinin toplumdaki yeni yerini belirlemek ve bu durumu kutlamaktır. Toplumda bu dönemlerde uygulanan işlemler, oluşabilecek herhangi bir tehlikeye karşı bireyi korumayı amaçlamaktadır (Örnek, 2014: 131).

Geçiş dönemi adı verilen doğum, evlilik, ölüm gibi olaylar, insan yaşantısının o evreden sonraki akışını tamamen değiştirmekte ve artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı durumları oluşturmaktadır. Yaşanan geçiş dönemi olayının sonrasında güzel bir yaşantı temennisi ve olayın verdiği sevinç ve heyecanı eş, dost, akraba, arkadaş çevresi ile paylaşma isteği, bu olayların törensel uygulamalarla gerçekleşmesine sebep olmaktadır diyebiliriz. Geçiş dönemlerinin gerçekleşmesinde ve sonrasında yaşanan ya da yaşanabilecek sıkıntıların aşılması için de birçok farklı inanca dayalı uygulamalar gerçekleştirilmiş ve bunlar gelenek ve kültür dünyamızın oluşmasında, bir milleti millet yapan unsurların ortaya çıkmasında önemli kaynaklar haline gelmiştir.

Yeşilova ilçesi de bu geçiş dönemi uygulamalarının ve inançlarının yoğunlukla yaşandığı bir yer olmuştur. Yörede görülen kültürel değişim, yozlaşma ve yok olmanın büyükşehirlere göre nispeten daha yavaş olduğu düşünüldüğünde, yaşanan geçiş dönemleri uygulama ve inançlarının daha yoğun olduğu bir gerçektir.

1. DOĞUM

Doğum olayı, geçiş dönemlerinin ilkinin oluşturmaktadır. İnsanlar tarafından sevinçle karşılanan bu dönemde çeşitli uygulamalar yapılır. Doğum annenin gebe kalma isteğinden başlamaktadır ve bu istekten itibaren bazı pratikler uygulanmaya başlanır. Doğum olayı, hayata başlangıcın ilk aşaması olan gebe kalma süreci ile başlayıp geçiş dönemlerinin ilki olan doğumun gerçekleşmesi ile devam etmektedir (Örnek, 2014: 131- 132).

İnsanlar tarafından büyük bir mutlulukla karşılanan doğum olayı, toplum açısından da son derece önemlidir. Doğum olayı, toplumda soyun devamı ve evlat sahibi olma bakımından sevindiricidir. Diğer taraftan doğum olayı kadın için de ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü bu olay sayesinde kadın, toplum içinde yeni bir rol üstlenir ve saygınlık kazanır (Erol, 2012: 48).

Doğum olayı kendi içinde öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere üç aşamada incelenir. Bu aşamalarda doğum öncesinde çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Doğum sırasında karşılaşılan zorlukları aşmak için bu aşamada birtakım uygulamalar yer alır. Doğumdan sonra annenin ve bebeğin korunmasını ve sağlıklı olmasını sağlamak amacıyla da anne ve bebeğe çeşitli pratikler uygulanır (Örnek, 2014: 132).

Hamile kadına yapılan yakıştırmalar ve verilen adlar daha çok gebe olan kadının fiziksel özelliklerinde meydana gelen durumla ilgilidir. Bu adlar genellikle, “hamile”, “gebe” ve “yükü”dür (Örnek, 2014: 135). Araştırma sahamızda da hamile kadına “yükü” denilmektedir (KK 6).

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum, insan hayatının başlangıç dönemi olduğu için büyük bir önem arz eder. Bir insanın doğuşunun tüm insanlığı bile etkileyebileceği düşünüldüğünde, bu durum daha da ilgi çekici bir hale gelmektedir.

Doğum, sadece doğan bebek açısından değil, onun anne ve babası, aile çevresi açısından da çok önemli bir geçiş dönemidir. Türk kültüründe doğuma ne kadar önem verildiği, destan, masal, efsane gibi türlerimize bakıldığında daha net görülmektedir. Doğum, öncesi ve sonrasıyla bebek ve ailesinin hayatını değiştirebilen bir olaydır.

1.1. DOĞUM ÖNCESİ

1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları

Aile olmanın ilk aşaması olan evlilikten sonra onu tamamlayan bebek beklenmeye başlanır. Bekleme sürecinin sağlıklı geçmesi için çeşitli uygulamalar yapılır. Bu süreç o kadar önemlidir ki henüz evlilik aşamasında olan nişanlı bir kız bile, çocuk doğurup doğuramayacağını hemen öğrenmek ister (Acıpayamlı, 1974: 14).

Araştırma sahamızda yaptığımız derleme çalışmaları sırasında da eşler, çocuk sahibi olup olmayacağını hemen öğrenmek ister ve olumsuz bir durum varsa bunu gidermek için farklı yollara başvururlar.

Benim babaannem eskiden köyde ebelik ve doktorluk yapardı. Köyümüzün üstünde Kara Dede adı verilen bir mezar vardır. Oradaki iki mezarın etrafında bir tur dönülür, iki rekat namaz kılıp dua edilir, hasta olan çocuk oraya yatırılır ve sonra iyileştiği düşünülür. Çocuğu olmayanlar, askere ve hacca gidenler de orayı ziyaret edip dua eder (KK 4).

Afyon'dan gelen, gitmediği doktor olmayan ve bu tekkeye gelen bir aile, mezarın başına gelip iki rekat namaz kılıp dua edip gitmiş. Daha sonra ailenin çocuğu olmuş ve mezarın başında kurban kesmişler (KK 5).

Çocuğu olmayanlar tekkede adak keser ve iki rekat namaz kılıp dua ederler (KK 6).

Çocuğu olmayanlar türbeye gelip dua ediyor, namaz kılıyor, dut ağacının kavisli bir kökü vardı ve oradan çocuğu olmayan kadın üç defa geçirilirdi. Çocuğu olanlar adını Niyazi koyarlardı ve kurban keserlerdi. Günümüzde çocuğu olmayanlar hala gelir ve dua eder (KK 11/ 12).

Çocuğu olmayanlarda gökkuşağının altından geçersen olur inancı vardı eskiden (KK 13).

Bu türbeye çocuğu olmayanlar gelir ve bağlanır. Dua ederler. Çocukları olursa kız olursa Sultan, erkek olursa İsmail adını verirler. Sonra oraya gelip kurban kesip fakirlere dağıtırlar (KK 14).

Tekkeye çocuğu olmayanlar gelirdi, oraya bağlanıp namaz kılıp dua ederlerdi. Çocuğu erkek olursa adını “Doğan” koyarlardı. Tekkeye gelip adak keserlerdi ve tekkeşinler aracılığıyla fakirlere dağıtıldı (KK 16).

Benden önce iki tane kardeşim olmuş ve ölmüş, sonra ailem Veli Dede tekkesine bağlanmış ve ben doğmuşum. Benim adım o yüzden Veli'dir (KK 23).

Çocuğu olmayanlar Doğan Baba tekkesine bağlanır. Tekkeye yazma bağlayarak dua ederler (KK 25).

Çocuğu olmayan kadınlar, tekkeşinlere çikolata, tavuk gibi adaklar getirirlerdi. Çocuğu olduktan sonra, adamış olduğu adağı tekkenin başında keser ve tekkeşin sülalesine, fakir fukaraya dağıtması için verirlerdi (KK 25).

Doğan Baba'nın mezarına çocuğu olmayanlar gelirdi, Tekkeşinler'in Kadife olurdu yanlarında. Orada iki rekat namaz kılarlar ve mezarın ayak ucuna bozuk para

bırakırlardı. Çocuklar saklanıp beklerlerdi orada gitsinler de paraları alalım diye. O kişilerin çocuğu olursa tekrar tekkeye gelir ve adak keserlerdi. Adağın bir kısmı tekkeşinlere verilirdi, kalanı da köyden ihtiyaç sahiplerine dağıtılırdı (KK 26/ 27).

Çocuğu olmayan kadınların kasıkları çekilirdi (KK 20).

İssiye otu leğene konup kaynatılır. Çocuğu olmayan kadın üzerine çömeltilir. Sadece kafası dışarıda kalacak şekilde örtü örtülür üzerine ve onun buharı iyi gelirdi ona (KK 27).

Çocuğu olmayan kadınlar tekkeye giderdi (KK 27).

Adamın biri tekkede 7 yere yazma bağlamış hamile kalabilmek için. Kadın da bir yazma da beline bağlamış. Daha sonra bu ailenin 7 tane çocuğu olmuş. Adam en sonunda, “Gidin o yazmaları sökün gelin, köyün çocuğu doldu kaldı eve.” Demiş (KK 25).

Mezarın baş tarafından azıcık toprak yenirse çocuğu olmayanlar çocuk sahibi olabilirmiş. Tekkeye adak adarlarmış adağı kabul olanlar doğan çocuklarına Sami veya Doğan adını koyarlarmış. Civar köylerden bu adı alan ve tekkedeki adağından ötürü doğduğuna inananlar vardır. Köyde de Sami ve Doğan adı çoktur (KK 32).

Türk kültür ve tarihinde evlat sahibi olmak, birçok farklı millette olduğu gibi gücün, kudretin ve bereketin sembolüdür. Bu güç, kudret ve bereketten herhangi bir sebepten dolayı mahrum kalmak, kesinlikle istenmeyen, korkulan ve olmaması için gereken önlemlerin önceden alındığı bir durumdur. Kısırlık, sözlü ve yazılı kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre Yeşilova yöresinde de istenmeyen ve korkulan bir durumdur. Bu yüzden babayı ve anneyi, yani doğumun ve bebek gelişiminin ana öğelerini önceden alınacak önlemlerle kısırlıktan uzak tutmak ya da kısırlıktan kurtarmak çok önemli bir durumdur. Kısırlıktan kurtulmak için en çok başvurulmuş yöntem, türbelere gidip adak adayıp dua etmek ve farklı ritüeller gerçekleştirmektir. Bunun haricinde halk hekimliği yöntemleri de başvurulmuş uygulamalardandır. Son yıllarda ise doktorlar aracılığıyla bu duruma bir çare aramak en çok görülen yöntemdir.

1.1.2. Hamileliği Önleme Yolları

Toplumda kadınlar gebe kalmak için belli uygulamalar yaptıkları gibi, gebe kalmamak için de belli uygulamalar yapmaktadırlar. Kadının gebeliği önlemek

istemesinin nedeni, ailenin ekonomik şartlarına bağı olduğu gibi kadının psikolojik durumuna da bağıdır (Artun, 2015: 162).

Çalışmamızın kaynak kişilerinin büyük çoğunluğu 70 yaş ve üzeridir. O yüzden eski insanların bebek sahibi olma durumuna bakışlarını net bir şekilde görmüş olduk. Bebek sahibi olmak özellikle kadınların karar verme, görüş belirtme hakkının olmadığı bir olaydır. Aileler, çok çocuklu, kalabalık olmayı farklı yönlerden birer avantaj olarak görmüş ve fiziksel imkanlar el verdiği sürece en az 3-5 çocuk her evde görülen bir durum olmuştur. Burada doğumun ana unsurlarından biri olan anne ise, karar verememe durumunu gizli de olsa bazı uygulamalarla bertaraf etmeye yönelmiştir.

1.1.3. Aşerme

Hamileliğin belli bir aşamasında gebe kadının belli yiyeceklerde kaçınırken bazı yiyecekleri aşırı biçimde tüketmek istemesine aşerme denir. Aşerme sırasında istenen yiyecekler doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında bir yoruma sebep olmaktadır. Bu durumun en bilinen örneği “Ye ekşiyi, doğur Ayşe’yi” tekerlemesidir. Ekşi ve baharatlı yiyecekler kız çocuğunun önbelirtisi olarak görülürken tatlı yiyecekler erkek çocuğunun önbelirtisi olarak görülür (Örnek, 2014: 187).

Kadın aşerme aşamasında bazı şeyleri yapmaktan ve yiyecekleri yemekten kaçınır. Bu süreç doğuma kadar devam eder. Gebe olan kadın fizyolojik olarak bünyesindeki bazı eksiklikleri gidermek amacıyla özellikle bazı yiyecekleri yemeye özen gösterir (Örnek, 2014: 134).

Gebelik döneminde kadında görülen hal olan aşermenin aslı “aş yerme”dir yani yiyecek ve içeceklerden tikslenme anlamına gelir. Daha sonra anlam değişmesine uğrayan kelime, hamile olan kadının bir yiyeceği veya içeceği canı çekmesi olarak anlam kazanmıştır (Boratav, 1984: 146).

Kokudan hamilenin midesinin bulanmasına “yerginlik” denir (KK 6).

Hamile olan bir tanıdık, sadece patates haşlaması ve makarna yiyordu (KK 25).

Hamilelikte anne vücudunda yaşanan fiziksel ve hormonal değişimler, annenin ihtiyaç ve davranışlarında da değişikliklere yol açmaktadır. Bu dönemde anne adayları, normalde hiç istemeyecekleri veya akla gelmeyecek davranış ve isteklerde bulunabilirler. Kaynak kişilerimizden edindiğimiz bilgilere göre yörede yoksulluğun uzun yıllar hüküm sürmesinden dolayı anne adaylarının aşerdiğinde canının istediğini

bulup da yeme imkanları yok denecek kadar az olduğu için aşırma olayını psikolojik olarak hiç akıllarına getirmemişlerdir.

1.1.4. Çocuğun Cinsiyetini Belirlemeye Yönelik Uygulamalar ve Tahminler

Hamilelikte en merak edilen şeylerden birisi de çocuğun cinsiyetidir. Doğacak çocuğun cinsiyetinin aile ve toplum açısından önemi büyüktür. Geleneksel kültürümüzde ilk çocuğun erkek olması isteği ağır basmaktadır. Bu yüzden gebe kadın çocuğun cinsiyetini etkileyeceğini inandığı birtakım inançlara sahiptir (Örnek, 2014: 190).

Hamile olan kadınların hem ailesinin, hem çevresinin en büyük merakı çocuğun cinsiyetini öğrenmektir. Kız ya da erkek olması bir nevi kadının toplumdaki yerini de etkiler (Acıpayamlı, 1974: 31).

Anne adayı doğuracağı çocuğun cinsiyetini etkileyeceğini düşündüğü birtakım uygulamalar yapar. Bunun için çeşitli pratikler uygularlar. Fakat bunun dışında verileni kabullenip Allah'ın kudretine itaat de söz konusudur (Örnek, 2014: 136).

Kadının dudaklarının kuruması, halsiz kalması, kirpiklerinin top top olması hamilelik belirtisidir (KK 20).

Hamilelik tahmininin kesinleşmesinden sonra en merak edilen şeylerden biri de çocuğun cinsiyetidir.

Kız çocuk, ev işlerine yardım eder, vefalıdır diye; erkek çocuk ise tarla, ev tamiri işlerini, güç isteyen işleri yapar ve kendi başına hareket edebilir (KK 6).

Bir gün Bahri Abla'nın elini öpeyim dedim de, “Öp bakalım oğlansız Yüksel” dedi bana hiç oğlum olmadığı için. O kadın Serpil'e de aynısını demiş (KK 9).

İlk oğlu olana kütük atılmış çok eskilerden. Kız çocuğunun olması, arada bir yanına gelip gitmesinden, yemeği var mı hasta mı diye sormasından dolayı istenirdi. Oğlan ise bacayı tütürecek, köyde kalıp işleri yapacak olmasından dolayı istenirdi (KK 14).

Benim anam ebeydi. O da büyüklerinden öğrenmiş. Kadının karnı yayvan olursa veya kalçası büyük olursa kız, karnı sivri olursa oğlan olur çocuk. Doğum yapacak kadının karnının üstüne senit konur ve karnının üstünden doğru senitle yüklenir çocuk aşağı insin diye. Benim annem hem aşçı, hem ölü yıkayıcı, hem ebe idi (KK 26/ 27).

Yörede de birçok farklı yörede olduğu gibi özellikle babalar, soylarının devamı, evin yönetimine ve tarla işlerine yardım etsin diye erkek çocuğunu öncelikle tercih etmektedir.

Benim dört oğlum var ve hepsi büyük yaşta. Doğmadan önce çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılırdı. Karın sivriyse erkek, yayvan ise kız olarak tahmin edilirdi. Ben “Allah’ım bana kız verme” diye dua ettim ve hiç kızım olmadı ama şu an ettiğim duadan çok pişmanım (KK 14).

Köydeki en eski ağaçlardan biri gelin çamıdır. Bu ağaca, düğünden sonra gelin ve arkadaş, akrabaları giderler tef çalarak. Orada tarak ve bıçak gömülür çamura. Gelin çamurdan tarak bulursa ilk çocuğu kız, bıçak bulursa oğlan olacağına inanılır (KK 16).

Çocuğun oğlan veya kız olması için özel bir uygulama yapılmaz (KK 25).

Gelinin yatağına, kırkı çıkmış kadının çocuğu koyulursa, gelinin çocuğu da o cinsiyetten olur (KK 32).

Doğacak çocuğun cinsiyetini önceden öğrenebilmek, insanlar tarafından istenen bir durumdur. Burada belki de insanın yapısı gereği bilinmeyene olan merakı da etkilidir diyebiliriz. Özellikle günümüz gençlerinin hamilelik süreci başından itibaren en çok merak ettiği durum, bebeğin cinsiyetinin ne olacağıdır. Hatta bunu öğrendikten sonra duyurmak için “cinsiyet partileri” bile düzenlemektedirler. İşte bu kadar çok merak edilen, kız veya erkek çocuk sahibi olmanın farklı değerlendirilmelere sebep olduğu bu durum, önceden öğrenilirse daha iyi olacağına inanılan bir durum haline gelmektedir.

1.1.5. Hamilenin Kaçınmaları

Araştırma sahamızda hamile kadınların yaparlarsa sonucunun iyi olacağı, yapmazlarsa olumsuz durumlara sebep olacağını düşündükleri inançları da vardır.

Hamile kadın öküz arabasının önünden geçmezdi. Çocuğunun düşeceğine inanırdı (KK 25).

Hamile kadın bir erkeğin önünden de geçmezdi, ayıplanacağına inanırdı. Erkek önünden geçene kadar beklerdi. Hatta kadınlar hiçbir erkeğin önünden geçmemeye çalışırdı. Erkeğin yaşı farketmezdi (KK 25).

Anne adayları, çocuğun dış yapısında olumsuz değişikliklerin yaşanacağı korkusuyla bazı hareketlerden kaçınırlar.

Hamile kadın ayıya, maymuna, deliye bakmaz (KK 32).

Hamile kadının mezarlığa girmesi iyi değildir (KK 32).

1.2. DOĞUM SIRASI

Anne adayının hamilelik sürecinin sonu olan bu aşamada doğum yaklaşp sancılar başlayınca kadın doğuma hazırlanır. Bu süreçte en çok dikkat edilen şey, doğumun kolay ve başarılı olmasını sağlamaktır. O an için kadının bulunduğu şartlarda hangi doğum tekniği uygunsa o sağlanmaya çalışılır. Doğumun sorunsuz olması için birtakım uygulamalar yapılır (Boratav, 1984: 148).

Doğum kolay olsun diye doğum yapacak kadının başı ve kuşağı bağlanmaz. (KK 32).

Burada görüldüğü üzere, doğum esnasında annenin rahat etmesi, sıkıntıya girmemesi çok önemlidir. Bu sebeple annenin başı ve kuşağı bağlanmaz.

1.2.1. Göbek Bağı

Bebeğin bir ya da iki haftada düşen kordonu atılmaz. Belirli pratikler uygulanır. Çocuğun göbek bağı, çocuktan bir parça sayılır. Bu yüzden göbek bağına saygı ve özen gösterilir. Göbek bağı ile çocuğun yazgısı arasında bir ilişki olduğu inancı vardır. Bu sebeple rastgele atılmaz, göbek bağı özenle kesildikten sonra kuruması beklenir (Boratav, 1984: 151- 152).

Göbeği camiye veya okula gömülüp gelirdi. Camiye göbeği gömülen dini bütün, okula göbeği gömülen ise eğitilmiş olacak inancı vardı (KK 6).

Göbek bağı uzun kesilen çocuğun, çenesi çok olurmuş. Göbek bağı çöpe atılırsa da o çocuğun çok gezmeyi seveceği anlamına gelir (KK 32).

Çocuğun göbeği uzun kesilirse sesi çok çıkar (KK 32).

Yörede hala bu inanca güçlü bir bağlanış söz konusudur. Özellikle kadınlar arasında hala göbek bağıının nereye gömüleceği son derece önemli bir tercihtir. Yörede doğan çocukların göbek bağları genelde bir devlet dairesinin bahçesine, okul bahçesine ya da camiye gömülmektedir. Göbek bağı devlet dairesinin bahçesine gömülürse çocuğun büyüyünce devlet kademelerinde görev alacağına, okul bahçesine gömülürse öğretmen olacağına veya iyi eğitim alacağına, cami bahçesine gömülürse de imanının güçlü olacağına inanılır.

1.3. DOĞUM SONRASI

Doğum sonrası, bebeğin, annenin ve ailenin genel sıhhatini sağlamak ve korumak açısından önemli uygulama ve inançlara sahne olmaktadır. Doğum yapan kadın, hem fiziksel hem de psikolojik anlamda zayıf düşmekte ve toparlanması birkaç ay sürmektedir. Aynı şekilde yeni doğan bebeğin gücünü toparlayıp direnç kazanması da yine birkaç ay sürmektedir.

Başarılı bir doğumun ardından hemen sonra hem anneyi hem bebeği, doğum sonrası oluşabilecek olumsuz durumlardan korumak amacıyla bazı uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar bebeğin özenle büyütülmesi, tehlikelere karşı korunması ile ilgilidir. Böylece sağlıklı bir birey olma yolundaki ilk adımlar atılmış olur (Şişman, 2002: 445).

1.3.1. Lohusalık

Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına “lohusa, loğsa, doğazkesen, emzikli, nevse” gibi adlar verilir. Doğumdan sonra yatakta kalma süresi kadının fizyolojik durumuna, doğumun güç ya da kolay oluşuna, iklimine, çevre koşullarına, ailenin varıllığına yoksulluğuna, gelinin sevilip ya da horlanmasına ve kimi adetlere bağlıdır (Örnek, 2014: 200). Çalışma sahamızda da yeni doğum yapmış kadına “lohusa, emzikli” gibi isimler verilmektedir.

Doğum yapan hastaya un çorbası getirilirdi sütü bol olsun diye (KK 6).

Doğum yapan kadına nazardan koruma uygulamaları yapılırdı (KK 8).

Bir kadın doğum yaptığında kırkı dolmadan, köyde bir düğün olursa ve o gelini lohusa kadın görmüşse, o gelinin al yazması suya batırılır, o yazma sıkılır ve çıkan su, doğuran kadına içirilir (KK 8).

Bizim buralarda lohusalık falan pek dinlenilmezdi. Doğumdan sonra bir sıkıntı yoksa tarlada, evde çalışmaya devam edilirdi (KK 6).

Yöreden elde ettiğimiz bilgilere göre lohusalık, varlığı bilinen ancak yaşam şartları sebebiyle yaşanmasına, uygulamalarına pek de saygı duyulmamış bir dönemdir diyebiliriz. Hayvancılık ve tarımın ana geçim kaynağı olduğu bu tarz yaşantılarda aile bireylerinden birisinin bile belli bir süre, herhangi bir sebepten dolayı işlerden elini çekmesi, en son istenecek durumlardandır.

1.3.2. Kırk Karışması/ Kırk Basması

Anadolu’da doğum ne kadar önemli bir olaysa doğum sonrası yapılan uygulamalar da o kadar önemlidir. Doğum yapmış kadının ve çocuğun korunması için birtakım tedbirlere başvurulur. Bu zamanda göbek kesme, yıkama, tuzlama, lohusalık, al basması ve ad verme gibi uygulamalar yapılır (Artun, 2015: 172).

Türk kültüründe “kırk” sayısı, Türkler İslamiyet’e girmeden önce görülmekteydi. Buna rağmen kırk sayısı, Türk kültüründeki yerini korumuş ve çeşitli inançlarla bütünleşerek devam etmiştir. Anadolu’da bu sayıyı “kırklı, kırklamak, kırklar, yarı kırklı” gibi isimlerle bulmak mümkündür (Kalafat, 1994: 18- 19).

Doğumdan sonra kırklı kadının kendisinin ve bebeğinin hastalanmaması için bazı uygulamalar yapılır. Bu süreç içinde oluşan hastalıklara “kırk düşmesi, kırk karışması, loğusa basması” gibi isimler verilmektedir (Örnek, 2014: 146).

Kırkı çıkmamış iki kadın karşılaşır ve bir araya gelirse kırk basması olur (Şişman, 2002: 450).

Eski Türklerde demir kutsal kabul edilmektedir. Demirin kötü ruhları kovduğuna ve koruduğuna inanılır (Çerikan, 2014).

Lohusayla çocuğun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına ve hastalıklara halkımız “kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, lohusa basması” gibi adlar vermektedir (Örnek, 2014: 202).

Gene bu dönemde dikkat edilen bir başka nokta, kırk gün çocuğun ve anasının evden dışarı çıkmaması, çocuğun kırkı içinde doğum yapmış başka bir kadının çocuğu ile karşılaştırılmamasıdır. Çünkü kırkı içinde ana da çocuğu da olumsuz etkilerden zarar görmeye en elverişli durumdadırlar; kırkı karışmış lohusa ve çocuklardan birine musallat olabileceği düşünülen olumsuz, olağanüstü varlıklardan ötekiler uzak tutulmak istenir (Boratav, 1984: 154).

Aynı günlerde köyde doğum yapan iki gelin varsa, bu iki gelinin ailesi birbirlerine birer tane ekmek vererek değişirler ve kırk (al) basmasını önlediklerini düşünürler. Aynı ayda doğan çocuklara “aydeş” denir. Çocuklar aydeş olup kırk basmasın diye bu uygulama yapılır. Kırk basınca çocuk cıllanır¹¹, şaşkınlaşır. Kırk basan çocuklara da aydeş denir. Önceden aydeş olan, yani kırk basan çocuklara

¹¹ Zayıflamak.

Muzaffer'in ninesi, ahırın deliğinden çocuğu 3 sefer geçirirdi. İçinden biri verir, dışından biri alırdı 3 kere, çocuk o ahırın suyuna katılır. Sonra o çocuk için aydeş aş pişirilir ve çocuklara yedirilir. Bu aş, nohut fasulye mısır buğday gibi bakliyatlardan yapılırdı (KK 8).

Lohusa olan iki kadın birbirine misafirlğe giderse, birbirlerine birer ekmek verirlerdi kırk basmasın diye (KK 6).

Kırk gün dolmadan çocuk ve annenin dışarı çıkmamasına dikkat edilirdi (Urhan, 2006: 32).

Kırk basması, bebeğin akıl ve beden sağlığı açısından korkulan bir durumdur. Doğumdan sonraki 40 gün boyunca psikolojik ve bedensel olarak savunmasız, zayıf kalmış bir anne ve bebeğinin kötü ruh ve varlıklara karşı korunması gerekmektedir.

1.3.3. Al Karısı

Anadolu'nun çoğu bölgelerinde görülen, yeni doğum yapmış kadınlara görünen, onların korkmasına hatta hasta olmasına sebep olan zararlı bir cin vardır. Bu cin, kadınlara hatta bebeklere bile zarar verebilmektedir. Pek çok yörede zararlarından korunmak için bu inanın etrafında çeşitli uygulamalar yapılmaktadır (Çevirmen H. ve Sayan, 2005: 68).

Eski inanç sisteminde “Albastı, Al Ruh, Al Karısı, Al Ana” gibi isimlerle anılan ruh, muhtemelen Umay'ın sonradan gelen ikinci ilkelere göre olumsuz anlamda başkalaşmış şeklidir; başka bir deyişle oradan türetilmiş bir ruh ya da ilahtır. Ancak o, kötü ruhlar zümresindendir. Çünkü lohusalara eziyet eder ve lohusa hummasına neden olur (Çoruhlu, 2013: 54).

Kazan ve Altay inançlarına göre de Albastı veya Almış şerir bir ruh olup Erklik'in avanesi ve hademeleridir (İnan, 2000: 170).

Al karısı, oldukça esmer, iriyarı, gür ve dağınık kara saçlı, ince uzun demirden teşekkül etmiş elleri, lohusanın ciğerini sökmeye yarayan demirden tırnaklarıyla korkunç bir görünüm arz eder (Araz, 1995: 33).

İnsan-hayvan karışımı bir görünümde tanımlanan bu öldürücü dev ya da cin, “uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, al gömlek giyen bir canavardır” (Örnek, 2014: 201).

Albastı'nın kadın olduğu sanılır. Birçok yerlerde adı “Al Karısı” olan bu varlık, atları gece ahırdan alır, sırtlarına biner, sabaha kadar koştururmuş. Atların yelelerinin örölmüş ve vücutlarının tere batmış olmasından anırlarmış at sahipleri Al Karısı'nın hayvanlara musallat olduğunu. At sahiplerinin ya da lohusa yakınlarından erkeklerin Al Karısı'nı yakaladıkları, onu evlerinde köle gibi yıllarca kullandıkları olduğu söylenir. Adının çeşitlemelerinde al kelimesi bulunan ve inanışlarda hep al renk ile ilişkileri belirtilen bu varlık, Türklerle Kafkas ve İran asıllı kavimlerde ortak bir geleneğin malıdır; Albastı veya bundan bozma sözlerle gösterildiği toplulukların geleneğine Türklerden geçmiştir. Al Karısı'nın lohusanın ciğerini söküp götürdüğü, kendini ve çocuklarını bununla beslediği sanılır. Türlü tedbirlerle lohusa ve yeni doğmuş çocuğun korunmasına dikkat edilir; lohusaya gelincik, meyan kökü şerbeti gibi kırmızı renkte şeyler içirme, odasında demir bulundurma ve özellikle onu yalnız bırakmama bu tedbirler arasındadır; erkeğin bulunduğu yere Al Karısı'nın giremeyeceğine inanılır (Boratav, 1984: 78).

Çocuğun yatağının üstüne mavi yazma örtülürdü al basmasın diye. Bir de çocuğun yastığının yanına bıçak konurdu (KK 6).

Yeni doğan çocuğun altına nazar değmesin diye de bıçak konur (KK 6).

Çocuğun yatağının altına bıçak konulursa, çocuk gece korkmaz (KK 32).

Türk inanç dünyasının en sık karşılaşılan olağanüstü varlıklarından biri olan Al Karısı, Yeşilova yöresinde de korkulan, doğum sonrası eve uğramaması için bazı nesnelerle tedbirlerin alındığı bir yaratıktır. Bebeğe ve annesine zarar vermektan, bebeği sahiplenmeye çalışmaktan çekinmeyen bu yaratıktan korunmak için bu tarz inanca dayalı uygulamalar yapılmıştır ve günümüzde bunlar halen uygulanmaya devam edilmektedir.

1.3.4. Kırklama

Kırlı kadına ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan bir başka uygulama da kırklamadır. Kırk çıkarma da denmektedir (Örnek, 2014: 146).

Tuzlama, yeni doğan çocuğun tuzlu su ya da vücudunun doğrudan tuz ile ovulması işlemine denir. Tuzla ilgili işlemlere hayatın her döneminde rastlanabilir. Tuz, Türk halk inanışında uğur, bereket, nazar gibi inanmalarda da yer almaktadır (Aça, 2001: 93).

Lohusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan pek yaygın bir işlem vardır ki, bunun adına “kırklama” denir. Bu yaygın adın dışında bu işleme, “kırk dökme”, “kırk çıkarma” dendiği de olur (Örnek, 2014: 203).

Kırklama veya tuzlama, bebeğin kötülüklerden arınması için yüzyıllardır yapılan bir uygulamadır. Zira tuz, kötü ruhlardan ve nazardan korunmak için birçok farklı şekilde kullanılan bir madde olmuştur. Ancak bu uygulama günümüzde öncelikle çocuğun teninin ve terinin kötü kokmaması için yapılan bir uygulama haline dönüşmüştür.

Çocuk doğduktan yirmi gün sonra evin bahçesinden kırk tane ufak ufak taş toplarız. Bu taşları bir bezin içine sararız ve ağzını bağlarız. Kırkinci günde yıkanılacak suyun içine bu bezi koyarız ve çocuk, annesi ile beraber bu suyla yıkanır. Bu suya herhangi bir şey okunmazdı çünkü bizim buralarda cehalet vardı. Sonra o bezin içindeki taşlar alınıp bir derenin içine atılırdı (KK 6).

Çocuk doğduğundan itibaren eğer havalar güzelse, sıcaksa her gün yıkanmaya gayret edilirdi. Her gün yıkanan çocuk daha sağlıklı olur. Ama havalar soğuksa her gün yıkanmazdı. Çocuğun göbeği düştüğü zaman çocuk tuzlanırdı. Tuzlama, çok önceleri çocuğun direkt tuz ile ovulması ile yapılırdı. Günümüzde ise çocuk tuzlu suyun içine katılıyor. Tuzlanan çocuğun başından aşağı süt ve bal bulunursa onlar dökülürdü. Süt dökmenin amacı, çocuk süt gibi beyaz olsun diye. Bal ise çocuk bal gibi tatlı olsun diye dökülürdü. En son su ile durulanırdı çocuk. Bunlar yapılırken namaz derslerinden neler biliniyorsa okunabilirdi (KK 22).

Çocuk kırkinci gününe ulaştığında temiz bir yerden toplanmış kırk tane taş, çörek otu, buğday ve süt, suya eklenerek çocuk kırklanırdı. Buğday, çocuk bereketli olsun diye; çörek otu nazar değmesin ve bereketli olsun diye; süt, süt gibi beyaz olsun diye; altın ise çocuk sarılık olmasın diye katılırdı suya. Bu suyla çocuk kırklanırken namaz derslerinden ne biliniyorsa okunurdu. Sonra bu suyun içinden altın alınır ve geri kalan her şey temiz bir yere dökülür (KK 22).

Çocuğun teni kokmasın, teri kokmasın diye çocuğun koltuk altları, boynu, kasıkları falan doğduktan 3- 4 gün sonra tuz ile ovulur. O haliyle 3- 5 dakika kundaklanmış şekilde durur çocuk. Sonra da kundak açılıp çocuk yıkanır (KK 28).

Temiz bir yerden kırk tane ufak taş toplanır ve ibriğin içine bez ile sarılarak konur. Bu ibriğe her gün sıcak su konularak çocuk kırk gün boyunca yıkanır. Kırkıncı gün bu ibriğin içindeki taşlar alınıp temiz bir yere atılır (KK 28).

1.3.5. Çocuk

Çocuğun, önce aileye daha sonra topluma sağlıklı bir birey olarak kazandırılması için, doğumdan hemen sonra birtakım pratikler uygulanmaya başlanır. Bu süreç, çocukluk döneminde de devam eder. Çocuk, içinde büyüdüğü kültürel ortamı benimseyerek, bu ortamın getirdiği kültürel aşamalardan tek tek geçerek yetişkinliğe adım atar (Örnek, 2014: 147).

1.3.5.1. Ad Verme

Ad, içinde yaşadığı toplumun özelliklerine göre şekil almakta ve toplumdan topluma değişmektedir. Türk kültüründe çocuğa verilecek olan ad; doğumdan önce, doğum sırasında ve doğumdan sonra seçilebilmektedir (Acıpayamlı, 1992: 1- 2).

Türklerde yeni doğan çocuğa ad verme geleneği, çok eskiye dayanan bir gelenektir. Çocuk doğduğu zaman eve ya da obaya gelen bir ziyaretçinin adı, çevrede görülen nesne, hayvan veya bitki adı, kız ya da erkek çocuğa ad olarak verilebilmektedir (Gülensoy, 1994: 5).

Yeni doğan bebeğin adının ne olacağı kararlaştırıldıktan sonra çoğu zaman dinsel nitelikli bir tören ile bebeğin adı koyulur. Bu olay, küçük de olsa yakın akraba ve aileler arasında kutlanır (Örnek, 2014: 149).

Yeni doğan bebeğe verilecek olan adın önemsenmesi ve bebeğe ad koyma töreni eski Türklerden bugüne kadar yapılmış bir gelenektir. Ad, gelişi güzel verilmez. Bebeğe ismi koyulurken birtakım etmenler rol oynar. Eski dönemlerden bugüne kadar isimlerin gücüne ve kutsallığına inanılmıştır. Bu durum varlığını günümüzde de devam ettirmektedir (Abdurrahman, 1994: 125).

Geleneksel kesimde yeni doğan bir çocuğa ad konması genellikle dinsel nitelikli bir törenle olur. Giderek etki gücünü yitirmekle beraber, dinsel niteliğin yine de çoğu yerde etkinliğini sürdürdüğünü görüyoruz (Örnek, 2014: 207).

Çocuğun adı, evin büyüğü veya bir hoca tarafından sağ kulağına doğru ezan okunduktan sonra “Senin adın ...” cümlesiyle üç kez yüksek sesle söylenirdi. Verilen

isimler genelde ailenin ölmüş büyüklerinden veya din büyüklerinden birinin adı olurdu (Urhan, 2006: 32).

Ad vermek ve hangi adın verileceğini belirlemek, doğumda çok önemli bir noktadır. Çocuğa doğru ve güzel bir isim seçerek çocuğun kaderinin ve huyunun güzelleşeceği düşünülmektedir. Hangi ismin, nasıl verileceği ise yine inanış ve gelenekler kaynaklı uygulamalarla belirlenmektedir. Yörede çocukların adları genelde doğmadan önce belirlenir. Çocuklara aileden veya din büyüklerinden birinin adını vermek sık görülen bir durumdur.

1.3.5.2. Yürüyemeyen/ Konuşamayan Çocuk

Çocuğun sağlıklı büyümesi için yapılan bütün kaçınmalara rağmen büyüme sırasında bazı olumsuzluklar görülebilir. Hem çocuğun sağlıklı büyümesi hem de görülen bazı özürlerin giderilebilmesi için çeşitli pratikler yapılır. Halk arasında çocuğun olağan gelişimini engellediği düşünülen olumsuz durumlara karşı büyüsel işlemler oldukça yaygın ve sık kullanılan bir uygulamadır. Bunlar daha çok çocuğun geç konuşması, yürüme problemleri için yapılmaktadır. Bunun dışında daha sağlıklı bir yaşam sürmesi için de bazı pratikler uygulanır (Örnek, 2014: 164).

Konuşması geciken çocuklara bulaşığı duruladıktan sonra üzerinde kalan suyu içirilirse çocuk konuşur inancı vardı, günümüzde ise doktora götürülüyor (KK 6).

Yeni yürümeye başlayan çocuğun düşmemesi ve düzgün yürümesi niyetiyle ayaklarına ip bağlanır ve bu ip, okunarak kesilirdi. Buna “duşak kesme” denirdi (Urhan, 2006: 32).

Yürüyebilmek ve konuşabilmek insanın doğduğunda sahip olmadığı, sonradan kazandığı özelliklerdir. Hayatın kaliteli devamı için de çok önemli iki özelliktir. Bu özelliklerin kazanılmasında yaşanan gecikme ve sıkıntılar, aile bireylerini bazı önlemler almaya ya da bu özellikler kazanıldığında törensel kutlamalar yapmaya yöneltmiştir.

1.4. DİĞER UYGULAMALAR VE İNANIŞLAR

Türk kültüründe önemli bir yeri olan hediyeleşme, insanlar arasında çoğu zaman sosyal bir etkileşim yaratır. Bu etkileşim, aynı zamanda kültürün oluşmasına, taşınmasına da katkı sunan bir göreve sahiptir. Hediyeleşme, toplumdaki bireyler arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Toplumda hediyeleşme geleneği insanlar

arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Toplumda hediyeleşme geleneği insanlar arasındaki iletişime hizmet eden bir yapıya sahiptir (Özdemir, 2008: 379).

Doğumdan sonra, mısır kavrulur, nohut haşlanır ve etraftaki çocuklara dağıtılırdı. Buna “döğlet” adı verilirdi (KK 6).

Satırlarda yeni bir hayat dünyaya gelmeden önce onun “gövlet” i hazırlanırdı. Gövlette, herkesin hali vaktine göre, bir sargı içinde şeker, lokum, fındık, fıstık bulunur; aile fakir ise erik, armut kurusu, leblebi, nohut, üzüm gibi şeyler konurdu. Çocuk doğduğu gün, gövletin bir kısmı sokaktaki çocuklara dağıtılır, bir kısmı da eve gelen misafirlere ikram edilirdi. Doğan çocuk ilk çocuk ise, çocuğun babası, arkadaşları tarafından kutlanır, baba da arkadaşlarına ziyafet çekerdi. Çocuğun annesine yaşlılar tarafından çocuk bakımı hakkında bilgilendirme yapılırdı (Urhan, 2006: 32).

Yokluktan dolayı çocuğa hediye vs. alınamazdı (KK 14).

Diş aşına nohut, fasulye katılırsa çocuğun dişleri kocaman olur (KK 32).

İnsan, var olduğuna inandığı nazardan korunmak, sonra da nazar sebebiyle meydana geldiğine inandığı birtakım hastalık ve olumsuzluklardan kurtulmak istemiştir. Bu sebeple, nazara karşı korunma tedbirleri ile tedavi şekillerini bulmuştur (Acıpayamlı, 1962: 17).

Türkiye’de nazarın zararlarına karşı ve nazarın zararlarını sağıltmak amacı ile bazı pratik ve uygulamalar yapılır. Özellikle nazardan korunmak için yaygın olarak yapılan uygulamalardan biri, nazardan koruduğuna inanılan nesneleri üzerinde bulundurmaktır. Bunun için nazarlıklar ve nazardan koruduğuna inanılan çeşitli nesneler yapılır. Bunlar ya insanın üzerine takılır ya da nazar değmesinden korkulan yerde bulundurulur (Ekici ve Fedakar, 2001: 43).

Gebe kadının yediği içtiği şeylerin , baktığı kimse ve hayvanların, karnındaki çocuğunu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi- plasentası ya da “sonu” arasında da aynı inanç söz konusudur (Örnek, 2014: 197).

Çocuk doğunca mutlaka kundağa sarılır, beşiğe belenirdi. Doğumdan sonra tarlada veya evde çalışmak zorunda olan kadın, çocuğu sırtına sarardı (yapıştırırdı). Bir tülbentin ucuna ezilmiş şekerli haşhaş konulur ve buna “sormuk” adı verilirdi. Sormuğu emen çocuk artık uyur da uyurdu (Urhan, 2006: 32).

Çocuğu devenin altından geçirirsen deve gibi olur (KK 32).

Çocuğu ayının sırtına bindirirsen ayı gibi olur (KK 32).

• Kütük Atma

Kütük atma, yörede ilk erkek çocuk doğduktan sonra yapılan bir kutlama törenidir. Bu tören aracılığıyla civardaki dost, düşman herkese “Artık bizim de bir erkek çocuğumuz var” mesajı verilir. Sadece ilk erkek çocukta yapılmasının sebebi, neslin devamlılığının garanti altına alındığının düşünülmesi olabilir.

Kütük atılırken, “Oğlan senin olsun, al erkek bizim olsun...” diye mani okunarak köyün gençleri kütük atmaya gelirlerdi. Bunun üzerine oğlanın babası gençlere bir erkek keçi hediye ederdi. Bu kütük, oğlanın düğününde yakılırdı (KK 10/ 11).

İlk oğlan çocuk doğduktan sonra kütük atılır. Akşam ezanını müteakip önce baba evinde sonra anne evinde silah atılır köyün gençleri tarafından. Şimdi sadece baba evinde atılıyor gerçi silahlar. Odun ne kadar budaklı olursa, soyunun o kadar fazla olacağına inanılır. Odun bulunamazsa “yungu” adı verilen buğday ezmek için kullanılan odun kullanılır. Bu odun, çocuğun düğününde düğün yemeği için yakılan ateşte yakılır. Sonra gelen gençlere bir yemek verilir. Köyün hocası da davet edilir yemeğe. Hoca dua eder ve yemekten sonra hayır duaları ile herkes dağılır (KK 25).

Akşam ezanı okunurken ilk erkek çocuk için kütük atılır. Köyün gençleri o kişinin evinde toplanır ve dambeşinden¹² havaya ateş ederler tüfeklerle ancak havaya ateş etmek, canlılara zarar verebileceği için köyümüzde yasaklandı (KK 31).

Ailenin ilk çocuğu erkek olursa sülalenin geleceği için bu örf ve adet yapılır. Çocuğun babasının arkadaş ve yakınları hayırlı olsun diye kütük atmak için harekete geçerler. Ev sahibine haber verilir. Gün belirtilir. İri bir budaklık kütük alınır. Üzerine al bir poşu bağlanır. Budaklı olması dal budak salsın geleceğe soyunu taşıсын diye seçilir. Kütük yarılmayan sert bir odundur. Çocukta sert ve yılmayan biri olsun diye düşünülür. Tüfekler hazırdır. Ev sahibi güler yüzle misafirleri karşılar. Gelenlerden biri evin damına çıkar:

-Kardeş, oğlun adı ne?

-İsim söylenir.

-Oğlun hayırlı ömürlü, devlete millete yararlı olsun.

-Sağ olun Allah razı olsun

¹² Toprak dam, tavan.

Damdaki kişi şu tekerlemeyi şöyler:

Ömrü uzun düğünü güzün olsun,

Ovaya gitsin çift sürsün,

Dağa gitsin odun etsin,

Dere tepe düz gitsin,

Yaylada koyun gütsün,

Keklik gibi dişli olsun,

Alacağı güzel olsun.

Allah seni bu oğlana bağışlasın diye temennide bulunur. Amin denir. Damdan yere kütük atılır. Silahlar patlar. Kütük babaya teslim edilir. “Bu kütüğü oğlunun düğününde yakacaksın” denir. Kahveler içilir. Çocuğı getiren baba misafirlere sıra ile verir. Onlar severler. “Karlı dağdan al rengini, kendine göre bul dengini” diye temennide bulunurlar. Misafirler “amin” der. Bohçayı beşiğe bağlarlar. Bohça içinde para vardır (Gökoğlan, 2015: 52- 53).

İlçemiz ve köylerinde ailenin dünyayı gelen ilk oğlan çocuğı için yapılan bir adettir. Budaklı bir kütük üzerine al poşu bağlanır. İçerisine para konulur, evin bacasından tekerlemeler söylenerek içeri atılır. Kütüğe bağlanan hediyeler konukların hediyesi olarak kabul edilir. Kütük ise oğlanın evlendiğı gün maşalada yakılmak üzere babası tarafından saklanır (Ekinci, 2016: 128- 129).

Yörede doğumla ilgili uygulamalara bakıldığında bunların önemli bir kısmını nazar ve kötü ruhlardan korunma ile ilgili olanları oluşturmaktadır. Bebeğe, annesine ve hatta aile çevresine yedirilip içirilenlerden, kullanılan eşyalara, davranışlara kadar birçok öge bu süreçte özenle seçilir ve uygulanır.

2. SÜNNET

Türkiye’de çocuk ile yapılan en yaygın geleneksel işlemlerden biri de sünnettir. Dinsel ve törensel uygulamalar arasında yer alan sünnet törenleri, çoğı aile için adeta zorunluluk arz eder. Bu uygulama yüzyıllar boyunca süregelmiştir. Bu törenler, çocuğun sünnet yoluyla İslam toplumuna katılması yanında, aynı zamanda hijyen ve sağlığı için de yapılmaktadır (Örnek, 2014: 171- 173).

Sünnet geleneği, Anadolu ve diğer Türk bölgelerindeki Müslümanlar Türkler arasında halen canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. İslam ve Yahudi dininin kuralları arasında yer almakla beraber, bu dinlerin dışında kalmış birçok toplumlarca da uygulanır: Okyanusya ve Afrika kavimlerinden, Amerika yerlilerinden kimi toplumlar gibi. Kökeni sorunu üzerine ayrı ayrı görüşler vardır. Kimi bilginler bunda “cinsi birleşmeyi” ve dolayısıyla da “döl türemesini” kolaylaştırdığı için bir ‘bereket töresi’ anlamı bulurlar; bereket tanrılarına veya bereket sağlayıcı kutsal güçlere, türeme uzvunun bir parçasının sunulması diye nitelendirirler (Boratav, 1984: 159).

Bir inanışa göre Muhammed Peygamber sünnetli doğmuş; inanış, sünnet geleneğini bu olguya bağlamak istiyor. Gerçekte ise çocukları sünnet etmek, İslam’dan önce de Sami asıdan ve başka soylardan toplumlarda olduğu gibi, Araplarda da uygulanan bir töre idi. Muhammed bu töreyi sürdürdü. İslam dininde peygamberin yaptığı ya da yapılmasını öğütlediği şeylere uymaya “sünnet” adı verildiği için, oğlan çocukların erkeklik uzuvlarının ucundaki deriyi çepeçevre kesip alma işlevi, halk dilinde bu deyimle adlandırılır. Deyimin eski yazı dilinde karşılığı, Arapça ‘hıtan’ kelimesi idi (Boratav, 1984: 159).

Sünnet genelde güzün yapılırdı. Sünnetçi köye geldiğinde köyde sünnet çağında olan çocuklar meydana götürülürdü. Orada kesildiği gibi ağlaya ağlaya eve koşarak giderlerdi. Eteklik giyerdi çocuklar iyileşene kadar. Acısı azalsın diye de zeytinyağı sürülürdü. Şimdi sünnetler hep hastanede yapılıyor (KK 6).

Önceden çocuklar köy meydanına sünnetçi gelirdi, orada sünnet olurlardı. Sonra etraftakiler apıç apıç apıç derlerdi, çocuk ağlayarak eve giderdi. Çocuğun ağrıları azalsın diye mum yakılırdı, o ateşte buhar yapılırdı, buhar o yaranın acısını azaltırdı (KK 23).

Satırlar’da zengin aileler, çocuklarına evlendiriyormuş gibi büyük sünnet düğünleri yapardı. Bu düğünlerde hayır olsun diye, çevrede ne kadar sünnet olmamış çocuk varsa, onlar da sünnet edilirdi. Sünnetçiler genelde, askerde sıhhiye çavuşluğu yapmış kişilerden olurdu. Sünnet, hocaların mevlüt okuması sonrasında gayet sıhhi olmayan şartlarda gerçekleştirilirdi. Sünnet çocukları, sünnetten önce davul zurna eşliğinde ata bindirilerek ilçede gezdirilirdi (Urhan, 2006: 35).

Sünnet, Türk dünyasının birçok noktasında özel bir önem verilen erkek çocuklarının tam bir erkekliğe adım attığına inanılan ve dini olarak da yapılması

gereken bir uygulamadır. Sünnetin sadece İslam dininde değil, diğer birçok din ve toplulukta da yerinin olduğu düşünüldüğünde ne kadar önemli bir uygulama olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sünnetin yapılışı ve kutlanması da önem verilmesi gereken durumlardır. Ancak yöremizde yaptığımız tespitlerde, yöre halkının sünnete verdiği önemi kutlamalar açısından yeterince ortaya koyamadığı gözlemlenmiştir. Buna sebep olarak da birçok uygulama ve inancın yozlaşma, değişme ve yok olma sebebi olarak gösterebileceğimiz, yörenin tarihte ekonomik anlamda çok zayıf bir yaşantıya sahip olmasıdır. Yörede sünnet düğününün, önceden sadece hali vakti yerinde olarak tabir edilen aileler tarafından yapıldığı gözlenmiştir. Bunun haricinde birçok köyde, köye bir sünnetçi geldiğinde, köy meydanında, sünnet olacak tüm erkek çocukların orada sünnet işlemine tabi tutulduğu tespit edilmiştir. Günümüzde ise genelde hastanede gerçekleşmekte ve herhangi bir tören yapılmamaktadır.

3. ASKERLİK

Tarih boyunca dünyaya adını güçlü bir askeri sistem ile duyurmuş olan Türkler, askerliği onurlu bir görev olarak görmüşler ve tarihe asker millet olarak geçmişlerdir. Bu durumun onurunu hep yaşamış ve gelecek nesillere de aktarmışlardır. Askerlik yaşı gelmiş gençleri eğlencelerle, davulla zurna ile uğurlamak Türklerin askerliğe duyduğu saygı ve sevginin de ötesinde; askere gitmekten ve göndermekten duyulan gururun göstergesidir. Askere gidecek genci düğün havası içinde göndermek gelenektir. Ülkemizin hemen her yerinde gençler askere törenlerle uğurlanmaktadır (Önal, 1994: 1).

Askere gidecek oğlan sabah namazında kalkar tekkeye gider, iki rekat namaz kılardı oraya bozuk para koyardı mezar taşındaki oyuğa. Mezardan az bir toprak alıp yalanır, sonra o toprak askere yanında götürülüp, askerden gelince tekrar o mezarın üstüne dökülür. Yine orada adak dağıtılabilirdi. Bazen sarı dede denilen, Mıstaklar oluşunun oradaki mezara da gidilirdi (KK 6).

Askere giden gençler köyün çıkışında yolda toplanırdı. Aileleri ekmek, katmer vs. katarlardı. Orada onlar beraber yenirdi. Tekkede ikişer rekat namaz kılarlardı ve tekkeden baş ağacının altından toprak yalayıp yanlarına alırlardı, asker dönüşünde o toprağı getirip yerine dökerlerdi. Bazen de tekkenin ayak ucuna bozuk para konur, bu gelenekler hala devam etmektedir. Sonra Davul zurna ile bu gençler bazen yeri gelir ilçeye kadar bile uğurlandığı olurdu (KK 16).

Askere giden gençler, köyün çıkışındaki yoldan uğurlanırdı, köylüler ceplerine 3- 5 kuruş para katarlardı. Biz askere giderken burası Acıpayam'a bağlıydı. Buraya Erle Nâhiyesi derlerdi. 36 ay olarak gittim. Ben askerdeyken 24 aya düştü. 24 ayda geldim askerden (KK 19).

Köyümüzde askerler köy meydanından uğurlanır (KK 23).

Asker uğurlamalarında askere gideceklerin evlerinde, imkanı yoksa odalarda sırayla toplanılırdı veya Meşdünü'nde (Mescit önü) gündüz toplanılırdı. Buralarda saz ve davul çalınıp eğlenilirdi (KK 26).

Askere uğurlanacak olanlar mezar taşının üstündeki oyuk yere para koyarlar. Köyün zenginleri ve hayır sahipleri de oraya para koyarlar. İhtiyacı olanlar gereği kadar parayı burdan alır ihtiyaçlarını giderirlermiş (KK 32).

Askere gidecek olan gençler, bu mezarın başına gelip burada dua ederler, köylülerle vedalaşırlar ve mezarın başında yufka ekmek parçasını çiğner, onu yanında askere götürüp getirir. Bununla sağ salim gidip geleceğine inanır. Tekkeşin sülalesi üyeleri buradan her geçişlerinde mezarın duvarını öperek dua eder. Mezarın yanındaki iki kişinin ise tam olarak kim olduğu bilinmemektedir. Bu dedenin öğrencilerinden olduğu tahmin edilmektedir. Değirmenköy eski dönemlerde Alevi- Bektaşî iken günümüzde sunnileşmiştir. Mezar ile şu an sadece Metin Taçkın ilgilenmektedir (KK 5).

Askere gidecek olan gençler, en az bir hafta öncesinden artık işe gönderilmez, serbest bırakılır, arkadaşları ile gezme ve eğlenmelerine izin verilirdi. Gençler akşamları odalarda toplanır, beraber yemek yerler eğlenirlerdi. Evlerde asker için don, gömlek, çorap gibi giysiler hazırlanır, para koymak için bir kuşak dikilir, bu kuşak bele sarılırdı. Bütün hazırlıklar bittikten sonra, askere gidecek olan gençler evlerde vedalaşarak bir yerde toplanırlar. Satırlar Acıpayam'a bağlı olduğundan askerlik şubesine teslim olmak için Acıpayam'a giderlerdi. Satırlar'ın Acıpayam'a giden yolunun başlangıcı olan Kumlu dereye kadar topluca gidilir, orada hoca dua eder, gençler yaya olarak yola koyulurlardı (Urhan, 2006: 34).

Askerlik de tıpkı sünnet gibi erkek çocuklarının erkekliğinin ispatlanmasında önemli bir dönemeç olarak görülmüş ve askerlik yapmayan ya da askerden kaçanlar, diğer yörelerde olduğu gibi burada da ayıplanmış ve dışlanmıştı. Askere gitmek sadece belli bir süre vatan koruması görevinde bulunmak olarak değil, aileye, topluma ve

Allah’a karşı kutsal bir vazife olarak görülmüştür. Bu yüzden yöremizde askere gidilecek günde törensel kutlamalar ve inanca dayalı uygulamalar, ekonomik şartlar elverdiği ölçüde yapılmaya çalışılmıştır.

4. EVLENME

Toplumsal bir değerin oluşmasında ve aktarımında aileler çeşitli görevler üstlenir. Aile, evlenmeyle oluşan bir kurumdur. Evliliğin kuralları, adetleri, düzenlemeleri yine aile tarafından yapılmaktadır (Balaman, 1982: 25).

Geçiş dönemlerinden ikincisini oluşturan evlenme, aile yapısının temelini oluşturmaktadır. Kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Evlilik, toplumda önemli bir aşama olarak görülmüş, bu görüş beraberinde birtakım adet ve inanmaları da getirmiştir. Bünyesinde çeşitli gelenek ve göreneği barındıran evlenme geleneksel değerler çerçevesinde gerçekleşmektedir (Örnek, 2014: 185).

Geçiş törenleri içinde, yapısının karmaşıklığı ve içerisindeki ayrıntıların zengin çeşitlenmeleri bakımından, hem çok ilginç hem de incelenmesi çetin bir gelenektir evlenme-düğün. İki gencin yaşam kaderlerini birleştirmeleri açısından bireylik davranışları, yeni bir hısımlık bağlantısının kurulması yönüyle aileler arası ilişkileri, iki tarafın akraba, dost, komşu çevrelerinin katılmasını yasa kıldığına göre de toplumluk gösterileri içine alır. Hele küçük köy topluluklarında hemen hemen hiç kimseyi dışında bırakmayan bir “bayram” anlamı kazanır (Boratav, 1984: 167).

Geçiş dönemleri içerisinde en önem verilen, gerçekleşmesi dört gözle beklenen ve gerçekleşirken büyük törenlerle süslenen evlenme, yöremizde de zengin-yoksul ayırt etmeden herkesin elinden gelen her şeyi yaparak gerçekleştirdiği ve kutladığı bir olaydır. Doğum ve ölüm gibi diğer geçiş dönemlerinin yaşanabilmesi için adeta kaynaklık vazifesi gören evlenme, hem gençler hem de aileleri için özenle yaşanması gereken bir süreç olarak görülür. Kız ve erkek ailelerinin ayrı ayrı zihniyetlere büründüğü evlenme olayı, sadece gençlerin değil, ailelerin de yakın ilişkiler kurması bakımından ayrıca önem taşımakta, toplumu birbirine yaklaştıran bir bağ görevi üstlenmektedir.

4.1. EVLENME BİÇİMLERİ

Kültürel değişimin hızlı olduğu yerlerde doğrudan tanışıp evlenme söz konusu iken daha durağan olan yerlerde görücülük devam etmektedir (Örnek, 2014: 185).

Türk kültüründe en eski evlenme geleneklerinden birisi kız kaçırma. Özellikle eski Türklerde evlenme, kız kaçırma ve yağma biçiminde olmaktadır. Kız kaçırma geleneği, göçebe Türkler arasında oldukça yaygındır. Bugün, kız kaçırma, kırsal kesimde hala görülen evlenme biçimleri arasındadır (Tezcan, 2003: 42).

Türkiye’de kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını artırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hala “görücülük” gelmektedir. Görücülüğün aslını, evlenecek erkeğin aile üyeleriyle, akraba ve komşularından seçilen birkaç kadının daha önceden üzerinde durulan ya da tanıdıklarca önerilen kızın evini ziyarete gidip, hem kızı yakından incelemeleri, hem de niyetlerini belli etmeleri oluşturmaktadır (Örnek, 2014: 256).

Evlenmek isteyen oğlan, beğendiği bir kız varsa gelir ailesine haber verirdi ve istemeye gidilirdi (KK 6).

Evlilikler görücü usulü olurdu. Kızla erkek evlenene kadar birbiri ile sadece bakıştırdı, adeta birbirinden kaçardı (KK 14).

Yörede evlenme biçimleri genelde görüldüğü gibi görücü usulüyle olmaktadır. Kaçırma, nadiren tercih edilen bir yöntemdir. Görücü usulü evliliklerin birçoğunda gençler birbirlerini ya birkaç kere görmüş ya da hiç görmemişlerdir. Evlilikler genelde aile büyüklerinin isteğiyle ya da eş dostun araya girmesiyle olmuştur.

4.2. EVLİLİK YAŞI

Çalışma sahamızda evlilik yaşı, kaynak kişilerden yaptığımız derlemelere göre eskiden kız çocukları için 14- 17 yaş civarı, erkek çocukları için ise 17- 22 yaş civarı, yani askerlik dönüşü zamanları olarak görülmektedir. Bu durum, yöremizde son yıllarda kanunlarımızın da etkisiyle ortadan kalkmış, tüm bireyler için en az on sekiz yaş, sınır olarak görülmüştür.

Askerden gelen oğlanların asker kınası çıkmadan evlendirilmesi gerektiği düşünüldü (KK 6).

Ben on iki yaşında nişanlandım, üç sene nişanlı durdum, on beş yaşında evlendim (KK 6).

Ben evlenmeden önce köydeki kızları süzerdim. İzzet Amca “Bundan güzel hanım olur” dedi, ben de beğendim ve aldım Hanım Teyze’ni. Annen, baban seni zaten

sıkıştırır evlen gari diye. Askerden geldin mi evlen diye sıkıştırmaya başlarlar. Ben evlendiğimde yirmi iki yaşındaydım, teyzen on dokuz yaşındaydı (KK 26).

Çevrede nişanlılık, gençlerin askerlik öncesi döneme rastlar. Kızlarda on altı yaş ve yukarısı, erkeklerde, yirmi yirmi iki civarındır. Bunun dışında kalan nişan ve evlenme yaşı az sayıda olur. Erkek askere varıp gelmeyince olgun sayılmaz. Bu nedenle evlenmeler asker dönüşü ve güz mevsimine rastlar (KK 32).

Yöremizde evlenme yaşı, önceki dönemlerde Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi kız çocukları için on üç on dört yaş sonrası, erkek çocuklar için ise on altı on yedi yaş sonrası olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise bu durum kızlarda otuz yaşa kadar, erkeklerde ise otuz beş yaşa kadar uzayabilmektedir. Bu belirtilen yaşları geçip hala evlenememişlere ise evde kalmış gözüyle bakılmaktadır.

4.3. EVLENME BEYANI

Evlenmek isteyen gençler, babasının ayakkabısına çivi çakardı veya yorganını ters çevirip annesine mesaj verirdi. Kızlarda da evin çatısına çıkıp miyavlama vardı. Bunları yapan gençlerin evlenmek istediği anlaşıldı. Görücüye gidildiğinde kız eğer kahve pişirirse evlenmeye gönlüm var demekti (KK 10/ 11).

4.4. DÜĞÜN ZAMANI

Düğünlerden kimisi salıdan başlar, perşembe biter; kimi de cuma başlar, pazar biterdi (KK 8).

Düğünler Cuma- cumartesi- pazar üç gün yapılırdı. Yaz veya kış farketmezdi düğün için (KK 23).

Düğünler cuma başlar, pazar biterdi (KK 6).

Düğünler genelde güzün oluyordu çünkü harman kaldırılıp cepte para olurdu ama başka mevsimlerde de düğün yapanlar olurdu (KK 10/ 11).

Yörede düğünlerin zamanı ve süresi, aynı köylerde bile dönem dönem değişiklikler göstermektedir. Elli yıl öncesine kadar yapılan düğünlerin bir hafta sürdüğü köyler bile vardır. Daha sonraları ise düğünlerin süresi yavaş yavaş kısaltmaya başlamıştır. Önce üç güne düşen düğün süreleri, genel olarak günümüzde kına gecesi ve düğün günü olmak üzere iki gün üzerinden hesaplanmaktadır. Hatta son dönemlerde bir gün içerisinde düğünü yapıp bitiren, kına ve düğün eğlencesini aynı gecede yapanlar

bile olmaktadır. Bu durum da yöredeki düğün gelenek ve göreneklerinin kısıtlanmasına, halk bilimi ürünlerinin azalmasına ve unutulmasına yol açmaktadır.

Yörede düğün zamanının ise önceden genelde güz ve hatta kış ayları olarak tercih edildiğini görmekteyiz. Bunun sebebi, düğün yapacak ailelerin ellerine paranın, ancak harman zamanından sonra, güz ve kış aylarında geçmesidir. Yaz aylarında tarlada ekin işleri, yaylalarda da hayvan işleri olduğu için yaz aylarında düğün yapılmazdı. Hatta alkışlar bölümümüzde de geçen “Düğünün güzün olsun” alkışı, bu durumu yansıtmaktadır. Günümüzde ise bu durum tam tersi bir hal almıştır. Artık düğünler yazın yapılmaktadır. Bunun sebepleri ise insanların artık tarım ve hayvancılıktan ziyade başka gelirlerinin ve birçoğunun düzenli maaşının olması, köyde yaşayan insan nüfusunun normal zamanda az olup yaz aylarında dışarıdan gelenlerle birlikte artması ve yaz aylarında hava şartları nedeniyle düğünlerin daha rahat yapılabilmesidir.

4.5. EVLİLİK AŞAMALARI

4.5.1. Eş Seçimi

Babamız bizi kime verdiyse o oğlanla evlenirdik (KK 6).

Önceden damadın parasına puluna bakılmazdı pek (KK 6).

Önceden çocuklara evlenecekleri kişiyi anne babası bulurdu. Gelin beğenirken biraz güzelini, ağırını, biraz da zengini tercih edilirdi. Çocuklar karışmazdı hiç. Şununla evleneceksin dendi mi evlenilirdi (KK 8).

Evlenmek isteyen gençlere evleneceği kızı ailesi beğenirdi. Erkek ve kız birbirini doğru dürüst görmezdi bile (KK 10/ 11).

Babam seferberlikte gazi olmuş ve ben küçükken öldü. Annem zengin babam fakirdi. Benim düğünümü amcalarım dayılarım yaptı. Beyköy’den bir kız buldular ve istemeye gittiler (KK 19).

Genç kız ve erkekler, bayramlarda, düğünlerde birbirlerini beğenir ve yavuklu olurlar. Birbirlerini seven kişiler gençler arasında bilinir. Çevrenin yakıştırması ailenin olumlu tutumu, arkadaşların tavsiyesi ve yönlendirmesi nişanlılığın ilk adımlarını attırır. Beşik kertmesi, görücü usulü, başlık alma görülmez. Ancak akraba evliliklerine rastlanır. Bu malın bölünmemesi kaygısıyla yapılır. Yavuklu olup birbirini beğenen gençler karşılıklı olarak salıncak binişlerde, kına gecelerinde bu duygularını sezdirebilirler. Ayrıca birbirine ilgi duyanlar ailelerine karşı iyi yönde tavır alırlar. Söz gelimi oğlan

tarafının ekin işlerine bir vesileyle kız yardımcı olmaya çalışır. Çalışkanlığı ve terbiyesi ile oğlan evinin gözüne girmeye bakar. Oğlan da kız tarafının işlerinde bu tutumu sergiler. En kısa zamanda aileler çocuklarının kime ilgi duyduğunu öğrenir, buna karşı tavırlarını olumlu veya olumsuz ederler. Olumsuzluk varsa, iki gencin görüşmesini engelleme, zor kullanma, vazgeçirme gayreti görülür. Olumlu ise, köy içinde ailede birbirine yakınlık gösterirler. Yavuklu olan kız ve oğlan hareketlerine aşırı özen gösterir, iki tarafı rencide edecek davranışları yapmazlar. Oğlan tarafı duyulması üzerine, kız tarafının ağzını yoklar. Bir düğünde oyuna kalkan kıza hediye vermek şeklinde gösterir (KK 32).

Teknoloji ve iletişimin günümüzdekinden çok geride olduğu geçmiş dönemlerde evlenecek gençlerin birbiri ile iletişime geçme şansları neredeyse sıfırdı. O yüzden gençler evlilikten önce ya birbirlerini birkaç kez anca görür ya da hiç görmezdi. Böyle bir ortamda kızların sokaklarda fazla dolaşmalarının ayıp karşılandığı da düşünüldüğünde, erkek ve kızın iletişim kurmaları hayli güç bir durumdu. Bu sebeple evlenecek gençler genelde eş, dost ve akrabalar aracılığıyla birbirlerine veya ailelerine tavsiye edilirdi. Günümüzde ise evlilik öncesinde gençler birbirini birçok farklı yoldan uzun süreler boyunca görme ve tanıma fırsatı bulmaktadırlar.

4.5.2. Kız İsteme/ Görücü Gitme/ Dünürlüğe Gitme

Yörede kız bakma, kız isteme belirli bir gelenek çerçevesinde gerçekleşir. Öncelikle oğlanın evlenmesi gerektiğine karar verildikten sonra uygun kız bakılır. Kız bakma olayı biter bitmez evlenmeye uygun görülen kız, oğlana söylenir. Oğlanın da onayı alındıktan sonra “dünürlüğe gitme, dünürcülük” denilen kavramlara uygun dünürcüler belirlenir. Bu, iki ailenin akraba olma süreçlerindeki ilk adımdır. Görüldükten sonra kız isteme olayı gerçekleştirilir. Kız isteme olayı, genellikle çevrede saygın, manevi ağırlığı olan kişiler aracılığı ile yapılır. Bunun yanında ailenin büyükleri de bu merasime eşlik eder (Eker, 1998: 19).

Geleneksel kesimde evlenme işine girişme, “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar (Örnek, 2014: 263).

Kız üç kere istenirdi, sonra nişan yapılırdı. Kız tarafı iki kez nişanı atardı, üçüncüde bu son bulurdu artık. Kız eğer onu isteyen oğlanı istemezse, istemeye gelenlerin ayakkabılarını ters çevirmiş (KK 8).

Kız ancak iki üç sefer gidildikten sonra verilirdi. Hemen verilmezdi çünkü kızından bıkmış ya da başından savmak istiyor olarak algılanıyordu. Kız istemeye ekmecek çerez vb. yiyecekler götürülürdü. Bu yiyecekler kabul edilirse kız evi gönüllü olarak algılanırdı. Bir daha istemeye gidilirdi ve kız alınırdı (KK 14).

İkinci oğlumu da Acıpayam'da belediye reisinin kızıyla evlendirdim. 7 defa istemeye gittik sonunda verdiler (KK 19).

Önceden kız istendi mi kolay kolay boşanma akla gelmezdi. Şimdi evlilikler lafta kaldı, iki gün sonra boşanıyorlar. Evlendin mi iş bitmiştir, artık o onun kaderidir. Dövülse de sövülse de ses çıkarmaz. Yeni gelin eve geldiğinde çok zorluklar çekerdi. Kaynana, kayınbaba, kocası döverdi. Kaynana doldururdu oğlunu. Şimdakilere öyle yapılsa dokuz tekme atarlar adamlarına. Yemek hazırlandı mı orta yerde bi tanecik çanağa 7- 8 kişi birden kaşık sallar, gelin oturana kadar yemek kalmazdı. Kuru ekmeğe talim ederdi gelinler. Sonra bir de o yemeğin bulaşğını yıkarlardı. Bunlara benim şimdi aklım eriyor ama o zaman biz de aynı kafadandık. Şimdiki kadınlar hakkını savunuyor ama çok fazla, aileyi bozacak şekilde savunmak da yanlış (KK 26).

İki gencin birbiri sevdiğinin anlaşılması üzerine oğlan tarafı, kız tarafının hatırını kıramayacağı kişiyi araya koyar. Kız evine ziyarete geleceklerini söyleyerek izin ister. Kız tarafı kabul ederse ilk ziyaret yapılır. Bu genellikle hal hatır sorar şeklinde ve çocukların övülmesi biçiminde olur. Gece giderken konu kız anasına açılır. Tekrar geleceklerini belirtirler. Olacaksa “gelin”, olmayacaksa “gelmeyin” denir. Ya da kızın gönlü yoksa kız ayakkabıları çevirmez. İkinci gidişte ailenin büyükleri, hatırlı kişiler, bir olarak kız evine varır. Amaç, en yaşlı kişi tarafınca söylenir: “Allah'ın emri, peygamberin kavli ile kız sevdik, beğendik ve oğlana almak isteriz. Sizde münasip görürseniz ve nasip olursa gençlere bir yuva kurmakta üzerimize düşeni elbirlik yapalım” Kızın babası, “Eşe dostu bir danışalım, biraz düşünelim” veya “Olmaz” deyip kestirir atar. Olumlu bakıldığı, kızın kahve ikramı ile belli olur. Sadece bu işi için değil, “Her zaman bekleriz, gelelim gidelim” denilir. Bu “Tekrar gelin” anlamındadır. Bu arada iki taraf alıcı gözle birbirlerini araştırır, soruştururlar. Gençleri gözlem altına alırlar. Üçüncü gidişin izni alınınca oğlan evi hazırladığı nişan bohçasını da yanına

olarak kız evine gider. Kız isteme aynen tekrarlanır. Kız tarafı da “Sorduk soruşturduk, oğlanı eş dost da beğendi. Nasipse olsun” cevabını verir. Böylece ilk adım atılmış, köy içinde iki genç resmen nişanlı olmuşlardır. Bu gidişte kadınlı erkekli gidilmiştir. Yenilir içilir, sohbet edilir ve dağılır. Daha sonra iki tarafın büyükleri takıların alımı ve düğün tarihi için karar alırlar. Nişanlılık döneminde düğünlerde kız oyuna kalktığında oğlan tarafı para asar. Bayramlarda elbiseler alır. Kız tarafı da oğlana hediyeler alır. Gömlek, çorap vs. Artık bu gençlere salıncakta sevdiğinin adı sorulmaz. Ailelerin işleri olunca gençler her zaman yardıma hazırdır. Nişanlılık dönemi yaklaşık altı ay veya bir yıl sürer. Bu sürede iki taraf birbirlerini iyice tanırlar. Eğer kız tarafı nişanı bozacaksa oğlan evinden gelen bohça geri gönderilir. Buna “nişan atma” denir. Bugün nişana karar verilirse bir tören düzenleniyor. Ziynet eşyaları ve giyecekler alınıyor. Nişan davetliler huzurunda takılıyor (KK 32).

İstemeler Perşembe akşamıdır. Cumanın hürmeti vardır. Kız isteme işi bir günde bitmez, nazlanılır. Birkaç gece gelinir gidilir. Kız evi düşünelim demişse o iş bitmiştir. Veya nasibinizi başka yerde arayın denir. Aynı kızı iki ayrı kişinin istemesi ayıptır, taraflar kırılır. Haber göndererek “Yiğit yiğidin payına inmez” denir.

Zenginler birbirlerinin kızlarına talip olurlar. Akraba ilişkilerinin devamı için akraba kız istemeleri genelde tarafların isteğinde olur. Malın bölünmesini istemezler. Hatta beşikte iken beşik kertmesi (doğumdan sonra nişanlanma) yaparlar. Evlilikte söz sahibi anne ve babaların kararıdır. Kız- oğlan görüşmesi yoktur. Akrabalar arası kız isteme usuldendir. Olay çok önceden belirlenmiştir. Akraba dışındaki istemeler köyün ileri gelenleri ile beraber gidilir (Gökoğlan, 2015: 36).

Neşet Gökoğlan’ın yukarıda anlatmış olduğu beşik kertmesi usulü evliliğin, yanlış bir sonuca varmamak adına, yöremizde yaptığımız derleme çalışmaları sırasında hiç karşılaşmadığımız bir evlenme şekli olduğunu ifade etmeliyiz.

4.5.3. Söz Kesme

Bu gelenek çoğu yöremizde hala devam etmektedir. Kimi yörelerde kız isteme ile söz kesme birlikte yapılırken bazı yörelerde maddi olanaklara göre değişiklik göstermektedir (Artun, 2015: 202).

Çalışmalarımız esnasında yörede söz kesme için genellikle ayrıca bir tören yapılmadığı, nişan töreninde takılan yüzüklerin aynı zamanda söz kesme olarak kabul edildiği tespit edilmiştir.

4.5.4. Başlık/ Kalın

Araştırma sahamızda “ağırlık” adı altında bir başlık parası alınmasını bazı köylerimizde görüyorken, bazı köylerimizde ise bu durumun yaşanmadığına şahit olmaktadır.

Kız tarafı “ağırlık” adı altında oğlan tarafından para isterdi. Ben 800 lira para verdim (KK 14).

Benden gelin için bir kilo altın istediler ama benim gücüm yoktu veremedim (KK 19).

4.5.5. Nişan

Nişan, evlilik olayının açıklanması ve duyurulması anlamına gelmektedir. Evliliğe atılan adımlardan biridir. Her iki taraf da uyum içinde evlilik sürecinde yapılacak tarihlere karar verirler (Gürbüz, 2015: 39).

Dünür göndermekle başlayıp, söz kesmeyle devam eden bu merasim, oğlan tarafından çeşitli hediyelerin gönderildiği kız evinde yapılan büyük bir eğlencedir (Yalman, 1977: 258).

Söz kesiminden sonra gelen aşama nişandır. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından düzenlenir (Örnek, 2014: 267).

Nişanlıyken damat, gelinin evine geldiğinde gelin hemen saklanır veya kaçar. Durumu iyi olanlar yumurta kavurması yedirirdi damat adayına. Günümüzde hala damatlar kayınpederlerine gittiğinde “yumurta kavurması yemeye mi gittin?” diye dalga geçerler (KK 6).

Kız ile erkek nişanlı olsa bile kız, düğüne kadar oğlandan kaçar, kendini göstermezdi. Nişan, ailelerin kendi arasında yaptığı sade bir toplantıyla yapılır, yüzük takılırdı (KK 10/ 11).

Nişanda oğlan evi getirdiği yarım veya çeyrek altını kız evinde minder altına bırakırdı (KK 10/ 11).

Kız verildikten sonra nişan yüzüğü takılırdı. Nişanlıyken bile kız ve erkek beraber dolanmazdı. Ben hanımımla hiç görüşmeden, uzaktan iki üç kez görmeyle evlendim (KK 14).

Nişan için oğlan evinden kız evine bir bohça götürülür. Bu bohçada kız evindekiler için giyecek vb. küçük hediyeler vardır. Eğer kız tarafı nişandan vazgeçmeye karar verirse bu bohçayı erkek tarafına geri gönderir. Buna “Nişan atma” denir (KK 32).

Nişan, eş dost ve tüm köylüye haber verilerek yapılır. Kadınlar kendi aralarında eğlenti yaparlar. Köyde iyi bakır leğeni vura vura tempo çalarak türkü söyleyen birileri vardır. Buna “dımıdan” denir. Eğlenceli oyunlu nişan takılır. Merasim böyledir (Gökoğlan, 2015: 36- 37).

Bir hafta sonra kız tarafı bir bohça ile oğlan tarafına misafir olurlar. Bohçada damat için alınan oğlan tarafına ve yakınlarına hediyeler vardır. Bunun adı nişan karşılığı denir. Bugün düğün tarihi ve genelde alınacak eşyaların listesi ve kimler tarafından alınacağı konuşulur (Gökoğlan, 2015: 37).

Evlilikten önce hem genç çiftlerin birbirleri hakkında bilgi sahibi oldukları hem de ailelerin karşılıklı birbirlerini tarttıkları bir dönemdir nişan dönemi. Aileler veya gençler arasında uygun görülmeyen veya anlaşılamayan durumlar olursa nişan atılmaya, bozulmaya gidebilir. Nişan süresinin çok uzun tutulması pek hoş karşılanan bir durum değildir.

4.5.6. Düğüne Davet

Düğün öncesinde oku olarak havlu, gömlek, şalvarlık dağıtılırdı (KK 10/ 11).

Oku dağıtılırdı (KK 14).

Oku dağıtılırdı düğünden önce. Oku olarak sabun dörde bölünür ve herkese birer parça verilirdi çünkü sabun bulunamıyordu o zamanlar. Kadınlar pelit külüyle yıkarlardı çamaşırlarını. Çamaşırhane adında bir büyük kazan yakılırdı ve kadınlar o kazanda çamaşırlarını yıkarlardı. Oraya yırtık eski elbiseler giyerek gelirlerdi kadınlar üstlerindeki kirlenirse kirlensin, ıslanırsa ıslansın diye (KK 19).

Yakın akrabalara havlu, yazma, namazlık, şalvarlık vb. gönderilirken; uzak akraba ve tanıdıklara ise kibrit gönderilirdi (KK 32).

Daha önceki yıllarda davetiye olarak sabun, kibrit gibi basit okuluk eşyalar tamamlanınca düğün tarihi ilan edilirdi. Habersiz gelen veya gelmesini istemedikleri birine “Ben sana oku sabununu yollamadım” diye kinayeli sözle ikaz ederlermiş. Ellili

yıllarda davetiye olarak peşkir (havlu) vermeye başlandığı söylenir. Şehirden alınan eşyalar bir bohça içinde konarak çeyize hazırlanır (Gökoğlu, 2015: 37).

4.5.7. Düğün

Düğün törenleri, aile oluşturma kutlandığı; şekil olarak yemek, halk oyunlarının, eğlencenin, mani gibi sözlü kültür ürünlerinin, bazen de köy seyirlik oyunlarının eşlik ettiği bir merasimdir (Ekici, 2004: 184).

Evlenme merasimi içinde en önemli bölüm düğündür. Bu dönemde aileler, yeni bir bağ ile birbirlerine bağlanırlar. Düğün, ailelerin ortak belirlediği bir günde gerçekleşir. Düğünde herkesin çağrılmasına özen gösterilir. Düğün masrafları, aileler tarafından önceden paylaşılır. Eskiden belli kuralları olan bu paylaşım, şimdilerde ailelerin maddi durumlarına göre değişebilmektedir (Boratav, 1984: 176).

Türk kültüründe özellikle geçiş dönemlerinde (ölüm hariç) önemli bir yere sahip olan eğlenceler, bu dönemleri şekillendirir ve ortaya çıkarır. Düzenlenen eğlencelerle beraber geçiş dönemleri topluma duyurulur ve böylelikle dönemler toplum tarafından onaylanır. Özellikle düğünler, Türk eğlence kültürünü gösteren temel törenlerdir (Özdemir, 2005: 51).

Düğün, evlenme dediğimiz geçiş döneminin en belirgin özelliğidir. Yüz yüze bakan toplumlarda kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine özen gösterilir (Örnek, 2014: 271).

Düğün, hayatın geçiş dönemlerinden en gösterişlisi olan evlenmenin açık bir beyanıdır. Düğün ile aileler evlatlarının en mutlu gününde kendileri açısından en önemli görev olarak gördükleri bu uygulamayı gerçekleştirmiş olurlar. Düğün töreni yöremizde çok eski dönemlerden günümüze kadar birçok değişikliğe uğramış, genel olarak içeriği azalmış ve süresi kısalmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi olarak ise hem imkansızlıklar hem de modern yaşantının getirdiği yozlaşma gösterilebilir.

Yörede düğün törenleri çok eskilerde yedi gün, yirmi otuz yıl öncesine kadar üç gün, günümüzde ise iki gün olarak düzenlenmektedir. Kaynak kişilerden elde edilen bilgilerde bazı uygulamaların gününün farklılaşması ya da uygulanmaması bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Düğün törenlerini düğün öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası uygulamalar olarak değerlendirmek karışıklığı engellemek açısından daha doğru olacaktır.

4.5.7.1. Düğün Öncesi

• Keten Kesme

Düğünler genelde güzün veya kışın olurdu. Düğün işlerine önce “keten kesme” ile başlanırdı. Kız ve erkek tarafının kadınları bir araya gelir, yenilir içilir. Sonra yere bir haba yazılır ve habanın üstüne bir kat basma yazılır üç etek kumaşından. Kızın başına bir al yazma örtülür, oğlanın ablası veya yengesi kızı sağına soluna ve önüne doğru üç yöne koluna girip yürütür ve her gittiği yönde “senin ayağın kayıyor” diyerek en sonunda sandalyeye oturtur. Tam sırt sırta bir sandalye daha konur ve o sandalyeye de kaynana oturur. Gelin ve kaynana, birbirlerine sırtı dönük şekilde birbirlerinin saçlarını örmeye başlarlar. İlk kimin ördüğü örgü açılır, örmeyi beceremezse, karşı taraf ona baskın gelecek diye düşünülürdü. Sonra gelin kalkıp herkesin elini öper. İrsıva için o basmadan bir parça kesilir, o parçayla gelinlik dikilirdi daha sonra, sonra basma habasıyla beraber toplanıp kaldırılır. Tepsiyle çalgı çalınır, oynanır. Oğlan evinden oraya gidilirken bir heybe dolusu bazlama, bir dığan zeytinyağında un kavrulur ve pekmez helvası yapılırdı. Oğlan evinden gelen bu yiyecekler, oraya gelen dikiş yapacak olan kadınlara biraz iplikle ve basmayla beraber verilir ve kızın çeyizlikleri ve düğünde giyilecek kıyafetler böylece dikilirdi (KK 6).

Önceden kız evinde keten kesilirdi. Ketenimiz var diye köyün kadınına haber verilirdi. Oğlan evi geline getirilecek olan şeyleri getirirdi o gün oraya. Yemek yedirilirdi gelenlere. Sonra yere kumaş yazılırdı entarilik. Gelinin başına al örterlerdi. Oğlan tarafından bir kadın, gelinin kolundan tutar üç sefer ileri geri yürütürdü gelini. Sonra gelin ve kaynana birbirine sırtını dönerek otururdu. Saçlarını örterlerdi birbirlerinin, sonra assılırlardı birbirlerinin örgülerini. Kimin ördüğü örgü sağlam kalır, çözülmezse onun lafı baskın olacak denirdi. Keten kesme düğünden 3-4 gün önce yapılırdı. Oğlan evindeki erkeklere don göynek dikilirdi. Gelinin elbisesi dikilirdi. O kumaşlar komşulara dağıtılırdı, düğüne kadar komşular diker ve teslim ederdi o elbiseleri (KK 28).

Eskiden hazır elbise bulunmadığı için, kumaşlar alınır ve köyün dikiş bilen kadınlarınca gelinliğe göre kesilip dikilirdi. Buna “Keten kesme” denir. Şimdi elbiseler hazır alınıyor. Yörede kız çeyizi ağırlıktadır. Ancak oğlan tarafına da takı için masraf ettirilir. Yatak odası ve yatak dışında hemen her şeyi kız tarafı yapar. Kız ve oğlan muayeneye gider ve karakoldan düğün izni alınır (KK 32).

• Oduna Gitme/ Oduncu

Düğünün bir hafta öncesinde “oduncu” yapılırdı. Köyden otuz kırk tane eşek, gençlerle beraber dağa giderdi ve odun dolu bir şekilde gelirlerdi köye. Bu odunlarla iki üç gün yığınla yufka ekmek yapılırdı düğün evinde eş-dost ve akrabalar tarafından. Ayrıca gelen eşeklerden iki üç tanesi kız evine, diğerleri oğlan evine giderdi. Odun getiren gençlerin karınları doyurulurdu güzelce. Düğün yemeği olarak o günden itibaren fasulye, nohut, keşkek, hoşaf, makarna gibi yiyeceklerden yapılır kazanlarda ve düğün bitene kadar bu kazanlardan yemek eksik olmazdı (KK 6).

Oduna giden gençler köyün girişinde davul zurna ile karşılanırdı (KK 7).

Düğün öncesinde köyün tüm eşekleriyle gençler oduna giderdi. Odundan bir bayrak direği getirilir ve süslenerek oğlan evine bayrak dikilirdi. Gençlere düğün sahibi para verirdi veya yiyecek bir şeyler hediye ederdi (KK 14).

Eskiden düğünler düğün odunu hazırlıkları ile başlar. Çarşamba veya perşembeden düğün odunu hazırlanır (KK 16).

Önce düğün odununa giderdi gençler. Bayrak direği keserlerdi omuzlarında getirirlerdi. Oduncuları davul zurnayla karı oynatarak karşıladılar (KK 19).

Düğünlerde oduna gidilirdi. Oduna giden gençlere sigara ve mendil verilirdi. O gün ormancıya çorap, çarık vs. hediye verilip ortadan kaybolması istenirdi. Eşeğe sarılan odunlar düğün evlerine götürülür ve gençler tarafından yerleştirilirdi. Bu odun düğünden birkaç gün önce getirilirdi (KK 26/ 27).

Düğün öncesinde köyün gençleri düğün odununa gider. Köyün çocukları sabahtan köydeki eşekleri toplardı (KK 10/ 11).

Önceden iki gün düğün ekmeği yapılırdı düğünden önce. “Yuku” adı verilen kadayıf hamuru kıyılır ve tatlı, gençlere dağıtılırdı (KK 8).

• Perşembe Kınası (Baş Kınası)

Perşembe günü dileyenler kız evinde kına gecesi yapardı. Perşembe günü olan kına gecesinde ise gelinin sadece saçına yakılır kına. Daha sonra bu perşembe günü kına yavaş yavaş kayboldu (KK 26/ 27).

Düğün başlamadan önce geline baş kınası yakılırdı. Bu gecede el ve ayaklarına kına yakılır. Kına üzüntüyü ifade ettiğinden, bir inanca göre üzüntü gece gelmesin

diyerek gündüz getirilir. Kına kalaylanmış demir çanağın üstüne kırmızı bezle örtülmüş olarak getirilir (KK 32).

Oğlan evi, “al” tabir edilen bir buçuk metrelik kırmızı renkli kumaş ile bir kilo kına getirir. Kız evinde toplanılır ve kına, kızın saçına yakılarak, başına al renkli bez örtülür. Kaynana ve gelin atışmaları olur manilerle.

Kaynana:

Cici pabucum cici

Bastığım çimen içi

Benim aldığım gelin

Kavrulmuş fındık içi

Kaba olur tersli yerin biberi

Yel estikçe zülüfleri kabarı

Alırken zahmet çektim ama

Bizim gelin köyümüzün kibarı

Gelin:

Evimizin keyfine bak

Kaynanayı kaldır at

Kaynanasız gelinler

Aman bacım ne rahat

Çarşıda et kaynana

Başında bit kaynana

Biz oğlunla yanyana

Sen dışarı git kaynana

Kaynana:

Bahçesi otlu gelin

Paçası boklu gelin

Oğlanı ben doğurdum

Pırtılarını topla gelin

O gece gelinlik kız, arkadaşlarıyla kalıp eğlenmeye devam ederler. Kendi aralarında, gelin gurbete gidecekse şu manileri söylerler:

Gurbet elin eğri büğrü yolu var

Hem ağlasak hem söylesek yeri var

Nasıl kıyıp yolladınız gurbete

Kemer sıkmış bir tutamcık beli var

Gurbetin yolları dikendir diken

Kör olsun diken yollara eken

Ölelim yitelim ayrılmayalım

Ayrılık değil mi belleri büken (KK 32).

• Unduz

Cuma günü akşamüstü, oğlan evinden kız evine, düğünde verilecek olan yemeklerde kullanılmak üzere un, tuz, şeker, kesim hayvanı gibi hediyeler gönderilir. Bu uygulamaya “unduz” denir. Un ve tuz kelimelerinin birleşimi ile oluşmuş bir gelenek adıdır.

Oğlan evi, düğünden bir gün önce kız evine un, şeker, davar vb. hediyeler götürürdü. Buna “unduz” denir (KK 10/ 11).

Kız istendikten sonra “unduz” yollanırdı. Un, tuz ve keçi yollanırdı kız evine (KK 12).

Cuma günü akşamüstü kız evine unduz gönderilirdi yiyecek ve giyecek olarak (KK 23).

4.5.7.2. Düğün Esn sı

a) Birinci Gün Uygulamaları

• Bayrak Dikme

Dağdan odunlar ve beş altı metrelik bir bayrak direği kesilirdi. Bu direğe düğün sabahı çerez, şeker, ayna vb. süslemeler yapılırdı (KK 10/ 11).

Bayrağın  zeri mısır patlağı, çaputlar ve bezden yapılan g l gibi şekillerle süslenirdi (KK 19).

Düğüne başlarken köyün delikanlılarının getirdiğı bayrak  amını oğlan evine dikerlerdi gençler (KK 23).

Düğünün ilk günü akşam otu ( zeri) bayrak dikilir. Oğlan evinden kız evine habaya sarılmış bir yatak ve sandık, beş altı tane yenge adı verilen kız eşliğinde üzerine çocukların bindiğı eşeklerle kız evine giderdi o gün bayrak dikiminden önce. Yengeler kırıp ve epri denen allı yeşilli ipekli örtülerden başlarına örterlerdi ve gençlerle beraber davul zurna eşliğinde kız evine götürülürdü onlar sokaklardan dolana dolana. Kız evine varıldığında önce eşeklerdeki çocuklara yağlık vb. verilir ve gönülleri hoş edilirdi. Gençler kız evinin toprak dambeşine çıkarlar, damın üstünde oynarlardı. Torlak denen  am ağıacı kesilirdi öncesinden ve o ağıaç düğün öncesinde damadın akrabaları tarafından şekerler, çaputlar, mısır patlağı, bayrak ile süslenir. O süslenmiş ağıacı gençler oraya diker ve sonrasında gençlere şerbet ikram edilirdi ve yemek yedirilirdi (KK 6).

Düğün başlarken bayrak dikildikten sonra havaya sıkı atılmış, böylece d ğ n m z başladı mesajı verilirmiş köye (KK 8).

Günümüzde Cuma günü bayrak dikilirken damada yumurta kavurtulur ve kahvaltı hazırlatılır arkadaşları yesin diye. Düğün başlamadan önce damat, uşak başına gelir ve bir mendil veya havlu verir düğüne davet eder gençleri. Gençler bayrak dikilmeden gelir ve düğün sahiplerini tebrik eder ellerini öper. D ğ ndeki herşeye yardım eder gençler. Uşak başı gençleri organize eder. Yemek Cuma günü yapılır, ikindin bayrak dikilir ve davul çalmaya başlar. Davulcular kahvelere getirilir Cuma akşamı ve kahvelerde saz  aldırılırdı. Bunu köyün ileri gelenleri özellikle isterlerdi “getirin bakalım sazcınızı bir dinleyelim” derlerdi (KK 26).

Cuma günü öğleye kadar düğün hazırlıklarına devam edilir. Cuma namazından sonra köyün delikanlı gençlerine haber gönderilerek düğün evinde toplanmaları istenir. Yaklaşık bir saat sonra düğün evinde yoklama yapılır. Gençler tamam olunca oğlan evinin yakınları, komşuları da toplanır. Bir gün önceden getirilen bayraklık direk oradaki kadınlar tarafından süslenir. Süsler direğin en üst dallı yerin hemen altına güzelce ve itina ile takılırken davul zurna hüzünlü havalar çalar. Oradakiler de Yemen'de, İstiklal Harbi'nde kalan atalarını anarlar. Bayrağın altına al yeşil yazmalar bağlanır. Onların altına mevsimine göre portakal, elma, mısır patlağı, halka şekerler, kuru üzüm dizileri, kuru yemişler vs. dizilere bağlanır. Davul zurnanın coşkulu biçimde çalınması ile bayrak evin çatısına (eskiden dam başına ve köşeye) büyük bir saygı ve huşu ile asılır. Bayrak asılınca gençler coşkulu bir vakar ve ağırbaşlılıkla zeybek oyunları oynarlar. Bunlar Serenler, Harmandalı, Acıpayam, Ağır Zeybek, Aydın Zeybeği'dir. Son bir halayla oyun faslı biter, damadın daveti ile yemeğe otururlar. Gençlerin gelmeyenini olmuşa aratılır, neden gelmediği öğrenilir. Uşakbaşı düğünde yapılacak işleri sıralar, görev bölümü yapar. Bundan sonra görev bitinceye kadar gündüz gece bütün gençler uşakbaşının bilgisi ve izni ile hareket ederler (KK 32).

• Keşkek/ Dibek Dövme

Cuma günü keşkek kazanda dövülürken içine para atılırdı. Bunun amacı hem keşkek daha iyi ezilsin hem de döven kişiler parayı bulmak için keşkeği daha çok dövsün isteğiydi. Ayrıca taş da atılırdı dibeğin içine ki, kız evinde buğday ayıklanırken kızlar zorlansın diye (KK 14).

Tekkenin yanında ve köy meydanında odanın önünde dibek vardı. Cuma günü bayrak dikildikten sonra köyün gençleri heybeyi nam olsun diyerek kendi sırtına alırdı veya isteyenler eşeğe heybe takardı. Buğday dolu heybe gençler tarafından dibeğe dökülür. Buğday önce su ile tavlanır çünkü öyle kabuğu daha iyi ayrılır. Karşılıklı 2 genç eline sokuyu alır ve dövmeye başlar. İçine taş da atılırdı. Bu esnada biz davul zurna çalardık. Bu şekilde keşkek yapılırdı. Keşkeğin üzerine pekmez ile aş yapılırdı helvaya benzer. Buna “acılı aş” denir ama aslında tatlı bir aştır. Eskiden yokluk vardı (KK 16).

Daha sonra keşkek yapılırdı dibekte, sokularla dövülerek. Dibeğe taşlar atılırdı hem daha iyi dövülsün, hem kızlar ayıklarken uğraşsın diye. Cuma günü oğlan evinde biraz oynanırdı gençlerle beraber (KK 23).

Yemekten sonra yemekçi kadınların hazırladıkları iyi buğdaydan temizlenmiş, yıkanmış bir miktar keşkeklik gençlere verilir. Bayrak dikiminden hemen sonra bütün komşular düğün evine evlerinden buğday, fasulye, nohut, mercimek, bulgur, tarhana, kuru biber çizileri, soğan, yufka demetleri gibi yiyecekler getirirler. Köyün tamamına yakın kısmı ilk gün bu gereçleri getirir. Kap kacak ödünç olarak getirilir, kaşıklar, siniler getirilir. Düğün başlayınca bunları ayrıca istemek veya tembihlemek gerekmez. Buğdayı alan gençler ikindi namazının ardından davul zurna eşliğinde, köyün orta yeri olan Çimenlik'teki dibeğin yanına giderler. Dibek; büyük bir taştan oyulmuş, içi derin, yaklaşık 4- 5 teneke buğday alabilecek durumdadır. İki tane de soku adı verilen ağaçtan yapılmış sap tarafı elle kavranacak kalınlıkta, L biçimli ve uç tarafı kalın bir gereçtir. İki genç karşılıklı geçer ve dibeğe konulan 5-10 kg'lık buğdayı ezmeye başlarlar. Vuruşlar ritmik hareketlerle olur. Yorulanları sıradakiler dinlendirir. Tecrübeli bir kişi de kıvamını kontrol eder. Bir yandan da zeybek oyunları, kıvrak oyunlar (yörede kırık hava veya kız oyunu derler) oynanır. Son oyun ağır zeybektir. Keşkeklik buğdayın tamamı dövülüp hazırlandıktan sonra heybelere doldurulur, gençlerin omuzunda düğün evine çalgı eşliğinde getirilir. Oğlan evi hazırlanmış keşkeklikten yeteri kadarını, ekmek, tuz, yağ, kırılmış odun, boynuna al bağlanmış ve süslenmiş bir mal (erkeç veya koç) davul zurnayla gençlerin halayları ve naraları ile kız evine götürürler. Kız evi bu hediyeleri bahşış karşılığında gençlerden teslim alır. Onlara küçük hediyeler verir, Uşakbaşı, kız evinin bir ihtiyacı olup olmadığını sorar. Eğer kız evi bir iş yaptırmak isterse uşakbaşının görevlendirdiği gençler erkeğin yapacağı ev işlerini yaparlar. Kız evi önünde oyunu oynanır. İzin istenerek oğlan evine gelinir (KK 32).

Oğlan evi hazırlığını yapmıştır. Düğün cumadan başlar. Cuma günü akşama davul zurna eşliğinde gençlerin el ele tutarak önde bir eşek üzerinde un, bulgur, keşkeklik, fasulye gibi düğünde pişecek yemekler bir çuval içinde kız evine gönderilir. Oğlan evi zenginse eşyalar araba ile üzerinde bir kuzu, koyun, keçi de olabilir. Bu paketin adına unduz denir. Gençler dağılmadan köyün içinde nereden geldiği belli olmayan içi huni gibi oyuk bir taş olan dibek yanına gelirler. Oğlan evinin ertesi gün pişecek olan keşkek için buğday dövülür (Gökoğlan, 2015: 37- 38).

• Cuma Akşamı Eğlenceleri

Yörede düğünler genel olarak cuma günü sabah veya ikindi vaktinde önceden süslenmiş olan bayrak direğinin oğlan evine dikilmesi ve orada davul zurna çalınması ile başlamaktadır. Düğünlerde oğlan tarafından belirlenen iki veya üç tane “yenge” adı

verilen, gelinin düğün boyunca yanında olan ve geline neyi nasıl yapması gerektiğini anlatan tecrübeli kadınlar olurdu. Düğünün ilk günü sabah; bayrak dikme, dibek dövme, oğlan evinden kız evine farklı amaçlarla gitme gibi uygulamalar yapılırken akşamında ise oğlan evinde erkekler, kız evinde ise kadınlar toplanır, farklı eğlenceler yapılırdı.

Küçüklüğümde düğünlerde yenge olayım diye çok uğraşırdım. Düğünde damadın sadıcı olurdu ama sadıcın bizim buralarda pek işlevi yoktu (KK 6).

Cuma günü ikindi vakti oğlan evinde davul zurna çalmaya başanırdı. Cuma akşama doğru davul zurna ile kız evine gidilir gençlerle beraber ve orada oynanırdı. Bu gidişte herhangi bir hediye götürülmezdi. Cuma akşamı odaların birinde erkekler arasında eğlence yapılırdı saz ile (KK 16).

Cuma akşamında hem kız hem de erkek tarafında yapılan eğlenceler ve içeriklerini aşağıda görmekteyiz:

Akşam yemeğinden sonra köyün yaşlıları oğlan evine gelir. Gençler onlara saz eşliğinde oyunlar sergiler, yaşlılar da oyunlar oynar. Eğlence oda içinde geç vakte kadar sürer. Yaşlıların ayrılmasından sonra uşakbaşı izin isteyen gençleri evlerine gönderir. Bir kısım genç ve oğlanın yakın arkadaşları ile uşakbaşı oğlan evinde kalır. Kendi aralarında sohbetler ederler. Cumartesi günü yapılacak yarışma ve maşalanın planlarını yaparlar. Kız evinde de kadınlar ve genç kızlar ev içinde kendi aralarında eğlenir, oynarlar. Dığan çalgı aletidir. Oyunlar iki çalgıcının dinlenerek çalması ve iki türkücünün eşliğindedir. Oyuna genç kızlar başlar, sonra büyükleri davet ederler. Gelen istekler ile kadınlar oyuna kaldırılır. Nişanlı kızların kaynana-elti olacakları bu tür istekleri yaparlar. Nişanlı kız oynarken oğlan tarafı ve oğlan tarafının yakınları para asar, hediyeler verirler. Oğlan anaları da kız beğenmek için gözlerini dört açar, genç kızların konuşmalarını, hareketlerini kontrol ederler. Yavuklu olan kızlar elti olacakları ile oyuna kalkarlar. Aslında cuma akşamı kız evi şenliği çok ilginç bir beğenme beğenilme savaşıdır. Burada da kaynana- gelin, gelin-görümce, ana- kız, rekabet halindeki kızlar, nişanlı adayı-görümce adayı atışmaları sürer. Bu mani söylemek şakalaşmak biçimindedir. Birkaç örnek:

Oğlan tarafı (ana):

Yağmur yağar süzülür

Yılan daşda büzülür

Oğluma kız vermeyenler
Anneçlerden üzüdür

Bu saçak bizim saçak
Dayansam yıkılacak
Zapdet komşu kızını
Üstümüze kalcak

Kız tarafı:
Evimizin önü vişnedir vişne
Hadi dolanma var git işine
Vermeyiz kızı yatma düşünce
Evimize yakışan kıravatlı enişte.

Oğlanın kız kardeşi:
Köprü altında kuzu
Boynuzları kırmızı
Ben abeme kızz buldum
Yanakları kırmızı.

Oğlan tarafı (oğlanın yengesi):
Fındık dalı eğmeli
Fındığını yemeli
Komşuda kız variken
Kime boyun eğmeli

Genç kızlar (İki erkek kardeşi sevenler):
Halıları kuralım
Mengeneyi buralım
Sözümüzde duralım
iki elti olalım.

Sevdiği askerde olanlar:
Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Ben yarime varacağım
Askerden geldiği zaman.

Sevdiklerine mesaj vermek isteyenler (yenge- teyze- hala vasıtasıyla):
Bahçelerde hurmayım
Yeşil başlı turnayım
Ondan başka seversem
Gençliğime doymayım.

Zeytin kara ben kara
Zeytine vermem para
Gel oğlan konusalım
On bire çeyrek kala

Bunlar gecenin yarısına kadar oyun eşliğinde sürüp gider. Artık her genç kız diyeceği varsa kendi oyuna kalkıp, manisini atar. Cevap gerekirse karşı taraf da oyuna kalkıp mani ile cevaplandırır. Genellikle her söz ilgiliye yani orada bulunana atfedilir. İlgili olanlar birbirini anlar. Ertesi günü çeyiz serme ve yarışmalarda akşamki manilerin yerine varıp varmadığı gizli gözlerle kontrol edilir. Sevenle, göz göze bakışır, sevgilerini ifade ederler. Kız evinde sadece kızın samimi arkadaşları kalır. Onlar sabaha kadar, sohbet eder, güler, oynar, uykusu gelen yatar. Bütün kahvelerde yarın yapılacak yarış ve güreşler konuşulur. Ertesi günün heyecanı herkesi sarar, ilgililer hazırlık yaparlar (KK 32).

b) İkinci Gün Uygulamaları

Düğünün asıl hareketli kısmı cumartesi günüdür. O gün, sabahtan akşama kadar davul zurnalar hiç susmaz, düğün sahibinin ekonomik durumuna göre bu kutlamalar daha da şatafatlı bir hal alabilir.

Cumartesi sabah namazı ile davul zurna başlardı. Evler kara örtüydü eskiden, evin damına çıkıp tüm köy duysun diye orada çalardık. Sonra aşağı inerdik çorba içirilirdi oradakilere. Sonra ise oğlan evinin önünde okucu karşılardık tüm gün. Öğleye

doğru kız evine bir daha gidilirdi davul zurna ile. Orada kızlar ve gençler ayrı ayrı 1-2 defa oynarlardı, daha sonra geri dönerdik oğlan evine. Kız evi kendi arasında tef ile oynamaya devam ederdi o gün (KK 16).

Düğünlerde yapılacak yarışmalar ve konulan ödüller önceden bellidir. Gençler bunu kuralları ve hakemleri, görevlileri de dahil olmak üzere cuma akşamı ayarlamışlardır. Genellikle şu yarışmalar yapılır:

- 1-Gençler arasında yaklaşık bir kilometrelik koşu yarışı (Ödülü horoz)
- 2-Gençler arası körebe (gözleri bağlanarak menzile varma) yarışı (Ödülü horoz)
- 3-At yarışı (Ödülü koç)
- 4-Tüfekle yumurtayı vurma yarışı (Ödülü süslü çorap, atkı, ellik)
- 5-Güreş (Ödülü erkek, para hediyeler)

İlk önce körebe yarışı ile başlanır. Deliler Kıranısı'ndaki ardıcın dibine kadar giden yarışmacılarının gözleri mendille bağlanır. Kontrolleri yapıldıktan sonra Koca Harım'ın üst yanda harman yeri girişinde bekleyen kalabalığa doğru en kısa zamanda, gözünü açmadan biri varır. Ödülü hemen verilir. Bunu alan genç ya düğün evine ya komşu köyden gelen gençlere bağışlar. Ardından koşu için hazırlanır gençler; gömlek pantolon, paça çorabın içinde olduğu halde, yarış yolunda 1 km. ileride bir ardıç da vardır, onun dibine kadar giderler. Hakemler onları sıraya dizerek çıkış verir. İlk önce aynı yere gelen koşucu birinci olur. Davul zurna yarış esnasında susar, bitince çalar. At yarışında atlılar hazırlanarak aşağı musluğa giderler. Göle giden payamlı yolu üzerinde yarış başlar, harman yerinde biter. Bunlara da ödülleri verilir. Harman yerinin batısındaki yamaca çatal üzerine yumurta dikilir. Elli adımdan tüfeklerle ateş edilerek yarışılır. Atış sırayla yapılır, yumurtayı vurana ödülleri verilir. Güreş için anlayanların hakem tayin edilmesinden sonra köyden ve komşu köylerden gelen delikanlılar, kendi aralarında kilolarına göre eşleştirilirler. Bu yapılırken çocukların güreşi başlar. Bunların güreşi pek keyifli olur, Kısa süren yarışmaların ardında gençlerin güreşi davul zurna eşliğinde başlar. Perdah atarak alanın ortasına gelen güreşçiler cazgırın duası ve bitiminde çalgıcıların coşkulu havaları tak eder. İkişerli eş olan gençler güreşe başlar. Yenilenler, yaşlılarının toplandığı yerin önüne gelip diz vurarak selam verirler. Birbirlerini kutlayarak yenenler rakiplerini bekler, yenilenler giyinmeye giderler. Böylece final turuna kadar gelinir. Finalde güreşenler tek başlarına güreş tutarlar.

Birinci gelen hediyesini alarak meydanda bir tur atar. Gençlerin greşinin bitiminde sporu iyi bilenler, profesyoneller kspetlerini giyer, yağlanırlar. Bunların güreşi daha iddialı olur. Kıran kırana yapılan greşler büyük ilgi toplar. Birinciliği alan kişi hediyesini alarak turunu atar. Greşlerin bitimiyle birlikte greşenler yıkanmaya, diğerleri oğlan evine giderler. Misafirlerle birlikte aksama yakın dövme için köy ortasına tekrar gidilip gelinir. Akşam yemeği yenir. Yemeğin bitiminde maşala hazırlıkları için görevli olanlar hazırlıklarını yaparlar (KK 32).

•eyiz Serme

Cumartesi günü kuşluk vakti, sabah yemeklerinin yenilmesiyle, kız evinin avlusu, evin tahtalığı ve bir oda kızın eyizlerini sergilemek üzere hazırlanır. Bu iş için gerekli ipler gerilir. Kızın doğumundan beri anası, ablası, yengesi, teyzesi ve hediye olarak gelen eşya ile kızın kendi hazırladığı eşyalar özenle sandıklardan çıkarılır. Hafif eyizler iplere, ağır olanlar tahtalığa, kıymetli ve ağır olanlar da bir odaya koyulur. Elde hazırlanmış çeyiz olarak: Yn iplerden rlmş nakışlı ve düz çoraplar, nakışlı el örgüsü kazaklar, işlemeli mendiller, el havluları, atkılar, nakışlı eldivenler, küçük keseler, pazardan alınmış bu tür eşyalar iplere iğne ile hafif dikilerek tutturulur. Sandık rtleri, yatak ve yorgan örtüleri, yastık kılıfları, ayna altı örtüsü, evde kullanılan bütün büyük eşyalara yetecek artacak kadar örtü ve dantel işlemeler, yastık işlemeleri, elbise örtüleri, duvara asılacak ss işlemeleri ayrı iplere asılır. Tahtalığa kızın dokuduğu iki halı, dokuma kilimler, namazlıklar, seccadeler, yolluklar, tuz torbası, kaşıklık, üzerlik, divan örtüsü olarak kullanılacak kilimler, paspaslar, satın alınmış diğer araç ve gereçler, mutfak eşyaları, fincan takımları, gğmler, siniler, mobilya türü eşyalar serilir. Odaya ise kızın bütün giyecekleri, damadın giysileri, kızın ayakkabıları, kıymetli vazo, ss eşyası, büfe malzemeleri, büfe, sandık, aynalar serilir. Bütün bu eşyaları oğlan evinin ve kız evinin yakınları gözetler, korur. eyizin serilmeye başlaması ile birlikte köyün kadınları ve gelen okucu kadınlara akın akın ziyarete başlarlar. Bu vakit dışarıdan gelecek misafirlerin yoğun biçimde teşrif ettikleri zamandır. Önceden kararlaştırıldığı üzere, gençleri gençler, yaşlıları emsalleri, kadınları ve kızları da hemcinsleri sahiplenirler. Bu güzel bir düzen içinde olur. Bir yandan yemek hazırlıkları başlar. Gelen hediyeler de kızın çeyizine konur. Çeyiz büyüklerin gıpta ile emsallerin merakla, küçüklerin ilgiyle izledikleri hüner, sabır ve sevgi ürünleridir. Yeni gelin olacaklara eksiklerini görür, gelin olmuşlar da orijinal bulduğu bir nakışı işlemeyi zihnine yazar. Gerçekte orada sergilenen kızın o yaşa gelinceye kadar aileden, anadan, çevreden aldığı

eğitim, kültür ve becerilerinin somut göstergesidir, iş güzel yapılmışsa hem kız hem anası övgü alır; beğenilmemişse yerilirler. Bu iş öğleye kadar yoğun şekilde sürer. Oğlan evi de toplu olarak davul zurna eşliğinde gelir. Köyün ve çevreden gelenlerin kadın erkek hepsi oradadır. Gençlerin oyunları kadınlar tarafından da izlenir. Analar, teyze ve halalar oyuna kalkan oğullarına para çevirirler. Kız evinde en uzun kalınan geliş, çeyiz serme gelişidir. Oğlan evinin geri gitmesiyle birlikte çeyizler toplanır, yerlerine yerleştirilir, yeni evine gidecek şekle sokulur. Ardından bütün yerli yabancı herkese yemek yedirilir. Öğle namazının bitimiyle kadın erkek herkes yarışmaların yapılacağı köyün batısında kalan Harman yerinde toplanır (KK 32).

Seksenlik dediğimiz az büyük bir altın ve birkaç tane de ufak altın takılmıştı bana. Düğünlerde takılanlar, yokluktan dolayı bazen başka birinden emanet alınırdı. Kaynana, herhangi bir şeyi bahane edip kızın boynundan altını çeker alırdı. Sonra da gizliden gidip altını aldığı sahibine verirdi. Yokluktan dolayı, eskiden çeyiz vs. çok bir şey olmuyordu. Çeyizde haba, namazlık, döşek vb. şeyler olurdu. İmam nikahı gelinin eve girdiği üçüncü gün akşam oğlan evinde kıyılırdı. Şimdiki gibi mehir falan istenmezdi çünkü zaten kimsenin bir şeyi yoktu (KK 6).

Çeyiz serme yapılırdı düğünün ikinci günü. Kızın çeyizleri ve oğlan evinin getirdiği elbiseler kız evinin önüne serilirdi, gençler ve yengeler oğlan evinden davul zurnayla geldiğinde çeyizler serilirdi. Yine ikinci gün ikindi vakti çeyiz kutlamaya bir daha gelinirdi oğlan evinden. Uşakbaşına yağlık ve çorap verilirdi. Kızın elbiselerini kızın arkadaşları giyer ve akşam kız evinde beraber eğlenirlerdi (KK 8).

Gelinlerin çeyizinde tuz torbası, heybe, çuval olmazsa olmazdı. Benim de vardı bunlardan ama bizim evimiz yandı o yüzden hepsi gitti (KK 3).

Ertesi gün çeyiz serme yapılırdı ve üç kez kız evine gidilirdi oğlan evinden. Davul eşliğinde yengeler önde, yine sokaklardan dolana dolana kız evine gidilirdi. Kız evinin önüne gelindiğinde erkekler oynarlar ve dağılırlar. Onlar dağıldıktan sonra kız evinin önüne gerilen iplerin üzerine kızın çeyiz olarak nesi varsa kadınlar tarafından serilir. Haba, heybe, çorap vb. Oğlan evinden aynı şekilde ikinci kez gelinirdi bu sefer kına yakmak için. Kız evine gelen yengeler kızın başına kına yakardı. O gün üçüncü kez kız evine gitmeye ise çeyiz kutlaması ya da çeyiz toplaması denirdi. İpe serilen çeyizler toplanırdı üçüncü gidişte. Toplanan çeyizleri kızın eş dost ve akrabalarından kızlar giyerdi ve o akşam kız evinde kızlar o elbiselerle eğlence yapardı (KK 6).

Cumartesi günü gençler kız evine oynamaya giderler. Onlar dönünce çeyiz serilir kız evinde. Sonra oğlan evinden ikinci kez gidilirken o çeyizler kaldırılır artık. (KK 26/ 27).

Damatlık, gelinlik ve kızın çeyizleri ipe serilir ve düğün bitene kadar kız evinde bunlar sergilenirdi. Elbiselerin içinde beyaz renkli elbiselere giyecek hamı denirdi. Düğün bittikten sonra eşyalar damat ve gelin tarafından alınırdı (KK 19).

Gelinin sandığına taş koyarlar, gittiği yerde kalsın diye, tabak koyarlar gittiği eve kök salsın diye, çörek otu koyarlar kıtlık görmesin diye, buğday koyarlar oğullu kızlı olsun diye (KK 32).

Cuma günü bayrak dikilir, cumartesi günü çeyiz olur, Pazar günü gelin çıkardı (KK 26/ 27).

• Maşala/ Maşalama

Cumartesi akşamı tüm köyün dört gözle beklediği maşala gerçekleşir. Maşala eğlencesinin içeriği, halk edebiyatımızın türlerinden biri olan köy seyirlik oyunları açısından oldukça zengindir.

O gün akşam köy meydanında meşale denen eğlence yapılırdı. Kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde köy meydanında toplanılırdı. Efe kılığına girerdi üç kişi, bir kişi muhtar olurdu, bir kişi de kadın kılığına girerdi. Efeler kendileri için yere serilen döşekleri beğenmeyip orayı terkederler, sonra beğenip oturlardı. Sonra karşılıklı oynarlardı. Kazım Dayı vardı, o deve olurdu meşalelerde, iki kişinin omuzundan dambeş merdiveni geçirilir, üzerlerine haba örtülür, bir de sopadan deve kafası yaparlardı. Değirmenci bir adam vardı, elleriyle kukla yapardı biri kız biri erkek olurdu kuklaların, çalgı eşliğinde o kuklaları oynatırdı. Değirmenci Osman ve Sadık Dayı da çok oynardı bu oyunları. Ayrıca bir de değirmenci ve üç kızı oyunu oynanırdı. Değirmenci olan babaları ölürdü ve kızları babalarının arkasından komik sözlerle yas tutar herkesi güldürürlerdi. “Babam çok iyiydi, un öğütmeye gelenlerden eşekteyken, çuvalları yıkmadan hakkını alırdı”, “Azıcığını hak diye alıyordu koca babam, azıcığını sahibi yok diye alıyordu, azıcığını buğday tak diye alıyordu babam çok faydalıydı” diye ağlaşırlardı ve herkesi güldürürlerdi. Sonra Külücü Arap denen bir oyun oynanırdı. Sırtındaki heybeye kül doldurup gelen yüzü gözü karalı biri, meşalenin sonlarına doğru gelip herkesin üzerine kül atarak herkesi evine dağıtırdı (KK 6).

Maşalamada, iki kız ve iki efe veya jandarma olurdu. Bir de külcü olurdu. Külcünün sırtında bir heybe olur, elinde bir kabın içinde kül olurdu, öbür elinde de bir değnek olurdu. Bu değneği at ederdi üzerine binerdi külcü. Kızlarla efeler otururken külcü aniden canavarın sürüye girdiği gibi giriverirdi ve kızlardan birini kaçırdı. Millet “ooo” diye kargaşa halindeyken külcü bir daha gelirdi öbür kızı da kaçırdı, millet hep gülüşürdü (KK 3).

Düğünlerde Kazım Dayı efe oyunlarını yaptırırdı. Üç dört tane efe olurdu, biri kız kılığına girerdi, meşale yanarken oynarlardı. Oyunun sonuna doğru efeler kızı kaçırlırdı ve dağılırlardı (KK 8).

Köy meydanında maşala yakılırdı düğünlerde. Ağaçtan su ahırı yakılırdı bu maşalada. Kadı, iki tane efe ve iki jandarma olurdu. Oynayan kızı efeler gelir kaçıtır. Jandarmalar o efeyi yakalayıp kadının huzuruna getirir. Kadı, kız kaçıran efelerin ifadelerini alırdı, sonra onları mahkum ederdi. Jandarmalar efeleri alır giderdi (KK 10/ 11).

Gençler, ellerine meşale alarak deve ile beraber yürürlerdi (KK 10/ 11).

Cumartesi akşamı köy meydanında maşala yakılırdı. Buna köyün erkekleri katılırdı. Saz çalan biri eşliğinde eğlenilirdi. Muhtar, bekçi ve külcünün olduğu bir oyun oynanırdı. Külcünün elinde kül kabı olurdu, etrafa saçardı. Külcünün her yanı kara olurdu. Külcü gelini kaçırmaya çalışırdı, atılan tüfek sonucu kurtulmaya çalışırdı. Bir de deve oyunu yapılırdı. Örtünün altına merdivenle giren iki kişi deve olurdu. Bir keresinde devenin üzerine bir genç ters bindirilmiş. Kalaycı bir eşeğin kıcına kalayı sürermiş, bir adamın yüzüne. Bu şekilde eğlenmişler (KK 14).

Maşalada kadın kılığına girilir, yolsuz bir kadın gibi oynanırdı erkeklerle, en son bu kızı biri gelir kaçıtır ve oyun biterdi. Yine maşalada deve yapılır, deveyi Yahya yapardı Özbey ile. Habanın içine iki genç sarılır, bu gençlerden biri kız bebek diğeri erkek bebek olurdu. Ben saz çalmaya başlayınca önce erkek bebek, sonra ise kız bebek hareketlenmeye başlayıp ayaklanıp oynardı. Bu oyunu özellikle Değirmenci Osman yapardı. Bir de Külcü oyunu vardı. Bu külcü meşalenin etrafında durur ve meşaleye yaklaşanların üzerine kül atardı, eğlencenin sonunda da külü herkesin üzerine savurur, millet kaçıtır ve eğlence biterdi. Külcü Arap da denirdi çünkü külcü yüzünü karaya boyardı. Bir de iki üç tane genç, Aydın efesi kılığına girerdi. Bu oyunlarda gençler

tanınmamaya çalışırdı yüzünü boyayıp veya saklayıp çünkü daha sonra milletin dalga geçmesinden korkarlardı (KK 16).

Önceden durumu iyi olanlar düğünde yağlı güreş yaptırırlardı (KK 19).

Cumartesi günü okucular gelmeye başlar, onlar karşılanır yemek yedirilir ve oynanır. Akşamında köy meydanında meşale yakılır. Meşalede efeler ve külcü olurdu. Efeler oynayan kızı kaçırdı. Kız evinden meşaleyi izlemeye gelenler olurdu (KK 23).

Düğünde efeler erkeklerden olur. Erkekler kadın kılığına, deve kılığına, efe kılığına, hamile kadın kılığına, ayı kılığına girebilir (KK 25).

Önceden düğünler soğuşun cuuuv dediği zamanlarda, en soğuk günlerde yapılırdı. Çünkü ekilenin parası, çalışılanın parası ancak o zaman elde olurdu. Düğünlerde çuvalda zeytin satma, ayı oynatma, kadın oynatma gibi oyunlar yapılırdı maşalada. Çuvalın içine çocuk yaşta birisi kandırılarak çıplak şekilde sokulurdu. Karşılıklı iki kişi çuvalları sırtında getirirdi. Senin zeytinin daha iyi, benim zeytinim daha iyi diye kakışırıldardı ve çuvallarını dökerlerdi, içindeki çocuk tutunmaya çalışsa bile tutunamaz ve yere öylece düşerdi ve hemen kaçırdı. Kazım Dayı, at yapardı tahta beşiği üstüne çarşaf geçirerek. Bir tahtayla da kafa yapardı. Elinde gemi tutarak, kişneyerek gelirdi. Kavak köyünde mesela “Eeey Kavaklılar! Bana derler Aymaz oğlu Baymaz, Işıklar’la Kavak’ı komple yese doymaz” diye bağırarak gelirdi. Oyunun ara bölümlerinde yüzü kara boyalı bir Arap gelirdi, ortaya yaklaşanları heybesindeki küllü savurarak dağıtırdı. Birisi eline iki tane bezden yapılma çocuk kuklası geçirirdi. Habanın içine girip yattığı yerden kollarını oynatırdı. Kendisi hiç görünmezdi. Sadece elleri görünürdü, kuklalardan biri kadın diğeri erkek olurdu. Sazcıya çal bakalım dendiğinde, kadın kukla erkek kuklayı dürterek ayağa kaldırır ve oynarlardı ikisi. Bazen kavga ederdi bunlar. Bizim köyden Osman Çavuş güzel yapardı bunu. Arap Süleyman’ın karısının annesi çok oynatırdı bu bebekleri (KK 26/ 27).

Cumartesi günü maşalada kadınlar ve erkekler ayrı dururdu. Efeler gelirdi naralar atarak, “Heeeey bu köyün ayanı, imamı, kemik geveni, bok yiyeni kimdir?” diye bağırırlar. İlk başta ses çıkmaz. İkinci tekrarda birisi “Benim!” diye çıkar. Efelerin elinde barutsuz tüfekler vardır. Arada uşak başının sözüyle silahlar atılır. Efelerin önüne haba serilirdi. Bu habanın serilişini efeler beğenmez ve tekmeyle habayı kaldırırlardı. İkinci kez serildiğinde bu kez efelerin yanındaki kadın kılığındaki kişi habayı bozardı. Efeler sinirlenip haba sereni tüfek dipçikleriyle tartaklardı. Üçüncüsünde artık haba

yazılır ve efeler otururdu. Efeler sazıcıdan parçalar isteyip oynarlardı. En son kızla bir daha oynarlardı. Efeler askeri oturma şekliyle otururlardı. Bu esnada birisi gelip yanlarındaki kızı kaçırdı. Kız kaçırıldı mı maşala bitmiş demektir artık. Bir keresinde de Özbey ve Koca Irza, ikisi Yunan- Türk savaşı oynamışlardı. Özbey Türk askeri, Koca Irza Yunan askeri olmuştu. İkisi ortada barış için görüşme yapıyorlardı. “Eee madem barış olmayacak, o zaman savaşağız” dediklerini duyururlardı. O zaman emir verirlerdi arkalarındaki askere. Askerler havaya ateş ederdi, millet alkışlardı (KK 26).

Bir kalaycı olurdu, eşeğin semeri ile bağlanırdı. “Kalaycı geldi!” diye bağırdı. “Önce biz kendi tabağıımızı kalaylayalım, beğenirseniz siz de kalaylatın” derdi. Kalaylanan tabaklardan alan birisi kalaycının yüzüne tabaktaki tozu üflerdi, kalaycı kaçamazdı da. Bu oyuna kalaycı denirdi. Deve çobanı oyununda yörüklerin hayatı komik bir şekilde anlatılırdı. Kazım Dayı at yapardı. Bir de tilki oyunu yapardı. Bir kuyruk takardı insana. Kuyruğa çapıt bağlanıp gaz yağı dökülürdü ve ateş yakılırdı. Tilki kuyruğunda ateşle koştururdu. Sonra suyla söndürülürdü o ateş. Özbey’in oynadığı tarla alımı oyunu olurdu. Uzun boylu bir adamla kısa boylu bir adam tarla adımlıyorlar. İkisi de on bir adım gidiyor ama uzun boylu adamın tarlası daha geniş oluyor tabi. Sonra mahkemeye gidiyorlar ve sulh sağlanarak oyun bitiyor (KK 26).

Lorke oynanırdı düğünlerin sonunda sürgü olarak. Bu son oyuna “sürgü” denirdi. Düğünün sonunda kız evinden oğlan evine doğru lorke halayı çekilerek gidilirdi. (KK 26).

Köyün orta yerine Çimenlik’e, geniş alana çul serilir. Maşala odunları getirilerek yığılır. Yığının en üstüne evlenen gencin doğumunda atılan kütük veya temsil eden bir kütük koyulur. Yatsı namazının bitimiyle maşala yakılır. Köyün tamamı bu alanın çevresinde toplanır. Ara sokaklardan birinden deve figürünü oluşturmuş ekip ve kızları alana girerler. Bunlar oyunlarını komedi türünde sergileyerek çıkarlar. Burada rahmetli Kazım Dayı’yı anmadan geçemem (Kel Kazım). Bu tür oyunların ustasıydı. Yıllarca düğünlerde oyunlar sergilemiştir. Devecinin ayrılmasını takip eden küçük oyunlardan sonra, köyden okumuş veya okullu gençler İstiklal Savaşı’nı konu edinen bir oyun sergilerler. Tur bitiminden itibaren kadınlar kına için kız evine doğru yollanırlar. Erkekler maşala etrafında davul zurna ve saz eşliğinde oyunlara başlarlar (KK 32).

Cumartesi sabahı tüm köyün gençleri akşamdan hazırlıklarını yaptıkları imece için dağa giderler. Aynı günün akşamı köydeki çıralı kütüklerin alevi her tarafı

aydınlatır. Köyün tamamı kadın erkek, çoluk çocuk davetlidir. Davul zurna eşliğinde geleneksel eğlenceler gece geç vakte kadar sürer (Deve, deve çobanı, efeler, külcü vs.). Bu ateş devamlı yakılarak ateşi söndürülmez. Davul zurna oradadır (Gökoğlan, 2015: 38).

Merdiven üzerine söğütten yapılmış saman taşımak için yapılmış sele dediğimiz şey konur. Üzeri çul ile örtülür. Varsa hakiki deve başı iskeleti yoksa ölmüş at başı bir sopanın ucuna takılır. Derisi yüzülmüştür. Alt çene boştaadır. Bu ayrıca iple bağlıdır. İp çekildikçe alt çene oynar. Bu ip devecinin elindedir. İnsanlar merdivenin içine girmiştir. Ayakları bile çuldan gözükmmez. Deve çobanın isteği doğrultusunda sağa sola öne hareket ederler. Deve çobanı başında bir sarık, elinde değnek, sırtında kepenek vardır. Deve önünden türkü söyleyerek yürür. Bazen deve sinirlenir yatar kalkmaz. Deveci elindeki sopayla devenin kalkmasını sağlar. Zengin kişileri bilen çoban onlardan bahşış alır. Seyirciyi hem güldürür, hem de korkutucu hareketler yapar. Deveyle oynar (Gökoğlan, 2015: 38- 39).

Efe kıyafetinde beş altı kişi maşala ateşinin önünde boy gösterirler. Yerleri hazırdır. Yanlarında kadın giysisi giymiş birisi vardır. Efelerin emrinde olan kadın onlardan ayrılmaz. Efeler silah atarak seyirciler önünde boy gösterirler. Onlar için yapılmış hasırın önünde dururlar. Efe başı kimdir bu köyün iş bilen, kemik geveni diye bağırrır. Birilerini gösterirler. Oturdıkları yeri beğenmezler. Hasır silahlarla alt üst ederler. Efeyi karşılayan kişi bunları ikna eder ve otururlar. Davulcu İsmail tek telli sazıyla efeleri oynatır. En son kadın oynar davulcu İsmail çok az türkü bilir. Aynı türkülerle herkesi oynatır. Onun kendi bestelediği iki telli sazıyla yüzük parmağıyla saza vura vura tak tak diye ses çıkarır. İsmail Dayı Bayhar'dan Çuvalı'dan Çeltekte kıştırımadım seni Yarışlı'dan Navlu'dan, Sazak'tan kıştırımadım diye köylerin isimlerini üçer üçer sayarak kıvrak bir melodi ile tak tak vura vura oynatır (Gökoğlan, 2015: 39- 40).

Külcü, maşalanın asayişini sağlar. Yüzünü kömürle boyamışlardır, elinde sopası vardır. Komik yönü ile ateşe yaklaşanları torbasındaki kül ile dağıtır. Fırsat bulursa efelerin yanındaki kızı kaçırrır ama iyi bir sopa yer.

Maşaladaki diğer oyunlar, berberin balta ile sabun yerine ak toprak kullanarak birini tıraş etmesi, nine dede taklitleri, onları gerdeğe koyma, matrak konuşmalar...

Köy gençlerinin oynamasından sonra damat ve damat yakınları oynayarak eğlenti biter (Gökoğlu, 2015: 40).

• Kına Gecesi

Evlenmenin önemli aşamalarından biri de kına yakmadır. Bu tören kız evinde yapılır ve buraya erkek alınmaz. Erkek evinden gönderilen armağanlarla davetin yapılması, davetlilerin mumlar yanmış olarak çalgılarla kız evine gitmeleri, çeşitli oyunların oynanması, kına giysisi olarak gelin kızın üzerine gümüş tellerle süslenmiş duvak konması, kına yakılırken çoğu yerde gelinin yüzünün kibleye dönük oturması, kına töreninde kaynananın nişanlı kızın başından para serpmesi, bu aşamada uygulanan ritüellerdir (Aça, 2017: 337- 338).

Kına gecesi, düğünlerin en yaygın adetidir. Kına yakma geleneği çevresinde birtakım halk inanışı oluşmuştur. Bunlardan biri, gelin olacak kızların başına al örtülmesidir. Bu uygulama, gelini kötülük ve nazarlardan korumaya yönelik yapılan bir uygulamadır. Kına genellikle mutlu bir kadın tarafından yakılır (Artun, 2015: 212).

Ülkemizde evlenmeyle ilgili yaygın geleneklerden birisi de kına gecesidir. Kına gecesi, gerdekten bir gün önce kadınlar arasında kız evinde yapılırdı. Kız kınası kadar yaygın olmamakla beraber, güveye de kına yakıldığını biliyoruz (Örnek, 2014: 268).

Cumartesi günü kına basmaya gidilir kız evine. Kadınlar önde erkekler arkada, davul zurnayla kız evine varılır ve geline para takılır ve kına yakılırdı. Kızın üzerine al bir yazma örtülürdü kına yakılırken. Erkekler bu merasime katılmazdı. Kız evinden oğlan evine gidilmezdi. Bu merasimde oku karşılığı olarak katılımcılar kıza para takardı (KK 14).

Düğünlerde kız evine kına götürülürken kızlar sinileri başlarının üstüne alırdı siniyi de örterlerdi bir yazma ile ve eşekle götürülürdü o kına (KK 7).

Cumartesi gece ise kız ve arkadaşları kendi evinde eğlenmeye devam eder (KK 23).

Düğünlerde beni kız evinde hep alıkoyarlardı beraber güzel eğleniyoruz diye (KK 6).

O günün akşamında kızlar evde çalar oynarlardı (KK 6).

Maşala dağıldıktan sonra kız evine gelirdik, gelin kız urbalarını çıkarırdı zaten eve geldiğinde. Orada gelinin ellerine ve saçlarına kına yakılırdı, tüm kızlar da ellerine

kına yakardı. Sabaha kadar kızlar oynar, yer, içerdi. Üç eteğin üstüne kuşak kuşanılırdı, önümüzde ipekli peştamal olurdu, başımızda fes olurdu (KK 6).

Kızbaşı (Çalgı çalan) olan kız, gelinin çeyizindeki kumaştan en kaliteli elbiseyi giyerdi. Düğünden iki gün önce kızbaşı okulanırdı haber verilirdi. Kızbaşı çalgı çalarken kızlar önce biraz yas tutardı. Gece geç saatlerde Hacı Evren oyunu oynanırdı. Ortaya biri yatar, onun etrafında çalgıyla dönerlerdi. Sonra kızın anası iki üç deyim derdi ve ortada yatan kız o şekilde kalkardı. Sonra kına yakılır ve sabaha kadar oynamaya devam ederlerdi. Kızlar yatmadan önce yat geber ekmeği yerlerdi. Kızın yengeleri, kızın görümcesi, eltisi veya oğlanın yengelerinden seçilirdi (KK 8).

Kız evinde de kızlardan oluşan efeler olur (KK 25).

Kına gecelerinde kızlar oynardı, nohut kavurulurdu (KK 27).

Kına gecelerinde herkes uyuduğunda kızlardan birisi uyuyan herkesin yüzünü karaya boyardı şaka olsun diye. Yas edilirdi gelin ağlasın diye. Kızın etrafı çevrilir, ellerine kına yakılır ve yas edilirdi. “Şu derenin söğüdü, ben giderken yaprağı göğüdü, anam ben gidersem...” yası o yaslardan biriydi. “...Yüzüm gülmezse anam intizar ederim size...” yası da söylenirdi. Kına gecelerinde evin ufak deliklerinden oğlanlar bakacağız, kızları göreceğiz diye uğraşırdı. Sevdiğimiz veya akrabamız bir kız olursa o delikteki perdeyi aralayırverirdi rahat görelim içeriye diye (KK 27).

Cumartesi günü kına gecesinde gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılırdı. Gelinin boynundan beline kadar karanfil dolu süs takılırdı karanfil koksun diye, çünkü koku yoktu, alınamazdı eskiden. Hatta “Kahpe Gençlik” türküsünde “boynu karanfilli kız sevmedim el gibi” diye söz vardır. Gelinin başlığı da cumartesi kına gecesinde hazırlanır ve pazar günü geline giydirilir (KK 26/ 27).

Kızlarda da olurdu efe. Birisi erkek birisi kadın olurdu. Erkeğe bıyık yapılırdı yüzündeki çoraba. Oklavanın ucundaki havluyu kime atarlarsa o oynamak zorundaydı. Oynattıkları kişiye sarıla sarıla oynatırlardı (KK 27).

Gelinin babası kuşak kuşardı geline. Üç kere belinden dolayıp bağlardı. Cumartesi çeyiz günü oğlan evinden kına getirilirdi çanaklarla. Çanağı kız evinden bahşiş için kapmaya çalışırlardı, çanağı tutanlar da kaptırmamaya çalışırdı. O kına gelinin saçına yakılırdı, kalan kına çocukların ellerine sürülürdü. Cuma bayrak dikilirdi, cumartesi çeyiz serilirdi, Pazar günü gelin çıkardı (KK 28).

Kına gecesinde çok ağlanırdı çok yas edilirdi gelin ağlasın diye. Kına gecesinde kız evinde yatmadan önce gelinin arkadaşları yat geber ekmeği yerlerdi (KK 28).

Maşaladan dönen kadınların da kız evine gelmesiyle kına törenleri başlamış olur. Kız evinin yaz ise avlusunda, kış ise genişçe bir odasında toplantıyı açar. Oğlan evinden gelen misafirlerin buyur edilmesi, diğer misafirlerin içeri alınması türkü söyleyecek, dımıdan (dığan) çalacakların yerine oturması ile tören başlar. Bu törende iki kadın değişerek dığan çalar, üç veya dört kız da türkü söyler. Oyunlar bunların eşliğinde oynanır. Gelin bir başka odada ablası, yengesi, teyzesi, en yakın arkadaşı ile hazırlanır. Misafirlerin bulunduğu odaya başı al ile örtülü olarak ve yanındakilere sarılmış vaziyette gelir. İçeri girerken de maniler söyler. Bu sırada odada sessizlik vardır. Gelinin söylediği manilere ilgili taraf ve kişiler de karşılık verir geline sarılırlar, ağlaşırlar.

Gelin:

Kapılardan ben gideyim siz kalın
Aldım abdestimi kınamı yakın
Çeyizimi, esvabımı sandığa katın
Bu esvablar anam dar geliyor,
Bu ayrılık bana anam zor geliyor.

Bezirgan gelir üç yıllık yoldan
Yükünü yükletmiş kırmızı gülden
Üç kardeşim var tomurcuk gülden
Nasıl ayırayım gönlümü sizden.
Anam senin giydiklerin gök müydü?
Sol göğsünde merhametin yok muydu?
Bu ayrılık gayrı bize hak mıydı?

Ana:

Aşağıya oturmuş yukarı bakar
Elinde elması mis gibi kokar
Kızım gitse bile anması yeter.
Gıcılar kaçak gıcılar

Çıkmaz yürekte acılar
İşte geldi kınacılar
Kızım kınan kutlu olsun
Yaranım ağzın datlı olsun.

Kızın kardeşlerine:
Ovalarda kara tasa benzer yatışım
Düneksiz kuşa benzedi ötüşüm
Alayıma şahin indi yetişin
Gayrı sizden ayrı düştüm kardeşim.

Bu sırada orada bulunanlar (Kızlar):
Kınası karılı altın tasta
Kız anası kara kara hasta
Oğlanın anası pek havasta.

Hani bunun kaynanası
Kireç ocağında yanası
Öyle uzakta mı durulur
Kutlu olsun gelinin kınası.

Gelinin yanındakiler yaslanarak ve ağlayarak ortaya gelir oturur. Başı örtülüdür. Burada birkaç mani söyler:

Gökyüzünde peştemalım çözüldü
Çözüldü de yeryüzüne yazıldı,
Altın tas içinde kınam ezildi
Gümüş tırağılan başım bozuldu

Akşam olur erik dalı budarım
Sabah olur yeşil ördek güderim
Bugün misafirim yarın giderim.

Ana pılav pişirdin mi
Beni aklına düşürdün mü
Yarın öğlen gidiyorum
Dar evlerin geniş kalsın

Şu karşıya dikele koymuş el gibi
Ak ellerine kına yakmış kan gibi
Ne durursun kadın anam el gibi.

Odanın içine bir kasavet çöker. Yaşlılar gençliklerini, analar gelin olup gitmiş kızlarını, kimileri gurbetteki çocuklarını ölenlerini hatırlayıp göz yaşı dökerler. Demir dığan getirilip kızın ayakları dibine koyulur. Önce sağ eline kına yakılır. Gelin kalkıp elinin kinasını duvara sürer. Mani okur:

Gül dediler anam gönülsüz güldüm
Elimin kinasını duvara sürdüm
Bu gece sizde misafir kaldım.

Duvara sürülen bu kına hiç temizlenmez, duvarda kalabildiğince kalır. Bunun anlamı izi kalsın unutulmasıdır. Tekrar yerine oturur ve her iki eline de kına yakılır. Avuçları bozuk paralar koyulur ve elleri sarılır. (Sabahleyin ellerini yıkarken kız arkadaşları uğur olsun diye parayı paylaşırlar. Kismetlerinin açılacağına inanırlar. Bazı köylerde gelinlik kızlar sabah namazında köy ortasındaki çeşmeden elini yıkar. Arkasına bakmadan eve gelir. Sıra ayaklara gelir. Sağ ayağı demir leğene bastırılır gittiği eve sağlam bassın, ayrılığı olmasın diye. Kınası yakılıp kırmızı bezle sarılır. Kına yakma işi bitince kızın yakınları gelip teker teker kıza sarılıp mani söylerler. Gelin de bu manilere karşılık verir. Kına gecesi oyunlar kına yakılmadan önce oynanır. Kına yakıldıktan sonra oğlanın yengesi kız evinde kalır, diğerleri izin alarak evlerine dağılırlar. Bu gecede gelin kız arkadaşları ile bir odada yatar. Yemek ve çerez yerler, anılarını anlatırlar. Bazen yas edip ağlar, bazen de gülüşüp eğlenirler. Sabah olunca gelin ellerini yıkar, avuçlarındaki parayı kızlara verir. Oğlan evinde de gençler oynarlar, çalıp söylerler. Bazen hüzünlenir,

bazen sevinirler. Çünkü evlenen genç bir daha gençlerle beraber düğün törenlerine katılıp delikanlılık gösteremeyecek, köy gençliği ile beraber hareket edemeyecektir. Anılar tazelenir. Damat gece yarısından sonra arkadaşları ile yatmaya gider. Bu gece komşu köyden gelen delikanlılar ile yerliler arasında sabaha kadar eğlenceler devam eder. Misafirler yerlileri emir eri gibi talim ettirir, yerlilerin cevap hakkı uşakbaşı kanalıyla olur. Dedikleri tutulmazsa dayak bile atabilirler. Aynı davranışı yerli delikanlılar komşu köye gittiklerinde yaparlar. O yüzden ne kadar eziyet çok olursa, ileride bunun karşılığı mutlaka geleceğinden, genellikle birbirlerine fazla eziyet etmezler. Söz gelimi, misafir genç yemek mi istedi, hemen getirilir. Oyun mu istedi hemen oynanır. Komedi mi istedi, hemen yapılır. Köy düğünlerinin en yorucu ve telaşlı günü çeyiz ve maşala günüdür. Yani düğün cuma başlamışsa cumartesi, salı başlamışsa çarşamba günüdür (KK 32).

Kına gecesi kadınların en çok eğlendiği gecedir. Kızın bütün kız arkadaşları ve akrabalar ve köy kadınları buradadır. Kınayı yakınlardan biri hazırlar. Kızımız öne oturmuştur. Ellerine, parmaklarına kınalar sürürlerken ana ve yakınları yas tutarlar.

Ağlama bitmiştir. Oyunlar oynanmıştır. Herkes evine gider kız arkadaşları kızın yanındadırlar. Kız kıza eğlence başlar. En güzel tarafı beyit atarak oynamadır. Çalgıyı çalan el, durmadan değişir. Beyit söylenerek dımdan çalınır (Gökoğlan, 2015: 43).

Atışmalar oyunlar biter. Kızlar efe olur oğlan evine giderler. Efeler sert mizaçlıdır. Elleri sopalıdır. İsteklerini sopa ile elde ederler. Oğlan tarafı sıkıntıya katlanır. İstekleri yerine gelince oyun faslı başlar. Oğlan tarafından belli bir parayla mükafatlandırılırlar (Gökoğlan, 2015: 45).

c) Üçüncü Gün Uygulamaları

Düğünün üçüncü gününde gelin alma, gelin gezdirme, takı merasimi gibi uygulamalarla karşılaşılmaktadır.

• Eğlenceler

Üçüncü günde gençler kendi aralarında güreş yaparlardı (KK 6).

Düğün sonunda gençler bu bayrak direğine nişan alıp ateş ederlerdi. Bu ağacı kırmaya çalışırlardı. Düğünde bir çift yün çorap, havlu veya yağlık karşılığında gençler bir nesneyi nişan alıp vurmaya çalışırlardı (KK 10/ 11).

Düğünden sonra bu bayrak direğine gençler ateş ederdi. Direği kim vurursa düğün sahibi ona bir çepiç hediye ederdi (KK 14).

Düğünden sonra bayrak direğine ateş edilir ve düşen çerezler yenirdi. Vurana kelek verilirdi. Gelin eve girdikten sonra düğüne katılanlara çerez yedirildi. O zamanlar düğünler yedi gün bile olurdu (KK 19).

Pazar düğünün son günüdür. Davul zurna öğleye kadar çalınır. En çok sazla çalınan türküler uzun havalardır (Gökoğlu, 2015: 45).

Düğün geleneklerinden biri de semer vurmaktır. Kız evinin yakınlarından biri oğlan evine gelirse eşiğin semeri sırtına geçirilir. Bu bir şakadır. Bahşiş alınır. Semer çıkarılır (Gökoğlu, 2015: 56).

• Çeyiz Alımı

Çeyiz sandıkları pazar günü oğlan evine götürülür. Sandığın üzerine kız tarafından birileri oturup bahşiş alır. Kız evinden pazar günü gelin almaya gidildiğinde kız tarafı kapıyı açmaz bahşiş ister. Oğlan evine sandık gittiğinde de sandığın üstüne kızın arkadaşları oturur ve bahşiş ister. Sandığın üstüne oturan uşak başı da olabilir oğlan evinde. Çünkü sandığı taşıdığı için bahşiş isterler. Gelin ata ya da arabaya binmeden sadıç biner ve inmek için damat tarafından bahşiş ister. Kızın çeyizlerinin içinde fener ve ayna olurdu. O ikisi için ayrı bahşiş alınırdı. O ikisi sandıkla gönderilmezdi kırılabilir diye. Getiren bahşiş alırdı. (KK 26/ 27).

Pazar günü gelin almaya gitmeden önce öğleye doğru kızın çeyizi alınmaya gidilirdi. Bu ziyaretler esnasında gençlerin amacı kız bakmaktı, kızlar ise tahtalıkların arasından gençlere bakarlardı (KK 16).

• Takı Merasimi

Takı merasimi için damadın çevre adı verilen elbisesinde işlemeli bir kesesi olurdu paraları katmak için. Köy meydanında düğünün üçüncü günü takılar takılırdı (KK 10/ 11).

Oğlana ise oku karşılıkları üçüncü gün takılırdı. Damadın ufak kardeşi varsa sadıç olurdu ve herhangi özel bir görevi yoktu. Üçüncü gün ise yine yemek verilir ve çalgı olur. Damada takı takılır (KK 14).

Sadıç damadın en yakınıdır. Güvey donanımında damatlığıyla boy gösterir. Kardeş, akraba, arkadaş olabilirler. Boynunda kırmızı bir şerit veya kolda kırmızı bir

bantla dolaşır. Damat giyindiği evden davul zurna eşliği ile kendi evine getirirler. Sağdıçla damat yan yana yürürler. Damat için ev önünde bir hasır ve ucunda berber aynası konmuştur. İmam ikisinin kafasını birleştirir. Duasını okur. Akraba dost ve tanıdıkları damat ve sadıca para olarak ikramlarda bulunurlar. Hasır üzerinde çerezleri çocuklara verir. Dostlar damada hayırlı olsun deyip ayrılırlar. Buna güvey donanması denir. Amaç hayırlı olsunun yanında maddi yönden oğlan tarafına katkıda bulunmaktır (Gökoğlan, 2015: 46).

• Damat/ Gelin Donatma

Türk milletinin geçmişten günümüze taşıdığı geleneklerden biri al örtme (duvak)tır. Duvak, eski Türklerde kırmızıdır. Hatta gelinlik ile de aynı kumaştan yapılmaktadır. Anadolu'nun birçok yerinde de kına örtülerinin ve gelin evden çıkarken başına örtülen örtünün kırmızı olduğu görülür. Gelin, baba evinden çıkmadan başına kırmızı örtü örtülür (Köse, 2003: 93- 94).

Çalışma sahamızda gelinlik ve damatlık olarak çok özenli bir kuşanmanın yapılamadığı, herkesin arkadaşlarının ya da akrabalarının yeni elbisesi varsa onu giydiği ya da edinilen kumaşlar ile damat için damatlık, gelin için ise basma vb. dikildiği tespit edilmiştir. Buna sebep olarak yörede geçmişte hüküm süren yoksulluk gösterilebilir. Bunların haricinde gelinin başına bir fes, fesin üzerine gerçek olmayan altınlardan beşi bir yerde, onun üzerine ise önceleri al, daha sonraları ise beyaz bir tül örtüldüğü kaynak kişilerimizden öğrenilmiştir.

• Gelin Alma

Türkler atalarının ruhlarını, çeşitli fonksiyonu olan iyeleri, tanrıyı memnun etmek, onların rızasını kazanmak amacıyla kurban kesip saçı yaparlar. Bunlar, eski Türk geleneklerinin izlerini taşımaktadır. Bu uygulamalar günümüzde de canlılığını korumaktadır. Gelinin başından saçılanlar da bir nevi kurban mahiyeti taşır. Gelin için şükür mahiyetinde kurban kesilir. Bu da kanlı kurbandır (Kalafat, 2010: 322- 323).

Gelin evden çıkarken yukarıdan bozuk para, şeker ve çerez atılır ve çocuklar kapışır. Bu bereketi temsil eder. Gelinin bindiği at 1 defa Niyazi Baba'nın türbesinin etrafında dolandır. Ayrıca kına gününde de geline at ile kına dolandırması yapılırdı. (KK 10/ 11).

Davul zurna, gelin alırken, gelin oğlan evine girerken, okucu gelirken hep farklı makam ve ritimlerle çalınırdı (KK 16).

Saat üç gibi süslenmiş bir at ile gelin almaya gidilir. Gelinin başında çizgili poşularla yapılmış, fesli bir tuğ yapılmış olurdu. Kız evinde kızın arkadaş veya akrabaları sandık parası alırdı damattan. Sandığın üzerine de kızın erkek kardeşi otururdu ve para alırdı. Gelinin kız arkadaşları o gün, geline gelen güzel elbiselerden giyinirlerdi ve düğünden sonra çıkarıp geline geri verirlerdi. Gelin alınırken gelinin abisi veya babası al kuşağı dualarla üç kez belinden geçirir gelinin. Gelin ata binerken maniler söylerdi annesi. Tekbirler ve dualarla gelin ata bindirilir. Silahlar atılır. Silah eskiden çok önemliydi. Çoğu kişinin belinde bir tabanca olurdu. Hatta tabancanın kalitelisi için tarlalar satılırdı. Gelin gezdirme yapılmazdı. Gelin oğlan evinde attan inerken gelinin annesi, babası ve birinci derece akrabaları çağırılır ve keçi, tosun, tarla gibi hediyeler verirlerdi geline. Gelin attan inerken keçi kesilirdi. At sahibine dokuma namazlık hediye edilirdi. Gelin kapıdan girerken kapının eşiğine yağ sürülürdü, gelin yağ gibi olsun diye. Sonra damat yine dışarı çıkıp bir daha oynatılır (KK 14).

Çeyiz getirildikten sonra ikinci vakti bir daha gidilir ve gelin ata bindirilerek oğlan evine getirilirdi. Gelin ata bindirilince Koca Emin, Sivri Hüseyin gibi isimler gelin atına eşlik ederek tekkenin etrafında gelini dolandırırldı. Bu esnada mani okurlardı “Yedi kat gökleri geçti” diye başlayarak ama devamını hatırlamıyorum. Tekkenin yanından geçilirken davul zurna çalınmazdı. Gelin oğlan evine getirilince çok önceden, damat, yukarıda tahtalıkta bekler, yengeler kızın koluna girerek attan indirir ve yukarı çıkarırdı, sonraları ise bu adet değişti damat aşağı inip ve gelinin koluna girerek yukarı çıkarır oldu. Bu esnada herkes alkışlar. Sonra damat aşağı iner 1-2 oyun oynar tek başına ve oyun biter. Sonra biz davul zurnayı ortaya koyardık ve düğün sahiplerinden bahşiş alırdık (KK 16).

Gelini almaya at arabasıyla gidilirdi. Gelin eve girerken attan inmeden damat, kızın üzerine şekerler atardı. Evin kapısından girerken gelin, damadın ayağına basmaya çalışırdı, basabilirse evde söz benim demekti. Bazı köylerde merdivene mercimek dökme, kapıya yağ sürme gibi adetler vardır ama bizde o adetler yoktu (KK 19).

Pazar günü kız almaya gidildiğinde kızın arkadaşları para ister kızı çıkarmak için. Gelin almaya atla gidilirdi. Gelin ata binerdi, inmeden önce kaynana ve kayınpederini çağırırlar, gelinin inmesi için tarla veya hayvan verirlerdi. Gelinin eşyaları eşeğe sarılırdı beraberinde. Bu eşeğe fakir bir oğlan çocuğu bindirilirdi oğlan evine gelirken, bahşiş verilsin diye. Gelin eve girdikten sonra delikanlılar bayrağa sıkı

atarak, bayrağın dalını kırıp düşürmeye çalışırdı. Kim düşürürse oğlanın babasından bahşiş alırdı (KK 23).

Gelinin düğünde bindiği at, tekkenin etrafında yedi kez döndürülürdü. Kız evindeki eğlencelerde, testiye yazma bağlanır, gelin onu elinden düşürüyormuş gibi yapıp yere çarpardı (KK 25).

Gelin türbenin etrafında bir kez dolandırılmış (KK 10/ 11/ 12).

Köyümüzde evlenen gelinler İğdir'deki türbeye ziyaret ettirilirdi (KK 18).

Düğünlerde gelin ata bindirilip tekkenin etrafında dolandırılırdı. “Yedi kat göklere çıktı ya Resullallah” diye başlardı ilahi. Bizim düğünde ben teyzeni dolmuşa bindirip gezdirdim, ata binmedi (KK 26/ 27).

Tekkenin güney yönünden kadın geçmezmiş. Çünkü Doğan Bey bekar ölmüş. Sadece düğünlerde at üstünde gelin dolaştırılırken bir defaya mahsus tekkenin önünden geçirilirdi. Bunun anlamı öbür dünyayı hatırlaması, insanlara iyi davranmasını yani özetle insanların iyi olmalarını sağlamasıdır (KK 32).

Pazar günü sabah gelin ve arkadaşları yemeklerini yerler. Gelin ve en yakın arkadaşları banyo yaparak temizlenir. Gelin saç yapılır. Bunu yörenin en usta saç yapan kadınları yapar. Gelin kız, alınan en yeni iç çamaşırı ve giysileri giyer, en üste gelinliğini giyer. Duvağı takılır. Duvağın tellerinden kızın arkadaşları birer parça alırlar. Gelinin ayakkabısının altına kız arkadaşları isimlerini yazarlar. Kız evine gelen bütün davetliler kıza para asarlar, hediyeler verirler. Takıları takılır. Bu arada oğlan evine damatlıklar götürülür. Damatlıkları, kızın yengesi, teyzesi, halasından oluşan bir grup götürür. Karşılığında oğlan evinden hediye alırlar. Bu kişiler oğlan evindeki gelin odasını da döşerler. Bazı eşyalar da bu sırada oğlan evine götürülür. Kızın eşyaları topluca davul zurnayla götürülür. Eşyaların arasında ateşi ocağı sürsün diye fener, vardıği evde bolluk olsun diye su güğümü, o evde oturup kalsın, yerleşsin diye sandığın dibinde taş, vardıği yerde kök salsın, çocukları olsun diye buğday ve kabak, nazardan uzak olsun diye nazarlık ve çörek otu bulunur. Gelinin evi güzelce temizlenip döşenir. Evi beklemek için iki kadın kalır, diğerleri yemeklerini yiyip, kız evine döner. Geline oğlan evindeki eşyalarını nereye ve nasıl yerleştirdiklerini anlatırlar. Akşama oğlan evine götürülecek olan tavuk, baklava ve çerezler hazırlanır. Gelin olacak kıza evlilik hakkında bilgi veren yeni evlenmiş bir arkadaşı vardır. Çeşitli tembihler yapılır. Oğlan tarafında ise pazar sabahı gelinin bineceği at hazırlanır. Seçilmiş bir delikanlıya teslim

edilir. Kız evinden gelen takılarla at süslenir. Atın bakımını ilgili kişi yapar. At köy içinde dolaştırılır. Gelin almaya gidinceye, kız evinde gelin ata bininceye kadar at delikanlıda durur. Damat ve yanına aldığı iki sağdıç (Varsa damadın küçük kardeşleri, amcasının veya dayısının çocukları) hazırlanır. Damat banyo yapıp iç çamaşırlarını, kız evinden gönderilmiş gömleğini giyer. Törenle damat traş olur. Berber, “Bıçak kesmiyor” deyince bahşiş alır. Bu sırada gençler oyun oynarlar. Traş bitince damat ve sadıçlar giyinir. Damat ortada, birer sadıç yanda, yakın akrabaların para takmaları başlar. Damat yakın akrabaların ve gelen misafirlerin tebriklerini kabul eder. Bu telaş ikindi namazına kadar sürer gider. Gelin dışarıdan gelecekse öğle namazından sonra gelin almaya gidilir. Hazırlıklara da erken başlanır. Köyden alınacaksa kuşluk vakti hazırlıklara başlanır, ikindiye kadar sürer. İkindi vakti cemaat camiye girerken damat ve sadıç gençlerin önünde, davul zurnasız cami önüne doğru yola çıkarlar. Gençler beşer altışarlı sıra olarak, damat ardında yer alırlar. Yakın akraba erkekleri de bulunurlar. Gençler giderken “Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illallah u Allahu ekber, Allahu ekber velillahilhamd” diyerek götürürler. Cami önüne gelince susulur ve cemaatin camiden çıkması beklenir. Namazdan çıkan hoca masanın ardına sandalyelere oturtulmuş olan güveyi ve sadıçın önüne gelerek dua okur. Herkes “Amin!” deyip Fatiha okur. Sıra damat ve sadıça para takmaya gelir. Köyün bütün kadın ve erkekleri kız evine akın ederler. Oğlan evi gelince kızın bineceği atı genç biri getirir. Kız evinden bahşiş alarak atı teslim eder. Buraya kadar ata binerek gelir. Hediyeleri yeterli bulursa attan iner. Sadıçlara da kız evi hediyeler verir. Oğlan tarafının söz bilirleri, babası gelini almak üzere eve girer. Gelin, kızların yanındadır. Kızlar gelin parası isterler. Bir pazarlık başlar. Anlaşma oluncaya kadar sürer. İçeride gelin kız ve yakınları ile arkadaşları bir yandan yas ederken, bir kısım kapı parası pazarlığı yaparlar. Gelinin burada söylediği maniler:

Yengesine:

Evimizin önü bir dönüm kene

Kendirin yaprağı dalından ince

Benim yengem isen kendini bildir

Gelen atlıları geriye döndür.

Kadınlara:

Al atımı çekiverin çayıra

Yayıla yayıla çıksın bayıra
Alem bana mı gelmiş seyire
Bugün bana ise yarın sizedir

Babasına:

Babam atına binemedin mi?
Eğilip dizginini alamadın mı?
Dostların hatırını kıramadın mı?
Kızım daha küçük diyemedin mi?

Küçük veya büyük erkek kardeşlerine:

Merdivenden ben inem siz bakın
Elin esvablarını kaldırın atın
Elin esvabları dar geliyor bana
Abem olmayınca zor geliyor bana

Baba:

Evimizin önü bir dönüm sürsem
Susamın içinde uzanıp yatsam
Kızım geliyor deseler de
Kalkıp yollara baksam

Evimizin önü üzüm bağıdır
Esen yeller yaprağını dağıtır
Benim kızım olmayınca
Gönlümü kimler avutur.

Ana:

Çayır değil çimen değil biçecek
Bülbül değil gül dalında ölecek
İki değil bir yerine tutacak
Kimi tutam kızım senin yerine

Kardeş:

Evimizin önü kuzgun kayası

Uçurmuş yavruyu kalmış yuvası

Hani bu evlerin büyük abası

Abasız evlerde kaldık anam

Kızlar kapı pazarlığını bitirince, kızın babası ve oğlanın babası yanında dışarı çıkar. Merdivenlerden inerken dışardakiler alkış tutar. Gelin, babalar ve yakınları tarafından ata bindirilir. Oğlan, kız anası, babası, amcaları ve dayılarının elini öper. Atın gemini ele alarak kız evinden ayrılırlar. Kız evinde sadece kızın anası, babası, yakınları kalır. Diğerleri oğlan evine doğru giderler. Ata bindirilmiş gelin köy içinden Tekke'ye doğru gider. Yollarda arada bir durularak gençler oyun oynarlar. Tekke'nin bulunduğu mezarlığın etrafından bir kere dolaştırılan gelin oğlan evine getirilir. Mezarlıktan dolaştırılmasının sebebi, “Ölünceye kadar evlendiğin erkekle kal, baba evinden sonra koca evine gittin oradan da ancak ölüm sonucu bu mezarlığa gelirsın” anlamındadır. Mezarlıktan dönerken davul zurna çalmaz. Oğlan evine getirilen gelin için merdiven getirilir. Attan inmesi için oğlanın anası “indirmelik” hediye ve mal teklif eder. Bu tarla, inek, koyun olabilir. Gelin kabul ederse basını sallar ve sol ayağını üzengiden çıkarır. Anne ve kadınların yardımıyla indirilir. Çevredekiler alkışlarlar. Oğlan koluna girerek eve çıkarır. Evin kapısından içeri kadınların da bulunduğu gelin odasına kadar götürür. Gelin burada:

Merdiven başına çektim atımı

Atımın dengine sardım yükümü

Kul olmaya vardım senin kapına

İster ağlat ister güldür sen beni

manisini söyler. Oğlan anası orada bulunanlara:

Dam ardına darı ekdim

Tomur tomur burçak çıktı

.... kıza bir laf attım

Kaderimmiş essah çıktı

Gelinim hoşgeldin

Oğluma eş geldin
Ayağın kademli olsun
Gelinim hayırlı olsun

der. Kapı eşiğine yağ sürer. Merdiven basından aşağıda bulunan çocuklara şekerler atılır. İçine bozuk para da koyanlar olur. Gelin eve girince oğlan tekrar aşağıya iner. Sadıçları ile oyunlar oynar. Sonra sırasıyla oğlanın babası, amcaları, dayıları, kardeşleri oyun oynarlar. Düğün sahibi misafirlere teşekkür eder ve dağılır. Gençler damat ve sadıçları olarak gezmeye götürürler. Oyun bitiminde davulcu davulunun üstüne para koymalarını ister, her oynayan bir miktar para bırakır (KK 32).

Gelin ata bindirilerek sokaklarda dolandırılırdı. Şaka olsun diye, tam at evin önünde duracakken birisi atı korkuturdu, at bir tur daha gezer gelirdi gelinle beraber. Tekkenin etrafından dolaşmak şarttı bir tur. Oraya gelindiğinde yengeler gelinin önünden çekilir, gençler atı tutar ve ilahilerle tekleden geçilirdi. Sonra oğlan evine gelirdi gelin alayı. Oğlan evinde yengelerden biri kızın koluna girip kızı eve çıkarıyor. Gelin evin kapısından girerken sade yağ sürdürülür kapıya ki gelin yağ gibi geçimli olsun diye. Gelin sağ ayakla ve besmeleyle eve girer. Damat, gelin eve girerken evden çıkmazdı o zamanlar. Gelin eve girdikten sonra damat aşağı iner ve gençlerle oynardı (KK 6).

Yeni gelen gelin, o evde kalıcı olsun diye elinin kınasını ocak başına sürer (KK 32).

Gelin iyi geçinsin diye kapıdan girerken kapının üstüne ve altına sana yağ sürdürülürdü geline, yağ gibi olsun diye. Gelin ve damada lokum yedirilirdi tatlı dilli olsunlar diye (KK 8).

Gelin, anasının evinden çıkarken elinin kınasını ocak başına sürerse, ev ile ilgisini kesmez (KK 32).

Oğlan tarafı kız evinden gelini almak için hazırlıklar yapılır. Önceleri gelinler süslü atla gelirdi. Son zamanlarda at arabalarını ile getiriliyor. Arabalar hazırdır. İlk araba damat ve arkadaşları, ikinci arabada damadın amcası ve yakınları, üçüncü arabada davulcu oturmuştur. Gençlerin bağırmasıyla davul zurna eşliği ile kız evinin önüne gelirler. Gençler maharetlerini oynayarak gösterirler. Tümü köyün kızları arkadaşlarını uğurlamak için yanındadırlar. Arabacılar kız tarafı atların başlarında seccade, basma,

pocu gibi hediye bağlar. Oğlan tarafı gelinin bulunduğu odaya gelir. Fakat kapı açılmaz.

Baba:

-Biz geldik gelinimizi alıp gideceğiz.

Kapı kapalıdır. Açılması için beklenir.

-Kapıyı açsanız ya!

-Bu kapı boşa açılmaz.

-Ne istersiniz?

-Bahşışimizi. Liradan aşağı olmaz.

Pazarlıklar yapılır. Kapı açılır. Bazıları gelinin sandığını bahşış almadan vermezler. Gelin bir tarafından babası diğer tarafında damadın babası veya yakını tutarak indirirler (Gökoğlan, 2015: 47).

Gelin arabasına gelini bindirirler. Kız yanına, kızın en yakınlarından iki kadın binmiştir. Bunlara “iç yengesi” denir. Görevleri gerdek için bilinmeyenleri öğretmek, onu kız olarak teslim ettiklerinin ispat etmek için gerdek sonu kanlı çarşafı göstermektir (Gökoğlan, 2015: 48).

Oyunlar susmuştur. Zurnacı gelin ağlatan uzun havasını öttürmektedir. Kortej yürür. Gelin almaya gelirken atılan silahlar gelin alıp eve giderken silah atılmaz. Bu bir hakarettir. Oğlan evine gelin inmez. İndirmelik ister. Kaynana ve kayın baba mal, tarla gibi bir şey adarlar. Bunun adına indirmelik parası denir. Ayağı yere değdiği anda onun ayağına kan akıtılır. Koç, kuzu gibi bir hayvan kesilir. Damat hazırdır. Gelinin kolundan tutarak eve götürür (Gökoğlan, 2015: 49).

• Damat Eziyeti

Düğünün son günü ikindi namazı vakti damadın arkadaşları damadı evinden alıp ilahilerle namaza götürürlerdi ve aynı işlem yatsı namazı için de yapılırdı. Namazda damadın ayakkabısını saklarlardı şaka olsun diye (KK 8).

Düğünde kız, oğlan evine girdikten sonra damat dışarı çıkar. Damadın başına gençler gem atmaya çalışırdı. (KK 10/ 11).

Yatsı namazı köy odasında kılındıktan sonra damadın arkadaşları damat eve girerken sırtına vurur ve eve sokarlardı, bu şekilde düğün sonlanırdı (KK 16).

Pazar günü evinin önünde damat traş olurdu. O ayna traş esnasında damada bahşiş karşılığı verilir. Damadı traş edenlere de bahşiş verilir. Traş edenler bahşiş için bıçağı yüzüne az bir dokundurur ya da kesmiyor derler. Akşam vakti yatsı namazından sonra damadın ayakkabısı saklanırdı şaka olsun diye. Bazen düğün sahipleri ayakkabıların başında beklerlerdi alınmasın diye (KK 26/ 27/ 32).

Gerdeğe girmeden önce damadın sırtı yumruklanır arkadaşları tarafından (KK 26/ 27).

• Nikâh

Gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı alınarak, nikâh aracılığı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu işle görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kıyılan nikâhı evlilik için geçerli saymaktadır. Yasa gözünde geçersiz olmasına karşın, imam nikâhı denilen “dînî nikâh” da hâlen yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi ailelerse, medeni nikâhın yanı sıra, sonradan bir de dînî nikâh yaptırarak, evlilik birliğini kutsamış olurlar (Örnek, 2014: 272).

Düğün günü belirlendikten sonra ilçeye muayeneye gidilirdi. Yaş yetmiyorsa verilen dilekçeyle mümkünse yaş büyütülürdü (KK 14).

Düğünden sonra imam gelir nikah kıyardı evde (KK 19).

Biz Yeşilova’ya resmî nikâh için gittiğimizde Hanım teyzenin nüfusa kayıtlı olmadığını öğrendik. Hemen oradan iki şahit bulup önce onu nüfusa kaydettirdim 1950 doğumlu diye, sonra da resmî nikâhı kıydırdık. Aslında Hanım teyzen 1953 doğumludur (KK 26).

İmam gelmiştir. Damat ve gelin karşı karşıya otururlar. Gelinin yanına iç yengesiyle gelen kadın ile damadın en yakın yanlarına otururlar. İmama nikâh için vekâleti verdiklerini söylerler. İmam okuyarak nikâhı kıyar. Gelen baklavadan ikramda bulunurlar (Gökoğlan, 2015: 50).

• Gerdeğe Girme

Akşam damat yatsı namazında, gençlerle beraber namaza gider, namazdan çıkıp ilahiler eşliğinde eve gelindiğinde gençler damadın sırtını yumruklayarak eve sokarlardı (KK 6).

Sonra yatsı namazından sonra gençler, damadı evine teslim edip üç kez helallik isterlerdi düğün sahiplerinden ve damadın sırtını yumruklayarak eve sokarlardı. Gençlere orada lokum ve bisküvi dağıtılır ve dağılırlardı (KK 8).

Damat akşam yemeğini gençlerle birlikte yer. Bu arada gelinin odasında kızlar oyun oynar, bilhassa kaynana ve oğlan evi yakınları oynarlar. Bu arada dışarıdan gelen bütün misafirler ve gençler teker teker uğurlanır. Yatsı ezanından önce gençler damadı eve getirirler. Evden tekbirler eşliğinde abdest alınır, namaza tekbirlerle gidilir. Namaz kılarken damadın ayakkabısını saklamak adettir. Bahşiş alınarak ayakkabı geri verilir. Namazdan sonra köy imamı eşliğinde oğlan evine tekbirlerle gelinir. İmam ve nikâhta bulunacaklar içeri girer. Gençler merdiven başında beklerler. Nikâh bitince damat imam ve misafirleri uğurlar, avluda bekleyen gençlere merdivenin yarışma kadar gelerek kısa bir veda konuşması yapar. Üç kere “Gençler hakkınızı helâl edin” der. Gençler de üç kere: “Helâl olsun!” diye bağırırlar. En yakın arkadaşlarından birkaçı gelerek kapıdan içeri sırtına yumruk vurarak atarlar. Helâlleşme anında gelini saklarlar. Damat dil dökerek gelini ortaya çıkarır veya arayıp bulur. Yüz görümlüğü olarak altın, para teklifi yapar. Gelin evet derse yüzünü açar. Kız evinden gelen yiyecekler sofraya getirilir. Bu sırada bacadan gençler sepet sarkıtır. Oğlan sepetin içine biraz çerez koyarak gönderir. Gençler giderler. Baba evin etrafında nöbet tutar. Oğlan evinde kız tarafından iki yenge ve oğlan ana babasından başka kimse kalmaz. Gelin damat iki rekât namaz kıldıktan ve dualar ettikten sonra gerdeğe girerler (KK 32).

Damat evde gelinin yüz örtüsünü açar. Elinde bahşişi hazırdır. Altın veya para vererek alnından öper. Hoş geldin. Hayırlı mutlu hayat sürelim der. Zurnacı; damadı, babasını ve yakınlarını oynatır. Bahşişini alır. Köroğlu ezgisi ile düğünü bitirir. Güveyi arkadaşları birlikte yassı namazına gider. Namaz sonrası arkadaşları tarafından yumruk atarlar güveyi evine sokarlar (Gökoğlan, 2015: 49- 50).

Damat ve gelin gelecek tatlı olsun diye baklavayı yiyerek yatarlar. Kız olduğuna dair çarşafı veya kapıda bekleyen iç yengelerine verirler. Arkadaşları silah atarak dağılırlar (Gökoğlan, 2015: 50).

4.5.7.3. Düğün Sonrası

Düğün bittikten sonra da Türk halk kültüründe evlilik ile ilgili inanış ve uygulamalar düğün sonrasında da devam etmektedir. Gerdek sabahından başlayarak

gelinin ilk gezmesinden, gelin görmesine kadar her aşama geleneksel uygulamalarla devam etmektedir (Avcı, 2015: 320).

Pazartesi günü sabah yine toplanılır damadın evin önünde ve orada son bir kez daha oynanıp öyle düğün bitirilirdi (KK 8).

Ertesi sabah davul zurna yine susmaz, köyün gençleri yine oğlan evinde toplanıp damadın camını taşlaya taşlaya dışarı çıkarırlardı damadı ve yine oynatırlardı. Sonra gelin iner aşağı, etrafı cıngıllı, allı çiçekli tasa benzer bir takke takardı gelin o an. Açık hiçbir yeri olmazdı, yüzü de yazma ile kapalı olurdu. O şekilde kadınların arasına inerdi ve herkesin elini öperdi sırayla. Önceden düğünlerde veya cenazelerde kadınlar ve erkekler hiç birbirine karışmazdı, hatta erkekler olduğu zaman kadınlar önlerine çocukları dizip onların arkasına saklanıp izlerlerdi eğlenceyi. Sonra tef, bakır kaplar çala çala gelin şamına gidilirdi. Gelin şamının etrafında üç tur atar gelin yengeler eşliğinde. Şamın yaralı yerlerinden öperdi gelin. Orada çamurlu toprağın içine bir tarak bir de bıçak gömülürdü. Gelinden birini bulması istenirdi. Tarak bulursa ilk çocuğu kız, bıçak bulursa oğlan olacağına inanılırdı. Sonra tef eşliğinde kızlar ve kızın anası oynatılırdı. Kızın anası çerez dağıtırdı kızlara. Bir de toprak ibrik getirirdi kız tarafı. O ibriğe oradaki çeşmeden su doldurulup oğlan evinden gelen kadınlara kızın arkadaşları içirirlerdi o sudan ve karşılığında her su ikram ettikleri kişiden bahşiş alırlardı. Bu şekilde düğün sona ererdi. Bir Hafta sonra kız evinde yemek hazırlanır ve eş dost yine çağırılır. Gelin ve damat kız evine gittiğinde kızın anasından keçi, koyun, inek gibi hediye alınıp öyle çıkardı yukarıya. Önceden yokluktan şimdiki gibi altınlar, bilezikler yoktu. Süs eşyalarını ıvır zıvırdan delerek bükerek kendimiz hazırlardık (KK 6).

Gelin köyün çeşmesinin etrafında üç kez dolandırılırdı düğünden sonra. Tarak ve bıçak gömülür ve gelin hangisini bulacak diye bakılırdı (KK 7).

Sonra gelinin arkadaşları gelini, Gelin şamına götürürlerdi ve ağacın etrafında üç kez döndürölüp ağaç öptürülürdü. Tarak ve bıçak gömülürdü. (KK 8).

Düğünden sonra oğlan evinden kadınlar, gelini alarak gelin şamına götürürlerdi. Şamın üzerinde budakları, eşikleri var. Şamın etrafında yedi defa döndürölür gelin ve dönerken o budaklardan yedişer kez, günümüzde ise üç kez öptürölür. Orada çamura tarak ve bıçak saklanırdı. Gelin tarak bulursa kızı, bıçak bulursa oğlu olacağına inanılırdı (KK 26/ 27).

Gelin ertesi sabah kalkar, eşinin elini öper. Sonra akraba ziyaretine el öpmeye giderler damatla beraber. Bu ziyaretlerde yine ufak hediyeleşmeler olur. Düğünden bir hafta sonra kız ardı geleneği vardı, önce kız evi, yine bir hafta sonra da oğlan evi karşı tarafı ziyaret ederdi. Burada amaç, iki aile arasında samimiyeti artırmaktı (KK 14).

Pazartesi sabah namazı kalkan çift ana babasının elini öper. Gelin sabah sofrasını hazırlar. Ailecek yemek yenir. Gün doğumundan sonra kız evinden gelenler ve genç kızlar gelinliği tekrar giydirerek gelini “Gelin Çamı” dediğimiz yere götürürler. Oğlan da gençlerle kahveye gider. Gelin çamı bir ulu çam ağacıdır. Köyün kuzeydoğusunda ve Kızıltepe denen yayladan gelen derenin içindedir. Gelin çam ağacının etrafından yedi kez döndürülür. Bu olurken kızlar bıçak ve tarak saklarlar. Gelin bunları arayıp bulur. İnanca göre; Gelin ilk önce bıçağı bulursa ilk çocuğun oğlan, tarağı bulursa ilk çocuğun kız olacağına inanırlar. Daha sonra oyunlar oynanır ve oğlan evine gelini geri getirirler. Bütün kadınlar dağılır. Bu, düğün töreninin sonudur (KK 32).

Evlilikten sonra damat eve geldiğinde kayınbabası ve kaynanası ayağa kalkardı çünkü bizim kızımız onların elinde artık diye düşünürlerdi (KK 8).

Sabah ilk iş damadın ana ve babasının eli öpülür. Gelin tekrar süslenir. Tüm köylünün hanımları gelin yüzünün görmek üzere eve gelirler. Düğün sahibine “gelinin hayırlı olsun” derler. Bir hafta oğlan tarafının akrabalarına hediye ile gelin ve damat ziyarete giderler. Onlarda gelin görümlüğünü hediye vererek hayırlı geçimler dilerler. Hafta sonu kız tarafı damat ve yakınlarına eve yemeğe davet ederler. Kahveler içilir. Yeni bir akrabalık başlamıştır (Gökoğlan, 2015: 50).

5. ÖLÜM

Türklerin ruh, can, ölüm ve öteki dünya ile ilgili tasavvurları, içinde bulundukları şartlara, benimsedikleri dinlere ve ilişkiye geçtikleri toplumlara bağlı bir şekilde çeşitlilik gösterebilmiştir. Bu çeşitliliğe rağmen ruh ya da canla ilgili tasavvurların genellikle benzer olduğu görülmektedir. Asıl çeşitlilik kendisini ölüm sonrasıyla ilgili inanış ve uygulamalarda göstermektedir (Aça, 2017: 346).

5.1. ÖLÜM ÖNCESİ

5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

İnsanoğlunun ölüme karşı geliştirdiği duyarlılık, ölüm öncesine bağlı bazı inanış ve uygulamaları da doğurmuştur. Bu tür inanış ve uygulamaların merkezinde de insanı bir gölge gibi takip eden ölümden uzak kalma, onu öteleme arzusu yatmaktadır. Bu nedendir ki insanlar, felaketlere ve ölümlere neden olabilecek söz ve davranışlardan uzak durmaya, felaket ve ölüm getirebilecek doğaüstü varlıkların öfkelerini üzerine çekmemeye çalışmışlardır. İnançlarıyla kendisini kuşatan ve koruyan bir zırh oluşturan insanoğlu, tabuları ihlal ettiği felaket ve ölüm getirebilecek doğaüstü varlıkları öfkелendirdiği ve en önemlisi kutunu yitirdiği takdirde bu zırhın ortadan kalkacağına, savunmasız bir duruma düşeceğine inanmıştır (Aça, 2017: 348- 349)

İnsanların ölüme karşı olan duyarlılığı sonucunda, ölümü çağrıştıran ya da düşündürülen ön belirtilere dikkat etmesine neden olmuştur. Bu nedenle de, doğadaki olaylara, hayvan hareketlerine, eşya, rüya, hastalık psikolojisine varana kadar her şeyden bir anlam çıkarmaya çalışılmıştır. Deneyimlenmiş olanlar da gelenekten geleneğe aktararak günümüze kadar ulaşmıştır (Örnek, 1979: 48)

Ölüm korkusunun baskısıyla ölüm düşüncesinden korkan insan, normal dışında olan bazı davranışları ölüm belirtisi olarak yorar. Bu belirtiler; fizyolojik ve psikolojik belirtiler, rüyada görülenlerle ilgili belirtiler, hayvanlarla ilgili belirtiler, ölü gömme merasiminde kullanılan araç gereçlerle ilgili olan nekromatik belirtiler ve doğa olayları ile ilgili belirtilerdir. İnsan bu davranışları ölümün ön belirtisi olarak görmüş ve durumu engellemek için bazı kaçınmalara gitmiştir (Ersoy, 2002: 89- 94)

İnsanlar yaşlanınca, güçten düşünce artık ölüm için hazırlık yapmaya başlarlar. Hatta yaşlıların çoğu, kefen parası biriktirmeye başlarlar. Bu para ile ölümden sonra yapılacak olan masrafların karşılanmasını planlarlar. Bunu yapmak, dinimizin emrettiği gibi insanların her an ölüme hazır olması bakımından da toplumda doğru karşılanan bir durumdur. Ölüm, genelde yaşlılar için beklenen bir olaydır ancak hayatta genç ölümler ve ani, beklenmeyen ölümler de yaşanmaktadır. Bu tarz ölümler hiç şüphesiz insanın hazırlıksız yakalanması bakımından karşılanması çok daha zor ve acıdır.

Yaşlılar kefen parası biriktirirler ölümden sonra kefeni alınsın, cenaze masrafları karşılansın diye (KK 6).

Baykuş ötüncü mahalleden ölü çıkar (KK 6).

Baykuş öterse o evden biri ölür (KK 32).

Köyde baykuş öterse birinin öleceğine yorulur (KK 7).

Evin çatısına baykuş konup öterse o mahalleden birinin öleceğine inanılırdı (KK 14).

Ölecek olan kişi güçten düşer, hareketleri yavaşlar, yemeden içmeden kesilir. O zaman o kişi için “Bir gözü toprağa bakıyor”, “Bir ayağı çukurda” tabirleri kullanılır (KK 6).

Ölenin eti yumuşak olursa, onun arkasından biri daha ölür derler (KK 22).

Çocuk, apalayıp kapıdan çıkarsa o evden ölü çıkar (KK 32).

5.1.2. Kaçınmalar

Ölüm hadisesinin zamansız veya çabucak başa gelmemesi için yörede insanların inandığı ve uyguladığı bazı durumlar bulunmaktadır.

Köyde birisi ölmeden mezar yeri kazılmaz. Eğer kazılırsa o mezar yeri boş kalmaz, hemen biri ölür (KK 6).

Yıkarken cenaze incitilmemelidir, incinirse inciten ondan önce ölür derler (KK 22).

5.2. ÖLÜM ESNÂSI

Ölüm esnâsı, ölüm döşeğindeki kişinin artık çaresiz ve yardıma muhtaç olduğu bir süreçtir. Yanında bekleyen eş, dost ve akrabaları o kişinin canının daha kolay çıkabilmesi, acı çekmemesi için bazı inanç ve uygulamalara sahiptirler.

Ölüm döşeğindeki kişinin başında o zamanlar Kuran bilen olmadığı için namaz derslerinden okunurdu (KK 6).

Ölecek olan kişinin bir beklediği varsa, o gelene kadar ölemediğine inanılır (KK 6).

Ölüm döşeğinde olan kişiye sekâret halinde denir (KK 6).

Benim kendi çocuğum öldü. Ayakları buz gibiydi hastalandığında. Ocakta yağlığı ısıtıp ısıtıp ayaklarına sardım ısınsın diye. Çocuk su isterdi başını uzata uzata ama evde çaydanlık olmadığı için rahat su bile veremedim. Çocuğum öylece öldü gitti (KK 6).

Ölüm döşeğindeki insanın ağzına pamukla su verilir çünkü ölüm döşeğindeki kişi kendini çok susuz hisseder. Dudakları kurur ve terler. O esnada şeytan, son nefesinde kafir olsun diye, elinde bir testi buz gibi suyla gelirmiş o kişinin yanına ve eğer Allah'ı inkar ederse ona bu sudan vereceğini söylemiş. Bu anlarda ölüm döşeğindeki kişiye yardımcı olabilmek, şeytana uymasını önlemek için dudakları, pamuk suya batırılarak ıslatılır (KK 6).

Ölüm döşeğindeki insanın ağzına pamukla su verilir (KK 11/ 12).

5.2.1. Ölümün Duyurulması

Ölüm, gerçekleştiği andan itibaren yakınlarının ağlama sesleri ile çevreye ve komşuya duyurulmuş olur. Ölüm hadisesinden hemen sonra yakınlarına haber edilir. Ölüm olayını duyan ailenin yakın çevresi, akrabaları ölü evine gelirler. Akrabaları ve yakın çevresi hem ailenin acısını paylaşır hem de cenaze merasimi hazırlıklarına yardımcı olurlar. Genellikle en kötü gün olarak görülen bu günde, yakın çevre ve akrabalar aileye destek olurlar (Örnek, 1979: 15).

Yöremizde ölüm hadisesi, evden gelen ağlama sesleriyle öncelikle ölenin yakın komşuları tarafından öğrenilir. Ölenin uzakta akrabaları varsa telefonla aranır. Daha sonra köy camisinin hoparlöründen tüm köye duyurulur. Ayrıca günümüzde sosyal medya aracılığı ile uzaklardaki insanlara da bildirim yapılmaktadır. Bu bildirim için önce ölenin tüm yakın akrabalarının ölümünden haberdar olması beklenir.

5.2.2. Defin İşlemleri

Türk kültüründe ölüyü gömme ritüeline “cenaze kaldırma” denir. Cenazenin toprağa verilmesi “kaldırmak” fiiliyle anlam bulmuştur (Ergun, 2013: 137).

Cenaze, İslam'ın emri gereğince defnedilmeden önce mutlaka yıkanmalıdır. Bu işlemin kökleri çok daha eskilere gitmektedir. Geçmişte bu işlem, ölünün yeniden dirilmesini/doğumunu garantilemek amacıyla arı suyla yapılmıştır. Günümüz Anadolu'sunda cenaze, meslekten yıkayıcılar, hocalar, bu işte tecrübeli kişiler, dini bütün kişiler, ölü evinden ya da komşu evlerden birisi tarafından yıkanmaktadır (Örnek, 1979: 51).

Ölüm, insana acı veren olaylardan biridir. Yakınları, ölen kişiye karşı son görev olarak gördüğü bu aşamayı titizlikle yerine getirmeye çalışır. Bu bölümde yapılan uygulamaların çoğu cesetle ilgili uygulamalardır. Ölü öteki dünyaya gönderilmeden

hemen önce, inançlar doğrultusunda çeşitli uygulamalarla hazırlanır.Öncelikle ölü yıkanır, kefenlenir ve son olarak cenaze namazı kılınarak defnedilir. Bu üç işlem gerçekleştirilirken, birtakım dinsel işlemlerin yanında inanma, adet ve bunlara bağlı uygulamalar yapılmaktadır (Örnek, 1979: 48).

Yöremizde defin işlemleri ile ilgili derlediğimiz bazı uygulamalar ve inançlar şu şekildedir:

Ölenin elbiseleri çıkarılacak diye uğraşılmaz, yırtılarak veya kesilerek çıkarılır (KK 6).

Birisi öldüğünde cenazesi son kez bir eve getirilip ortaya yatırılır, son kez evinde bir yatsın diye. (KK 8).

Öldüğü anlaşıldıktan sonra ayakları birleştirilip bağlanır, çenesi bağlanır ve gözleri açık kaldıysa kapatılır (KK 6).

Ölenin üzerine karnı şişmesin diye bıçak konur (KK 6).

Cenaze eve getirilince üzerine bıçak veya maşa konurdu (KK 7).

Cenaze şişmesin diye üzerine bıçak veya makas konur (KK 8).

Ayrıca cenazenin üzerinden kedi geçmemesi gerekirdi, kedi geçerse hortlak olur derlerdi (KK 7).

Cenaze olan eve kedi sokulmaz çünkü cenazenin “conculaz” olacağına inanılır (KK 8).

Eve getirilen cenazenin üzerinden kesinlikle bir kedinin geçmemesi gerekiyordu. Kedi geçerse ona bir şey derlerdi ama hatırlamıyorum (KK 18).

Ölüm olayı gece olmuş ise, cenaze bir odaya kapatılır, odada ışık yakılır. Odaya kedi girmemesi için önlem alınır. Ölünün odasına kedinin girmesi uğursuzluk sayılır (Urhan, 2006: 34).

Cenaze yıkanmadan önce son bir kez evine getirilir. Evin dambeşine veya odasına konur. Kadınlar ve yakınları etrafında ağlaşırlar, yas ederler. Üstüne kefeni örtülü bir şekilde ortada yatar. Cenazenin yüzü sürekli açık tutulmaz. Sadece yakınları ve sevenleri yüzünü görmek için açarlar (KK 6).

Çevre köylerde ölen kişinin yakınlarından “altı üstü” adı altında Kuran okunduktan sonra hoca, para almış ancak Niyazlar’da bu gelenek hiç olmamış (KK 11/12).

Bir de “alt üst” denilen adetimiz vardı. Köyün hocasına on iki dolu buğday verilirdi öleni yıkadığı ve okuduğu için, talkın verdiği için (KK 19).

Cenaze yıkanmak için cenaze arabasıyla getirilir. Niyet edilir, “Niyet ettim Allah rızası için abdest aldirmaya” diye. Önce sıcak suyla her tarafına su dökülür. Önce bir taharet verilir. Sonra başı sonra da vücudu yıkanır. Sonra aynı işlemler bir daha yapılır. Yıkarken cenaze incitilmemelidir, incinirse inciten ondan önce ölür derler. Sonra abdest aldırılır cenazeye. Sonra cenaze kurulanır ve kefen üzerine açılır. Kefen 3 kat dürüle dürüle ölü sarılır. Sonra dizlere kadar olan beyaz bir gömlek giydirilir ölüye. Taharet yerine yedi kat bez edilir. Abdest yerlerine pamuk konur. Ağzına da pamuk tıkanır. Beyaz bir tülbent başına örtülür kadın ise. Gül suyu, gül kurusu konur ölünün yanına güzel koksun diye (KK 22).

Ölüyü yıkayan kişi, cesetle ilgili kimseye bir şey anlatmamalıdır (KK 22).

Ölü yıkanırken eti yumuşak olursa arkasından biri daha ölecek inancı vardır. Kadı Naciyesi’nin eti yumuşakmış yıkanırken, arkasından Şekip ve Hatice de öldü (KK 6).

Öğle veya ikindi namazından sonra cenaze namazı kılınır, namaz sonunda hoca cemaate “Ey cemaat, er kişiyi veya hatun kişiyi nasıl bilirsiniz?” der, “İyi biliriz.” Denir, sonra “Hakkınızı helal edin” der, cemaat “Helal olsun” dedikten sonra omuzlarda mezarlığa kadar sıra ile taşımak için sıra olunurdu. Mezarlıkta hoca efendi ile oğullar veya en yakını mezara inerek ölüyü yüzü kibleye gelecek şekilde yatırır, tahtalarla kapatılır ve üzeri örtülür, herkes birer ikişer toprak atarak ölene yardımcı olunur mezarın üzerine yeni ibrik ile su dökülür, ibrik orada bırakılır eğer kadın ise baş ağacına yazma bağlanırdı. Mezar kapandıktan sonra hoca Kuran okur, cemaatle duası yapıldıktan sonra cemaat ayrılır, hoca ölüye talkın verir, dua eder ve ayrılırdı. Mezarlıktan çıkılırken ölü yakınlarına herkes baş sağlığı diler, ölünün sarılmış olduğu kilim veya halı camiye bırakılırdı. Cenaze evi yasta olduğu için komşular sofraya hazırlayarak onların evlerine gelir, acılarına ortak olurlardı (Urhan, 2006: 34).

Ölen kişi gelinlik kız ise tabuta yazma konurdu. O yazma mezar ağacına da bağlanırdı (KK 6).

Önceden biri öldüğünde kazan vurulurdu ve cenaze yıkanırdu (KK 8).

Ölen kişi kadın ise yazması baş ağacına bağlanır (KK 6).

Ölen kişi sala konulduğunda üstüne evden bir kilim veya halı örtülürdü ve bu halı veya kilim cenazenin defninden sonra camiye bağış olarak camide kalırdı. Şimdi camilerde tek tip halı serili olduğu için bu yapılmıyor (KK 8).

Ölünün konduğu sala “imamın kayığı” denir halk arasında. Ölüm olayını anlatmak için “imamın kayığına binince” tabiri kullanılır (KK 8).

Talkın verilirken hoca tek başına olmaz, yanında biri de olur korkmaması için. Çünkü talkın esnasında ölü, içinde bulunduğu durumu farkedip ayağa kalkmak istemiş ve kafasını tahtaya vurabilirmiş. Hoca talkın verince ölünün belden yukarısına can gelirmiş (KK 19).

Ölü yıkarken yakın akrabalarından girmek isteyen olursa bir iki kişi içeri alınabilir (KK 22).

Ölen kişinin bir an önce gömülmesi, fazla bekletilmemesi iyidir. Eskiden biri öldüğünde hemen o gün gömülürdü. Gece öldüyse sabah olunca gömülürdü. Ancak günümüzde herkes dışarıda yaşadığı için, yakınları gelsin diye genelde bir gece morgda bekletiliyor cenazeler (KK 22).

Ölenin eti yumuşak olursa, onun arkasından biri daha ölür derler (KK 22).

Ölenin gözleri açık olursa, beklediği birinin gelmediğine yorulur (KK 22).

Ölen kişi kötüyse, bazen mezarı kazarken yılan çıkabilir (KK 22).

Cenaze köyden mezarlığa doğru giderken yol kenarında cenazeyi görenler oturuyorlarsa ayağa kalkarlar ve cenaze uzaklaşana kadar ayakta beklerler (KK 22).

Cenaze gömülürken cenaze törenine katılanlar mezara toprak atmak için sıraya girerler. Bu işi özellikle köyün gençleri ve cenazenin yakınları yaparlar. Her atılan kürekte, atan kişinin günahlarının affolduğuna inanılır (KK 26).

Cenaze gömülürken kürek elden ele verilmezdi, yere konur ve diğer kişi yerden alırdı. Ama şimdi elden ele de verilebiliyor (KK 26).

Mezara ölüyü genelde ölen kişinin yakınları koyar. Oğlu, erkek kardeşi, babası, amcası, dayısı önceliklidir bu işi yapmak için (KK 26).

Mezarlığa kadınlar gelmez. Kadınlar cenaze evden uğurlandıktan sonra cenaze defnolunana kadar artık evde beklerler ve yas ederler (KK 26/ 27).

Mezarlıkta cenaze gömülürken toprak atmayanlar yere çökerek beklerler ve orada dünya ile ilgili işlerden konuşulmaması gerekir (KK 31).

5.3. ÖLÜM SONRASI

5.3.1. Cenaze Evi

Cenazelerde konu komşu ölü evine yemek getirirdi bir hafta boyunca (KK 11/ 12).

Önceden cenaze evinde yemek verilirdi gelenlere ancak şu an o adet kaldırıldı (KK 14).

Cenazelerde öldüğü gün Kuran okunur dua edilir (KK 23).

Köylerde mevta gömüldükten sonra irmik veya un helvası yapılır. Buna “helva karmak” denilir. Cenazeyi gömenler ile baş sağlığına gelenlere ikram edilir. Bazı köylerimizde, hali vakti yerinde olanların yakınları, ölümden sonra “ölü aşı” verirler. Bunun için inek, davar kesilir ve çeşitli yemekler hazırlanır. Çoğu çevrede hoş karşılanmasa da bu gelenek günümüzde sürmektedir (KK 34).

5.3.2. Ölünün Günleri

Türk kültüründe üç, yedi, kırk gibi sayılar kutlu ve hayırlı sayılmıştır. Bundan dolayı insan yaşamının belli dönemleri ile ilgili birçok inanma ve uygulamalarda bu sayılardan yararlanılmıştır (Çıblak, 2005: 200).

Türk kültüründe ölümlerin ruhları için hayır işlemek ve fakir doyurmak yaygın bir gelenektir. Bu hayırlar, yörede ölüm olayından sonra yedi, kırk, elli iki gibi belirli günlerde ve belirli uygulamalar çerçevesinde yapılmaktadır. Eski Türk inancının uzantısı olarak görülen bu uygulamalara, yemek vermenin yanında İslamiyetle beraber mevlüt, hatim, yasin okuma gibi dini uygulamalar da eklenmiştir (Şenesen, 2011: 122).

Eski Türklerde hayvanları keserek, boğarak veya atarak verilen kurbanların yanında bir de cansız kurbanlar vardır. Canlılardan olana kanlı kurban, cansızlardan olana kansız kurban adı verilir. Kanlı kurbanlar ölenlere çeşitli törenlerle sunulur (Uraz, 1994: 229- 234).

Yöremizde ölüm hadisesinin yaşandığı günün ertesi günü, üçüncü günü, yedinci günü, kırkinci günü ve elli ikinci gününe ayrı bir önem verilir. Bu günlerde verilen yemeklerin, okunan Kuran'ların, edilen duaların ve yapılan hayırların ölen kişinin ruhuna ulaşacağına, onun ahiret hayatındaki yolculuğunda ona yardımcı olacağına, günahlarına kefarete olacağına inanılır. Ayrıca söz konusu günlere ehemmiyet vermeyenler köylüler tarafından kınanmaktadır. Bu toplumsal baskı, son yıllarda kaymakamlığın ve köy muhtarlarının almış olduğu kararlarla kırılmaya çalışılmakta, özellikle ölüm hadisesinin olduğu gün veya ertesi günü yemek verilmesi, alınan kararlar gereği bazı köylerde yasaklanmaktadır.

Yedisi ve elli ikisi yapılır. Bir de kırk gün boyunca evde ne varsa ne bulunursa adak olarak dağıtılır. Bir de ölenin yakınlarının durumu olduğunda “Cumalık” adı verilen, günümüzde bazlama, helva ve yoğurt ile hazırlanan yiyecekler dağıtırdı (KK 6).

Ölünün üçü ve kırkı yapılır. Kırkında ekmek, helva verilir. Üçünde pişi yapılır (KK 11/ 12).

Cenazenin yedisinde pişi yapılır ve dağıtılır. Sonra da elli ikisi yapılır ve dua edilir ve Kuran okunur ölen kişiye. Ölenin yakınlarının uygun gördüğü bir zamanda da mevlüt yapılır ve yemek verilir (KK 14).

Bir de elli ikisi yapılır ve yemek verilir (KK 23).

Elli ikinci gün ölen kişinin etinin kemiğinden ayrıldığına inanılır (KK 14).

Birisi öldükten yedi gün sonra “ağız açma” denen bir adetimiz vardır. Pişi yapılır ve konu komşuya dağıtılır (KK 19).

Bir de elli ikisi yapılır, Kuran okunur, yemek verilir. (KK 19).

Yöremizde Alevilik geleneğinin halen yaşanmaya devam ettiği tek köy olan Niyazlar Köyü'nde ölünün günlerinde yapılan uygulamalar diğer köylere göre değişiklik göstermektedir.

Hakk'a yürüyenlere üç, yedi, kırk ve elli ikinci gün lokma verilir. Lokma Erkanı için üçüncü gün mürşit tarafından meydan açılır. Herkes usulüyle meydana girer. Buhur yakılır, gül suyu serpilir, çerağcı çerağı uyandırır. Bir çerağ da ölen kişi için uyandırılır. “Rûh-ı revanı şâd ve hürrem olsun, hak erenler yardımcısı olsun” denir. Ölenin ardından üçüncü gün pişi yapılır, yedinci gün kurban kesilir (tığlanır) ve yemeklerle

beraber misafirlere konu komşuya yedirilir. Kırkinci gün helva ve ekmek dağıtılır, evde de un helvası kavurulur. Elli ikinci gün ise yine kapsamlı bir yemek yedirilir ve kurban kesilir (Ekinci, 2014: 116).

5.3.3. İskat/ Devir

Birisi öldüğünde hoca ve cenazeye katılanlar “yüz seksenlik” denen, kadınların feslerine taktığı küçük küçük bir kese altını elden ele dolaştırarak dualar okur okur ve birbirlerine verir, buna “devir sürme” denir. Sonra altınlar sahibine geri verilir. (KK 19).

5.3.4. Ölünün Eşyaları

Ölünün eşyalarına temas etmekten kaçınılır. Çünkü ölünün dünyada kalanlar üzerinde birtakım olumsuzluk yaratacağına inanılır. Arkada kalanların da ölenlere aynı olumsuzluğu vermemesi için ölen kişinin eşyalarına temas edilmemeye özen gösterilir. Bu düşünce ölülerin eşyaları ile ilgili inancın temelini oluşturmaktadır. Ölüye ait eşyalar çeşitli şekillerde yok edilir (Acıpayamlı, 1962: 249).

Ölenin eşyaları fakire dağıtılırdı (KK 6).

Biri öldüğünde elbiseleri fakir fukaraya dağıtılırdı. Elbiseler dağıtılmazsa ölen kişinin öbür dünyada çıplak kaldığına inanılırdı. Hatta dağıtılmazsa ölen kişi yakınlarının rüyasına çıplak girerdi ve üşüyorum derdi. Mesela ölen kişinin ceketı evde kalsa, o ölü yakınlarının rüyasına girer ve ceketim evde kalmış üşüyorum der (KK 8).

Şehidin biri, gömüldükten sonra birkaç kez annesinin rüyasına gelmiş ve “Benim botlarım yok, operasyonda ayaklarım üşüyor” demiş. Bunun üzerine şehidin mezarı açılmış ve asker kıyafetleri mezara gömülmüş. Ondan sonra da bir daha o rüyayı görmemiş annesi (KK 6).

5.3.5. Ruhla İlgili İnanmalar

Ölü evinde hoş kokuların çıkarılması, tütsülerin yapılması, ölenlerin ruhlarına gittiğine inanıldığı için yapılmaktadır. Bu inancın temelinde ataların ruhlarını memnun etmeye dayalı olan “atalar kültü” inancı yatmaktadır (Altun, 2004: 341).

Bu uygulamalardan bir grubu, ölenin öbür dünyaya gidişini kolaylaştırmak, bir grubu da ölenin geri dönüşünü engelleyip, geride bıraktığı yakınlarına zarar vermesini önlemeye yönelik yapılan uygulamalardır (Örnek, 2014: 207).

Ali dayın için iki üç ay önce ekmek dağıttık, adak ettiydik. Ali dayın gece kızı Şengül'ün rüyasına gelmiş. “Kızım benim karnım tok ya, abimle yengemin hiç ekmeği yok” demiş. Bunun üzerine Şengül onların adına da birkaç tane ekmek dağıtıp adak etmiş. Buna benzer bir olayı Gülşen teyze de yaşamış (KK 9).

Kömbecilerin Ayşana teyzem birgün bazlama etmiş. Kezban yengem o sıralarda rüyasında rahmetlik Hatça yengemi görmüş. Hatça yengem onun gelinidir. Şimdiki evlerinin olduğu yerde Kezban yengem Hatça gelini dolanırken görmüş. “Hatça gelin ne arıyorsun buralarda?” diye sormuş Kezban yengem. “Benim çepiç kayboldu onu arıyorum” demiş. Elinde de bir bazlama varmış, bazlamanın yarısını Kezban yengeme vermiş, bazlama daha sıcacıkmiş. Birkaç gün sonra Kezban yengem Ayşana teyzemi görmüş yolda ve bu gördüğü rüyayı anlatmış. Ayşana teyzem “Kız Kezban, iki üç gün önce bazlama ediyorduk, iki üç tane de çocuklara adak olsun diye dağıttıydım. Hemen varı mıvermiş gelinin ruhuna?” demiş (KK 8).

Münevver yenge öldükten sonra Mevlüt dayı birkaç kere bisküvi adak etmiş. Münevver yenge kardeşinin karısının rüyasına girmiş ve “Mevlüt dayın yolluyor ama püskevit yiye yiye karnım ağrıyacak Ümmü gelin, ha ikicez ekmek ver de yiyeyim” demiş. Bunun üzerine Mevlüt dayı ekmek adak etmiş (KK 8).

Ölünün yıkandığı sudan bir tas alınırdı ve kazan o tasın üzerine kapatılıp evde bir gün bekletilirdi, ölen kişinin ruhu gelip gece içer diye (KK 8).

Ölenin ruhu her hafta gelip evin saçaklarına konarmış, adak beklermiş derdi kocakarılar (KK 8).

Mezara gidildiğinde önce ölüyle biraz sohbet edip, sonra dua etmeye başlamak gerekirmiş (KK 8).

Cenaze kabire varasıya kadar yedi yerde melekler ölen kişiye soru sorarlarmış bu dünyadaki yaptıklarıyla ilgili (KK 8).

Ölen kişi gömüldükten sonra hoca ölüye talkın verirdi. Bu talkınla beraber ölen kişi öldüğünün farkına varırmış. Hatta ölen kişi ayağa kalkmaya çalışırmış da kafasını baş ağacına çarparmış (KK 8).

Kocakarılar, “Dünya ahiretin temsilidir.” Derler. Bu dünyada iyi olursan öte dünyada da iyilikler görülür. Kötü olursan ise yılan çayan görünürmüş hep gözüne (KK 8).

Ölen iyi ve sevilen kişilerin üzerine nur yağdığını görenlerin olduğu rivayet edilir (KK 14).

Ölen kişi, hoca talkın verene kadar öldüğünü anlamamış (KK 22).

Ölen kişi iyi olursa hemen öbür tarafa gitmek istermiş. Kötü olursa hiç gitmek istemezmiş (KK 22)

Şehit cenazesi yıkanmaz derler. Asker elbisesi çıkarılmadan kefenlenir derler (KK 22).

Ölünün yanına çörek otu konur kötü ruhlardan korunsun diye (KK 22).

Bir iki cenazeyi yıkarken burnuma hep gül yağı kokuları geldi (KK 22).

Otururken bir anda içine bir üşüme gelip aniden titreyince “Azrail dürttü” derler (KK 30).

Ahirette tüm insanlar otuz üç yaşında dirilecek ve sırat köprüsünün önünde hesap verecek. Sırat köprüsü, telli melli, pıtıraklı, her yanı şiş bir köprü. Günahkar olmayanlar hopleya hopleya kurbanlarına binerek geçecek (KK 19).

5.3.6. Mezar ve Mezar Ziyaretleri

Mezar taşları mezarın başucuna ve ayakucuna dikilen adına başucu taşı ve ayakucu taşı ve yanlardaki taşlar, gömme işleminden belirli bir süre sonra özenle yapılmaktadır. Bu sayede ölen kişinin unutulması engellenmiş olur. Mezar taşları ölen kişinin özelliklerine göre taş işçiliği geleneği ile birleşerek süslenir (Tanyu, 1987: 103).

Mezarlarda baş kısım ağaçtan yapılır. Buna “baş ağacı” denir. Ancak günümüzde bu baş ağaçları geçici bir süre kullanılıyor, yaklaşık bir iki sene bekleyip mezarın toprağı oturunca mezar mermerden yapılıyor (KK 6).

Ölen kişi kadınsa, baş ağacına bir tülbenti bağlanır. Ölen kişi genç kızsı duvak bağlayanları da varmış öyle duyuyoruz. Mezar taşı yapıldığında genelde üstüne ölen kişinin adı, soyadı, doğum ve ölüm tarihleri ile “Ruhuna El- Fâtihâ” yazılıyor. Bazılarına lakabı veya sülâlesinin adı ya da baba adı da eklenebiliyor (KK 6) .

Mezarı aslında çok gösterişli yapmamak lazım ama günümüzde özellikle zenginler güzel mezar yaptırma konusunda yarışıyor. Eskiden baş ağacına ölen kişinin adı bile yazılmazdı (KK 6).

Niyazlar Köyü Niyâzi Baba türbesi mezarlığındaki mezar taşlarından birinde geçen ifadeler şu şekildedir:

Dikkat ile nazar eyle şu kabrim taşına

Aklın var ise aklını diz başına

Dünyada gezerken neler geldi başıma

Âkıbet türâb oldum da (Korkmaz, 2019: 58).

Mezarlıkları sürekli ziyaret etmek lazımmış. Genelde perşembe günleri ve bayramlarda arefe günleri mezarlıkları ziyaret ederiz. Yâsin okur, duâ ederiz. Mezarları sularız. Mezarlıkta su kaplarına su doldururuz kurt kuş içsin diye (KK 30).

Doğanbaba'nın mezarını ziyaret ettiğimizde ayak ucundaki taşa bozuk para bırakırız çoluk çocuk alsın, adak olsun diye (KK 8).

Mezarlığa abdestsiz girilmez, kadınlar saçını açık girmez (KK 9).

Cenazeyi ilk ziyaret için genelde ertesi gün sabah tercih edilir (KK 26/ 27).

Mezar taşlarına genelde selvi ağacı resmi ya da Türk bayrağı yapılıyor (KK 30).

Mezarlar bayramda ziyaret edildiğinde mezara konulan testi veya bardaklar suyla doldurulur kurtlar, kuşlar, karıncalar içsin diye. Onun hayrı ölenin ruhuna gider. Ayrıca Ramazan Bayramı'nda ziyaretlerde bazı mezarların üstüne şeker koyanlar var gelip geçen çocuklar alsın, buğday serpenler var kuşlar yesin hayır olsun diye (KK 30).

Mezarlara genelde mezar çiçeği dediğimiz soğanlı çiçeklerden dikilir. Bunlar soğuğa ve susuzluğa dayanıklı oldukları için tercih edilir. Son zamanlarda lavanta dikenler de oluyor. Mezarlık her ziyaret edildiğinde herkes kendi yakınlarının mezarlarını sular. Hiçbir şey dikili olmasa bile sular (KK 31).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİ

1. HALK HEKİMLİĞİ VE HALK VETERİNERLİĞİ

1.1. HALK HEKİMLİĞİ

• Baş Ağrısı

Baş ağrısına tesbih duası, felak, nas, elham gibi namaz duaları okunurdu (KK 7).

Evin direğinde asılı duran sarı çiçekli bir ottan iki üç dal alarak cezvede kaynattı ve bana çay gibi içirdi. On dakikaya varmadan başımın ağrısı kesildi. Otun adını sorduğumda “Ayvadana oğlum. Geçmiş olsun; iyileştin değil mi?” dedi (Ekinci, 2014: 650).

• Çıban

Çıban çıkarsa, ikiz doğuran bir kadın o çıbana mor ip bağlar, üç Kulfü bir Elham okunurdu. Sonra o çıban kururdu (KK 7).

Birinin bir yerinde çıban çıktığı zaman, çıban çıkan yer mor bir iple bağlanırdı. O mor ipe “morca” denirdi (KK 18).

Sonra köyümüzdeki yaşlı bir ardıç ağacına o çıban sürtülürdü ve çıbana değdirilen bir çivi, o ağaca çakılırdı. Köyde eski ağaçların üzeri hep mıhtır (KK 18).

Çıban Taşı: Tek bacakların evinin arkasındaki taşlardır. İyileşmiyen yaraları olanlar taştan tükürükle taşları sürten bu tükürükleri yaraların üzerine sürerler. Siğiller içinde kopya kalemle tedavi edilirdi. Kamil Civan’ın hanımı Behiye okur. El siğilinin üstüne tükürür, kopya kalemiyle boyardı. Sarılık için boyunlara sarı ip bağlanır (Gökoğlan, 2015: 29).

• Dalak Büyümesi

Dalak büyümesinde “dalak kesme” denilen adet uygulanırdı. Dalağı büyüyen kişinin karnının üzerine bir senit okunur, ırsıvacı kadına “Ne kesiyorsun?” diye sorulur. O da cevap olarak “Dalak kesiyorum” der ve elindeki baltayı senite vurur. Korkan hastanın bu şekilde iyileşeceğine inanılırdı (Urhan, 2006: 36).

• Damar Sertliği

Kekik, oğul otu, karabaş otu kaynatılıp dñzenli içilirse damar sertliğine iyi gelir (KK 33).

• Göbek Dñřmesi

Göbeği dñřenler göbeğini sabunla ektirirdi, buna “atar dñřmesi” de denirdi (KK 1).

Benim anneme Ümmühanca denirdi ve lokman hekimlik yapardı. İşlemi yaparken “Benim elim değil, Zühre halamın eli” derdi. Okurken okurken ekiverirdi insanın göbeğini. Bol bol su iesi gelirdi göbeği dñřen kişinin. O zaman anlardı göbeğinin dñřtñđñnñ. Göbek dñřñnce biraz da karın ağrısı yapar (KK 3).

Kasık dñřkñnlñđñ olan hastaların kasığına sabun dastar ile sarılır ve kasığından sıyırıp çekilirdi o sabun (KK 27).

• Gđñs Ağrısı

Bđñr ağrısı için de kara bir tavuk kesilir, tñyñyle beraber dvñlñp oraya sarılır. Bđñr ağrısı karnın ùst kısmının sert olmasıdır (KK 7).

• Göz Hastalıkları

Gzñne ak dñřme hastalığı vardı, gzñn siyah kısımları soluyordu ve acırdı. Bir bez, köpeğin yediği yalın sakız kısmının suyuna batırılır ve dayısının oğluna varan kadına o bezle gz sildirilir ve iyileşirdi (KK 7).

• Kalp arpıntısı

Kalp çarpıntısı için kantaron otu kaynatılır ve içilirdi (Urhan, 2006: 36).

• Karın Ağrısı

Benim ninemin kardeşi Hatice teyzem vardı. O bizim eve geldiği zaman hamile kadınlar ve rahatsız olan çocuklar getirilirdi ona. Karnı ağrıyan kñk çocuklara ebeđñmeci otundan yakı yakardı (KK 1).

Üřñtmeye ve karın ağrısına, katran sarardı veya katran tñtsñsñ yapardı (KK 1).

Babaannemin (Zñlfiye) yaptıklarından biri, arpa unundan hamur karılır ve nar kabuğu, ayva danı otu, soğan o hamur ile karıştırılıp, karnı ağrıyan insanın karnına sarılır ve ağrı geçerdi (KK 4).

Hâmilenin karın ağrısı olursa pişmiş kabak bir leğen suyun içine konur ve kadın onun içine oturur (KK 6).

Karnı ağrıyan çocuklara yakı otu suda kaynatılıp hamur karılır o suyla. O hamur da katranla karıştırılır ve çocuğun karnına sürülür. O hamur sabaha kadar durur karnında (KK 7).

Karın ağrısı için papatya ve oğlan otu (koyun otu) kurutulup kaynatılır. Hamurla karılıp katran çalınıp karna sarılır. Soğan da sarılabilir (KK 7).

Gediklerin Ahmet Çavuş ve Doktor Abdurrahman vardı eskiden köyde doktorluk yapan. Bunlar aslında doktor değildi ama insanlar onlara giderdi. Ahmet Çavuş yaraları bile dikermiş. Ahmet Çavuş karın ağrısından duramayan birine kuru tavuk bokunu tülbentle elemiş, suyla karıştırıp içirmiş ve karın ağrısını geçirmiş (KK 8).

Karnı ağrıyanlara yumurta kavrulup, karnına sarılırdı. Yumurta yakısı denirdi buna (KK 20).

Çocuğun karnı ağrırsa, silbinçin içine katran ve üzerine de köz konur. Çocuğun beşiğinin altındaki yerine yerleştirilirdi (KK 6).

İssiye otu dövülür çıkan suyundan biraz, biraz zeytin yağı biraz da katran beze damlatılarak karnı ağrıyan veya ishal olan çocuklara ya da hamilelerin karınlarına sarılırdı ağrısı geçsin diye. O ota köpekler üzerine işediği için issiye denmiş (KK 27).

İssiye otu leğene konup kaynatılır ve hamile kadının sancısı ya da adetli kadının sancısı geçsin diye (KK 27).

Karın ağrısına altın otu kaynatılıp içilir (KK 33).

Karnı ağrıyanın göbeği üzerine sabun sarılır, oğlan eşi çekilirdi. Yine karın ağrısı veya soğuk algınlığı için bir kesme şeker üzerine bir damla kekik yağı damlatılırdı ve karnı ağrıyan kişiye yedirilirdi (Urhan, 2006: 36).

• Kırık/ Çıkık

Bir de Yörük Mehmet vardı kırıkları saran (KK 8).

Kırık olan kemiğe nişasta ve yumurta sarılır (KK 8).

• Kısırlık

Çocuğu olmayanların kasıkları çekilirdi (KK 20).

İssiye otu leğene konup kaynatılır. Çocuğu olmayan kadın üzerine çömeltilir. Sadece kafası dışarıda kalacak şekilde örtü örtülür üzerine ve onun buharı iyi gelirdi ona (KK 27).

• Kulak Ağrısı

Kulağı ağrıyana, oğlan ise, kulağına oğlan çocuğu emziren kadının göğsünden süt damlattırılırdı iki üç kez (KK 7).

• Nazar Değmesi

Nazar değenlere çörek otu ve üzerlik otunu okur üflerdi ve evde tütsü yapardı (KK 4).

Üzerlik olan yere şeytan gelmez. Elduran otu da eve şeytan gelmemesi için evde bulundurulur (KK 7).

Eve şeytan girmesin diye evlerin kapısı hasır otuyla bağlanırmış. O ot olunca şeytan yanaşmazmış (KK 7).

Kapı eşiğinde yatana şeytan çarpar denirdi o yüzden yatılmazdı. Evden içeri üç kapıdan (Bahçe kapısı- ev kapısı- oda kapısı) girerken sağ ayakla Bismillah deyip girilirdi böylece eve şeytan girmez derlerdi. Eve girerken selam verilirdi ev boş bile olsa (KK 8).

Cepte çörek otu tohumu gezdirilirse kişiye nazar değmez (KK 32).

Nazar değmesin diye üzerlik yapılır (KK 3).

Tavuk boku ve üzerlik tohumu muska gibi yapılır ve çocuğun üzerine takılır. Çörek otu da bu muskaya konulabilir (KK 3).

Kaplumbağa kabuğu, hayvan kafatası, hayvan boynuzu da nazarı evden uzak tutar (KK 3).

Tuz kavurmak için, bir çanağın içine biraz su doldurulur, bu suyun içine üç buğday tanesi, çörek otu ve iğne konur. Sonra başka bir tavada tuz kavrulur. Kavrulan tuz o suyun içine dökülür çatır çatır saçılır tuz eğer nazar varsa. Bu işlem üç kez tekrar edilir. Kişinin üzerine örtü örtülür (KK 7).

Kurşun dökme işi de buna benzer olur. Önceden külçe denen büyük kurşunu kıyar kıyar da küçük parçalar haline getirirlerdi kurşunu (KK 7).

Bebeklere nazar değmesin diye, çıtlık ağacından yapılan bir bardak çocuğun koynuna iğne ile takılır (KK 7).

Yukarı Kırılı'dan Deli Ese adında nazarı çok değen biri, bakışıyla kamyonu devirmiş ama bir deveyi devirememiş. “Gidin bakın, o devenin yükünde çıtlık vardır” demiş. Gidip bakmışlar gerçekten de çıtlık varmış yükünde devenin (KK 7).

Murdar hayvan kellesi (köpek, at, vb.) veya tosbağa kabuğu asılırmış nazardan korunmak için (KK 7).

Diken ardıcının tohumu da ipe çizilip asılır, kırmızı renkli olur o (KK 7).

Ali dayın, nazar değenlere okuyup üflerdi, tuz kavururdu. Çeteler'in Hoca Ayşe teyzem, Sökelilerin bir haftadır yatan hasta ineği için Ali dayına okutturup tuz kavurtturdu. O gün o inek bir silkinmiş ayağa kalkmış, iyileşivermiş (KK 9).

Bizim hasta bir düvemiz vardı, bir hafta yattı, evde bıçaklar hazırlandı ölmeden keselim diye. Hatice yengem, Hasan Ali dayıma “Bunu sakın kesmeyin buna göz dokanmış görmüyor musunuz?” demiş. Hemen tuz getirilip ineğin üstünde kavruldu, su damlatılır damlatılmaz çatır çatır bir ses geldi, karardı kaldı tuz, taş gibi oldu. O düve hemen ayaklanmaya çalıştı iyileşiverdi. Nazar olmazsa o tuz hep çanağa dökülür hiç çatırdayıp taş gibi olmaz (KK 8).

Ali dayın namaz derslerinden ikişer ders okurdu, sonra:

Yel değirmenin yelinden

Süpürgenin telinden

Gök gözlünün dilinden

Keyik otlasın

Otlarken Patlasın

Seni söyleyen diller çatlasın; der ve üfürürdü (KK 9).

Göz dokunduktan sonra yirmi dört saat içinde okunup üflenirsen hiçbir şeyin kalmaz, ama yirmi dört saat geçerse etkisi az olur (KK 8).

Yere küçük bir ateş yakılır, namaz derslerinden, felak ve nas surelerinden okunur. O ateşin üzerinde tuz kavrulur, kavrulan tuzun üzerine soğuk su döküldüğünde tuz dağılıp çatır çatır ses gelirse nazar vardır. Bu esnada tuz kavrulan hasta hayvan veya insanın üzerine al bir yazma örtülür. Aynı işlemler kurşun dökülürken de yapılır (KK 8).

Nazar değene bunların haricinde okunduktan sonra eli yüzü yıkatılır, ve uzaktaki dağlara taşlara baktırılır hasta kişi (KK 8).

Okunduktan sonra gümüş karısı adına üç beş bozuk para, okuyan kişiye verilir. Bu para atılırken bu gümüş karısının payı diyerek verilirdi. (KK 8). Ali dayı bu parayı almazdı, çoluk çocuğa dağıttırırdı (KK 9).

Hasta olanlar önceden döne döne hoca ararlardı okusun diye. Suya Yasin okunup hastaya içirirlerdi (KK 8).

Üzerlik tohumu da tavanın içine doldurulup içine bir köz konur ve onun tütsüsü evde tüm odalarda dolandırılırdı (KK 8).

Herkesin gözü dokunur aslında ama bazıları saatine denk geldiği için insanı etkiler (KK 8).

Nazar değmesine isabet olmak denir (KK 18).

Üzerlik otu, çörek otu, tuz, buğday tanesi, kuş boku da çocukların üzerine muska yapıp asılır ve nazara iyi gelir (KK 8).

Bir gün benim ölen oğlum sırtımda, annem gile giderken, oğlumun yeleğinde de iki tane nazar boncuğu ve muska vardı. Yolda bu nazar boncuklarından biri “çat” dedi parçalanıverdi. Eve varınca çocuğa nazar değecek diye okutturduk kendimizi evdekilere. Nazarlığın çatlaması, o nazarın değemediğini gösterir ve iyidir (KK 8).

Nazara karşı, küçük çocuklara üç Felak, üç Nas, üç de İhlas okunur. Büyüklere ise bunlara üç kez Ayet’el-Kürsi eklenir. Çünkü çocuklara Ayet’el Kürsi ağır gelir. Okuduktan sonra “Allah’ım Fatıma anamızın okumalarından olsun” derim (KK 22).

Kurşun tavada eritilir. İnsanın üzerine bir şey örtülür ve üzerine su dolu leğen tutulur. Eritilen kurşun o suya dökülür ve top top ayrılır kurşun. Böylece nazar çıkmış olur (KK 22).

- **Pişik**

Bebeklerin kasık aralarına ve koltuk altlarına pişik olmasınlar diye, hasırın altında biriken toz gibi toprakları biriktirir ve sürerdik (KK 20).

- **Yara Tedavisi**

Yaraları iyileştirmek için süt lapası edilirdi ve oralara sarılırdı (KK 28).

- **Sarılık**

Sarılık hastalığı için, okunmuş sarı ip bileğe bağlanırdı (Urhan, 2006: 36).

Sarılık olan bebeklere şekerli su verilir ve üstü sarı bir yazma ile örtülür veya çocuğa sarı kıyafetler giydirilir (KK 30).

- **Sıtma**

Sıtma için, soğuk su ile banyo yapılır, pekmez içirilirdi (Urhan, 2006: 36).

- **Soğuk Algınlığı**

Soğuk algınlığına ebegümece ve yakı otu dövülür, suda kaynatılır, arpa unuyla yapılan hamurla yoğrulup sarılır akciğerlerin etrafına (KK 7).

Sırtına kupa çekilir (KK 32).

Gribe karşı çörek otu ve anason otu kaynatılıp içilir (KK 33).

- **Verem**

Verem hastalığı olursa karı koca birbirinden ayrılır iyileşene kadar (KK 7).

- **Yaralanmalar**

Yaralara canavar otu iyi gelir. Bu ota, kurtlar koyunları yaraladığında kullanıldığı için bu isim verilmiştir (KK 33).

- **Yılan Sokması**

Yılan sokmasına karşı yılanın soktuğu yere kara tavuk sarılır, balık yağı ile ovulur (KK 33).

Akrep ve yılan sokmasına karşı sütliyen sütü de damlatılır (KK 33).

• Diğer Hastalıklar

Yulaf suyu pişirilip içirilirdi hastalara eskiden (KK 8).

“El bizim eller değil, dil bizim diller değil, eş Fatma anamızın eli” denirdi uygulama yapılmadan önce (KK 20).

Sülük yapıştırılır ağrıyan yerlere (KK 32).

Hangi hastalık olursa olsun, hemen hocaya veya el aldığına inanılan bir yaşlıya gidilir, okutulur, birkaç muska yazdırılır ve bu muskalar, kimi boyna takılarak, kimi suya atılıp o su içilerek, kimi tütsü yapılarak çeşitli yerlerde kullanılırdı. Hastaya kurşun dökmek de adettendi (Urhan, 2006: 36).

Her türlü hastalar şifa için tekkeye gelir, kurbanlar keser, adaklar adar bu adakları yoksullara dağıtırmış (KK 32).

1.2. HALK VETERİNERLİĞİ

• Büyükbaş Hayvan Hastalıkları

Hayvanı hasta olanlar da gelir ve dua edermiş türbede, adak adarmış (KK 11/12).

• Koyun Hastalıkları

Aşağı Kırılı’da Kafaoğlu Mehmet adı verilen bir hoca vardı. Beş on tane öğrenci yetiştirmiştir bu adam. En son kafayı yiyip kendini astı bu adam. Koyunlar hastalandığı zaman muska yapardı (KK 1).

• Bit ve Pire Hastalıkları

Üzerlik tohumu yakılıp tütsülenirse, hayvanların üzerindeki bitler ölür (KK 3).

Kaynar su hayvanın olduğu yerde tersin içine dökülürse pireler ölür (KK 3).

• Kurt Ağzı Bağlama

Ayrıca kurt ağzı bağlama da yapardı. Dağda kaybolan keçi veya keçiler için bir saç ayağını okur, onunla hayal ettiği alanı çevirir ve saç ayağını yüz yukarı atardı. Keçiler o alanın içerisinde kaldığı sürece korunurdu kurtlardan ama o alanın dışına çıkarsa korunmazdı (KK 4).

Dağda keçisi olanlar kaybolursa kurt ağzı bağlatırdı. Köyün hocası bir bezi okur, çizer, sonra düğüm atardı (KK 3).

Kurt ağzı bağlanırken, elemtera okunmuş, son kısmında bir harfi eksik okuyorlarmış ve okunurken bıçağa bir ip 7 kez düğüm atılıyormuş, en sonunda bıçağa üfürölüp bıçak kapanır. Sabahleyin bıçak tekrar açılır (KK 7).

Kurt ağzı bağlanırken bir başka uygulama da 3 kez Kulfü okunur, saç ayağı yıldızlara karşı yüz yukarı yere atılır (KK 7).

• Keçi Hastalıkları

Karamık kökleri kaynatılır; renk çıkınca kaynatma bırakılır. Elde edilen sarı su soğumaya bırakılır. Soğuyan bu sudan her keçiye bir fincan içirilir. Bu ilaç keçilerdeki kıl kurdu, karaciğer keleşini hemen döker (Ekinci, 2014: 651).

• Eşek, At ve Katır Hastalıkları

Çalının kökü kazılır. Bir tencereye konarak kaynatılır. Kökün kırmızımsı bir rengi vardır bu renk oluşunca kaynatma kesilir. Çalı kökü suyu soğumaya bırakılır. Soğuyan bu sıvı eşeklerin, beygirlerin, katırların semer yaralarına sürölür. Yara hemen iyi olur ve derhal ora tölünir (Ekinci, 2014: 651).

• Zarar Veren Hayvanlara Karşı Önlemler

Baykuş da kalmadı artık köyde. Kellekesen (Sansar) yedi bitirdi hep. Sansarı uzak tutmak için evin etrafına katran çalınır (KK 7).

2. GELENEKSEL EL SANATLARI

2.1. DOKUMACILIK

Yörede eskiden birçok köyde halı ve kilim dokuma tezgahları ve hatta bazı köylerde bunlar için atölyeler kurulduğı, kaynak kişilerin anlatımlarından tespit edilmiştir. Ancak geçmişte özellikle genç kızların ailelerinin geçimine katkı sağladığı ve kendilerine çeyiz parası biriktirdikleri bu el sanatının, sonraları modern makinalarda yapılmaya başlandığı, günümüzde ise artık ilçenin hiçbir yerinde varlığını koruyamadığı görölmüştür. Derlemelerimizde bu el sanatı yapılırken kullanılan desenlerin adları ve iplerde kullanılan renklerin nasıl elde edildiğı önem verilmesi gereken konulardandır.

Ben gençliğimde evimizde tezgahta haba ve kilim dokurdum. Göklü haba (Göklü zilli) denen göbekli göbekli kilim dokurdum. Kapılı haba denen üzerinde kapı gibi koca koca desenler olan kilim dokurdum. Turna katarı denen, genelde beşiğin üzerine dokunan, üzerinde sığır sidiğı gibi enine enine çizgiler olurdu ve turna katarına

benzediği için o isim verilirdi. Angıt ağzı adında desenli heybe dokurduk, angıt kuşunun ağzına benzerdi. Tuz torbası dokurduk gelinler kullanırdı onu (KK 3).

Habaların dokunuşuna göre, köpek izi, değer kaşı, kedi başı, parmak, turna katarı, salkımlı gibi isimler verilirdi (KK 7).

Halıcı Yusuf'un atölyede, onun üst yanda Ali Rıza'nın orda, Mehtap'ın yanında atölyeler vardı, oralarda halı dokurduk. Köşe göbek deseni vardı, köşelerde göbek göbek desen olurdu. Bir de her tarafı güllü bir desen vardı. Haba dokunurken turna katarı, sarı haba, cingen habası, zülûf habası dokunurdu. Cingen habası renkli olurdu. Zülûf habasında kıvrımlı kıvrımlı atılarak boğum boğum açılırdı. Turna katarında dalga dalga giderdi desen. Sığır sidiği modelinde kıyılarda dalga dalga küçük desen yapılırdı. Davul tokmak modelinde yine küçük davul ve tokmağa benzeyen desenler olurdu kenarlarda. Davul tokmak genelde sığır sidiği modelinde dalgaların arasına yapılırdı. Habayı kendimize dokurduk, halılar patron için dokunurdu. Çul dokunurdu tek renk keçi kılından. Keçi kılı tengirekte¹³ eğilir. İki yumağı katlanır, bükülür. Sonra o halı çözgüsü gibi çözülür ve ip ağacına dolanır. Sonra bir basılır, bir ağızlama geçilir sırayla. Tarakla basa basa dokunur. Giymek için çasır dokunurdu ayrı küçük tezgahlarda. Çasırın arı peteği gibi sıkı sıkı tarağı olurdu. Çasır, koyun yapağısının karasından dokunurdu. Çasır dokunurken önce bir ayakla basılarak bir yana, sonra öbür ayakla öbür yana doğru dokunurdu. Halı tezgahları önceden ağaçtan olurdu, onu kurması ve kullanması zordu, bazen yamulurdu. Sonradan demir tezgahlar kullanılmaya başlandı. Kızlar kendi çeyizleri için boş zamanlarında ipin parasını patrona ödeyip dokuma yaparlardı oralarda. Yeni öğrenen kızlara kendimizi izletirdik önce. Boş kısımları dokuturduk önceleri. Sonra desenli kısımlara geçerlerdi yavaş yavaş. Dokurken hata olduğu zaman ya sıra atlaya atlaya ya da bozuk olan yere kadar sökülerek düzeltilirdi halılar. Sonradan özel istek üzerine resim dokunan halılar da yapıldı. Kooperatif Aksakal'da iken resim çok dokunurdu yabancı insanlara hediye edilmek için. O resimler ince halıda dokunurdu. Biz kaba halı dokurduk (KK 27).

Eskiden dağ keçileri olurdu bu dağlarda. Onların derilerinden namazlık yapılırdı (KK 3).

Yılan dili otu ile ipler kaynatılır ve kırmızı renk elde edilirdi dokuma için (KK 27).

¹³ Yün eğirmeye yarayan tahta araç, iğ.

Payam ağacı, ceviz ağacı, kayısı ağacı ya da söğüt ağacının kabuğunda kaynatılan ip biraz mavimsi yeşilimsi olur. Beyaz çabuk kirlendiği için renkli olması tercih edilirdi (KK 27).

Bizim oralarda yünleri ipleri sarıya boyamak için karamık denen bir çalıcık vardır. Baharın taze yaprakları yenir. Güzün ermiş üzümeleri yenir. Bu çalının kökleri kazılarak çıkarılır. Kök kabukları incecik soyulur. Soyulan bu kökler suyla uzunca bir süre kaynatılır. Kaynatılan köklerin sarı boyası çıkar. Bu sarı boyalı suyun içinde ip ve yapağılar kaynatılırsa yünler sarıya boyanmış olur (Ekinci, 2014: 651).

Derlemelerimizden edindiğimiz bilgilere göre yörede dokumacılık adı altında halı, kilim, haba, seccâde, heybe, tuz torbası, çul, çakşır gibi ürünler üretilmiştir. Bu ürünlere özelliklerine göre kendi aralarında kaba halı, göklü haba (göklü zilli), kapılı haba, cingen habası, zülûf habası gibi adlandırmalar yapılmıştır. Ürünler, koyun yünü, sentetik ip veya keçi kılı gibi malzemeler kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca ürünlerin üzerine işlenen desenlere turna katarı, sığır sidiği, angıt ağzı, köpek izi, değer kaşı, kedi başı, parmak, turna katarı, salkımlı, köşe göbek, güllü, davul tokmak gibi isimler verildiği kaynak kişilerimizden öğrenilmiştir. Türk kültür ve dünya görüşünü yansıtan geleneksel el sanatlarımızdan dokumacılığın, yörede artık kaybolduğu, bu büyük hazine ile ilgili gereken çalışmalar yapılarak tekrar canlandırılması gerektiği bir gerçektir.

2.2. KEPENEKÇİLİK

Kepenekçilik de yörede zâten yapan kişi sayısının eskiden de bir veya ikiyi geçmediği, günümüzde ise kaybolmuş olan geleneksel el sanatlarımızdandır. Aldığımız bilgiler, ilçe merkezinde “Kepenekçiler” olarak da anılan aileden elde edilmiştir.

Kepenek için kamış otu ile tezgah yapılır. Yün getirilir, motorda işlenir ardından yayda bir daha işlenir. Sonra o yün, hasırın üstüne döşenir. O hasır yavaş yavaş üzerine su serpilerek sarılır. Dışına kilim sarılır, ip ile sarılır ve yuvarlanır. Yarım saat, bir saat yuvarlanarak bekletilir. Sonra açar ve çekeriz kenarlarından. Sonra tekrar hasırın üzerine koyar ve kapağını kapatırız. Kıyılarından ilmek edilir. Ondan sonra tekrar üzerine yün döşenir ve takkesi yapılır, sonra hasır tekrar sarılır. Ayağımızla çiğneriz biraz. Sonra kaynar su ile döke döke ezeriz dizlerimizle. Tokuşla vura vura çekilir ve ortasından yarılır. Ondan sonra işlem biter. İyi olmazsa onu sahibine vermezdi Ali dayın. O, yedi yaşından beri bu işi yapmış, Çal’dan gelip buraya yerleşmişler (KK 22).

3. HALK MUTFAĞI

•Bazlama

Günlük bir ekmek çeşidi olmasının haricinde “Cumalık” adı verilen, ölünün arkasından verilen hayır yemeklerinde de yapıp dağıtılır.

Malzemeler: Ilık su, maya, un, tuz.

Yapılışı: Ilık suda eritilen mayanın içine tuz ve göz kararı un konur. Yoğrulur ve üzeri kapatılarak ılık bir ortamda iki katı büyüklüğe ulaşana kadar mayalanması beklenir. Mayalanan hamur el gibi bezelere ayrılarak üstüne un serpilir ve yuvarlanır. Bezeler el ile bastırarak düzleştirilir ve yuvarlak hale getirilir. Sonra kızgın sacda arkalı önlü pişirilir ve servise hazır hale gelir. Sıcakken üzerine veya içine tereyağı sürülerek yemek tavsiye edilir (KK 30)

•Bulgur Aşı

Malzemeler: Soğan, yeşil biber, domates, salça, su, bulgur, yağ, tuz.

Yapılışı: Soğan, yeşil biber ve domatesler küçük küpler halinde doğranır ve yağda kavrulur. Suya salça ve tuz katılarak kavrulan malzemelerin üzerine dökülür. İstendiği kadar su eklenerek pişmeye bırakılır (KK 30).

•Burdur Şiş

Malzemeler: Dananın kaburga bölgesinden elde edilen kıyma.

Yapılışı: Kıyma yoğurularak belli bir kıvama getirilir ve şişlere dizilerek odun ateşinde pişirilir. Yanında lavaşa benzer kalın ‘pide’ adı verilen ekmeği ile servis edilir (KK 30).

•Bükme

Malzemeler: Un, su, tuz, bal kabağı (isteğe göre), peynir(isteğe göre), patates (isteğe göre), karışık ot (isteğe göre), pırasa (isteğe göre).

Yapılışı: İstenilen miktarda un, su ve tuz ile ele yapışmayacak kıvama gelene kadar yoğrulur. Sonra oklava ile açılan orta kalınlıktaki çember şekilli hamurun yarısına istenilen iç harç önceden pişirilerek veya haşlanarak konur, kalan boş tarafı üstüne kapatılır. Üzerine yağ sürülerek sacda pişirilir (KK 30).

• Cızdırtma

Malzemeler: Un, su, tuz, yoğurt veya kaymak.

Yapılışı: İstenilen miktarda un, su ve tuz ile ele yapışmayacak kıvama gelene kadar yoğurulur. Sonra oklava ile açılan orta kalınlıktaki çember şekilli hamurun yarısına yoğurt veya kaymak konur, kalan boş tarafı üstüne kapatılır. Üzerine yağ sürülerek sacda pişirilir. (KK 30).

• Dirit

Malzemeler: Buğday, mısır, fasulye, nohut, su, tuz, susam, ceviz.

Yapılışı: Eldeki tüm malzemeler, ayrı ayrı suda haşlanır. Haşlanan malzemelerin suları süzülüp bir tencereye birlikte konulurlar ve üzerine tuz eklenerek suda bir daha haşlanırlar. En son üzerine susam ve dövülmüş ceviz serpilerek servise hazır edilir (KK 30).

• Domates İncesi

Malzemeler: Domates

Yapılışı: Domatesler güneşte kurutulur ve öğütülür. O haliyle hazır hale gelir (KK 30).

• Haşhaşlı Kömbe

Malzemeler: Un, su, tuz, haşhaş ezmesi, sıvı yağ, pekmez, şeker, yaş veya kuru maya.

Yapılışı: Maya, ılık su içinde eritilir. Bu suyun içine bir tatlı kaşığı şeker ve çok az tuz konur. Göz kararı un eklenir ve hafif ele yapışan kıvamda bir hamur yapılır. Yoğurulan hamurun üzeri kapatılarak, ılık bir ortamda mayalanması beklenir (Hamur iki katı büyüklüğe ulaşana kadar). Hamur mayalandıktan sonra haşhaş ezmesinin içine bir su bardağı sıvı yağ, pekmez veya şeker eklenir ve karıştırılarak iç harç hazırlanır. Hamuru yumruk büyüklüğünde bezelere ayrılır. Bu bezeler çok ince olmayacak biçimde oklava ile açılır ve içine iç harç sürülür. Bu haliyle sarılan hamur yuvarlak rulo haline getirilir. Tepsi dolana kadar bu işlem yapılır. Çiçeğe benzer bir desen verilir hamur bezelerine. Daha sonra tepsinin üzerine temiz bir örtü örtülerek hamurun biraz da tepside mayalanması beklenir. Üzerine yumurta sarısı ve yağ çırpılarak sürülür. En son, tepsi fırına verilir ve üzeri kızarana kadar pişirilir (KK 30).

• İrmik Tatlısı

Malzemeler: Tereyağ, sıvı yağ, irmik, süt, su, şeker, fıstık.

Yapılışı: Süt ve suyun içine şeker konulup kaynatılarak şerbet hazırlanır. Tereyağ ve sıvı yağda irmik ve fıstık, rengi kahverengiye dönene kadar kavrulur. Kavrulan irmiğe şerbet konularak bir tur karıştırılır. Ateşi kapatılır, tencerenin kapağı da kapatılır ve demlenmeye bırakılıp servise hazır hale gelir (KK 30).

• Kabak Tatlısı

Malzemeler: Bal kabağı, şeker.

Yapılışı: Kabaklar soyulur ve büyük küpler halinde doğranır. Üzerine şeker dökülür. Ocağa konup kısık ateşte kabak kendi suyunu salıp tekrar çekene kadar, yumuşayana kadar pişirilir (KK 30).

• Katmer

Malzemeler: Un, su, tuz, maya, haşhaş, sıvı yağ, pekmez veya şeker.

Yapılışı: Yapılışı: Maya, ılık su içinde eritilir. Bu suyun içine bir tatlı kaşığı şeker ve çok az tuz konur. Göz kararı un eklenir ve hafif ele yapışan kıvamda bir hamur yapılır. Yoğurulan hamurun üzeri kapatılarak, ılık bir ortamda mayalanması beklenir (Hamur iki katı büyüklüğe ulaşana kadar). Hamur mayalandıktan sonra haşhaş ezmesinin içine bir su bardağı sıvı yağ, pekmez veya şeker eklenir ve karıştırılarak iç harç hazırlanır. Hamuru yumruk büyüklüğünde bezelere ayrılır. Bu bezeler çok ince olmayacak biçimde oklava ile açılır ve içine iç harç sürülür. Daha sonra hamurun dört bir yanından içe katlayarak kare biçiminde bir hamur elde edilir ve katlanan dış yüzeylere tekrar iç harçtan sürülür. Hamur tekrar yuvarlak olacak şekilde açılır ve sacda üzeri yağlanarak pişirilir (KK 30).

• Keşlik Peyniri

Eskiden keşlik basılırdı. Onun için de davarın karnını yarmadan derisi yüzülür ve onun içine keşlik doldurulurdu. (KK 3).

• Kıştırma

Malzemeler: Bisküvi, üçgen güllü lokum.

Yapılışı: Parmak veya kare şeklinde iki bisküvinin arasına üçgen şeklindeki güllü lokum konulur ve alttan üstten bastırılarak inceltilir ve o haliyle yenir (KK 30).

• Kıymalı Tost

Malzemeler: Kıyma, maydanoz, soğan, salça, tuz, margarin, ekmek.

Yapılışı: Kıyma önceden kavrulur. Maydanoz ve soğan küp küp doğranır ve kavrulan kıyma ile karıştırılır. Bu şekilde tostun iç harcı yapılmış olur. İstenilen büyüklüğe göre ekmek kesilir. Ekmek önce tost makinasında bastırılır. Daha sonra içinin bir yüzüne hazırlanan harçtan konur, diğer yüzüne ise salça sürülür. Bu şekilde kapatılan ekmeğin iki dış yüzeyine de yağ sürülerek tost makinasında bastırılır ve tost servise hazır edilir (KK 30).

• Kokulu

Malzemeler: Nohut, patlamış mısır, leblebi, kekik, nane, domates kurusu, portakal kabuğu, kabak çekirdeği, yumurcak (anasonun erkeği), keş otu, limon kabuğu, tarhana, salçalık biber kurusu.

Yapılışı: İçine en fazla beyaz leblebi katılır. Tüm malzemeler kurutulup öğütülür ve toz halindeki baharatımız hazır olur. Genelde çökeleğin üzerine serpilerek yenir ancak her türlü yemeğe katılabilir (KK 30).

• Kuşburnu Marmelatı

Malzemeler: Kuşburnu, şeker, su

Yapılışı: Toplanan kuşburnular önce bir saat haşlanır. İliştirden geçirilir, sonra un eleğinden geçirilir. Kazana dökülür ve iki saat civarı kaynatılır, sonra kuşburnunun yarı ağırlığında şeker ilave edilir. Yarım saat daha kaynatılır. Kaynar iken kavanozlara konur, ağızları sıkıca kapatılır. Bir gün ters bir şekilde bekletilir ve hazırlanmış olur (KK 30).

• Tarhana

Malzemeler: Domates, kapya biber, nohut, yoğurt, keş otu, un, tuz.

Yapılışı: Tüm bu malzemeler yoğrularak büyük bir kovaya dökülür ve ağzına bir sofra bezi kapatılır. 21 Gün boyunca her gün o kovadaki malzeme günde 5 dakika karıştırılır taşmaması için. Sonra bezlerin üstüne yere serilir, ufak ufak parçalanır, birkaç saat bekleyip tavına gelince ilıstirden geçirilip tekrar serilir. Bir gün de bu şekilde bekletilir ve tarhana hazır hale gelir (KK 30).

• Tarhana Aşı

Malzemeler: Yağ, toz kırmızı biber, tarhana, haşlanmış nohut, tuz, kuru biber, 1-2 diş sarımsak, kara biber.

Yapılışı: İki üç yemek kaşığı tereyağı tencerede eritilir, üstüne bir yemek kaşığı toz kırmızı biber eklenir. İstenilen porsiyon kadar bardak sayısında su eklenir. İçine, porsiyon sayısı kadar yemek kaşığı tarhana konur. Tüm bu işlemler yapılırken dibini tutmaması ve topaklanmaması için sık sık karıştırılır. Önceden haşlanmış nohut, kuru biber, tuz ve kara biber eklenerek kaynamaya bırakılır. Kaynayana kadar ara ara karıştırılmaya devam edilir. Kaynadıktan sonra içine 1-2 diş dövülmüş sarımsak ekleyip, az daha kaynatılıp çorba servise hazır hale getirilir (KK 30).

• Tahinli Pide

Malzemeler: Un, su, tuz, maya, sıvı yağ, şeker, tahin, ceviz, bal

Yapılışı: Maya, ılık su içinde eritilir. Bu suyun içine bir tatlı kaşığı şeker ve çok az tuz konur. Göz kararı un eklenir ve hafif ele yapışan kıvamda bir hamur yapılır. Yoğurulan hamurun üzeri kapatılarak, ılık bir ortamda mayalanması beklenir (Hamur iki katı büyüklüğe ulaşana kadar). Mayalanan hamur, yumruk büyüklüğünde bezelere ayrılır ve bezeler oklava ile açılır. İçine tahin sürülür, sonra hamur kapatılarak oklava ile tekrar açılır. Üzerine yine tahin sürülür, dövülmüş ceviz serpilir, isteğe göre şeker de serpilebilir. Bu haliyle fırına verilir ve fırından çıktıktan sonra üstüne bal gezdirilerek servise hazır edilir (KK 30).

• Üzüm Pekmezi

Malzemeler: Üzüm, beyaz toprak.

Yapılışı: Üzümler bir çuvalın içine konup çiğnenir ve suyu (şırası) çıkarılır. O su süzülerek kazanın içine doldurulur. Bir avuç beyaz toprak konur. Kazanın altı yakılır, yaklaşık on iki saat kaynatılır odun ateşinde. Pekmez kıvamına gelince ateşten alınır. Bir gün boyunca dinlendirilir ve kullanıma hazır hale gelir (KK 30).

• Yoz Kömbe

Malzemeler: Yağ, süt, su, yoğurt, maya.

Yapılışı: Yağ, su ve sütü karıştırıyoruz ve maya ile mayalanır. Ekşimeye bırakılır. Sonra tepsiye döküp, düzleyip fırında 170 derecede yaklaşık yarım saat pişirilerek servise hazır edilir (KK 30).

• Yufka Ekmek

Malzemeler: Un, su, tuz.

Yapılışı: İstenilen miktarda un, su ve tuz ile ele yapışmayacak kıvama gelene kadar yoğurulur. Yoğurulan hamur, oklava ile incecik açılır ve kızgın sacın üstünde arkalı önlü çevrilerek pişirilir. Pişirildikten sonra yere ayrı ayrı yayılan yufkalar kuruyunca üst üste konarak uzun süre muhafaza edilebilir. Yenmek istendiğinde kuru yufkanın üzerine su serpilerek (tavlanarak) yumuşatılır ve yenir (KK 30).

4. BAYRAMLAR VE KUTLAMALAR

4.1. RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMLARI

Bayramlar, bir dizi gösteriden oluşur. Onların biçimlenişini, kurallarını gelenek belirlemiştir. Bayram, bir topluluğun bütünü için ve bütününce düzenlenen, uygulanan törenlerin birleşimidir. Dini bayramların günleri kameri takvime göre hesaplandığı için her yıl dönümünde güneş takviminin aynı günlerine rastlamaz. Yılda on gün geriler. Uzun bir zaman diliminde bayramların mevsimleri de değişir. Bu değişim, bayramların her mevsimde yapılmasını sağlayarak bayramlara bir çeşitlilik kazandırır. Dini bayramlar, bilindiği gibi Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Bu bayramların başlıca özelliği dost ve akrabaların birbirlerini karşılıklı bayramlaşmak için ziyaret etmeleridir (Artun, 2015: 298).

Küçük çocuklara tekke orucu tutturulur oruca alışsın diye. Sahurda oruca başlayıp öğle ezanında orucunu açar (KK 6).

Köyde eskiden tekkenin duvarına arefe günü çocuklar dizilirdi sabah yedi, sekiz gibi başarlardı dizilmeye. “Adak adak adak adak” diye hızlı hızlı söylerlerdi. Adak etmek isteyenler de oraya gelip çocuklara adak dağıtırlardı. Şimdi bu gelenek azaldı ama yine de devam ediyor. Adak olarak çikolata, şeker, pişi, lokum, bisküvi gibi yiyecekler dağıtıldı (KK 6).

Sarı Dede'nin mezarında da, Doğanbaba'nın mezarında da adak edilirdi. Adak edenler genelde ekmek dağıtırdı. Dağıtılan ekmeğin sayısı yedi, dokuz, on bir gibi tek sayılarda olmalıydı. Adaklar bayramlarda ve Perşembe günleri yapılırdı. Arefe günlerinde, birinci ve ikinci bayram günlerinde de adak olurdu buralarda. “Adak adak adak” diye bağırarak çocuklar ve az sayıda büyükler adak dağıtmak ya da toplamak için oralarda beklerlerdi. Adak eğer pişmiş tavuk ise büyükler de ondan almak için gelirlerdi (KK 26/ 27/ 32).

Bayram arifelerinde adak tekke duvarının önünde dağıtılır. Bayramlaşma tekkenin önünde yapılırdı (KK 32).

Arefe günü mezarlık ziyareti yapılır. Köyün içinde Sultan ve İsmail adında iki zatın türbesi var. Bunların karı koca olduğu düşünülmektedir. Erle ovasında en etkili türbenin burası olduğuna inanılır (KK 14).

Ramazan bayramı arifesinde çoluk çocuk demeden herkes orucunu tutmalı. O gün kurtlar kuşlar bile oruçlu olurmuş (KK 6).

Bayramın ilk gününün sabahında çeşmelerden ab-ı zemzem akar inancı vardı (KK 6).

Bayram sabahlarında, bayram namazı öncesinde evlerden havaya tüfek atılarak bayram karşılaması yapılır ama bu gelenek son yıllarda yasaklandı (KK 26/ 27).

Bayram günleri sabah bayram namazından önce köyde tüfeği olan kişiler, evlerinin dambeşinden havaya ateş edip bayramı karşılardı ama bu adet de canlılara zarar verebileceğinden yasaklandı (KK 31).

Bayramlarda köyde salıncak kurulurdu, oğlanlar evlenecekleri kızları orada beğenirdi genellikle (KK 18).

Bayramlarda martlı tarafında bir çama, gelin çamına, topraklığa giderkenki koca ardıça, Güldane'nin Emin'in evinin yanındaki söğüte, Bakkal Emin'in evinin yanındaki duta salıncak kurulurdu ve üç dört gün boyunca orada gençler sallanırdı. Kızlar sallanmayı bitirince, erkekler gelirdi bu sefer. Sallanan kişiye “yavuklun kim?” diye sorulurdu. Eğer söylerse sallamayı bırakırdı arkadaşları. Söylemezse, salıncağın sallandığı halatın ortasına atılan düğüm ile sallanan kişiye vurulurdu söyleyene kadar ve daha hızlı sallanırdı o kişi (KK 26/ 27).

Üçüncü bayram günü, gençler evlerinden getirdikleri urgan ve iplerle köy dışarısındaki ardıç, gelin çamı, turistlikteki çamlar ve köy içindeki dut ağaçlarına salıncaklar kurarlar. Salıncağı iki sıra iple karşılıklı ikişerden dört kişi sallarlar. Erkekler genellikle salıncağı kurar, kızlar delikanlılardan izin isteyerek toplu halde gelip salıncak binerler. Erkekler karşıdan seyrederek. İple salıncağı sallayanlar, ellerindeki ipleri binicinin dizlerine vurarak, yavuklusunun adını sorarlar. Binici, sevdiğinin adını gizlemekte ısrar eder ancak eninde sonunda adını öğrenirler. Çünkü salıncak fazla sallanınca cevap vermek zorunda kalırlar. Bunun yanında söylemeyenler de çıkar. İlk yavuklu olma, birbirini beğenme böylece başlamış olur. Aynı şekilde erkekler de yavuklu sorarlar (KK 32).

Bayramlarda evlerde veya gençler odalarda toplanır ve eğlenirlerdi. Kuru üzüm ve fıstık gibi yiyecekler yenirdi. Odalarda gençler “samıt” oyunu oynardı. Bu oyunda seçilen bir cisim, karşı tarafa konuşulmadan, hareketlerle anlatılırdı. Mezar ziyaretleri yapılırdı (KK 26/ 27).

Bayramlarda sabah erkenden bayram namazına gidilir. Kurban bayramında evlerin çoğu bayram namazı sonrası hemen kurbanını keser ve bayramın ilk kahvaltısını kurban etiyle yapar. Çoğu kişinin bayramın ilk günü kurbanını kesmek istemesi, kurban işinin biraz uzun ve zahmetli olmasından kaynaklıdır. İlk gün kurban işleri olduğundan genelde bayramlaşmalar ikinci günde başlar. Gelen misafirlere kurban etinden kavurma pişirilip ikram edilir. Büyükler ziyaret edilir, elleri öpülür. Küçüklere harçlık verilir, sevindirilir (KK 31).

Her akşam kurban etleriyle pişirilen yemekler köy odalarında topluca yenirdi (KK 32).

Bayramlarda dambeşlerde çocuklarının yolunu gözleyen nineler şu manileri söylerler:

Dambeşin üstüne çıkan otüren

Elimi belime soken otüren

Arşın kollularım gelecek diye

Sarı taşlara baken otüren (KK 32).

Acı payam çiçek açtıysa daldadır
Benim kuzularım çıktıysa yoldadır
Gelemezler sağ olsunlar gine de
Gönlüm yarılarımınla gurbet eldedir (KK 32).

Yolu beklenenler gelmezse nineler şu maniyi söyler:

Koyuverin ağalar ben bir deliyim
Derelerin boz bulanık seliyim
Gurbet elde kaldı bizim birimiz
Açılmayıp solan bahçe gülüyüm (KK 32).

Kardeşleri gelmeyen diğer kardeşler ise şu maniyi söyler:

Keklik idim alacamı düzmedim
Boylaşıp da kardeşimle gezmedim
Bu kara yazıyı kendim yazmadım
Yazıcı kolların yorulmadı mı?
Divitin kalemin kırılmadı mı? (KK 32).

Bayramda akrabalarından beklenen biri ziyarete gelmezse şu mani söylenir:

İndim ovanıza koyun yaymaya
Şekerler ekeyim çilli kaymağa
Komşular dese de inanmayalım
Ayrılık mı gelmiş bizim oymağa (KK 32).

Karadut, köyün ortasında kaç yaşındadır bilinmez. Çevresi 2,25 metre. Yaşlanmış dallarında leylekler konmuyor. Bayramlarda köyün tümü senin gölgede dallarına kurduğumuz salıncakta sallanırdık ve bu da masal oldu. Tüm köyün genç kız

ve erkekleri üç gün sıra ile dallarındaki salıncaklarda türkü söyleyerek sallanırlardı. Kızlar burada beğenilir. Beyit söylenmeden sallanma durmazdı. Bayram evlerde değil buradadır (Gökoğlu, 2015: 30).

Bayramlarda ise sabah namazından çıkanlar, evde hazırlanmış olan sinileri alarak cami avlusunda toplanırlar, hasırlar, kilimler serilir, köy halkı (yalnız erkek ve çocuklar), bu yemekleri yerlerdi. Sinilerde kapama et, kavurma, pilav, yoğurt, yağda yumurta, helva gibi çok çeşitli yemekler bulunurdu (Urhan, 2006: 31).

4.2. HİDİRELLEZ

Hızır ve İlyas adlarından oluşan Hıdırellez, Hızır ve İlyas Peygamberlerin her yıl buluştuklarına inanılan mîlâdi 6 Mayıs (Rûmî 23 Nisan) gününe ve bu günde yapılan geleneksel bayrama verilen ad (Albayrak, 2004: 225- 258).

Hıdırellez'de üç gün boyunca bir şeyler yapılırdı. O gün okulda öğrencileri öğretmenleri alıp, Alvağ tarafına pikniğe götürürlerdi. Yumurtalar yılan dili denilen otlar kaynatılırdı, kırmızı renge dönüşürdü, piknikte ve evlerde yedi çocuklar. Yumurtalar önce tokuşturulurdu ve kiminki kırılacak diye yarışılırdı. Hıdırellez'de süt mayalanmadan üç kulfü bir elham okunarak üstü kat kat örtülürdü ve yoğurt olurdu (KK 26/ 27).

4.3. KORU BOZUMU

Köyde bazı kişiler boğa besler, bunları kuru bozumunda Alvağ'da güreştirir, özel bir keyif alırlardı. Boğalar yerli, kara ırkın özelliklerini taşır, küçük yaştan besiyeye alınırlardı. Muskalardan, boncuk dizilerinden ve örme süsler yapılırdı başlarına. Boynuzların sivriltilmesine izin verilmez. Kuru bozumuna kadar boğaların birbirleriyle karşılaşmalarına özen gösterilirdi. Mayıs ayının ilk cuması Cuma namazından sonra köy halkı Alva'ya çıkar. Boğalar, sahiplerince ayrı olarak getirilir. Köy imamının duasından sonra, hayvanlar koca kavakların oradan, şimdiki göletin altından koruya salınır. Alvağ oluğunun güney tarafındaki düzlükte, yaşlıların uygun gördüğü boğalar güreştirilir, yenik boğa elenir. Birinci gelen boğa baş alır, süslenerek tur attırılır. O gün, gün batımına mızrak boyu kalana kadar eğlence sürer. Erkek mallar Alvağ'da bırakılıp köye dönülür. Oraya çoban gözetiminde bırakılan mallar, orada semirir ve haziran ayları civarı tarlalarda türlü işlerde kullanılmaya başlarlar (KK 32).

4.4. AŞURE GÜNÜ

Köyümüzde her yıl Muharrem ayında aşure günü düzenlenir. Niyazi Baba tekkesinde düzenlenen bu günde aşureler yapılır, tüm ziyaretçilere dağıtılır (KK 10/ 11/ 12).

Niyazlar köyünde aşure günü inanç ve uygulamaları ile ilgili bilgiler köyün kendi sakinlerinin kurmuş olduğu internet sayfasında şu şekilde ifade edilmektedir:

Niyazlar köyü halkı tarafından geleneksel hale getirilen “aşure lokmaları” günü her yıl Muharrem ayı içinde düzenlenmektedir. Köy halkından her evden imece usulü ile toplanan gıda maddeleri yine köy kadınları tarafından köy içindeki bulunan “cem evi” bahçesinde köy halkı ile köye gelen uzak yakın misafirlere ikram edilmektedir. Düzenlenen “aşure lokmaları” dağıtımından önce köy halkından emekli öğretmen Hasan Hüseyin Yılmaz tarafından “aşure duası” okunur. “Bism-i Şah! Allah Allah! Aşure lokmaları kabul ola! Aşureyi pişiren, payını hak bilen tüm canların atalarına rahmet, hanelerine dirlik, birlik, göz gönül birliği zenginliği ve bereket yağa!.. Her lokma binbir derde derman ola.. binbir belayı def eyleye.. Üçler, beşler, yediler, on iki imamlar, kırklar, kaynayan aşure kazanında ülkemizle ulusumuzla birlik ola ülkemizde dirlik, birlik, sevgi, barış, ve esenlik getire... Hallac-ı Mansur’un, Nesîmî’nin, Şah Hatâyî’nin, Pîr Sultan’ın, Niyazi Baba Sultan’ın, yanan yakılan diri diri üstü toprakla örtülen erenlerin, evliyaların hak şehitlerinin, Kurtuluş Savaşı şehitlerinin, terör şehitlerinin, laik Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran M. Kemal Atatürk ve arkadaşlarının canlarına dege... Lokma için gelen, nefesten nasip alan canlara boz atlı Hızır yardım eyleye. Lokma için katkıda ve bağışta bulunan canların bağışları hak katında kabul ve makbul ola aydınlığın kaynağı ülkemize ve lokma sahibi derneğimize ışık ola... Dil bizden, nefes Hünkâr Hacı Bektaş Velî’den ola.. Ya Allah, Ya Muhammet, Ya Ali! Gerçeğe Hû! Âfiyet olsun.” Cümleleri ile bitirilir. Duanın ardından katılanlara tavuklu bulgur pilavı eşliğinde aşure ikram edilir.¹⁴

4.5. DİĞER ÖNEMLİ GÜNLER

“Tekecik” adında bir adet vardı. Köyün gençleri evleri dolandır, her evden buğday toplanırdı. Buğday alabilmek için ellerinde çanlarla “Tekenin yemini ver” diye bağırırlardı. Sonra bu buğdayı toplayıp yerlerdi (KK 10/ 11).

¹⁴ (<http://www.burdurilkadim.com/haber-niyazlar-koyu-geleneksel-asure-lokma-gunu-yapti-13544.html>).

5. ZİYARET YERLERİ

Anadolu’da görülen birtakım gelenek ve uygulamalar Türklerin eski inanç sistemlerine dayanmaktadır. Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen Türkler, beraberinde birçok uygulama ve inancı da taşımışlardır. Çoğu tören ve ziyaretlerde bugün bu eski inancın izlerini görmek mümkündür (Artun, 2015: 93).

Türk kültüründe kutsallık atfedilen mübarek kişilere ait olan veya ait olduğu düşünülen mezarlara rastlanır. Bu mezarlara, ziyaret edilerek mübarek kişiler aracılığı ile dilekler dilenip, Tanrı’ya dualar edilmiştir. Buraları tanrıya ulaşmanın aracı olarak görülmüş ve bu mezarların başında bulunan ağaçlar da kutsal sayılmıştır. Böylelikle Türk kültüründeki ağaç kültü ve atalar kültü birleşmiştir (Ergun, 2004: 336).

Orta Asya Türk geleneğinde olan kutlu sayılan ağaçlara bez bağlama, bugüne taşınmış yaygın bir gelenektir. Kutsal kabul edilen mezarların başında bulunan ağaca bez bağlayıp dilek dilenir (Ögel, 2014: 601).

Bir yatır, kutsal sayılan bir mezarı ziyaret edip oradaki din ulusundan çocuk dilemek ve kurban adamak dinsel büyüsel işlemlerdir. Baba, dede unvanlı din ulularına ait yerlere gitmek, eski Türk inancı içinde yer alan atalar kültüyle de ilişkilidir (Artun, 2015: 134).

İstenilenin, beklenilenin gerçekleşmesi durumunda kanlı kurban denilen bir hayvan kesilip sunularak teşekkür edilir (Örnek, 2000: 88).

Yörede türbe, tepe, çayır gibi alanlardan oluşan ziyaret yerleri, Anadolu’nun birçok noktasında olduğu gibi yağmur duası, adak adama, dua etme gibi amaçlarla kullanılmaktadır.

• Niyazi Baba Türbesi

Niyazlar köyünde bulunan Niyâzi Baba Türbesi, yörede Alevî- Bektâşî inancı ile alâkalı tek türbedir. Bu türbe ile ilgili inanma ve uygulamalar şu şekildedir:

Şu andaki türbe, Bektâşî inancı ve öteki kaynaklara uygun bir biçimde muntazam ve emek verilerek yapılmıştır. Türkiye’de yaygın geleneksel türbe mimarisi ve özelliklerini taşımaktadır. Türbenin çevresindeki mezarlıkta bulunan mezar taşları, Osmanlı tarzı mermerden yapılmış; başlıkları da dervişliğin bir simgesi olan, kubbesi dilimli taşlarla işlenmiştir. Niyâzi Baba’nın türbesi ise demirden bir kapı, bir içi giriş, yatırın bulunduğu iç alan ve kubbeden oluşmaktadır. Türbenin iç alanında, iç giriş

kapısına yakın bir yerde, Niyâzi Baba'nın yatırından daha küçük boyutta bir mezar daha var. Niyâzi Baba'nın kamberi (rehberi) olduğu söylenmektedir. Türbenin iç duvarları, Bektâşî kültünün tüm manevi geçmişini, büyük yazılarla yansıtmaktadır. Kubbenin kenarlarında On iki imamlar tek tek yazılıdır. Türbenin iç sağ köşesinde eski bir dolap içinde Niyazi Baba'nın eşyaları olduğu söylenmektedir (trampet), kılıç, teber (kesici), değnek (baston) ve şamdanlar bulunmaktadır. Türbenin tarihi yazılı değildir. Niyâzi Baba'nın Horasan pirlerinden Hacı Bektaş Velî'nin müridi olduğu, mermerden yapılmış sandukasının kapıya bakan yüzünde şu sözlerle anlatılmaktadır: “Horasan diyarından bir fatih olarak gelmiş; burada çilehanede bir müddet yatmış ve buraya anıt olarak türbe yaptırılmıştır.” Yine türbenin iç duvarında Alevîlik-Bektâşîlik'te kült aracı olan üçleme dikkat çekmektedir.

“Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali,

Ya Hasan, Ya Hüseyin, Ya Fatma.”

Türbenin üst kısmındaki bahçede, 1940'larda yapıldığı söylenen cemevi, aşevi, çilehane varmış, bunlar sonraları yıkılmış. Aynı bahçe içinde, ahşap yapılı, minaresi olmayan, yetmiş yıllık olduğu söylenen bir câmî var. Câmînin karşısında eski olan ve bugün işlevini yitirmiş bir de köy odası bulunmakta... Cem törenleri, öğretim işlevini yitirmiş olan eski ilkokul binasında sürdürülmektedir. Her yıl “kapı açma cemi” ya da “babanın kapı açması cemi” ile başlayan, “ikrar ayini”, “cem ayini” vb. çeşitli adlarla sürdürülen cem törenleri, genellikle kış aylarında yapılmaktadır. Niyazlar Bektâşî topluluğunu, yörede gözlemlediğimiz topluluklardan ayıran en önemli özellikler; Sünnî-Bektâşî karışımı olmayıp salt Bektâşîlerden oluşması; dini yöneticinin demokratik yöntemle, yani seçimle göreve gelmesi; dedelik kurumu yerine babalık kurumunun geçmesi, ayin ve törenlerde doğal olanın dışında başka bir davranış ya da saplantı içine girilmemesi, semahlarda eşli dönülmesi, ikrar almada “tek çekilme” (kadın ve erkeğin tek tek ikrar vermesi) kuralının uygulanması vb. farklılıklardan oluşur. Niyazlar Bektâşîlerinde en önemli kurumsal değişme dedelik kurumunda gerçekleşmiştir. 1960 yılına kadar dedelik soy güderken, söz konusu tarihten sonra babalık kurumuna dönüştürülmüş ve babalar çoğunluğun onayladığı, bu konuda yetenekli, bilgi düzeyi yüksek kişiler arasından seçilmiştir. Şu anda Niyazlarda babalık görevini Sadık Hoca'nın oğlu ve 1930 doğumlu Halil Yılmaz yürütmektedir. Halil Yılmaz önce dervişlik aşamasına, 1994 yılında da halîfelerin imzaları ve o zamanki dedebabanın onayladığı icâzetnâme ile babalık statüsüne yükseltilmiş ve hâlen bu görevi

sürdürmektedir. Köyde cem törenlerini yöneten babanın dışında bir rehber ve bir de gözcü var.¹⁵

Kul Mehmet'in bir şiirinden esinlenerek, Yeşilova Niyazlar köyündeki Niyâzi Baba'nın geçmişinin çok önceki zamanlara dayandığı ve dergâhının 17.yy'da iyi çalıştığı saptaması yapılmıştır.

İkrar nedir ne bilsin akılsız câhil
Gerçek tâlip isen, özün ile eğil
Örnek ol cihanda, böyledir takdîr
Muhammed ile Ali'dir bilesin kefil

İkrardan korkma sakın kulum diye
Niyâzi Baba çağırdı dost diye diye
Ölçersin sıratı böyledir takdir
Muhammed ile Ali'dir bilesin kefil

Musâhip idi kemerbest ile kırklar
Ne sâdıktır gerçeğe uyan kullar
Mânâyı âlemi bilmezsın câhil
Muhammed ile Ali'dir kefil (Noyan, 2002: 70).

Niyâzi Baba'nın türbesine ilk zamanlar Tekkeşin Sülalesi bakmış. Daha sonra Salda'dan gelen Çil Veli ve ailesine bakması için izin verilmiş yönetim tarafından (KK 11/ 12).

Sırasıyla, Salihli- Çukur (Teslim Abdal), Yatağan (Yatağan Baba), Doğanbaba, Niyazlar, Elmalı- Seydiler (Çomak Baba), Paltası Gedik- Elmalı (Abdal Musa) tekkesi birbiriyle bağlantılıdır (KK 10/ 11).

¹⁵ <https://www.facebook.com/BURDUR-YE%C5%9E%C4%B0LOVA-N%C4%B0YAZ%C4%B0-BABA-K%C3%9CLT%C3%9CR-VE-TANITMA-DERNE%C4%9E%C4%B0-200154293376126/>

Türbenin bahçesinde kadın ve erkek cenazeleri mevcut. Ancak son elli yıldır defnedilmiyor kimse. Türbenin mezarlığı köylüler tarafından ara ara imece usulü temizlenir (KK 10/ 11/ 12).

Adak edenler, “köfer” adı verilen topraktan alıp yer bu türbede (KK 11/ 12).

• Eren Ardıçları

Bu ziyaret yeri de Niyazlar köyünde bulunmaktadır ve yağmur dualarında kullanılmaktadır.

Yağmur yağmadığı zaman, kadınlar arasında “vatvar” adı verilen bir gelenek yapılırdı. Küpün içine herkes birer tane boncuk, kalem, düğme gibi şeyler atardı. Buradan çekilen her nesne için bir mani okunurdu. Eren ardıçları denilen yere gidilip dua edilir. Namazlar kılınır. Bu yörede ardıç kesmek günah sayılır. Köydeki herkes giderdi oraya (KK 10/ 11).

Niyazlar köyünde yağmur duası esnasında yapılan ve “su gelinciği” adı verilen uygulama dikkati çekmektedir.

“Su gelinciği” adı verilen gelenek vardı. Oluğun ahırından alınan sularla insanlar birbirlerine su atıp ıslatmaya çalışırlardı (KK 10/ 11).

• Doğanbaba Türbesi/ Sarı Dede Türbesi

Doğanbaba köyünde bulunan Doğanbaba tekkesi ve türbesi ile ilgili inanma ve uygulamalar şu şekildedir:

Köyümüzde Doğanbaba’nın tekkesi bulunmaktadır. Önceden tekkenin alt kenarında bir ev varmış. Geniş bir odanın içinde bulunan ocağın her iki yanında işlemeli taşlar bulunuyormuş. Buranın uzun yıllar medrese olarak kullanıldığı biliniyor. Binanın içinde aş kazanları, kepeçler, siniler, su küpleri, diğer çanak çömlek kaşık gibi araçlar sonradan kaybolmuş. Medresenin öğrencilerine gelir olsun diye ayrılan arazilerde sonradan bölüşülmüş. Uzun yıllar tekkeyi bekleyen ve tekke ile bütünleşen Tekkeşin ailesi tekkeyi korumuş ve gelenekleri sürdürmüş. Cumhuriyet döneminde tekke ve zaviyeler kapatılınca Tekkeşinler etkinliklerini sürdürmüşler. Cemal Efendi çevrede ünlü bir insan olarak saygı görmüş, o zamanın yöneticisi olmuş (KK 32).

Kadınlar, önceden Doğanbaba’nın bulunduğu tekkenin önünden geçmezlerdi, bunu uğursuzluk sayarlardı. Hatta benim en küçük kız kardeşim hâlâ tekkenin önünden geçmez. Ben ve eski imam olan eşim buna hiç inanmadık ve ben her zaman, hamileyken

bile tekkenin önünden geçtim. Hiçbir şey de olmadı. Hatta köydeki kadınlar o zamanlar beni hep ayıpladı. Tekkenin önünden hamileyken geçtiğim için çocuğumun beli sakat diye laf çıkardılar. Bu lafı çıkaran kadınlardan birine “Bir gün gel de çocuğu soyuverem, çocuğun neresi sakat, neresi yumru gel bir bakıver” dedim ve kızdım. Yine bana laf eden kadınlardan, evi tekkenin arka sokağında olan birine, “Senin kocan neden kadınların tekkenin önünden geçmesini istemiyor biliyor musun? Köyün kadınları bizim evin önünden geçsin de kadınlara bakayım diye düşünüyor. Bu lafları uyduran sizsiniz. Benim kocam her sabah namazında tekkeye girer duasını eder ve öyle gider, sizin laflarınızdan bıktık” diyerek sitem ettim (KK 25).

Doğanbaba köyünde Sarı Dede adı verilen dede mezarı da yağmur duaları ve adak dağıtımında ziyaret edilen yerlerden biridir. Günümüzde Sarı Dede’nin mezarı, çalılıklarla çevrilmiş bir haldedir.

Yağmur duası yapılacağı zaman, köydeki herkes ve çocuklar köy meydanında toplanırdı. Önde hoca arkada çocuklar ve en arkada köy halkı hocanın duaları ve “Yağ yağ yağmur, teknede hamur, tarlada çamur, ver Allah’ım ver sulu sulu yağmur” tekerlemesi eşliğinde önce Sarı Dede’ye, sonra Doğanbaba’nın tekkesine en son da Höyük adı verilen önceden bir sürü ardıcın olduğu köyün karşısındaki yere giderdi. Oraya yağmur duasında salıncaklar kurulur, yemekler yenirdi. Dönüşte aynı şekilde köye dönülürdü. Evlerin tahtalıklarından gelenlerin üzerine su saçılırdı. Evlerden buğday, arpa, mısır, nohut gibi adaklar verilirdi çocuklara. Köyü dolanırdı gelenler ve bu şekilde bitirilirdi yağmur duası. O akşam köy odalarında ve evlerde toplanan yaşlılar, eski yağmurlu günlerden, unutulmayan yağmurlardan, fırtınalardan, kar yağışlarından hikayeler anlatırlardı (KK 26/ 27/ 32).

Doğanbaba’nın yörenin Türkleşmesinde önemli görevler üstlenen ve Horasan’dan gelen bir komutan ve aynı zamanda Allah dostu bir zât olduğuna inanılmaktadır. Doğanbaba’nın mezarının baş ve ayak kısmında yöredeki eskiden yaşayan Bizanslılardan kalma yazılı sütunlar mevcuttur.

Doğanbaba köyünde Doğanbaba tekkesinin haricinde Höyük ve Çayır adı verilen mevkiler, yağmur duası için kullanılan alanlardır.

Yağmur dualarında çocuklar köyün içinde gezerlerdi. Evlerden mısır koçanı verirlerdi çocuklara. Çocuklar onları satıp başka şeyler alırdı. Caminin önünden başlardı

çocuklar, köyü dolanırdı, höyüğe gidip dolanırlardı etrafını. Höyüğün etrafı hep ardıçtı. Çayırda yağmur duası yapılırdı (KK 28).

• Dede Olukları

Doğanbaba köyünde bulunan Dede Olukları mevkisinde oluk adı verilen su kaynakları da bulunmaktadır. Bu ziyaret yeri ile ilgili inanmalar şu şekildedir:

Dede ardıçlarından dal kesmek uğursuzluktur (KK 32).

• Çaputlu Ardıç

Çapıtlı ardıç ziyaret yeri, Doğanbaba köyünde bulunmaktadır.

Çapıtlı ardıca ip, bez bağlayıp dua edersen kabul olur (KK 32).

• Gelin Çamı

Doğanbaba köyünde bulunan bu çam ağacı, gelin olan kızların ziyaret yeridir.

• Erenlik

Karaatlı köyünde bulunan Erenlik adlı ziyaret yeri ile ilgili inanma ve uygulamalar şu şekildedir:

Beladan kurtulduklarında, kötü rüya gördüklerinde, oğlu kızı için sevinçli günlerinde adak olarak kan akıtma adettendi. Hayır sahibi horoz ve tavuk keser. Bulgur pilavı ile karıştırarak yufka ekmek içine dürüm yapılır. Tüm köyün çocukları oradadır. Okulun yanında musuların bağın köşesindeki ahlat ağacının yanına gelinir. Dürümden verilir. “Allah kabul etsin!” diye bağırırlar (Gökoğlan, 2015: 28).

• Gazi Bey Türbesi

Beyköy’de bulunan Gazi Bey türbesi ile ilgili inanma ve uygulamalar şu şekildedir:

Yağmur duası yapılacağı zaman Beyköy’deki büyük tekkeye gidilirdi. Dereköy’de bir hatip vardı zamanında. O hatip yağmur yağmadığı zaman eşeğine binermiş, köyün çocuklarını da peşine takarmış çocukları yağmur duasına götürürmüş. Köylülerden bulgur, yağ, yumurta gibi şeyler toplanırmış ve orada yağmur aşısı yapılır dağıtılmış (KK 3).

Büyük bir yağmur duası yapılacaksa üç dört köy birleşir ve Beyköy’deki tekkede toplanır ve oradan dua edilirdi.

Beyköy’de Gazi Bey türbesi bulunmaktadır. Burada yatan şahsın kim olduğu ile ilgili bir bilgin yok ancak eskiden çevre köyler de dahil olmak üzere yağmur duası yapılacağı zaman toplanma noktası burası olurdu. Burada edilen dua daha bitmeden yağmur yağdığı söylenirdi. Dua esnasında yemek verilir ve yemeklerin sinileri ters çevrilirdi. Köyümüzün tarihi yaklaşık altı yüz yıllık olarak bilinmektedir. Doğal olarak burada yatan şahıs da çok uzun yıllardan beri burada bulunmaktadır (KK 35).

• Azman Hasan Yaylası ve Dedem Başı Türbesi

İğdir köyünde bulunan bu ziyaret yerleri ile ilgili inanma ve uygulamalar şu şekildedir:

Köyün Azman Hasan adında bir yaylası var ve orada 250-300 yıllık olduğuna inanılan bir mezar var. Bu mezarın başındaki ardıçtan hiç dal kesilmez ve hayvanlara yedirilmez, uğursuzluk getirdiğine inanılır. Köy içindeki “Dedem başı” adı verilen türbede de bir ardıç vardır ve hayvanlara yedirilmez. Hatta bu ardıçtan yiyen bir hayvan sürüsünün tamamen öldüğüne dair rivayet vardır. Erenler adı verilen tepeden de hiç odun kesilip getirilmez ve bu tepeden ışıklarla, ellerinde meşalelerle dedelerin geçtiği rivayet edilirdi önceden (KK 14).

• Kara Dut ve Gelin Çamı

Doğanbaba köyünde bulunan Karadut ve Gelin çamı adı verilen ağaçlar ile ilgili inanma ve uygulamalar şu şekildedir:

Köydeki en eski ağaçlardan biri kahvelerin önündeki kara duttur, biri de gelin çamı denilen ağaçtır. Gelin bu ağacın etrafında 7 defa döndürülür ve her defasında ağacı öper. Gelin çamından odun veya kozalak alınıp yakılmaz inancı vardır. Eğer bu yapılırsa dedelerin rahat vermeyeceğine inanılır. Benim eşim gençliğinde bir ara çok hasta oldu. Rüyasında Doğanbaba, allı yeşilli bir elbiseyle, üç gün boyunca gelip benim mezar taşımı öpmezsen öleceksin demiş, eşim bunu yapınca iyileşti (KK 16).

• Beyik Taşı/ Dedelik ve Dede Mezarı

Armut köyünde Beyik Taşı adı verilen bir ziyaret yeri bulunmaktadır.

“Beyik taşı” denen bir yer vardı, orada bir dede mezarı olduğuna inanılırdı. Oraya “Dedelik” de denirdi. Oraya kimseler dokunmazdı ama şimdi hep dağıldı gitti oralar. Adaklar yapılırdı orada (KK 18).

Köyde bir çeşmenin ilerisinde dede mezarı denen bir yer vardı. Kocakarılar hep sırtlarında çalı taşırdı da orayı çevirirdi sürekli. Daha sonra köyden bir eğitmen, oranın boş olduğunu iddia ederek orayı kazdırdı ve gerçekten de boş çıktı (KK 18).

Köyümüzdeki “Beyik taşı” veya “Dedelik” denen yerde yağmur duası yapılırdı küçük çaplı. Oradan bir bakırın içine toprak doldurulur ve ıslanırdı toprak dualar edilerek. Toprak doldurmaya çocuklarla beraber gidilirdi (KK 18).

• İğdir Köyü Türbesi

Köyümüzde bulunan türbede karı- koca iki kişinin yattığı söylenir. Bu türbeye, yağmur dualarında, asker uğurlamalarında ve çocuğu olmayanlar dua edeceği zaman gelirlerdi (KK 36).

Yağmur duasında İğdir’in yağmur duasının etkili olduğuna inanılır çevre köylerde. Her ev, evinde olan yiyeceklerden verir, türbenin yanına gidilir. Dua edilir. Oradan kırk tane taş toplanır ve köyün içindeki çaya atılır. Türbenin etrafında dönülerek dua edilir ve türbenin kapısını ve mezar taşlarını öperler. Türbeye abdestsiz girilmez ve Türbenin içinden çıkılırken geri geri çıkılır. Türbeye akşamları gaipten ışık geldiğine inanılır ve dedelerimizin bu ışığı gördüğü söylenirdi (KK 14).

• Veli Dede Türbesi

Türbe, köyümüzün eski yerleşkesinde bulunmaktadır. Türbeye çocuğu olmayan veya akıl sağlığı yerinde olmayan insanlar için gelirler ve dua ederler (KK 15).

Veli Dede Türbesi, Anadolu’daki ilk akıl hastalıkları hastanesi olarak kabul edilmesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Türbenin içinde Veli Dede’nin mezarının yanında bir mezar daha bulunmaktadır. Bu mezarın, kaynak kişilerimizin anlattıklarına göre, Veli Dede’nin eşine veya bir silah arkadaşına ait olması muhtemeldir. Türbenin yanında şu an sadece kalıntıları bulunan bir akıl hastanesi, bir mezarlık ve oluk bulunmaktadır. Ayrıca karşısında, sonradan köylüler tarafından yaptırılmış bir mescit de mevcuttur. Türbe, yakın dönemde restorasyon geçirmiştir.

• Dede Tepesi

Salda köyünde Dede Tepesi adında bir ziyaret yeri bulunmaktadır.

Köyümüzde bir türbe yok ama yağmur dualarında “Dede” adını verdiğimiz bir tepelik vardır köyümüzün 500- 600 metre dışında. Oraya gideriz dua etmek için (KK 37).

• Tekke

Elden köyünde Tekke adı verilen bir ziyaret yeri bulunmaktadır.

Köyümüzün az bir şey dışında “Tekke” adını verdiğimiz taşlarla çevrili bir mezar olduğuna inandığımız bir yer var. Oradan auaç falan kesmeyiz. Yağmur dualarında oraya gidip dua edilir (KK 38).

• Çayır/ İğde Dedeleri

Karaköy’de bulunan ziyaret yerleri ile ilgili inanma ve uygulamalar şu şekildedir:

Köyümüzde yağmur duaları çayır denilen yerde yapılmaktadır ancak önceden köyün biraz dışında iğde ağaçları, meşe ağaçları ve pıynar çalılıkları ile kaplı “İğde Dedeleri” dediğimiz bir alan vardı. Burada dede mezarı olduğuna inanılır ve yağmur duaları orada yapılırdı. Şimdi oraya su bendi yapıldığı için oraya gidilmiyor (KK 39).

• Aşağı Kırılı Çayırı

Aşağı Kırılı köyünde bulunan çayırılıkta özellikle yağmur duası ile ilgili uygulamalar yapılmaktadır.

Yağmur duası için kabirliğin yanında bir çayır var. Aşağı Kırılı, Yukarı Kırılı ve Bayındır beraber yapar duayı. Çocuklar üç köyün boğazından taş toplar getirirler, o taşlar okunur ve akarsuya atılır. Ya da bir mindar hayvan kellesi bulunur gelir ve akarsuya atılır veya bir bağ çubuğu, akarsuyun içine dikilir. Yağmur çok yağarsa suya dikilen çubuk ve atılan kelle çıkarılır sudan afet olmasın diye. Köylülerden toplanan malzeme ve parayla yemek yapılır yenir orada, keşkek yapılır yenir. Önceden bu yağmur dualarına sadece erkekler gidermiş. Ve yine önceden bu yemeklerden kalanlar orada yerlere dökülürmüş ki kurt kuş yesin nasıplensin diye. Artık bu yapılmıyor. Ayrıca köyün üst tarafında bulunan çeşmenin oraya çıkıp kadınlar birbirlerini ıslarlarmış yağmur duası günü. Yağmur duası kabul olmadıysa üçüncü defaya kadar yapılırdı (KK 7).

Aşağı Kırılı Köyü yakınlarında yer alana ve Denizli iline bağlı Gemiş Köyü’nde yağmur duası ritüeli, Yeşilova yöresinde görülmeyen uygulamalara sahne olmaktadır ancak yöreye yakınlığı ve kaynak kişimizin Aşağı Kırılı’da yaşayan kaynak kişimizin aslen oralı olması sebebiyle uygulamanın ayrıntıları verilebilir:

Benim çocukluğumda Gemiş'te, tahtadan bir çocuğa fistan (oyuk) giydirirlerdi, kollarını açtırırlardı iki yandan. Birer kız çocuğu kollarından tutarak gelirlerdi. Tüm çocuklar bir ağızdan “Çömçe gelin ne ister? Gökten rahmet ister, yerden bereket ister, arabada çamur, teknede hamur, ver Allah'ım yağmur!” diye bağırarak, en önde o tahta bebekle, kol kola gezerlerdi köyü. Evlerin önünden geçilirken pencerelerden su serperlerdi çocukların üstüne (KK 7).

• Erenler

Gökçeyaka köyünde bulunan bu mevkiye, yağmur duası için gidilmektedir.

Yağmur duası için köylülerden para veya malzeme toplanırdı. Erenler denilen yere gidilir orada dua edilir, sonra mezarlığa gidilir dua edilir. Sonra yemek yenirdi. Yağmur duasına giden çocuklara taş toplatırlardı, bu taşlara okunurdu ve taşlar akarsuya dökülürdü (KK 23).

• Salda Gölü

Kayadibi köyü, Salda Gölü'ne yakınlığı sebebiyle yağmur duası için Salda Gölü'nün kenarını kullanmaktadır.

Köyümüzde yağmur duası için Salda Gölü'nün kenarına gidilir. Orada birkaç kişi göle atılır, ıslatılır ve dua edilir imam ile beraber. Sonra köye gelip köyde yemek verilir (KK 40).

6. HALK TAKVİMİ

Halkın bir yıl içinde arka arkaya gelen günlerle toplumsal, hukuksal, ekonomik, tarımsal, siyasal, kültürel, dinsel ve büyüsel oluşumları tespit etmek amacıyla kullandığı geleneksel bilgi ve uygulamaları “halk takvimi” (Halk gün bilgisi) olarak adlandırılır. Halk takvimi, herhangi bir yöre insanının bir kültürel miras olarak edindiği, doğal olgularla toplumsal kurumlar ve olgular arasındaki uzun süreli deneyimlere dayalı ilişkinin kurulduğu din, tarih, gelenek, eğitim, inanç, hukuk, tarım, siyaset gibi alanlardan hareketle zaman-hayat ikilisinin oluşturduğu bir sistemdir. Bunun sonucu halk takvimleri oluşturdukları doğal ve kültürel ortamın ürünüdür. Ait oldukları toplumlar halk takvimlerini uzun süreli deneyimler, maddi ve manevi birçok kayıp sonucu elde etmiştir (Artun, 2015: 266).

Haftanın günlerine değişik isimler verilirdi. Salı'ya Gireyi, Çarşamba'ya Karahöyük Pazarı, Perşembe'ye hafta ortası, Cuma'ya Cuma, Cumartesi'ye Cumartesi, Pazar'a bütün tatil denirdi. Pazartesi'ye Dernek denirdi (KK 26/ 27).

Yukarıda kaynak kişilerimizin verdiği bilgiler ışığında Burdur ve civarında haftanın günlerine verilen isimlerin benzerlik gösterdiğini aşağıdaki tablodan görebiliriz. Bu tablodaki isimler, yerleşim yerlerine göre küçük farklılıklar gösterebilmektedir.

Teke yöresinde Pazar kavramı yöre insanının sözlü kültüründe önemli bir yere sahiptir. Halk takviminde günler Pazar kurulan günlerle özdeşleştirilerek anılmaktadır. Ayrıca Isparta, Burdur ve Denizli köylerinde Pazar günlere “dernek” günü de denilmektedir ki bu terim; eksiklerin tamamlanmasın, derilmesi anlamında Pazar alışverişi yapılan günü anlatmaktadır. “Girey/ Gireği” sözcüğü ise Ermenice “Pazar” günü anlamındadır (Veren, 2009: 64- 69).

Tablo 4. Teke Yöresinde Günlere Verilen Özel İsimler¹⁶

TEKE YÖRESİNDE GÜNLERE VERİLEN ÖZEL İSİMLER				
	Denizli- Acıpayam	Denizli- Tavas- Bahçeköy	Afyon- Dinar	Denizli- Çal- Ortaköy
Pazartesi	Kızılhisar pazarı	-----	Dernek	Pazar
Salı	Dernek	Yarengüme (Tavas) Pazarı	Dinar Pazarı	Pazartesi
Çarşamba	Karahöyük Pazarı	-----	Isparta Pazarı	Işıklı
Perşembe	İskeyan	-----	Cuma aşamı	Eyne
Cuma	Cuma	-----	Cuma	Cumaye
Cumartesi	Kızılca Pazarı	Kızılca Pazarı	Yarım tatil	Cumayertesi
Pazar	Girey	Nikfer Pazarı	Bütün tatil	Gireği

¹⁶ Veren, 2015: 414

7. HALK METEOROLOJİSİ

Teknik ve teknolojik yetersizlik içindeki toplumlarla, yüzyıllara dayalı yerel deneyim, görgü ve tahminlerle atmosfere dayalı atmosfer olaylarına ilişkin önceden bilinebilirlik oranı yüksek denilebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Bu tür toplumlar, çoğunlukla atalardan öğrendikleri hava tahmini yöntemiyle tahminler yaparlar (Artun, 2005: 186).

Hıdırellez’de olan soğuğa Hıdırellez soğuğu denirdi. Mart’ta Kocakarı fırtınası olurdu. Gökçüler fırtınası olurdu, Gökçüler’in ineği donup ölmüş o zamanda o yüzden bu isim verilmiş. Temmuz’dan Ekim sonuna kadar harman zamanı olurdu (KK 26/ 27).

Lodos’a “deli yel” deriz (KK 31).

Dolu yağarken “dolu kesme” yapılırdı. Bir dolu bıçak ile üçe bölünürdü. Afet olmasın diye yapılırdı (KK 7).

Ay tutulması olduğunda ev halkı tunç çanakları alır ve çanaklara vururdu aya bakarak (KK 27).

8. ADLAR VE LAKAPLAR

Adın insan hayatındaki bu ehemmiyeti dolayısıyla “ad bilimi” canlıların, nesnelerin ve kavramların, kısacası çevremizde gördüğümüz ve algıladığımız her şeyin adıyla ilgilenen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ad bilimin alt dallarından olan “anthroponymy” ise kişi adlarını ele alıp inceler. Ayrıca hemen hemen her alanla ilgisi bulunan bu bilim dalını; dilbilimciler, sosyologlar, halk bilimciler, vb. kendi alanlarıyla bağlantılı taraflarını ele alarak incelemeye tabi tutmuşlardır (Sakaoğlu, 2001: 9- 11).

Yörede isim olarak genelde dede veya nine ya da aile büyüklerinden ölenler varsa onların isimleri çocuklara verilir. Anadolu’nun birçok yerinde olduğu gibi burada da tercih edilen isimler eskiden beri peygamber ve onun ehl-i beytinin isimlerinden olmuştur. Doğal olarak erkeklerde Hasan, Hüseyin, Ali, Osman, Muhammed, Veli gibi isimler çoğunlukta, kadınlarda ise Ayşe, Fatma, Zeynep, Hatice gibi isimler çoğunlukta. Bu durumda aynı isimden insanların birbirleriyle karıştırılmasını önlemek için devreye lakaplar girmiştir. Lakaplar genelde sülalelerin isimlerine göre ya da o kişinin belirgin bir özelliğine göre verilmiştir. Örneğin; sarışın olan birine Sarı

Mustafa, boyu uzun ve yapılı olan birine Koca Musa denmiştir. Yöreden derlediğimiz lakapları ve veriliş sebeplerini şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Kenedi: Eski başkan Kennedy gibi çalışkan olduğu düşünüldüğünden bu lakap verilmiştir (KK 31).

Ecevit: Bülent Ecevit'e olan sevgisinden dolayı bu lakap verilmiştir (KK 31).

Kel Veli: Saçı döküldüğü için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Sarı Mustafa: Saç rengi sarı olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Kör Muhammed: Bir gözü görmediği için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Berber Veli: Mesleği berberlik olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Cırıkcı: Cırık adı verilen kuşları avladığı için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Koca Mustafa: Vücut yapısı çok iri olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Koca Musa: Vücut yapısı çok iri olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Tekkeşinler: Köydeki tekkenin bakım ve idaresini üstlendikleri için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Onbaşılar: Dedeleri askerde onbaşı olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Gögebakan Süleyman: Arıcılık mesleği ile uğraşıp sürekli uçan arıları gözlemlediği için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Koca Kulaklar: Kulak yapısı iri olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Camgöz: Renkli gözlü olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Reis: Cömertliğinden dolayı bu lakap verilmiştir (KK 31).

Cof Osman: Alkol ile haşır neşir olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Hafız Aliler: Dedeleri hafız olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Yörükler: Dedeleri yörük düzeninde yaşadığı için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Çolak Cemil: Bir eli engelli olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

Davulcu İzzet: Mesleği davulculuk olduğu için bu lakap verilmiştir (KK 31).

9. ÇOCUK OYUNLARI

Çocuk oyunları, oynayan çocukların yaş grubuna, gece veya gündüz oluşuna, mevsime ve mekana göre şekillenebilir.

Akşamları oyunlar genelde dolunay olduğu zaman oynanırdı (KK 26/ 27).

• Aşık (Çıldır)

Çocukluğumuzda aşık kemiğiyle oynanan “Çıldır Kemiği” oynanırdı. Bu oyun sadece dolunay olduğu gecelerde oynanırdı. Bir grup aşık kemiğini atardı, öbür grup bulmaya çalışırdı (KK 13).

• Bızlatmaca (Üç taş)

Bızlatmaca (üç taş) göçmekin üç delikle oynanan halidir. Bunun gibi oyunlar oynanırdı (KK 28).

• Birdir Bir

Herhangi bir gurup aralarında kura çekerek ebe olan kişiyi seçerler. Ebe olan kişi belli bir mesafede dizlerini tutarak eğilir, diğerleri ebenin üzerine koşarak atlarlar. Her atlayıştan sonra ebe biraz yükselir bu yükseliş devam eder atlayamayan kişi ebe olur. Atlayanlar birinci kişi birdir bir ikinci kişi ikidir iki, üçüncü kişi üçtür üç diye sayarak atlamaya devam ederler (Urhan, 2006: 56).

• Boynuz Kemiği

Buraya bir çizgi çekilir, bir çizgi de karşı tarafa çekilir. Keçinin boynuzu önündeki çizgiye dikilir. O boynuz eldeki bir değnekle vurulur, boynuzun başındaki çoban, o kemiği alıp tekrar yerine getirmeden, karşı ekipteki çocuk değneğini alıp o noktaya gelirse çoban tekrar boynuzun başına geçer ve kaybetmiş olur. Bu oyuna “boynuz kemiği” denir (KK 13).

Bu oyun da çelik oyunu gibidir. Bu oyunda çelik yerine küçük orta boy bir keçi boynuzu dikilir. Ucu dışarı kalmış olan boynuz kuvvetle vurularak fırlatılır, ne kadar uzağa iletebilmiş ise ona göre birinci, ikinciler belirlenir (Urhan, 2006: 56).

• Cız

Cız oyununda birisi arkasını döner, çocuklar o kişinin arkasına geçip aralarından birisi ensesine vurur. Eğer ensesine kimin vurduğunu bilirse o bildiği kişi ebe olur (KK 13).

• Cinci

Çocukluğumuzda cinci, taş oynanırdı. Camdan küçük yuvarlak şeyler vardı, elinle birini atıp öbürlerini vurmaya çalışırsın ama cinciye de nereden bulacaksın o zamanlar (KK 6).

• Cirit Atma (Güzel Ezel)

Oyuncuların ellerinde yaylanabilen birer çok kalın olmayan değnek bulunur. Oturarak ayağını kaldırır tutar, değneğin ucunu ayağının altına vurarak yaylandırır yaylandırır bırakır. Ciridin gittiği yere kadar hiç nefes almadan “güzel ezel, güzel ezel” diyerek koşar ciridi geri getirir. Nefes alırsa başarısız sayılır (Urhan, 2006: 57).

• Çelik

Çocukluğumuzda çelik oynardık. Ucu sivri bir oklava gibi cismi, vura vura döndürürdük yüzlerce tur dönerdi. Fazla çevirenler “Yirmi odun çöyür üttüm.” derlerdi (KK 6).

Çelik adında bir oyun daha vardı. Çelik değnek ile ne kadar çok döndürülürse o kişi kazanırdı (KK 26).

• Çelik (Çelik Çomak)

Hem çocuklar, hem büyükler “çelik” oynardı. Çeliğe çalı ile vurularak belirlenen yere katmaya çalışırlardı (KK 7).

Bir de “çelik” oyunu (Çelik çomak) çok oynanırdı (KK 8).

“Çelik” oyunu oynanırdı (KK 18).

Çocukluğumuzda oynadığımız oyunlardan biri çelik çomaktır. Toprağa yapılan bir tümseğin üzerine ‘çelik’ adı verilen bir sopa konur. Bu sopaya ‘çomak’ adı verilen bir sopa ile vurularak havaya sıçratılır ve sıçrayınca oyuncu çeliğe çomak ile vurur. Çeliğin vurulduğu noktadan ne kadar uzağa gittiği eldeki çomak ile ölçülür. Oyunun kaç set oynanacağı karşılıklı anlaşmayla belirlenir. Oyun bittiğinde Karşılıklı iki ekipten kimin uzaklık sayısı daha fazla ise o ekip oyunu kazanır ve karşı ekibe çay ısmarlar (KK 16).

Çelik oyununda ise çeliğe değnek ile vurularak kemiçe benzer kurallarla oyun oynanırdı (KK 26).

Oyuncuların ellerinde 50 veya 70 cm uzunluğunda birer çomak bulunur. 15- 20 cm uzunluğundaki çomak (Çelik) uçları düzeltilerek, ucu dışarı çıkacak şekilde bir çukura konur. Kişi çelliğin ucuna vurarak çukurdan çıkarır ve kuvvetle vurur. Gittiği yere kadar elindeki çomak ile sayar, amaç çeliği en çok uzağa atmaktır. Sıra ile çelik vurulur, ölçülür en uzun mesafeye ileten birinci olur (Urhan, 2006: 56).

•Çivi Oyunu

Çivi oyunu oynardı çocuklar. Çivilerin kalınlarına Koca kazık, incelerine gındilli derlerdi. Çiviye sopayla vurarak diğer çivileri vurarak ütmeye çalışırlardı (KK 28).

•Çuval Oyunu

Resmi bayramlarda okul bahçesinde çuvalların içine girer ve yan yana dizilirdik. Öğretmenin işareti ile birlikte herkes zıplayarak karşıdaki bitiş noktasına varmaya çalışırdı. O noktaya ilk varan oyunu kazanırdı (KK 31).

•Dana Düzmesi

Dana düzmesi oyunu vardı büyükler oynardı. Bir kuyu kazılırdı, onar kişilik iki grup olurdu. Futbol maçı gibi, “dana” denilen cisme değneklerle vurularak sokmaya çalışırdı takımlar (KK 26).

•Dokuz Taş

Dokuz taş diye oyun vardı. Yassı yassı taşları üçerli bir şekilde dokuzunu da dizen kazanırdı o oyunu (KK 7).

•El El Epildek

Çocukluğumuzda kayrak, kemiş, çelik, sinlengeç, el el epildek oynanırdı. Çocukların yan yana oturup bacaklarını uzatarak birbirlerinin bacaklarına sırayla tekerleme ile sayarak oynadıkları bir oyundur el el epildek. “El el epildek, elden çıkan topuldak, topuldağın yarısı, sarı koyun derisi, ılgıdı mılgıdı, çek çocuk şu ayağını” diye tekerlemesi ile çekilecek bacak seçilirdi. Tekerleme bittiğinde hangi bacak denk gelirse, o bacak geri çekilir. Her defasında tekerleme ile bu tekrar edilir. En sona kimin bacağı kaldıysa, oyunu o kazanır (KK 8/ 9).

•Gıncırık (Gıngireç)

Düğünlerde, bayramlarda gençlerin oynadığı bir oyundur. Yere sağlamca hiç oynamayacak şekilde bir dikme dikilir. Ucu oyuga girecek şekilde düzeltilir. Yedi veya

sekiz metre uzunluğunda, on ila onbeş santimetre kalınlığında bir ağacın tam orta yerine bir oyuk açılır. İki tarafına binenlerin düşmemesi için birer dikme çakılır. Hazırlanmış olan ağaç dikme üzerine geçirilir. İki ucuna birer kişi binerek dikme etrafında dönmeye başlarlar. Ağaçtaki açılmış olan oyuğun içine kömür reçine gibi şeyler sürülür. Böylece gıcır gıcır sesler çıkarır. O nedenle bu oyuna “Gıncırık” denir. Sıra ile ikişer kişi binerek gıncırığı döndürürler (Urhan, 2006: 57).

• Göçmek (Dört Taş)

Göçmek de denirdi. Toprak göz göz edilerek içine taş konularak oynanırdı (KK 28).

• İp Atlama

Uzun bir urganı karşılıklı iki kişi tutup sallarlar. Ortaya geçenler ipin üstünden atlarlar. Ayağı takılan ipi sallar (KK 27).

• Kayrak (Seksek)

Yolun üzerine çizgi çizerlerdi ve kaygan bir taşı tek ayakla sekerek kaydırarak çizgilere değdirmeden ilerletmeye çalışırlardı. Bu oyuna kayrak denirdi (KK 8).

Kadınların oynadığı kayrak adında bir oyun var. Kaygan yuvarlak bir taş, tek ayak üzerinde sekerken vura vura oynanır. Dengesini kaybeden oyunu kaybeder. Oyunu kaybeden ekip, mısır ve nohut kavurur ve beraber yerler (KK 16).

• Kazan Kızdı

Kazan kızdı oyunu da çeliğe benzer bir oyundu. Daireler çizilip dairelerin içinde durulurdu. Değnekle fırlatılan çeliği kendi dairenin içine sokmamaya çalışırdın, değnek ile havada vurmaya çalışırdın. (KK 26).

• Kemiş

Kemiş oynardık. Karşıya bir boynuz dikilirdi. Beş on kadar çocuk, o boynuzu vurmaya çalışırdı. Boynuzun başında bir çobanı olurdu. Kim boynuzu vurursa o sayı alırdı (KK 6).

Çocuklar sokakta kemiş/ kemiç oyunu oynarlardı. Keçi boynuzlarını yola dikerlerdi, değneği fırlatarak o boynuzları yıkmaya çalışırlardı çocuklar, yıkamayan çoban olurdu boynuzların başında (KK 8).

Kemiç oyunu da oynanırdı. 20-30 metre uzağa bir çukur kazılırdı. Kemiçe değnek ile vurulup, karşı ekip değneği alıp o çukura geri getirene kadar kemiç o noktaya geri getirilmeliydi yoksa puan kaybedilirdi. Puan kaybedilince hak karşı ekibe geçerdi (KK 26).

• Kibrit Oyunu

Odalarda ve kahvelerde yüzük saklama veya kibrit oyunu oynanırdı. Kibrit oyununda karşıya üç çizgi çekilirdi. Bu çizgilerin en uzağındaki en yüksek puandı. Kibritleri atarak en yüksek puan toplayan oyunu kazanırdı. Yenilen çayları ısmarlardı (KK 26).

• Koşu

Belli yaş guruplarına göre çocuklar, gençler, yaşlılar olarak uzun ve kısa mesafeli koşular yapılırdı. Uzun koşular için Satırlar'dan Kayadibi köyü, Karaatlı köyü veya Sultan Pınarı arasında gidiş gelişler olarak tertiplenirdi (Urhan, 2006: 56).

• Körebe

Oyun yerinin sınırları belirlenir. Birinin gözü bağlanır, diğerlerini yakalamaya çalışır. İlk yakaladığı ebe olur (KK 27).

• Menek

Menek adında bir oyun vardı. yedişer kişilik iki grup olurdu. Karşılıklı dizilirlerdi. Yolun iki yanına taşlar dikilir. Gruplardan hangisi taşını yıkarsa o kazanırdı (KK 7).

Çaputtan bir direk dikilip bayrak yapılırdı düğünlerde. O direk tüfeklerle vurulmaya çalışılırdı düğünün son günü. Bu oyuna da menek denirdi (KK 7).

• Samıt Oyunu

Odalarda gençler samıt oyunu oynardı. Bu oyunda seçilen bir cisim, karşı tarafa konuşulmadan, hareketlerle anlatılırdı (KK 27).

• Sinlengeç

Birisi duvara kafasını dayayarak sayı sayar. O sayana kadar öbür çocuklar saklanır. Sonra ebe onları bulmaya çalışır. O ararken öbürleri koşup ebe yerine degerse bir daha saklanma hakları olur. Ebenin bulduğu kişiler arasından seçtiği birisi yeni ebe olur (KK 26/ 27).

• Şebek Çevirme

Çocukluğumuzda yuvarlak bir cismi değneğin ucuna ipe takardık, ipe vurdukça o cismi döndürürdük. Ona şebek çevirme denirdi (KK 18).

• Tak Tak Gabecik

Çocuklar bacaklarını uzatarak yanyana otururlar. Birisi gelip en baştakinden başlayarak bacaklarından tutar ve sallayarak, “Tak tak gabeciiiik, odun kesen bubecik. Baban nerede?” diye sorar. Çocuk cevap verir. Bacaktan tutan kişi de “Varıve babanın yanına git o zaman” diyerek çocuğu arkaya doğru devirir ve bu şekilde oyun devam eder (KK 28).

Bu oyun, yörede aynı isimle bir masalın da olması ve oyunun sözleri ve oynanmasının bu masalla ilgili olması sebebiyle önem göstermektedir.

• Taş Atma

Taş atma oyununda büyük bir taş iki elle tutulup eğilerek bacak arasından arkaya doğru fırlatılır. Bu esnada bacakların hareket etmemesi gerekir. Kim en uzağa atarsa o oyunu kazanır (KK 13).

Baharda köyün gençleri akşam üzeri Taşarasında toplanırlar. Seçilmiş bir taşla ayaklarını açarak taşı sallayıp atarlar. En ileri atan şampiyondur. Bu bir yarıştır. Günlerce seyircisi bol bir oyundur (Gökoğlan, 2015: 35).

• Top Oynama

Bugünkü toplar gibi toplar bulma imkanı olmadığı için hayvanları tımar ettiğimiz kaşağda, tarakta biriken tüyler toplanır, ıslatılarak yuvarlamak suretiyle top elde edilmiş olurdu. Bu toplarla vurmaca ya da tepmece olarak oynanırdı (Urhan, 2006: 57).

• Uzun Eşek

Gençler arasında oynanan bu oyun 4-5'er kişilik gruplar arasında yapılır. Kura çekilerek ebe olacak grup belirlenir. Ebe olacak gurubun birinci kişisi bir yere tutunarak bükülür. İkinci kişi başını eğerek birinci kişiye tutunur, böylece bir sıra oluştururlar. İkinci grup sıra ile atlayarak birinci en öndeki kişinin üzerine ata biner gibi oturur. Diğerleri de sıra ile atladıktan sonra birinci kişi sayıları saymaya başlar. Hiç

nefes almadan yüze kadar sayabilirse oyun tekrar eder. Sayamaz ise veya birisi düşer ise gurup yer değiştirir ve böylece oyun devam eder gider (Urhan, 2006: 56).

• Uzun Urgan

Uzun Urgan oyunu oynardık. Çocuklar el ele tutuşup yuvarlak olurduk “Uzun urgan leblebi sultan! Koyunun hangi dağda? Uludağ’da, Ne yer ne içer? Ot yer su içer. Süt pişti mi? Pişti. Gelin olan içti mi? İçti. Nesi oldu? Alıcık pullucuk kızı oldu. Adını ne koydu? Ayşecik koydu.” Diye bir tekerlemesi vardı (KK 28).

• Yağlık Kapmaca

Bir de yağlık kapmaca oynardık (KK 28).

• Yakar Top

Karşılıklı iki grup dizilir, ortada bir ebe olur, onu topla vurmaya çalışırlar. Vuran kişi yeni ebe olur. Ebe topu havada tutarsa can kazanır, can sayısı kadar vurulma hakkı olur (KK 27).

Çapıt top oyunu da oynanırdı. Top ile ortadaki kişiyi vurmaya çalışırdı iki kişi (KK 27).

• Yedi Kiremit

Yedi kiremit oyunu oynanırdı. Yedi tane kiremit üst üste dizilirdi. O kiremitleri karşı ekipten biri topla vururdu. O kişi topu alıp gelene kadar devrilen kiremitleri karşı ekip düzeltmeye çalışırdı. Düzeltmezse kaybederdi (KK 27).

• Yirmi Çöp

Bir de iki çukur kazardık. Birine uzun bir çöp, diğerine de yirmi tane çöp koyardık. Yirmi çöpe değnek ile vurulurdu. Çoban, dağılan çöpleri karşıdaki kişi koşup yetişene kadar toplamaya çalışırdı. Toplayamazsa kaybederdi (KK 27).

• Yoğurt Oyunu

23 Nisan gibi bayramlarda okul bahçesinde, yoğurt dolu geniş bir çanağın içine para atılırdı. Yarışmacı çocuklar ellerini kullanmadan bu parayı ağızlarıyla yoğurdun içinde yüzünü gezdirerek bulmaya çalışırdı. Parayı bulan oyunu kazanırdı (KK 31).

• Yumurta Taşıma

Resmi bayramlarda yanyana dizilip, ağızlarımıza birer yemek kaşığı alırdık ve üzerine haşlanmış yumurta koyardık. Öğretmenin işareti ile beraber herkes, yumurtayı düşürmeden, elinle kesinlikle dokunmadan, karşıdaki bitiş çizgisine varmaya çalışırdı. Yumurtayı düşürmeden ilk varan oyunu kazanırdı (KK 31).

• Yüzük

Eskiden akşam odalarda toplanıldığında bilenlerden kimi masal anlatır, kimi hikaye anlatır, kimi bilmece sorardı. Bir de bir yüzük veya bir parayı biri avucuna alırdı. Sonra oturanlar el sıkışırldı sırayla. Birisinden yüzüğün veya paranın kimde olduğunu bilmesi istenirdi. İlk seçiminde bulamazsa kaybederdi oyunu birinci grup, sıra diğer gruba geçerdi. Bu oyun, para veya yüzüğün yün çorabın içine konup elden ele geçirilmesiyle de oynanırdı farklı olarak (KK 16).

Yüzük oyununda ise şapka veya çoraplar masaya sıralanır. Dört veya beş kişilik iki grup olurdu. Gruplardan biri sırayla eline yüzüğü alarak çorapların içine sokardı. Karşıdaki grup yüzüğün hangi çorapta olduğunu bulmaya çalışırdı. Yüzüğü önce bulan grup bir puan kazanırdı. Oyun sonunda en çok puan toplayan grup oyunu kazanırdı. Yenilen çay paralarını öderdi. Kahve çok kalabalık olduğu için yenilmek çok pahalıya mal olurdu (KK 26).

• Oyuncaklar

Oyuncak olarak kibrit kutusu, teneke, karpuz kabuğu gibi cisimlerle oynardık. Yokluktan oyuncak falan nedir bilmezdik biz (KK 6).

Çocuklar cırık sepeti örerdilerdi hasırdan ve harmanyelerinde cırık kuşu yakalarlardı. Sepetin içine solucan konurdu cırıklar içine girsin diye (KK 6).

Sapan atardı çocuklar, ok yaparlardı ok atarlardı. Benim babam ok atmada ustaymış (KK 31).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

Sözlü kültür ürünlerinin önem kazanması ve bilim dünyası tarafından incelenmeye başlanması 19. yüzyılda Almanya’da başlar. Sözlü kültür ürünleri başta olmak üzere halk bilgisi ürünleri üzerine yapılan çalışmalar ilerleyen dönemlerde hız kazanır. Ülkemizde halk edebiyatına Tanzimat’tan sonra önem verilmeye başlanmıştır. Bu ilgi, ilerleyen süreçlerde de devam eder (Oğuz, 2014: 15- 16).

Toplumların tarihi süreç içinde meydana getirdikleri edebi ürünler sözlü ve anonim olarak yaratılmıştır. Edebi özellik gösteren ürünler ‘halk edebiyatı’ olarak değerlendirilmiştir. Manzum veya mensur olarak çeşitlenen halk edebiyatı ürünleri, 19. yüzyıl başlarında araştırılmaya başlanmıştır (Sakaoğlu, 1997: 345).

Boratav (Boratav, 2015), halk edebiyatı içine destan, hikaye, meddahlık, gerçekçi hikaye, masal, fıkra, efsane, bilmece, atasözü, alkış ve kargış, tekerleme, türkü, seyirlik oyunlar ve aşık edebiyatını da almıştır.

Sakaoğlu (Sakaoğlu, 1997: 347) ise daha belirgin bir çerçeve için, türlerden değil dallardan hareket edilmesi gerektiğini belirtmiş ve halk edebiyatını; anonim halk edebiyatı, aşık edebiyatı ve tekke edebiyatı olarak üç dalda incelemiştir.

Sakaoğlu’nun tasnifine benzer tasnifler, Erman Artun ve M. Öcal Oğuz’da da görülmektedir. (Artun, 2011: VI) (Oğuz vd, 2014).

Halk edebiyatı ürünleri, doğuş özelliklerine bağlı olarak anonim ve ferdi ürünler olmak üzere iki grupta toplanır (Elçin, 1977: 3).

Yaratıcıları bakımından iki grupta ele alınan halk edebiyatının birinci grubunu âşık ve tekke, ikinci grubunu ise anonim halk edebiyatı oluşturmaktadır. Bunun yanında halk edebiyatı ürünleri, özellikle ikinci grupta yer alan anonim halk edebiyatı ürünleri manzum ürünler, mensur ürünler ve manzum-mensur karışık ürünler olarak sınıflandırılmaktadır (Aça vd, 2013: 134).

İbrahim Özkan (Özkan, 2008: 172), 2008 yılında yaptığı “Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatları Üzerine Bir Araştırma” isimli doktora çalışmasında halk edebiyatı başlığı altında yer verdiği halk edebiyatı ürünlerini manzum, mensur, manzum- mensur karışık ve serbest türler başlığı altında değerlendirmiştir. Manzum ürünlere türkü, mani,

ninni; mensur ürünlere masal, efsane, halk hikayeleri ve fıkrayı; serbest türlere ise atasözü, bilmece, deyim ve tekerlemeleri olarak sınıflandırmıştır.

1. HALK EDEBİYATINDA MENSUR TÜRLER

1.1. MASAL

Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa anlatı türüdür (Boratav, 2015: 85).

Masal, kahramanlarını hayvanlar ve olağanüstü varlıkların oluşturduğu, genellikle olayların masal ülkesinde geçtiği, hayal ürünü olmalarına rağmen inandırıcı özelliğe sahip olan anlatı türüdür (Sakaoğlu, 2012: 2).

Masal, yüzyıllardan beri anlatılan, olağanüstü kişilerin ve olayların yer aldığı, klişe sözlerle başlayan ve klişe sözlerle sona eren, belirli zaman ve mekan kavramları olmayan anlatım türüdür (Seyidoğlu, 1986: 149).

Masalların kaynağı da çalışma konularından biri olmuş ve fikirler öne sürülmüştür. Bu konu ile ilgili çalışma yapan Gedeon Huet'in sınıflandırmasına yer verecek olursak:

1-Tarih Öncesi Görüş

2-Tarihi Görüş

3-Etnografik Görüş

Tarih öncesi görüşte masalların kökeni Hint mitolojisinde aranmalıdır. Tarihi görüşte köken Hindistan, etnografik görüşte ise masallar, mitolojinin değil, medeni hayatın artıklarıdır (Sakaoğlu, 1999: 5- 8).

Bu aktarım, sözlü geleneğin bazı anlatı türlerinde olduğu gibi masallarda da belli bir gelenek çerçevesinde yapılır. Bu geleneği oluşturan belirli unsurlar vardır. Bu unsurun birincisi, geleneğin taşıyıcıları masal anlatıcılarıdır (Gültekin, 2013: 74).

Anlatıcılar sayesinde masallar gelecek kuşaklara taşınır. Masal anlatma geleneğini oluşturan ikinci önemli unsur masalın kendisidir. Üçüncüsü ise masalın anlatıldığı yer ve yerin özelliğidir. Dördüncü ve sonuncusu ise dinleyicilerdir. Belirli tipte anlatıcısı bulunmayan masalları yaratan ve aktaran kişilere masalcı denir. Bu

anlatıcılar, masalları, bulundukları sözlü ortamlarda öğrenip anlatırlar (Gültekin, 2013: 82- 90).

Türk masalları için ilk derlemeyi yapan, Rus Türkolog F.Wilhem Radloff'tur. Radloff 1866- 1907 yılları arasında Asya Türklerinden derlediği masalları on cilt olarak yayımlamıştır (Sakaoğlu, 2012: 27).

Evli veya yaşlı erkekler ayrı odalarda toplanırlardı. Bu toplantılarda askerlik, avcılık ve yolculuk anıları anlatılırdı. Savaş görmüş gaziler can kulağıyla dinlenirdi. Bazı yaşlılar Kan Lalesi, Ejded Kalesi, Arzu ile Kanber, Kerem ile Aslı, Köroğlu gibi hikayeler anlatırlardı. Ayrıca eskiden, özellikle Satırlarlı Çil Ayşe'nin çocuklara anlattığı masallar meşhurdur. O günlerde en çok Öksüz Kız, Üvey Ana, Tilki, Aslan, Ejderha, Kaf Dağı, Zümrüt-ü Ankâ Kuşu masalları anlatılırdı. Daha başka Nasrettin Hoca fıkraları, Ömer Hayyam hikayeleri ve belki Mustafa fıkraları anlatılırdı (Urhan, 2006: 38- 39).

Benim babam masal, hikaye anlatırken bir günde anlatıp bitirmezdi. Her gün birazını anlatır, günlerce parça parça anlatıp bitirirdi (KK 28).

Masal anlatmaya “masal sökmek” veya “masal sürtmek” denir (KK 28).

Salih Urhan'ın yukarıda geçen ifadeleri ve kaynak kişilerimizden edindiğimiz bilgilere göre çalışma sahamızda masal anlatıcılığı yüzyıllardır süregelen ve nesilden nesile aktarılan bir meslek olarak mevcuttur ancak son yıllarda birçok halk edebiyatı ürünü ve onların aktarıcılarının artık yok olmaya yüz tutması sorunu burada da kendini göstermektedir. Yörede yaşayan masal anlatıcılarının neredeyse tamamının ölmüş olması ve kendilerinden sonra bu işi yapacak birilerinin yetişmeyişi, masal derleme çalışmalarımızı zorlaştırmıştır. Elde ettiğimiz masalları ise köylerde ileri yaşlardaki insanlardan hatırladıkları kadarıyla yazıya geçirebildik. Bu yüzden masal metinlerinin bazıları masalın tamamını kapsamamakta, masal parçası şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

1.1.1. Masallarda Kullanılan Formel İfadeler

Masallardaki formel ifadeleri Sakaoğlu şu bölümlere ayırmıştır:

- 1.Başlangıç Formelleri
- 2.Başlayış (Geçiş) Formelleri
- 3.Aynı Olayın Tekrar Vuku'unda Kullanılan Formeller

4.Bitiş Formelleri

5.Çeşitli Formel Unsurlar (Sakaoğlu, 2002: 250).

Yöremizden elde ettiğimiz masalları, masal anlatıcısı geleneğinden gelen kişilerden ilk ağızdan derleyemediğimiz için, masal örneklerimizde klasik masal formel ifadelerine rastlanılmamaktadır ancak formel ifade olarak görülebilecek bazı ifadeleri başlangıç, geçiş, bitiş formelleri ve diğer formel ifadeler başlıkları altında verdik.

1.1.1.1. Başlangıç Formelleri

Başlangıç formelleri, masalı anlatan kişinin masalı anlatmaya başlarken kullandığı kalıplaşmış ifadelerdir. Bu ifadelerin kullanılma amacı dinleyicileri masala hazırlamaktır (Sakaoğlu, 2012: 58).

Adamın birinin çoluk çocuğu yokmuş (KK 7).

Kedi bir gün bir çuval un almış pazardan evine getirmiş (KK 7).

Bok böceği yolda gidiyormuş bir gün (KK 7).

Eşek, horoz, köpek ve kedi bir gün birbirlerinin üzerine çıkmışlar zurna çalalım diye (KK 7).

Bok böceğiyle fare arkadaş olmuşlar ve geziyorlarmış (KK 7).

1.1.1.2. Geçiş Formelleri

O sırada oradan deveçiler geçiyormuş (KK 7).

Bir gün bu adam hasta olmuş (KK 7).

1.1.1.3. Bitiş Formelleri

Bu kısımda masal anlatıcısı, masalı kendine has olması için, kendinden izler taşıyın diye orijinal bir şekilde bitirmek amacıyla bir tekerleme, söz kalıbıyla bitirir. Masaldaki olayların, durumların gerçekten yaşanmış olduğu hissini uyandırmak amacıyla masalın sonunu süsler (Oğuz vd., 2014: 156).

Masal anlatıcısı, başlangıç, geçiş ve bitiş formellerinin yanında anlatımı kuvvetlendirmek için sayı, renk, zaman bildiren başka formeller de kullanabilir (Sakaoğlu, 2012: 66).

Hayvanlar hep birbirinden davacı olmuş sonra (KK 7).

En son hocanın biri, hastalığının çaresinin, bok böceğinin topladığı boku yerse iyileşeceğini söylemiş ona ve adam yaptığından pişman olmuş (KK 7).

O öyle yapınca fare de bok böceğinin üzerine sıçmış da bırakıp gitmiş (KK 7).

Daha sonra üçüncü kez yine babasına seslenmiş (KK 7).

1.1.2. Masal Metinleri

• Adam, Yılan ve Tilki

Önceden bir adam varmış, ağaca çıkmış. Yılan gelmiş sokmaya bu adamı. Tilki gelip yılanı alıp atmış ağaçtan. Adam tilkiye demiş ki “Ben sana bir müjde vereceğim.” Çakırı katmış çuvala adam, tilkinin yanına gelince salıvermiş çakırı adam. Çakırı fırlamış çuvaldan, tilkinin kuyruğunu koparıvermiş. Sonra toplanmışlar hayvanlar, “İnsan oğluna iyilik yaramaz, bundan sonra sok gitsin” demiş tilki yılanı (KK 7).

• Bok Böceği ve Adam

Bok böceği yolda gidiyormuş bir gün. Adamın biri onu görüp “Allah seni de mi yarattı be!” deyip bir tekme vurmuş bok böceğine. Bir gün adam hasta olmuş. Öte gitmiş, beri gitmiş ama bir türlü hastalığına çare bulamamış. En son hocanın biri, hastalığının çaresinin bok böceğinin topladığı bokta olduğunu, onu yerse iyileşeceğini söylemiş ona ve adam yaptığından pişman olmuş (KK 7).

• Bok Böceği ve Fare

Bok böceğiyle fare arkadaş olmuşlar ve geziyorlarmış. Bok böceği fareye “Sen durakoy ben bir gezeyim geleyim” demiş. Bok böceği gezerken suyun içine düşüvermiş. Karşıdan da atlılar geliyormuş. “Hey atlılaaar, şıkırtısı tatlılar! Sıçan Zerdali Ağa’ya selam söyleyin, Hatice Kadın dereden dereye düştü, dereden de denize düştü. Gelsin de çıkarsın” demiş. Atlılar gidip fareye söylemişler bunları. Fare gelmiş bir bakmış, bok böceği suda debelenip duruyor. “Ver elini kadıncık” demiş bok böceğine. “Küstüm küs böcük” demiş bok böceği fareye. “Ver elini kadıncııık!” demiş fare yine. Bok böceği yine “Küstüm küs böcük” demiş vermemiş elini. O öyle yapınca fare de bok böceğinin üzerine sıçmış da öylece bırakıp gitmiş (KK 7).

• Eşek, Horoz, Kedi ve Köpek Masalı

Eşek, horoz, köpek ve kedi bir gün birbirlerinin üzerine çıkmışlar zurna çalalım diye. Eşek anırmış, kedi miyavlamış, horoz ötermiş, köpek havlamış derken, adam çıkmış dışarı, bunu görünce çok şaşırmış (KK 7).

• Kedi ve Diğer Hayvanlar

Kedi bir gün bir çuval un almış pazardan evine getirmiş. Evde birkaç gün sonra bir bakmış çuvalın g.tü delinmiş, hep yere dökülmüş un. Çok sinirlenmiş kedi ve bir plan yapmış. Hacca gidecek olmuş kedi. Fareyi tavşanı köpeği kediye domuzu canavarı ayıyı hep toplamış davet vermiş kedi. Tavşan şüphelenmiş, “Gelin arkadaşlar gitmeyelim, bu kedide hacca gidecek göz yok” demiş ama dinlememişler. Gizli gizli fırını kızdırmış kedi. Hayvanları fırına doldurma planı varmış. Ayıya “Sen git fırının başına” demiş. “Benim bacaklarım kocaman, beni yakalar” demiş. Tavşana “Git” demiş. “Benim kulaklarım uzun, beni yakalar” demiş. Fareye sıra gelmiş “Benim kuyruğum uzun, kopar” demiş. Ayıya demiş “Ben sığmam oraya” demiş. En sonunda hepsini katmış fırına kedi. En son “Eeee çuvalın ağzı dururken g.tünden kesen kimdi?” demiş kedi fareye. Önce fareyi öldürmüştü. Hayvanlar onu görünce ben yapamam dediklerini hep bir anda yapar olmuşlar. Ayı çama çıkmış “Ula arkamdan nasıl çam dalları atıyor o öyle” demiş. Domuz, pirenin arkasına saklanmış. Canavar, eşek bokunun arkasına saklanmış. Domuz “Arkamdan bir sopa atıyor, kaçasıya öldüm” demiş. Hayvanlar hep birbirinden davacı olmuş sonra (KK 7).

• Kör, Sağır ve Dilsiz

Önceden bir kör, bir sağır ve bir dilsiz varmış. Bir ses duymuşlar. Kör “Kaçalım” demiş. Sağır, “Dikenli ormanın içine atalım” demiş. Öbürü bilmem ne demiş... (KK 28).

• Nohuttan Oğlan

Adamın birinin çoluk çocuğu yokmuş. Bir gün nohut ıslamış yemek için, o nohutlar da hep çocuğa dönüşmüş. Çocukları evde hanımıyla bırakıp tarlaya işe gitmiş. Anaları çocukları doyurayım diye uğraşmış ama bir sürü çocuk tabi... Bakmış ki doyuramayacak nohut çocukları, almış eline süpürgeyi, ocağın içine süpürü süpürüvermiş. Nohut çocuklardan bir tanesi sıçrayıp kapının arkasına fırlayıvermiş. Kadın “Oh be” demiş “Rahatladım.” Sonra birden aklına düşmüş “Tüh” demiş, “Keşke

çocuklardan birini ayırakoyseydim, babasına ekmek su götürüverirdi tarlaya.” diye üzölmüş. Tam o sırada köşeye fırlayıveren çocuk kapının arkasından “Anaa ben buradayım” diye seslenmiş. Kadın sevinmiş bu duruma, “Geliver oğlum, babanın ekmeğini iletiver acıkmıştır tarlada” demiş. Nohut çocuk çıkını eline alıp tarlaya babasının yanına varmış. Tarlaya varıp babasını görünce seslenmiş uzaktan “Babaaa! Kıyidan mı varayım ortadan mı varayım?” demiş. Babası da “Kıyidan gel oğlum.” demiş. Babası öyle deyince çocuk ekmeğin kıyısını yiyivermiş. Sonra ikinci kez yine babasına seslenmiş “Babaaa! Kıyidan mı varayım ortadan mı varayım?” Bu sefer babası “Ülen oğlum ortadan gel.” demiş. Çocuk bunun üzerine ekmeğin ortasını hep yemiş. Daha sonra üçüncü kez yine babasına seslenmiş “Babaaa! Kıyidan mı varayım ortadan mı varayım?” Bunun üzerine babası “Ülen oğlum nerden gelirsən gel.” demiş. Babası öyle deyince çocuk ekmeğin her yerini yemiş. Babasına bir şey kalmamış. Babasının yanına vardığında babası “Oğlum hani ekmek?” demiş, çocuk da “E baba ben sana sordum üç kere, ilkinde kıyidan, ikincisinde ortadan, üçüncüsünde nereden gelirsən gel dedin, öyle olunca ben de sırayla tüm ekmeği yedim.” demiş. Babası “E iyi madem geliver oğlum, sen sabanı sürmeye devam et madem, ben eve varayım ekmek yeyip geleyim” demiş. Sabanın deliğine girmiş nohuttan oğlan. “Geeeh, doğru geeel” diye ünlemeye başlamış öküzleri. O sırada oradan deveçiler geçiyormuş. Bir bakmışlar ki öküzlerin başında kimse yok, ama öküzler tarlayı sürüyor. Şaşırmış deveçiler nasıl olur bu diye. Tam o sırada çocuğun babası tarlaya gelmiş. Deveçiler sormuş “Bu öküzleri kim sürüyor böyle?” diye. “Benim oğlum sürüyor.” demiş adam. Deveçilerin hoşuna gitmiş bu durum. “Sen bu oğlanı bize satar mısın?” demişler. “Satarım” demiş adam. Deveçilere satmış nohuttan oğlanı. Deveçiler çocuğu çuvala katıp yola koyulmuşlar. Yolda giderken nohuttan oğlan, çuvalın deliğinden yolun kıyısına düşüvermiş. Orada da bir kök nohut oluvermiş. O nohutu bir öküz gelmiş yemiş. Nohuttan oğlan başlamış öküzün karnında “Bürt bürt bürt bürt, deh deh deh” diye bağırmaya. Koca öküz, çocuk öyle dedikçe koşturmuş ve sonunda çatlamış ölmüş. Sonra onu total bir canavar yemiş. Bunun üzerine nohuttan oğlan başlamış bağırmaya “Yetişin ha! Arkası kara köpekli, çiğni sıırım tüfekli avcılar! Yetişin.” Bunun üzerine canavar da korkusundan koş a koş a çatlamış, o da ölmüş. Canavar da ölünce nohuttan oğlan orada bir ardıcın deliğine girivermiş. Oduncular gelmiş başlamışlar “taaak tak” diye kesmeye ağacı. Nohuttan oğlan ardıcın içinden bağırıyormuş “Güz el vurun nacağınızı, beni kesersiniz haaa!” Oduncular anlayamamışlar sesin nereden geldiğini, odunu yüklemişler eşeğe. Eşek giderken çocuk başlamış yine “Deh deh deh deh deh deh” diye bağırmaya. Eşek koş a

koşa giderken eşek de çatlamış, sonunda adamlar da çatlamış eşeğin peşinde koşacağız diye. Çoktu bunun devamı da, ben hep unuttum (KK 7).

• Oduncu ile Kızı

Önceden küçük bir kız varmış. Analığı bu kızı istememiş ve kocasına “Git bunu dağa bırak gel” demiş. Babası da kızı alıp “Hadi kızım dağa odun kesmeye gidelim” demiş. Dağa gitmişler, babası elindeki su kabağını bir dala asmış, kızının eline bir kül kömbesi vermiş ve bir bahaneyle kızı orada bırakıp gitmiş. Su kabağı dala vurdukça tak tak diye ses çıkarırmış. Kız da o sesi duydukça babam burada, odun kesiyor sanırmış. Sonra babasının bırakıp gittiğini anlayınca “Tak tak gabeciiik, odun kesen bubeciiik, beni bir kül kömbesi ile aldatıp giden bubecik” diye ağlamış. Kül kömbesi yapıldı önceden uzun uzun. Küle gömerdik onu yerdik (KK 28).

• Talihsiz Kadın ve Çocukları

Zamanında fakir ve güzel bir kadın varmış. Onun da sığır çobanı bir kocası ve ikiz erkek çocukları varmış. Bu kadına oranın mübaşiri göz koymuş. Kocasını dağdayken kadını ve çocuklarını atıyla kaçırmış. Çocukların ikisini de yolda ayrı ayrı yerlere atmış. Çocuklardan biri çaya düşmüş, diğeri de ağaçların arasına düşmüş. Suya düşen çocuk sürüklene sürüklene bir değirmenin filtresine takılmış. Değirmenci sesi duymuş, hemen koşmuş ve çocuğu kurtarmış. Diğer çocuğu da kurtlar yemiştir diye düşünülürken onu da dağdaki bir çoban bulmuş ve büyötmüş. Bu çocuklar büyüyüp askerlik çağı gelince askere gitmişler. Askeriyede birbirleriyle arkadaş olmuşlar ve gel zaman git zaman muhabbet ederken çocukken başlarından geçenleri anlatırken kardeş olduklarını anlamışlar ve birbirlerine sarılıp ağlamışlar. Mübaşir yıllar sonra ölünce kadın, oradaki bir Yüzbaşıyla evlenmiş artık. Kirlendim diye eski kocasını arayamamış. Yüzbaşının karısı olan çocukların annesi de içeride odada oturuyormuş iki kardeş tüm bunları konuşurken. Kadın odasından çıkmış ve hemen çocuklarla konuşup birbirlerine sarılıp ağlaşmışlar. Tam o anda odaya yüzbaşı girmiş. Bir bakmış ki iki asker karısına sarılmış. Hemen tabancasını çıkarıp vuracak olmuş. Kadın hemen atılmış ve “Beey bey bunlar benim çocuklarım sakın kıyma onlara. Benim yıllar önce başıma böyle böyle bir şey geldi, sana anlatamadım bunu. İşte orada kaybettiğim çocuklarım bunlar benim” deyince yüzbaşı tabancasını indirmiş ve kadın çocuklarını yanına alarak mutlu mesut yaşamışlar dördü. Ben bu hikayeyi komşumuz Bol Atan Halil vardı, o çok hikayeler anlatırdı ondan duydum (KK 3).

1.2. EFSANELER

Alman Grimm kardeşler, efsaneyi şu şekilde tanımlamışlardır: “Efsane, gerçek veya hayali, muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikayelerdir.” (Sakaoğlu, 1980: 4).

Boratav (Boratav, 2015: 111), efsanenin başlıca özelliğinin inanış konusu olduğunu belirttikten sonra onun, bu özelliği ile masaldan ayrılıp hikaye ve destana yaklaştığını, düz konuşma dili ile aktarılan kısa bir anlatı türü olduğunu söylemektedir.

Seyidoğlu, efsanelerin temelini inanç unsurunun oluşturduğunu, onu anlatanın da dinleyenin de gerçek olduğunu bildiğini ve inandığını; şahıs, yer ve olaylara bağlı olarak anlatıldığını, kısa bir anlatı türü olduğunu, birkaç motiften meydana geldiğini ve bu özelliği ile de diğer anlatım türleri ve masallardan ayrıldığını ifade etmektedir (Seyidoğlu, 1997: 13).

Efsaneleri tasnif ederken Boratav, şu başlıklardan yararlanmıştır:

1-Yaratılış (Oluşum ve dönüşüm) (Evrenin sonunu anlatan) Efsaneleri

2-Tarihlik Efsaneler

3-Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

4-Dinlik Efsaneler

Boratav, bu sınıflandırmanın eksik olduğunu düşünerek daha sonra şu şekilde ayrıntılı bir tasnife gitmiştir:

1-Dünyanın yaratılışı ve sonu ile ilgili efsaneler

2-Tarihi efsaneler

2.1-Adları belli yerler üzerine anlatılanlar

2.2-İnsan topluluklarının oturdukları yerler

2.3-Ünlü büyük yapılar

2.4-Tarihlik sayılan kişilerden ya da uluslardan kaldığına inanılan defineler

2.5-Milletler, hükümdar soyları

2.6-Büyük afetler

2.7-Tarihlik niteliği olduğuna inanılan ünlü kişilerin savaştıkları olağanüstü güçlü yaratıklar

2.8-Savaşlar, fetihler ve yayılışlar

2.9-Yerleşmiş bir düzene baş kaldırmalar

2.10-Başkaca tarihlik önemli olaylar ya da sivrilmiş kişiler

2.11-Sevda maceraları ile ün almış aşıklar, kişilerin aile içi çeşitli ilişkileri

2.12-Çeşitli başka olaylar içinde yerleri ile toplumun tarihinde iz bırakmış önemsiz kişiler

3-Tabiat üstü olan şahıslar ve varlıklar üzerine anlatmalar

3.1-Alın yazısı

3.2-Ölüm ve ötesi

3.3-Tekin olmayan yerler

3.4-Tabiatın bir parçası olan yerler ile hayvanların sahipleri

3.5-Cinler, periler, ejderhalar vb. olağanüstü güçte yaratıklar

3.6-Şeytan

3.7-Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar

3.8-Olağanüstü güçleri olan kişiler

4-Mitik nitelikte hayvan ve bitkiler

5-Dinlik efsaneler (Boratav, 2015: 106- 117).

Boratav'ın bu tasnifine göre yöremizden derlediğimiz, yazılı ve sözlü kaynaklardan tespit edebildiğimiz efsanelerin sınıflandırması şu şekildedir:

1.2.1. Adları Belli Yerler Üzerine Anlatılanlar

• Burdur Adının Efsanesi

Burdur şehrini kuran Türkmen boylarının Kınalı Oymağı mensupları burayı bulduklarında bölgenin güzelliği karşısında “Cennet buradadır” demişler ve “Buradadır” sözü zamanla halk arasında Burdur haline gelmiştir. Bir başka iddia Selçuklular ile ilgilidir. Söylentiye göre Selçuklu Sultanı bir düş görür. Düşünde atalarından biri ona; “Er geç bu toprakların tümü senindir. Yarından tezi yok, atını güneybatıya sür. Biz sana

dur diyinceye (deyinceye) kadar ilerle” der. Sultan atına atlar yollara düşer. Pek çok yeri ele geçirir. Bir gün ilerlerken “Burada dur” diye bir ses duyar. Düşünü hatırlayarak durur. Durduğu yerde bir kasaba kurulur. Adı da “Burada dur”dan esinlenerek Burdur olur. Burdur ilinin adını bu rivayetlerden aldığı düşünülmektedir (Kayacan, 2012: 28-29).

• Tirkemiş Adının Efsanesi

1071-1100 Yılları arasında eşkıya baskınları sonucu Senirkent’ten kaçan 500 kişi (100 hane) Burdur’a göçüp köyler kurmuşlar, bu göçün akabinde Burdur’a yerleşmek amacı ile göçen başka bir aşiret beyi, daha önceden Senirkent’ten gelen aşiretin düzgün bir sıra ile kurulan çadırlarını görünce, “Ne güzel tirkemiş” diyerek hitap etmesi neticesinde buraya Tirkemiş adı verilmiş (Özata, 2009: 15).

• Karaatlı Efsanesi

Bölgede birçok yerleşim yerinde Yeşilova’da bulunan beyliğe bağlı birlikler bulunmaktadır. Bu birliklerden bir tanesi de bugünkü Karaatlı köyünde bulunur. Ancak bu birliğin başında bulunan komutanın diğerlerinden bir farkı vardır. Komutanın atı diğerlerinden farklıdır. Hızı ve gücüyle bölgede ün yapmış olan at simsiyahtır. Bu nedenle Karaatlı’nın birliği olarak anılan bu yerin ismi Karaatlı olarak söylenegelmiştir (Acar, 2013: 184).

• Onacak Efsanesi

Onacak köyüne gelerek yerleşen ermişlerden Veliyyüddin hazretleri bu köyde kendisine bir ev yapar. “Bundan sonra hastalarınızı, delilerinizi, yaramaz çocuklarınızı bana getirin iyileştireyim. Allah’ın izniyle şifa arayanlar burada şifa bulacak, onacaklar.” Der. Veli Dede, dediği gibi bu evde zamanla hastaları iyileştirir. Hatta burası zamanın ilk deli hastanesidir. İşte bu günden sonra köye Onacak denir. Ocak, kelime anlamı olarak aile, yurt, yuva anlamındadır. Bu nedenle bir başka rivayete göre, göçler sırasında on aile burayı yurt edinmiş ve bu on ailenin buraya gelip yerleşmesi ile buraya Onacak denmiştir. Zamanla kelime onacak şeklinde söylenmeye başlamıştır (Acar, 2013: 186).

• Gencali Efsanesi

Yeşilova dikdörtgen biçiminde bir coğrafyadır. Bu yöreye eskiden Erle ovası denirmiş. Buranın fatihi Anadolu’nun fethedildiği zamanlarda bir uç beyliği olarak

tanınan Gencali lakaplı birisiymiş. Şimdiki adı Harmanlı olan ve burada bulunan boğazda yerli Rumlarla, Türklerin Gencali ismindeki komutanının emrindeki birlikleri savaşmış ve Erle ovası denilen şimdiki Yeşilova'yı fethetmiş. Fakat kendisi de bu boğazda şehit düşmüş. Şehit düştüğü yere de defnedilmiş. Defnedildiği yere yerleşen Türkler bu yerin adına Gencali demişler (Acar, 2013: 187).

• Elmalı Dağı Efsanesi

Olay ilk olarak Burdur il merkezine bağlı eski adı İnar şimdiki adı Yaylabeli olan köyde başlamış ve dağdan sınırı olan Yeşilova ilçesi Onacak köyünde devam etmiştir. Anlatılanlara göre efsane şu şekilde gelişmiştir. Allah'ın veli kullarından biri olan Veliyullah ilk olarak Yaylebeli köyüne gelmiştir. Burada kendisine buyur eden, kendisiyle ilgilenen olmamıştır; hatta burada yaşayan insanların çocukları onu taşlamışlardır. Buranın insanları bu davranışa da engel olmayınca Veliyullah burada barınamayacağını anlayıp dağ yolundan Yeşilova'nın Onacak köyüne geçmiştir. Yolda kendisiyle karşılaşan çobanlar hazreti hoşgörüsüyle karşılamışlar, ona hürmet etmişlerdir. Bu ilgiden çok memnun olan hazret, ilgiyi karşılıksız bırakmamak için bir ardıç ağacının altına geçmiş ve ağacı sallamaya başlamıştır. Bunun üzerine ağaçtan çobanların bugüne kadar görmedikleri güzellikte elmalar düşmeye başlamıştır. O günden sonra ardıç ağacının bulunduğu bu dağın adı Elmalı Dağı olarak adlandırılmaktadır (Acar, 2013: 190).

• Sultan Pınarı Efsanesi

Yeşilova'da Sultan Pınarı isminde bir çeşme vardır. Yeşilova'nın fethedilmesi sırasında zamanın sultanı çadırını yüksekçe bir tepede bir pınar başına kurdurmuş. Bu pınarın başından da savaşı yönetiyormuş. Savaş çok çetin geçmekteymiş. Bu arada sultanın gözü komutanlarından birine takılmış. Genç komutan öyle azimle saldırıyormuş ki, gözünü budaktan sakınmayan cinsten. Ayrıca sadece savaşmıyor yanındaki askerlerini de gözetip başı sıkışana yetişiyormuş. Sultan komutanını şaşkınlıkla izliyor bir yandan da ona hayran oluyormuş. Akşam olup savaş durduğunda sultan hemen komutanın huzura getirilmesini emretmiş. Komutan huzura gelmiş. Sultan komutanı görünce alnından öpmüş ve komutanına “Eğer bu savaşı kazanır ve buraları fethersek bu toprakların beyi sen olacaksın” demiş. Ertesi gün şehir düşmüş ve komutan zaferi en önde kutlayanlardanmış. Sultan pınarın başında söylediği gibi bu

toprakların beyliğini cesur komutanına vermiş. O günden sonra bu pınar bu olayla anılmış. Adına da Sultan Pınarı demişler (Acar, 2013: 197).

• Kirazlı Pınar Efsanesi

Şu anda Onacak Köyü'nde türbesi bulunan Veliyyüddin adında bir ermiş İnar köyünde kendisine yapılan saygısızlık sonucunda Onacak köyüne doğru giderken yolda karşılaştığı çobanlara bir kış günü “Kiraz ister misiniz?” diye sormuş. Çobanlar “Evet, isteriz” demişler. Bunun üzerine ermiş oradaki çeşmenin yanında bulunan çınar ağacını sallamış. Çobanlar gözlerine inanamamışlar. Çünkü çınar ağacından yerdeki karların üzerine kiraz düşüyormuş. Bu olaydan sonra bu pınarın adı “Kirazlı Pınar” olmuş (Acar, 2013: 198).

• Eşeler Dağı Efsanesi

Salda'da dört beş yaşlarında bir kız varmış önceden. Dağa ana babasıyla ot atlamaya gitmişler. Ayşe dağda kaybolmuş. Aramışlar taramışlar Ayşe yok. Yedi sene bulunamamış o kız. Yedi sene sonra dağda ormancılar bu kızı görmüşler. Ormancıları görünce kız kaçmış. Kız yedi senede hayvan gibi olmuş, vahşileşmiş ve çıplakmış. Ormancılar köye haber vermiş, köylülerle beraber kızı yakalamışlar ve evine getirmişler. Kıza sormuşlar dağda ne yedin diye, “Karamık üzümü yedim, ot yedim, arpa yedim” demiş. Anası bunun üzerine yas etmeye başlamış “Ayşe'min yediği karamık üzümü, arpa ekmeği bastı özünü” diye. Banyo yaptırmış annesi ve o gece ölmüş Ayşe. O yüzden o dağa Eşeler yani Ayşeler Dağı denir (KK 28).

• Doğanbaba Efsanesi

Doğanbaba köyünün kuruluşu bir efsaneye dayanır. Ancak bu efsanenin tarihi gerçeklerle örtüşen yönleri de vardır. Köyün “tekke” adını verdiğimiz mezarlığının güney doğu yönünde Gürlek isimli bir dere bölümü var. Bu derenin (Kızıltepe Deresi) köyün alt kesimindeki bölümü küçük bir şelaledir. Burası eski zamanlarda daha derin daha geniş ve suyu da bol imiş. Zaman içindeki depremler yeryüzü şekillerinde değişiklikler meydana getirmiş. 1075-1211 tarihleri arasında bu bölgede yoğun şekilde Türkmen göçü görülmektedir. Denizli, Acıpayam, Yeşilova, Burdur'a gelenler yerleşime uygun yaylaları veya zanaatlarıyla geçimlerini temin edebilecekleri yerleşim alanlarını seçmişlerdir. Serinhisar, toprak kaplar ve ip- urgan üretimi; Yatağan, bıçak kesici aletler; Yeşilyuva, ayakkabı üreten usta Türklerin yurt tuttuğu yerlerdir. Bugün aynı yerler aynı özelliklerini daha da geliştirerek sürdürmektedirler. Kaynaklar Denizli-

Uluborlu arasının aynı dönem göçerle dolduğunu anlatıyor. Bu yöreye gelen Türkmenler beyleri başlarında olan sülaleler veya eğitilmiş (Horasan Medreseleri), özel yetenekleri olan kişiler idi. Göçerler yaylalara, diğer kesim düz arazilere yerleşim alanlarına yerleşmişler. Bu topluluklar gelenek ve törelerine bağlı akraba topluluklardır. 1097 yılında Menderes Vadileri Türkler tarafından fethedildi. Birçok yer adı Alperen dervişlerin veya Oğuz boylarının adıdır. Erle Ovası'nda (Yeşilova- Satırlar) Bizanslılar ile Selçuklular arasında yapılan savaş sırasında bir Türk savaşçısı köyün alt tarafında bulunan Gürlek denilen yere yaralı olarak girmiş. Bu sırada şimdiki Kelgürü-Yatakyeri denilen çamlık içindeki bir alana konmuş olan Tekin Yörük çobanları askerin şelaleye girişini görmüşler. Askeri kovalayan düşman kuvvetleri bütün aramalara rağmen bulamamışlar. Köpekbeli Geçidi'ne doğru, Payamlı mevkesine hareket etmişler. Çobanlar, olayı beylerine haber vererek Gürlek'e gelmişler, bu sırada iri bir doğan kuşu uçup gitmiş. Ne kadar aradılarsa yaralıyı bulamamışlar. Selçuklu-Bizans savaşının bitmesiyle çevreyi de aramışlar, yine bulamamışlar. Göçerler arasında bu askerin kuş olup uçtuğu inancı yerleşmiş. Aradan birkaç ay geçince Sami adında bir kişi ailesi ile birlikte buraya gelmiş. Kaybettiği kardeşini tarif etmiş. Yörükler olayı ona anlatmışlar. Sami ve ailesi Gürlek yakınına şimdiki tekkenin olduğu yere yerleşmişler. Köyün adı Doğanbaba olarak anılmaya başlanmış. Diğer bir görüş askerin adının Doğan Sami olduğu şeklindedir. Tekin Yörük obası Gelin Çamı yöresini, Doğan Sami sülalesi de tekke çevresini yurt tutup evlerini yapmışlar. Böylece Yörükler ve tekke sülaleleri köyü kurmuşlar. Tekke ailesi ovayı (Salda Gölü'nün kenarındaki arazileri), Yörükler de üç yaylayı (Alvağ, Yaymanca, Pınarlı) sahiplenmişler. Tekin Yörük ve Doğan Sami obaları sonradan gelen akrabaları ile de çoğalmış, birbirlerinden kız alıp vererek kaynaşmışlar. Bugün köyün tamamı bu kanaldan yakın-uzak bir akrabalık bağı ile bağlıdır. Sonradan iki veya üç ailenin yerleştiği, bunların da iki sülâleden birine bağlandığı biliniyor. Adına Doğanbaba denilen yaralı askerin doğan kuşu olup uçuşu efsanevi nitelik taşımaktadır. Diğer bilgiler (savaş, çatışmalar, göçler) tarihçiler ve araştırmacılar tarafından yayınlandı. Sonradan Gürlek'in üstündeki düzlüğe bir tekke ve mezarlık yapılmış. Köy hayatında önemli bir yere oturmuş bu tekke. Doğan Sami eren evliya gibi zamanla algılanmış. Çünkü ilim sahibi, bilgili bir insanmış. Bir okul (medrese) kurarak gelen bütün Türkmenlerin eğitilmesinde katkısı olmuş. Yörenin en büyük köylerinden biri olmuş Doğanbaba (KK 32).

• Hırka Köyü Efsanesi

Niyazi Baba'nın Horasan'dan geldiği ve Hacı Bektaş Veli'nin pirlerinden olduğu söyleniyor. Önce Denizli yöresine gelmiş ve oradan da Tavas'ın (Denizli'nin bir ilçesi) bir köyünde yorgun düşerek uykuya yatmış ve hırkasını orada bırakmış; onun için o köyün adı "Hırka Köyü" kalmış.¹⁷

• Solmazlar Köyü Efsanesi

Veli Dede, Tavas'ın Solmazlar Köyü yakınlarında, yorgun otururken, bu köyden güzel bir gelinden su ister. O da dervişin yorgun ve bitkin olduğunu görünce, su tasının içine orada bulunan çamdan kopardığı pürü (çam yaprağı iğnesi) koyar ve "Buyurun derviş dede" diyerek suyu ikram eder. Derviş bu sudan biraz içer ve geline "Neden böyle yaptın?" diye sorar. Gelin yanıt olarak "Siz yorgun geldiniz, derviş dede, suyu birden içersiniz, onun için çam pürü koydum içine" der. Bu gizemli yanıt üzerine Derviş Baba "Kesilen çamlarınız kurumasin, güzelleriniz solmasin" diye duâ eder. O zamandan beri o köyün adı Solmazlar olmuş; kadınları da yetmiş yaşına kadar güzel ve genç kalmışlar; kesilen çamları da asla kurumamış, yeniden yeşermiş.¹⁸

1.2.2. İnsan Topluluklarının Oturdıkları Yerler

• Avdan Köyü Efsanesi

Çobanın birinin bir köpeği varmış köyümüzde. Her akşam köpek sahibinden ayrılır, sabah geldiğinde ise sırtı ıslak bir şekilde geri gelirmiş sahibinin yanına. Bir gün köpeği takip etmişler ve Kırılı'ya göre çok daha sulak olan Avdan köyüne gittiğini gören köylülerden oraya yerleşenler olmuş (KK 1).

Burada kaynak kişimizin bahsettiği bu göç efsanesi, Sarıkeçili Yörüklerinin isimlerinin nereden geldiğini anlatan efsane ile büyük benzerlikler gösterdiği için onu da bu noktada zikretmek gerekir. Efsaneye göre büyük bir göçebe Türk topluluğu göçe başlar. Göç esnasında göçebe pastoral topluluk su bulamazlar. Susuz yaşamaktadırlar. Oğuz boylarından bir grubun sarı renkli bir keçisinin her gün ağız çevresi ıslak olarak bir yerden geldiğini fark ederler. Sarı renkli keçinin su içmek için bir yerlere gittiğine karar verirler. Sarı renkli keçiyi takip ettiklerinde kendilerini suyun kaynağına götürür.

¹⁷ <https://www.facebook.com/BURDUR-YE%C5%9E%C4%B0LOVA-N%C4%B0YAZ%C4%B0-BABA-K%C3%9CLT%C3%9CR-VE-TANITMA-DERNE%C4%9E%C4%B0-200154293376126/> (Erişim Tarihi: 12. 10. 2021)

¹⁸ <https://www.facebook.com/BURDUR-YE%C5%9E%C4%B0LOVA-N%C4%B0YAZ%C4%B0-BABA-K%C3%9CLT%C3%9CR-VE-TANITMA-DERNE%C4%9E%C4%B0-200154293376126/> (Erişim Tarihi: 10. 12. 2021)

Göçerler çok mutlu olurlar. Suyu nasıl bulduklarını soranlara, “Hani şu sarı keçisi olanlar var ya, ha o Sarıkeçililer buldu” derler. O günden sonra Oğuzların bu koluna Sarıkeçililer diye hitap edilmiştir (Büyüksahin, Güneş, 2016).

• Kuzupınarı Efsanesi

Niyazi Baba, benzer söylencelerle yoluna devam eder ve sonunda bugünkü Niyazlar’a gelir. Köyün yakarısında, çam ormanının içindeki pınar başında kuzu yer ve buranın adı da Kuzupınarı olarak kalır.¹⁹

1.2.3. Yerleşmiş Bir Düzene Baş Kaldırmalar

• Hacı Arap ve Buhurcu Ali Efe

Köyümüzde Hacı Arap denen bir zengin varmış. Bu civarda bir düğün olduğu zaman atına biner gidermiş, köyde o ne derse o olurmuş. Hacca giden birileri getirmiş onu zamanında. Asıl adı Mercan’mış, sonra Halil denmiş, Ahmet denmiş. Köylüler dışarıdan çoban bulduğunda onu hemen köyden kovarmış, ben varken başkasına sığır güttürmem diye. Önceden köyde kıtlık varmış, köylüler Hacı Arap’a tahıl karşılığında toprak vere vere köyde zenginleşmiş gitmiş. Efelerden Buhurcu Ali Hacı Arap’ın yanına gelir onun yanında yer içermiş. Buhurcu Ali jandarma komutanının kendisinden rahatsız olduğunu duyunca gece komutanın evine hesap sormaya gitmiş. “Ben bu dağlara millete zarar vermeye çıkmadım, ırz namus davasına çıktım, sen kim oluyorsun da beni eşkıya olarak nitelendiriyorsun?” demiş rest çekmiş komutana. (KK 3).

• Buhurcu Ali Efe

Bir gün Ali Efe dağlarda otururken, kadının birinin birkaç gün art arda tarlaya tek başına çalışmaya geldiğini görmüş. En son Ali Efe bu kadının yanına gelmiş “Bacım senin kocan yok mu her gün tek başına geliyorsun bu tarlalara?” diye sormuş. Kadın da “Efem bizim köyde adamlar kahvede oturur gelmezler tarlaya” demiş. Efe çok sinirlenmiş ve kadına ertesi gün kocasını tarlaya Ali Efe çağırıyor diye getirmesini söylemiş. Kadının kocası korka korka gelmiş ertesi gün. Efe hemen yanlarına gelmiş “Ulan sen utanmıyor musun karını tek başına buralara çalışmaya göndermeye? Senin karına birisi buralarda ırzına zarar verse ne olacak utanmaz?” demiş. Adam korkudan tir tir titriyormuş. Efe sinirlenip, “Koş bakayım bizim kız şu boyunduruğu şunun boynuna”

¹⁹ <https://www.facebook.com/BURDUR-YE%C5%9E%C4%B0LOVA-N%C4%B0YAZ%C4%B0-BABA-K%C3%9CLT%C3%9CR-VE-TANITMA-DERNE%C4%9E%C4%B0-200154293376126/> (Erişim Tarihi: 10. 12. 2021)

demiş. Adama o halde tarla sürdürmüş. “Bir daha kadınlarınızı böyle tek tarlalara yollayıp kendiniz kahvede oturun, bakın o zaman ne yapıyorum size” demiş. O günden sonra köyün erkekleri hep tarlada karılarıyla birlikte çalışmaya gitmişler (KK 3).

Buralarda Aydın tarafından Buhurcu Ali Efe ve Koca Mustafa adlı efeler de varmış (KK 18).

•Çürük Efe

Çürük Efe adında bir efe varmış eskiden. Ahmet ağaların babası Hacı Efendi vardı, Çürük bir heybe altın bulmuş, bu altınları saklaması için Muslu Efendi’ye götürmüş. Muslu Efendi de bunu ben saklayamam, bunu Hacı Efendi’ye götür o saklar demiş. Altınları Hacı Efendi’ye emanet etmiş. Altınları üç beş gün sonra geri alırım demiş. O sıralarda Çürük Efe, aşağı değirmenin başında bir çöyür armudu vardı, orada öldürülmüş ve iki üç gün ölüsü orada kalmış. O zamanın muhtarı onu mezarlığa koydurmamış. Anamın babası öküz arabasının kağnisına koymuş onun ölüsünü iki üç gün sonra, şu pıynarların²⁰ oraya bir yere gömmüşler. Çürük Efe, Tekkeşinler tarafından sevilmemiş o dönemde. Daha sonra Hacı Efendi kendinde kalan paralarla köyün yukarısına değirmen yapmış ve orayı işletmiş (KK 8).

Çürük Efe varmış önceden köyümüzde. Çürük Efe’yi Karaatlı’dan gelen birileri Bayram Onbaşı’nın evinin orada konuşmak için çağırıp oyuna getirmişler ve öldürmüşler (KK 26).

•Eşkuya Kel Veli

Önceden Halit’in annesi Emine yengemin babası Kel Veli vardı. Kel Veli’nin koca bir zinciri varmış, evlerin önüne gelip onu takır takır vurdurmuş. Koca karılar hep ondan korkarmış (KK 8).

Doğanbaba’da Kel Veli adında bir eşkıya vardı. Önceleri Veli Efe derlerdi, saçını kestirdikten sonra adı Kel Veli kaldı. Tepelerde bir yerde ini vardı onun, oraya saklanırdı (KK 16).

Kel Veli adında bir asker kaçağı varmış. Elinde zincirle dul kadınların evinin tahtalığına çıkıp sürürmüş zincirini. Korkudan dul kadınlar çıkıp bakamazmış dışarı. O da o esnada dışarıda ne bulursa alır götürürmüş (KK 26).

²⁰ Bir tür çalı.

Kel Veli'nin köye çok faydası olmuş, onun sayesinde bizim köye eşkıyalar gelmemiş Kel Veli var diye. Kel Veli çingeneler askere alınmıyor diye onların arasına girmiş ve kendine sahte nüfus cüzdanı çıkarmış ve böylece askerden kaçabilmiş. Önceden eşkıya çokmuş, kadınlar yalnız gidemezmiş dağa. Benim bir halam varmış, Zindan dediğimiz yere 3- 4 kadın gitmişler. Adamın biri kadın kılığına girip yanlarına gelmiş. “Ekmeğiniz var mı?” diye sormuş. Onu görünce hepsinin ödü sıtmış, neleri varsa vermişler ona ve kaçmışlar. Bir daha da yalnız gitmemişler dağa (KK 26).

• Eşkuya Ali Efe

Kaklık'taki dünürüm Eşkuya Ali Efe'dir. Buhurcular denilen eşkıya koluna bağlıdır. Kayaköy'de altın soygunu yapmış, adam öldürmüş birkaç tane. İzmir-Nazilli hattına gitmiş ama oralarda tutunamamış ve sonra yakalanmış. Atatürk döneminde jandarma buna eğer Koca Mustafa adlı eşkıyayı öldürürsen seni affedeceğiz demiş. Bu da Eşkuya Koca Mustafa'yı Eğirdir Gölü'nde kayıktaki iken öldürmüş ve affedilmiş. Daha sonra gelip Kaklık'a yerleşmiş. Kaklık'ın neredeyse yarısı onun sülalesindendir. Yıllar sonra Kayaköy'den soyduğu altınları şu karşıdaki dağlarda gömdüğü yeri bulamadığı için altınlar gitmiş (KK 19).

• Eşkuya Yatağı Arap Yahya

Alanköy'de eşkıyaların yatağı denen Arap lakaplı Yahya adında bir adam vardı. Eşkuyalar bu adamdan yiyecek ve kalacak yer yardımı alırdı. Çaldıklarını bu adama emanet ederlermiş (KK 19).

• Eşkuya Yatağı Aziz

Yeşilova nâhiye müdürü zamanında atını çaldırılmış. Bu atı Aziz bulur diyerek ona haber vermişler. Aziz dayı, Karamanlı'da bir eşkıyaya haber gönderip, “Döktüğün sütü topla” demiş. Bunun üzerine oradaki eşkıya, müdürün atını geri göndermiş. Nahiye müdürü, “Beni Aziz'e kadar düşürdüler” diyerek hayıflanmış bu duruma. (KK 10/ 11).

• Genç Ali

Köyümüzde efe olarak eskilerden Genç Ali bilinir. Gencelli köyünde yaşamıştır aslında. Onun da Çakal Mahmut adında efenin yardımcılarında bir adamı varmış bizim köyde (KK 13).

• Eşkuya Çeteleri

Bu köy dört sülaleden oluşmuştur. Köyümüzde eşkıyalar çokmuş eskiden. Eşkuya baskını çok olurmuş. Koca Mustafalar, Ak Mehmetler, Kabakça adında eşkıya çeteleri vardı. Ak Mehmet benim dayımı öldürmüş (KK 14).

• Eşkuyaların İğdir Köyü Baskını

Eşkuyalar arı kovanı açmaya köye geliyor. Ürük ile anlaşıyorlar. Ertesi gün arı açmaya gelindiğinde belirlenen yere eşkıyalar geliyor. Ürük, köylülerle anlaşıyor, eşkıyaları orada pusuya düşürüyorlar ve Ak Mehmet'i öldürüyor. Bunun üzerine o eşkıyanın adamları köyü basmaya karar veriyor. Devletin köylüye dağ keçisi avlamak için verdiği silahlarla 8-10 kişi dağa ava gidiyor. Eşkuyalar köyün üstlerinde atış talimi yapıyorlarmış. Bunu fark eden köylüler ikişerli gruplara ayrılıp köyü çembere alıyorlar. Eşkuyalar yoldan köye naralar atarak vardıklarında kendilerine yiyecek verip yardımcı olan bir adamı bulup önce onu öldürüyorlar intikam için. Köylüler başlamış ateş etmeye eşkıyalara. Önce Selim Efe vurulmuş. Sonra bir diğeri yaralanmış. Karşılıklı çatışma başlamış. Bunun üzerine eşkıyalar geri çekilirken köyün çobanlarından Muharrem'i ve keçi ve köpeklerden bazılarını vurup öldürmüşler. Daha sonra o eşkıyalar başları vurulduğu için dağılıp gitmişler (KK 14).

İğdir'e eşkıyalar çok gelirmiş. İğdirli Ahmet adında biri de varmış eşkıyaların arasında. Ancak o Ahmet eşkıyalardan kurtulmak istiyormuş. İğdir köyündeki Coş ailesinin arı kovanlarından bal alıp gelsinler diye Ahmet ve bir eşkıyayı görevlendirmişler. Arıların başına gelince Ahmet, diğer eşkıyayı öldürmüş. Sonra köye gelip köylülere haber salmış, “Dağda falan yerde eşkıyalar toplandı, gelin onları kıralım” diye. Köylüler tüfeklerini alıp basmışlar eşkıyaları ve öldürüp yıldırılmışlar. Bir daha da İğdir köyüne gelmemişler. Ahmet de gidip devlete teslim olmuş ve eşkıya öldürdüğü için de affedilmiş (KK 18).

Buhurcular ve Ali Efegil bu dağlarda eşkıyalık yapmışlar. Buhurcular Dinar tarafından, Ali Efe giller ise İlyas tarafındandı. Buhurculardan Baş Kabak diye bir eşkıya vardı. Onun da arkadaşı Ürükçe diye bir adam vardı. Ürükçe'nin oğlu Ahmet Dayı'nın bu Buhurcularla arası açılıyor. O zaman eşkıyaları devlete teslim edersen ödül verme kanunu var. Ahmet Dayı, eşkıyaları arı kovanından bal alalım diye götürüyor dağa. Orada Başkabak adında efeyi öldürüyor (KK 24).

• Eşkuya Başıkabak

İğdir'den Başıkabak (Ürükoğlu) Ahmet KAYA adında bir eşkıya vardı. Köyde Kültigin adında birini öldürüp eşkıyaların yanına kaçmış. Devlet, eğer bu eşkıyaları yakalatırsan sana ceza yok deyince o da eşkıyaları yakalatmış ve cezadan kurtulmuş (KK 14).

Daha sonra Gölcük'te bir Yörük öldürülmüş. Başıkabak'ı çekemeyen birisi, olaya şahit olan kızlardan birine, “Adamı Başıkabak öldürdü diye ifade ver” demiş. Kız da önüne getirilen şüphelilerden Başıkabak'ı göstermiş ve “O öldürdü” demiş. Bu yüzden Başıkabak on dört yıl içerde yatmış suçsuz yere (KK 14).

• Akoğlan Mehmet Efe

Akoğlan Mehmet adında bir efe varmış. Bu efe hem namazını kılar, hem de hırsızlığını yaparmış. Bu efeye “Yahu hem efelik yapıyorsun hırsızlığın da var hem de namazın orucun var, nasıl oluyor bu iş?” diye sorduklarında, “Namazı borcum, hırsızlığı da harcım bilirim ben” demiş (KK 24).

• Hacı Arap ve Ali Efe

Alanköy'e Hacı Arap Mercan adında bir Arap, Arabistan'dan getiriliyor. Bu dağlarda duran Ali Efegil, Alanköy'de Hacı Arap oğlu Halil adında birinin biraz yolsuz bir kızı ile içli dışlıymış. Bu kız başkalarıyla da kırıştırınca, efeler bu kızın babası Halil Ağa'yı gidip uyarmışlar ve bu kızı Güvercinlik adındaki yere öldürüp atalım, sen de kurtul demişler. Halil Ağa kızının yolsuz olduğunu biliyormuş ama Güvercinliğe atılmasına da gönlü el vermemiş. Sonra bu kız, Cambaz adında bir adam tarafından alınıp götürülüyor ve onun babasıyla evlenmiş oluyor. Cambaz'ın çirkin bir kızı vardı. Bu kız (Sultan) eşinin çirkin kızını evlendirmek istiyor. Bu Nevriye adındaki çirkin kadın Yeşilova'dan evlendiriliyor ve kız orada mutlu olamıyor ve orada yaşlanıp ölüyor. Hacı Arap'ın soyunun Yeşilova'da yayılması bu şekilde oluyor (KK 24).

• Diğer Eşkuya Anlatıları

Bir gün Armut ovasına yaklaşık yirmi atlı eşkıya gelmiş, köyümüzden İsmail'in marangoz dedesi onları yedirip içirmiş. Ancak sonraki dönemde İğdir köyü onları hep yıldırı ve buralardan çekip gittiler (KK 18).

Benim dedem Deli Bayram bu dağlarda eşkıyalık yapmış. Sonra jandarmalara yakalanmış. Babasına sormuşlar ne yapalım bu oğlunu diye. Babası da “Asın hak etti o” demiş ve o eşkıya asılmış (KK 20).

Buralarda İğdir köyünde eşkıya baskınları olmuş. Buhurcuların Koca Mustafa adındaki efe oralardan haraç almış. Müfrezeler bir kaçağı aramaya gelmişler bizim köye. Müfrezelerin kumandanı bir gün ninemin evine misafir olmuş, diğer askerleri ise köylülere dağıtmışlar. Köylüler hayıflanmış sonra komutanı alamadık askerlerin eziyetini çektik boş yere diye (KK 23).

Eşkılar köye yakın yerlere geldiklerinde Aziz Dayı’nın damadı Çoban Ahmet, onlara yiyecek götürürmüş. Eşkıların Aziz Dayı ile arkadaşlıkları varmış. O yüzden köye eşkıya baskını hiç olmamış (KK 12)

1.2.4. Cinler, Periler ve Ejderhalar vb. Olağanüstü Güçte Yaratıklar

• Peri Kızları

Köyün üstünde bir dede var, bir de dağın tepesinde bir dede var. Peri kızları tef çalarak o iki mezar arasında gidip gelirlermiş önceden. Bazı kızları adlarını seslenerek çağırırlarmış. Kızın birini de çağırarak olmuşlar ama yanlarındaki bir peri kızı, “Çağırma, çağırma. O bugün evlendi” demiş (KK 28).

1.2.5. Şeytan

• Şeytan ve Elbise

Düğün oluyormuş birinde. Kadının biri üç eteği besmelesiz dürmeden koymuş. Onu şeytan almış giymiş. Başlamış oynamaya. Sonra o kadının annesi bunu görünce eline kara almış da bakayım aslı var mı bunun diye elini sürmüş kadın kılığındaki şeytanın eteğinin üzerine. Sonra eve vardığında o üç eteğin üzerine kara bulaşmış, dürülmeden konmuş şekilde görmüş ve kızını tembihlemiş bir daha besmelesiz, dürmeden koyma bunları diye (KK 7).

• Şeytan

Şeytanlar, çok korkana görünmezmiş, ödünü sıdırdırıp günahına girerim diye. Hiç korkmayana da görünmezmiş, vurur bir yanımı kırar diye. Ala korkana görünürmüş sadece (KK 7).

• Selami ve Gurk Tavuk

Halamin Selami Yukarı Değirmen'den geliyormuş. Martlı'daki koca çama varırken çamin dibinde gurb bir tavuk ve on kadar yavrusunu görmüş. Tavuk bir o yana bir bu yana gurkuldayarak gidermiş. Tavuk aslında şeytanmış, amacı da “Bu gurb tavuğun ne işi var buralarda acaba?” dedirtmekmiş. (KK 9).

• Şeytanın İlacı

Önceden kadının biri, şeytanı aldatıp, şeytana birinin buzağısı hasta olunca, o buzağıya neyin iyi geleceğini sormuş. Şeytan da “Üç tane buğday, çörek otu, tuz, süpürgeyi ıslayıp onun suyunu katsın, üçer kez Kul Huvallahu, Felak ve Nas okusun, suya üfürsün, o suyu dört yol ayırmasına, evlere ve ahırlara döksün” demiş. Bu söylenenleri yapan hasta buzağının sahibi, buzağısının iyileştiğini görmüş. Bunu şeytandan öğrenen kadın, bunun aynısını kendisi için de yapmayı denemiş, bakalım işe yarayacak mı görmek istemiş. Bunu yaptıktan sonra şeytan rüyasına gelmiş, “Bana edeceğin bu muydu? Beni kandırdın sen, ben senin evinden içeri giremiyorum artık” demiş (KK 8).

1.2.6. Hastalık ve Sakatlık Getiren Varlıklar

• Kutlu Ağaç Efsanesi

Burdur ili Yeşilova ilçesi Akçaköy’de diğer ağaçlardan uzakta yalnız başına bir ulu ağaç varmış. Bu ulu ağaca yıllardır kimse dokunamamış. Çünkü ağacın bırakın kendisini dallarının birini keserseniz, başınıza bin bir fenalık gelirmiş. Yeşilova’da çalışmaya giden iki genç bu ağacın yanına geldiklerinde gencin biri bu ağaçtan bir dal almış. Belli bir süre gitmişler ve yol üstünde bir yerde konaklamak istemişler. Konaklamak için düzlük bir yer bulup, azıklarını yedikten sonra uyumuşlar. Çok geçmeden o ağaçtan dal alan genç kan ter içinde uyanmış ve ağlıyormuş. Arkadaşı ağlama sesine uyanmış. Hemen arkadaşına ağlamasının sebebini sormuş. Arkadaşı aldıkları dalı yerine geri götürmeleri gerektiğini söylemiş. Genç arkadaşını teselli etmek için; neticede bir rüya olduğunu, üstünde çok durmaması gerektiğini söyleyip tekrar uyumasını söylemiş. Her ikisi de yeniden uyumuş. Ancak çok geçmeden adam bu kez daha çok korkmuş ve bağırarak uyanmış. Hemen kalkmış ve yanına dalı alarak yola koyulmuş. Arkadaşı da peşinden gelmiş ve dalı ağacın kenarına bırakıp geri dönmüşler. Sonra yolda gelirken orada yaşayan insanlara olayı anlattıklarında ağacı bilenler, o

ağacın adının Kutlu Ağaç olduğunu ve o ağaçtan dal kesenlerin başına birçok kötülüğün gelebileceğini söylemişler (Acar, 2013: 201).

• Lanetli Çınar Efsanesi

Çok eskiden evliyalar soyundan gelme bir aile varmış. Burdur Kapaklı köyü civarlarına gelmişler. İnsanların arasına çok karışmazlarmış. Köyün yakınlarında bir çınarın altında yer tutmuşlar. Kadın bir gün çamaşır yıkıyormuş. Kazanı yakmış, başlamış suyu kaynatmaya. Kadının kızı da yıkanan çamaşırı kuruması için çalıya asıp geliyormuş. Yine çalıya asmak üzere çamaşırı götürünce dönerken ayağı tökezlemiş ve biraz da başı dönmüş yanan kazanın içine düşmüş. Annesi ve babası kızlarının feryat figan seslerini duydukça kahrolmuşlar. Kızlarını bir an evvel kurtarıp çınarın yanındaki çeşmeye götürmüşler ama ne var ki kader tecelli etmiş ve kız ölmüş. Babasının gözünün nuru annesinin ipek saçlı kızı vefat etmiş. Annesi biricik kızının cesedini yıkamış. Babası koca çınar ağacının önünde oturarak dua etmiş Allah'a ve çınar ağacının altında büyük bir çukur oluşmuş. Anne ve baba kızlarını oraya defnetmişler. Bu üzücü olay üzerine baba büyük bir beddua mı etmiş, yoksa diğer insanların iyiliği için midir bilinmez. Bir dua etmiş ve bu alanı lanetlemiş. Burada çamaşır yıkamaya kalkan insanlar deva bulunmaz hastalıklara tutulmuşlar. Bu arada ağacın bir kısmı kurumuş, bir kısmı hala yeşilmiş (Acar, 2013: 204).

1.2.7. Mitik Nitelikte Hayvan Ve Bitkiler

• Gelin Çamı

Tekkenin önünden önceden kadınlar geçmezdi, günah sayılırdı. Gelin şamından da odun ve kozak alınmazdı. Alanların rüyasına dede gelir ve “Aldığın kozakları getir” dermiş (KK 26/ 27).

• Yusufçuk Kuşu Efsanesi

Çok eski zamanlarda biri kız, biri oğlan iki kardeş varmış. Oğlanın adı Yusuf'muş, kızın adını bilmiyorum. Bu kardeşler, dağda hayvancılık yaparmış ve üvey anaları ile beraber yaşarlarmış. Üvey anaları bu çocuklara çok sert davranırmış. Çocuklar üvey anaları kızmasın diye her işe koşturlarmış. Odun keserlermiş, su taşırlarmış, hayvanları güderlermiş. Bir kış günü bu iki kardeş, evde oyun oynarlarken Yusuf yanlışlıkla yağ tenekesine çarpmış ve tenekedeki yağ yerlere dökülmüş. Çok korkan iki kardeş, üvey anaları dövecek diye tir tir titremeye başlamışlar ve Allah'a dua etmişler “Allah'ım bizi kurtar” diye. Anaları olanları görüp odaya giriverince, oğlan

çocuğu Allah tarafından bir taş, kız da bir kuşa dönüşüp, evin camından uçup gitmiş. Ondan sonra da bu kuşa dönüşen kız çocuğu yıllar boyunca kardeşini aramış durmuş “Yusuuufçuk, yağ döktük, biz kaaaçtık” diye diye. Yusufçuk denilen kuşun adı buradan gelir, öterken “Yusuuufçuk” diye öter o kuş (KK 28).

Halk, kumruların ve guguk kuşlarının çıkardıkları seslerden hareketle bu kuşların daha önce insan olduklarına ve duaları sonucunda bu kuşlara dönüştüklerine inanır. Guguk kuşlarının sesleri ağlamaklıdır. Üvey anneleriyle yaşayan iki küçük kardeş, oyun sırasında yerde duran yağı devirirler. Üvey anneleri kızınca biz dökmedik, o döküldü, kim döktü, ben dökmedim, guguk guguk diye ağlaşırlar. Çocuklardan biri “Ya rabbim, bizi kurtar, ya kuş et, ya taş” deyince kuşa dönüşürler (Acar, 2013: 159).

Başka bir örnekte, çocukların anneleri ölünce, babaları başka bir kadınla evlenir. Çocuklar üvey annelerinden korkarlarmış. Bir gün yağ küpünü devirince korkularından Allah’a kuş olmaları için yalvarmaya başlarlar. Allah da dualarını kabul edip onları kumruya çevirir. O günden sonra da kumrular “Guguk guguk yağ döktük!” diye öterler (Önal, 2005: 124).

1.2.8. Dinlik Efsaneler/ Tanrı ve Kahramanlarla İlgili Efsaneler

• Veli Dede Türbesi Efsanesi

Sarı zeybek Eşeler’e yaslanır

Deli olan Onacak’ta uslanır

Çam oluktan soğuk sular içilir

Yaz gelince Kozpınar’a göçülür

Dertlilere derman Maşta balı var.

Yukarıdaki mısralar anlattığımız efsane üzerine yakılmış bir türküdür. Burdur ili Yeşilova İlçesi Onacak Köyü’nde bir türbe vardır. Bu türbe bir zamanlar bu köye eşiyle birlikte gelerek köylüler tarafından hürmetle karşılanan ve bu hürmetin karşılığında bu köye bir iyilikte bulunmak isteyen Allah’ın sevgili kullarından Veliullah hazretleridir. Hazret, köye geldiğinde köylülerin ona karşı çok iyi ve hürmetkar davranmalarından memnun kaldığı için elindeki asasını köy merkezindeki bir yere vurmuştur. Tam bu sırada asayı vurduğu yerden su çıkmıştır. Köylüler olaya şahit olmuşlar ve şaşkınlıklarını gizleyememişlerdir. Veliullah hazretlerinin Allah’ın veli bir kulu olduğunu anlamışlardır. Bu olay üzerine köylüler suyun hemen yanı başına bir ev

inşa etmişlerdir. Yıllarca bu evde yaşayan Veliyullah ve ailesi aynı zamanda çevrede şifa arayanların ilk adresi haline gelmiş. Çocuğu olmayanları, akli dengesi yerinde olmayanları buraya getirmişler ve şifa bulduklarını da gözlemlemişlerdir. Veliyullah ve ailesi vefat ettikten sonra da köylü yine onları bu eve defnetmiş ve evi türbe haline getirmiştir. Günümüzde hala şifa arayanlar bu türbeye gelir, Allah'a dua eder, kurban keserler ve şifa ararlar (Acar, 2013: 235).

• Veli Dede Türbesi Efsanesi 2

Yeşilova İlçesi Niyazlar köyünde bulunan hazire; türbede bulunan zat Niyazi Baba isimli birisidir. Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük katkıları bulunan Horasan erenlerindendir. Niyazi Baba'nın önce Denizli'ye geldiği oradan da Denizli Tavas ilçesinin bir köyünde yorgun düşerek uykuya yattığı ve hırkasını orada bıraktığı bu sebeple de o köyün adının Hırka Köyü kaldığı, daha sonra yine Tavas'ın Solmaz köyü yakınlarına geldiği ve burada kendisine iyilik yapıldığı için “Kesilen çamlarınız kurumasın, güzelleriniz solmasın” duasını ettiği o zamandan beridir de köyün Solmazlar olduğu, son olarak da Niyazlar köyüne geldiği köyün alt tarafındaki çilehanede uzun zaman ibadet ettikten sonra şu anki türbesinin olduğu yerde vefat ettiği rivayet edilmektedir (Korkmaz, 2019: 58).

• Mehmet Dede Efsanesi

Yeşilova'nın Değirmen Mahallesi'nde Mehmet Dede adında bir yatır olduğu bilinmektedir. Bu zat hakkında çeşitli hikayeler vardır. Bunlardan birisi de bir genç kız evlenme yaşındayken evli bir adam tarafından kaçırılmış. Kaçırdığı kızı karısının üzerine kuma getirmeye karar vermiş. Düğün gecesinde üzerime eş geliyor diye dayanamayıp adamın karısı kocasını zehirlemeye karar vermiş. Adam helvayı çok severmiş. Karısı da bunu bildiği için kocasının yiyeceği helvanın içine zehir katıp kocasını zehirlemiş. Ertesi gün kızcağız gelin çıkacak iken ölüm haberi gelince çıkamamış. Bu genç kız birkaç sene içerisinde evlendirilmek için tekrar istenmiş. Düğün hazırlıkları başlamış. O zamanlar gelin at ile çıkarılırmış. En çok üç kişide at bulunuyormuş. Atı olan birinci adama sormuşlar. “Yok, ben atı vermem” demiş. İkinci ve üçüncü at sahipleri de “Atımı vermem” demişler. “Zaten bu kız kaçırılmıştı. Dul olduğu için de ata binmesine gerek yok. İstiyorsa yürüyerek gitsin” demişler. Bu sözler kızın ve annesinin çok zoruna gitmiş. “Kızımız zorla kaçırıldı, bizim ne suçumuz vardı?” demiş annesi. Kızın annesi büyük bir şaşkınlık ve üzüntü içinde yatırın yanına

inip gelmiş. Tekkenin üç tarafını ayağıyla üç kere tepmiş. “Mehmet Baba’m, Mehmet Dede’m, bizim ne suçumuz vardı?” diyerek bir müddet mezarın baş ucunda ağlamış. Arkasından kızı annesini götürmek üzere gelmiş. Tam bu esnada biraz ileriden kırmızı bir at, onun üstünde halı heybesi olan süslü ve bugüne kadar böyle güzeli görülmemiş bir at ve o atı tutan nur yüzlü bir adam belirmiş. Hiç sorgu sual etmeden durumu anlamadan adam “Alın benim atımı, gelininizi bununla götürün.” demiş. Oğlan evine kadar götürüp gelini orada indirmiş. Bu olaya şahit olan insanlar korkmuşlar ve gelenin Mehmet Dede olduğunu yıldan yıla konuşup durmuşlar (Acar, 2013: 236).

• Mehmet Dede Efsanesi 2

Burdur Yeşilova Değirmenler Mahallesi’nde Mehmet Dede Türbesi bulunmaktadır. Ancak bu türbenin bir özelliği vardır. Üzeri açıktır. Aslında birkaç defa türbenin üstü kapatılmak istenmiştir. Ancak türbenin üstü ne zaman kapatılsa o gece el ayak çekildikten sonra türbeden sesler gelir ve sabah olduğunda türbenin üstü eski haline gelerek, üstünü kapatmak için kullanılan malzemelerin etrafa dağıldığı görülürmüş. Türbeyi kapatmak isteyenler artık anlamışlardır ki türbesi yapılan Mehmet Dede, türbenin üstünün kapatılmasını istemez (Acar, 2013: 237).

Bu efsane ile ilgili kaynak kişilerimiz de bazı bilgiler aktarmıştır:

Zamanında belediyenin desteğiyle türbenin üzerine çatı yapacak olmuşlar ancak bu çatı yapıldıktan sonra hemen yıkılmış, uçmuş (KK 5).

• Mehmet Dede Efsanesi 3

Yıllar önce yaşlı bir adam, Mehmet Baba Türbesi’nin bakımını üstlenen Tekkeşin sülalesinden bir kadının, tekkenin yanındaki evine giderek “Çok açım” der ve yiyecek bir şeyler ister. Yaşlı kadın “Bok ye” diyerek adamı gönderir. Biraz sonra büyük bir gürültü kopar bahçede ve mezarın demir kapısı metrelerce ileriye fırlamış halde bulunur (KK 5).

• Ak Baba Sultan Efsanesi

Yıllar önce Burdur’un Yeşilova ilçesinde inanılması güç bir olay yaşanmıştır. Yeşilova’da bulunan bir kızcağız, zorba biri tarafından kaçırılarak tecavüze uğramış. Kızcağız, ağlayarak ve çaresizlik içinde Ak Baba’nın türbesine gitmiş. Türbede bağıra çağıra dua etmeye başlamış. “Benim namusumu iki paralık ettiler. İnsan içine çıkacak gücüm kalmadı. Allah’ım bana burada yatan kulunun yüzü suyu hürmetine yardım et”

diye bağırmış. Kız bağırmış çağırılmış ve ağlayarak tam türbeden çıkmış ki koşturan insanlar kendisine tecavüz eden kişinin feci bir şekilde öldüğünü söylemişler (Acar, 2013: 238).

• Hızır Baba Efsanesi

Burdur'un Yeşilova ilçesinde kadınlar ekmek pişirmişler. Ev sahibesi ekmek pişirildikten sonra etrafı toplarken kapıdan bugüne kadar görmediği bir adamın kapı sesini duymamasına rağmen içeri girdiğini görmüş. Korkuyla kim olduğunu ve ne istediğini sormuş. Adam karnının aç olduğunu söylemiş ve bir parça ekmek istemiş. Kadın korkudan mı yoksa vermek istemediğinden mi bilinmez, “Ekmek yok” demiş. Ancak adam biraz önce yaptıklarını ve teknenin ekmekle dolu olduğunu söylemiş. Bunun üzerine kadın iyice sinirlenerek, “Sen benden iyi mi bileceksin? Yok sana ekmek falan” deyip adamı kovmuş. Adam geri dönmüş ama giderken “Evinizin bereketi olmasın, ömür boyu zor yaşayın” demiş. Bu aile o kadar çok çalışmalarına rağmen hala geçimlerini zorlukla sürdürürlermiş. Gelenin Hızır olduğunu adam gittikten sonra anlayıp pişman olsa da artık çok geç olduğunu fark etmiş kadıncağz (Acar, 2013: 251).

• Doğanbaba Efsanesi

Köyün kurucusunun adı Doğan Sami'dir. Şoför Hasan'ın oğlu Turgut'un evin önünde bir armut ağacının dibinde bir gün bir kefen içerisinde ölü birini bulmuşlar. Onu gören oradaki Yörükler, hemen orayı kazıp o cesedi oraya gömmüşler. Daha sonraları Tekkeşin lakaplı biri köy köy dolanırken bizim köye gelmiş. Köyde bu olayı ona anlatmışlar, o da kurnazlık yaparak köye yerleşip makam mevki sahibi olabilmek için, “Hah! Ben de onu arıyordum, o benim kardeşimdir, Allah dostu bir insandır. Onun bana vasiyeti var, nerede ölümü bulursan yerleş dedi” demiş. Cahil Yörükler de buna inanmış ve Tekkeşin ailesi bu şekilde köye yerleşmiş. Köyün yukarısı Yörük mahallesi, aşağısı ise Tekke mahallesi olmuş. Daha sonra Tekkeşin, o cesedi oradan aldırarak şimdiki yerine gömdürmüş ve türbe formuna sokmuş. “Kardeşinin bekar öldüğünü söylemiş, ve o mezarlığa Tekke sülalesinin erkekleri hariç kimse gömülmemeli” demiş ve bu şekilde devam etmiş. Burada edilecek dualardan doğacak olan çocuklara Sami adını verin diye de tembihlemiş (KK 16).

• Veli Dede Efsanesi

Bizim köyümüze gelen zat, önce Burdur'un Karakent köyüne geliyor ve köylülere bildiklerini anlatmak istemiş ama köylüler onunla ilgilenmemiş. Sonra o zat,

Burdur'un Yaylabeli köyüne gidiyor. Orada da köylüler onunla ilgilenmiyor ve köyden kovuyorlar. Bu zat; o köyün yakınlarında çocuklar kışın hayvan otlatıyormuş, onların yanına gitmiş ve kuru bir ardıç ağacına yaslanıp çocuklara sormuş, “Çocuklar size elma silkeleyeyim mi ağaçtan?” diye. Çocuklar gülüyor adama, “Bu mevsimde elma mı olur?” diye. Adam ağacı sallamaya başlayınca ağaçtan bir sürü elma dökülüyor. Çocuklar şaşırıyor ve hemen elmaları toplamaya başlıyorlar. Kucaklarında elmalarla evlerine dağılmış çocuklar. Eve vardıklarında aileleri elmaları görünce çok şaşırıyor ve elmaları bu mevsimde nereden bulduklarını sorarlar. Çocuklar da o adamın yaptığını anlatınca köylüler pişman oluyor ve adamı arıyorlar ancak o zat çoktan köyü terk etmiş oluyor (KK 15).

• Niyazi Baba Efsanesi

Yeşilova İlçesi Niyazlar köyünde bulunan hazire; türbede bulunan zat Niyazi Baba isimli birisidir. Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük katkıları bulunan Horasan erenlerindendir. Niyazi Baba'nın önce Denizli'ye geldiği oradan da Denizli Tavas ilçesinin bir köyünde yorgun düşerek uykuya yattığı ve hırkasını orada bıraktığı bu sebeple de o köyün adının Hırka Köyü kaldığı, daha sonra yine Tavas'ın Solmaz köyü yakınlarına geldiği ve burada kendisine iyilik yapıldığı için “Kesilen çamlarınız kurumasın, güzelleriniz solmasın” duasını ettiği o zamandan beridir de köyün Solmazlar olduğu, son olarak da Niyazlar köyüne geldiği köyün alt tarafındaki çilehanede uzun zaman ibadet ettikten sonra şu anki türbesinin olduğu yerde vefat ettiği rivayet edilmektedir (Korkmaz, 2019: 56-57).

• Hz. Ali'nin Atının Ayak İzi Kapaklı Köyü Efsanesi

Anadolu'nun birçok yerinde Hz. Ali'nin atının ayak izinin bulunduğu inanılır. Bunlardan birisi de Burdur il merkezine 45 km uzaklıktaki Kapaklı köyündedir. Kapaklı köyünde bir kayanın üzerinde aynı bir atın ayak izine benzer bir iz bulunmaktadır. Bu ayak izi de Peygamberimize ilk inananlardan olan, Halife-ür Raşidin'in sonuncusu olan Hz. Ali'nin Döldül adındaki atının ayak izidir. Anadolu insanı bu atın bir adımı ile diğer adımı arasının kilometrelerce uzaklıkta olduğuna inanır (Acar, 2013: 214).

• Besmele

Önceden adamın biri parayı kazanır gelir de karısına verirmiş. Karısı da besmeleyle sandığa koyarmış parayı. Adam “Yahu bu kadın hiç besmelesiz koymuyor bu parayı, şu parayı alayım da kuyuya atayım bakayım” demiş, kuyuya atmış parayı.

Adam eve varınca karısına “Sana verdiğim paraları getir bakayım bana lazım oldu” demiş. Kadın sandığı besmeleyle açmış ve paraları almış eline. Bir anda şaşırvermiş çünkü paralar ıslakmış. “Bu para nereden ıslandı ola acaba?” demiş kadın. Adam bunu görünce hiç ses çıkarmamış ve bir daha da karısının işine karışmamış (KK 7).

• Subhaneke

Dünya ırsıva ile kurulmuştur, Kayınbabam, “Alimler dünya kurulmadan önce hep toplanmışlar, 366 ayeti okumuşlar, yine de göğü yerinde durduramamışlar. Alimin biri “Subhanekeyi okuyalım bakalım” demiş. Diğer alimler, “366 ayet durduramadı, bir Subhaneke mi durduracak?” demişler. Bu alim Subhaneke’yi okur okumaz gökler durmuş ve yerine oturuvermiş. Yerin göğün direği Subhaneke’dir” derdi. Eskiden Muzaffergilin bir Babaannesi vardı adı Eminece’ydi. Nazar değenlere okurken ilk Subhaneke ile başlardı ve Subhaneke’ye başlarken “Bismillahirrahmanirrahim yerin göğün direği Subhaneke” diyerek başlardı (KK 8).

• Sorucu Arap

Sorucu Arap iyilere güzel, kötülere korkunç görünüyormuş. Peygamberimiz miraca çıktığında cehennemi görüp Cebrail’e sormuş “Bu cehennem neden bu kadar geniş?” Cebrail, “Geniş değil bu ya Resulallah, burası sadece kadınlara bile yetmez.” diye cevap vermiş. Sorucu meleği peygamberimiz gördüğünde bayılmış. Ayıldıktan sonra peygamberimiz sorucu meleğe “Ben bile seni görünce korkudan bayıldım benim ümmetim ne yapacak?” demiş. Sorucu melek cevap vermiş “Ya Resulallah, ben kötülere böyle görünürüm, iyilere ise çok güzel görünürüm” diyerek çok güzel bir hale bürünmüş (KK 8).

• Tekke Mezarlığı

Köyde tekke sülalesinin erkekleri Tekke mezarlığına, Yörükler’in ölüleri ve Tekke sülalesinin kadınları ise aşağı mezarlığa konurmuş. Tekke Mezarlığı’na kadın konmazmış çünkü Doğan Sami bekar ölmüş. Bir keresinde bizim Sami’nin ufak bir kızı ölmüş, geç vakit ölünce “Şurada tekke Mezarlığı’na gömüverelim” demişler oraya gömmüşler. Ertesi gün sabah cesedin kabirin duvarının dışında olduğunu görmüşler, sonra onu da aşağı mezarlığa götürüp gömmüşler. Tekke Mezarlığı’nın önünden önceden hiç kadın geçmezdi. Sadece düğünlerde gelin orada atıyla dolandırılırken gelinin yanında üç gelin yengesi olurdu, onlar gelinle beraber geçerlerdi ilahi söyleyerek (KK 8).

• Dedeler ve Atlılar

Dede oluşunun oradan biri geçiyormuş, Dört beş tane atlı askerin gümbür gümbür oradan geçtiğini görmüş (KK 8).

• Niyazi Baba ve Adak

Bu türbede adak adayıp çocuğu olan bir adam, kurbanını uzakta olduğu için türbenin yanına gelmeden uzakta kesmiş. Rüyasına Niyazi Dede gelmiş ve “Adağını burada kes” demiş. Sonra o adam oraya gelip adak kesmiş (KK 11/ 12).

• Ezan ve Tavşan

Tavşan avına çıkan bir amcanın akşam ezanı vaktinde denk geldiği tilkinin, ayağa kalkarak ezan bitene kadar kımıldamadığı, ezan bitince uzaklaştığı anlatılır (KK 14).

• Veli Dede Oluğu

Veli Dede geldiği günlerde açık bir alanda namaza duruyor. Önüne de açık alanda olduğu için bastonunu diyor. Namaz bittikten sonra bastonunu aldığı yerden su fıskırmaya başlıyor. O su hala, türbenin önündeki oluktan akmaktadır (KK 15).

• Veli Dede

Bu zat, tıp ve fen üzerine eğitim almış bir Allah dostudur. Ruh hastalıkları üzerine uzmandır. Ona gelen ruh hastalarını, köydeki şifahanesinde birkaç ay boyunca tedavi edermiş. Tedavi yöntemleri arasında hastaları birkaç gün karanlık odalarda kapatmak, aç bırakmak ve çalı kökü kazdırıp hastaları yorgun düşürmek varmış. Bu yorgun düşen hastalar uyuduğunda bu zat gelir ve hastanın üzerine soğuk su dökerek şok halinde onu uyandırır. Hastalara masadan büyük taşları kaldırtıp evlerin damına yüksek yerlere çıkarttırır. Eğer hasta buna karşı gelip “Hayır bu ağır” derse, o hasta iyileşme sürecine girmiş demektir. Bazı hastaları tıpkı Köroğlu’nun atını karanlık mağarada kapattığı gibi karanlık odalarda kapatıp iyi eder. Köyümüzün etrafında yetiştigi söylenen bir ottan elde ettiği ilaçları o hastalara yedirir. Kendisinden sonra çıraklar yetiştirmiş ve 1934 yılına kadar yaklaşık bin yıl bu tekke, tedavilere devam etmiş. 1945 yılına kadar hiç dokunulmayan tekkenin kitaplarının yarısının o yıl Acıpayam’a, yarısının ise Manisa ve Bakırköy’e götürüldüğü söyleniyor. Bu türbe, on köşeli Selçuklu mimarisiyle yapılan bir eserdir ve 1954’te metal çatısı yapılmış, 2019 yılında ise orijinaline uygun bir şekilde Horasan harcıyla restore edilmiştir ama

şifahanesi yıkılmıştır. Türbenin kapısında bulunan kitabe ise maalesef çalınmıştır. Şifahane de sıra sıra odalar varmış. Hastaları zincirle bağlamamış ama tahta plakaların arasına ellerini ve ayaklarını sıkıştırıp onun hiç hareket edememesini sağlamış. Bir rivayete göre, hastaların odalarına atılan civciv yavrularını hastalar diri diri yermiş. Şifahane de koca koca kazanlar varmış. O zatın yanında yatan kişinin muhafızı olduğu da söylenmektedir. Köyümüzde o zatın kerametiyle şimdiye kadar hiç deli biri çıkmamıştır veya cinayet işlenmemiştir. Ayrıca misafire hürmet de fazladır. Köyümüzün 1982- 83 yıllarında eski olduğu yerden aşağı tarafa taşınmasıyla oralar hep atıl halde kalmıştır maalesef (KK 15).

• Lokman Hekim ve Yılan

Peygamberlerden biri bir gün hasta olmuş. Hastalığına ne yaptılarsa çare bulamamışlar. Lokman Hekim de hastalığına çare bulamayınca o peygamber tek başına dağlara gitmiş “Buralarda durayım bari tek başıma da buralarda öleyim kimseye zararım olmasın” demiş. Dağda otururken bir sarı inek görmüş. Boz yörük yılanın biri gelmiş o sarı ineğin sütünü emmiş. Sonra da onu bir kayanın üstüne kusmuş. Peygamber bunu görünce “Gideyim şu kusmuğu yiyeyim de öleyim kurtulayım” demiş. Onu yiyince iyileşivermiş. Gitmiş köye Lokman Hekim’i bulmuş. “Bak sen beni iyi edemedin ama benim derdimin dermanı buymuş, ben onu yedim iyileştirdim” demiş. Lokman Hekim cevap vermiş “Ben sarı ineği boz yörük yılanla nasıl emzirecektim, onu nasıl kusturacaktım, onu sana nasıl yedirecektim?” demiş. Bunun üzerine o peygamber, Lokman Hekim’in bu tedaviyi bildiğini anlamış (KK 21).

• Hz. Ali ve Hristiyanlar

Bir gün çadırın içinde üç Hristiyan oturuyormuş. Hristiyanlardan biri “Ali diye biri varmış, adını seslendin mi hemen gelirmiş” demiş. Diğeri de “Gördüğü yerde insanın kellesini almış” demiş. Üçüncüsü de “Hadi bakalım madem öyle, lafını ettik, gelsin de alsın kelleimizi” demiş. O öyle der demez, Hz. Ali asası ile çadıra vurmuş dışarıdan “İşte geldim” diye. Hristiyanlar, Ali geldi diye korkudan titremişler ve hemen müslüman oluvermişler orada (KK 28).

1.3. MEMORATLAR

Memorat, Tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikayedir (Kvideland, 1991: 19).

Özkul Çobanoğlu (Çobanoğlu, 2003: 77), memoratları 12 başlık altında ele almıştır:

- a) Cinler ile kurulan iletişim biçimleri
- b) Al karısı ile kurulan iletişim biçimleri
- c) Ağırılık basması- Karabasan, Congoloz, Kul, Erkebit, Hırtık, Hınkur Munkur, Çarşamba karısı, Yol azdıran, Kara Ura, Demirkıynak ve Gelincik adlı varlıklarla kurulan iletişim biçimleri
- ç) Hızır ile kurulan iletişim biçimleri
- d) Yatırlar, evliyalara ve şehitlerle kurulan iletişim biçimleri
- e) Rüya görme yoluyla kurulan iletişim biçimleri
- f) Nazar değmesi inancı ile ilgili iletişim biçimleri
- g) Ölülerle kurulan iletişim biçimleri
- ğ) Büyü ve çeşitli geleneksel pratikler yoluyla kurulan iletişim biçimleri
- h) Fal ve falcılık yoluyla kurulan iletişim biçimleri
- ı) Tam tanımlanamayan olağanüstü bir güçle kurulan iletişim biçimleri
- i) Modern kent yaşamı memoratları: Ruh çağırma, Astral yolculuk ve UFO'larla kurulan iletişim biçimleri

Biz de derleme sahamızdan elde ettiğimiz memorat kategorisine giren anlatılarımızı yukarıdaki tasnife göre sınıflandıracğız.

1.3.1. Cinler ile Kurulan İletişim Biçimleri

• Kaybolan Ateş

Ben bir keresinde bir ışık gördüm gece. Bir baktım orada el kadar yeşil bir ateş ardıcın dibinde yavaş yavaş yanıyor. Ertesi gün annem oraya gidip baktığında ne ateş ne kül görebilmiş. Bir zaman çadırın dışına çıkamadım korkudan (KK 7).

• Molla Mehmet ile Şeytan

Yukarı Kırılı'dan Molla Mehmet, ona Deli Mehmet'in dedesi derler, keçilerinin yanına gitmiş gece. O sırada şeytanlar düğün ediyormuş orada. Bunu görünce şeytanların gelin atını okuyup üfleyip esir almış o hoca. Şeytanlar yalvarmış yakarmış hocaya atımızı bırak diye ama hoca bırakmamış. "Benim keçilerimi 7 sene güdersen serbest bırakırım bu atı" demiş hoca. Şeytan kabul etmiş ama bir şartı varmış, o da bu anlaşmadan kimseye bahsetmeyecekmiş hoca. Eğer bahsederse anlaşma bozulacakmış. Kabul etmiş hoca. Keçiler her gün güdölür gelir ağıla girermiş. Hocanın karısı bir gün

hocaya “Bu keçi her gün kendi kendine güdölüp geliyor ağıla giriyor nasıl oluyor bu? Bunu bana söylemezsen ben gelmem senle işe mişe” demiş. Hoca da karısına söylemiş nasıl olduğunu. O gün o ırsıva bozulmuş, şeytan hocanın başına gelmiş, “Bak bugün karına söyledin ırsıvayı bozdun, bugün keçinin başında yat, canavar kırar bak keçini” demiş. Hoca buna rağmen gitmemiş keçisinin başına. O gün canavar kırmış keçi sürüsünü (KK 7).

• Kulakçı ile Şeytan

Kulakçı bir gün atıyla giderken bir oğlak görmüş yolun kenarında. Oğlağı kucağına almış köye götürüyüm diye. Biraz yol gidince şu oğlak erkek mi dişi mi diye bir bakayım demiş. Elini arasına doğru atınca oğlağın t.şagını farkedip “T.şagı da varmış bu oğlağın” demiş. Oğlak bunun üzerine “Vardınır bak bakalım tek miymiş çift miymiş” diye konuşmuş. Kulakçı hemen kucağından atmış oğlağı. Oğlak o anda bir yanık çul eskisine dönüşmüş (KK 7).

• Çul

Dedemi ünnerlermiş “Hasan Ağaaa Hasan Ağa!” diye. Dedem tüfeğı alınca eline şaldır şaldır kaçışıverirlermiş. Bir gün yine böyle olmuş dedem bir atmış tüfeğı, bir kaçışıvermişler, dedem sesin geldiği yere gidip baktığında yanık bir çul eskisi görmüş yerde. Bir daha da gelmemişler oraya (KK 7).

• Dede Olukları

Önceden Karaoluk’un üstünde bir oluk daha vardı Kemal’in tarlasının orada. Orada ikinci vakti oldu mu efir efir bulgur pilavı kokusu gelirdi burunlarımıza. Oradaki ağaçlardan kimse dal kesmezdi. Dede olukları denir oraya. Şoför Hasan’ın evinin yanından geçerken de zeytinyağı kokusu gelirdi. Köyde bir eğitimci vardı. Dede oluklarının oradan atla geçerken arkasına bir haba takılmış. O gittikçe haba arkasından uçarak takip etmiş. Bize çocukken hep anlatırlardı bunları çok korkardık.

• Hatipoğlu

Ahmet Ali amcanın annesiyle Hacı emmisi bir gün desteye gitmişler babası askerdeyken. Kısır Palamut’a gelince emmisi “Yenge ben desteyi boşaltırım sen git” demiş. Yolda giderken Hatipoğlu’na benzer birini görmüş yolda. İnce Ayşelerin oradaki çalıya doğru sapmış annesi bunun üzerine. Eve varınca o gördüğü adamın evin oralarda olduğunu görmüş (KK 7).

• Beserek

Mehmet Dayım Devrent tarafından geliyormuş, kör kuyuda beserek devenin birini çöküp duruyorken görmüş ve korkmuş. Aynı yerde köyden birkaç kişinin daha bu tarz şeyler görüp korktuğu söylenir. Kör kuyu denen yer, önceden gavurların mezarlığıymış (KK 7).

• Adam ve Şeytan

Annemin babası bir gün çifte gitmiş, orada yorulup uyuyakalmış. Kalktığında öküzlerin olmadığını görmüş. Öküzler köye gitmiştir diye kalkmış köye gitmiş ama orada da öküzleri bulamamış. Başlamış dağları aramaya. Dağda ararken ararken yorulmuş ve uyuyakalmış. Uyanınca az ileride yanan bir ateş görmüş, ateşin başında da komşuları Esme'yi ısınırken görmüş. “Bu kadının dağın başında ne işi var? Bu olsa olsa şeytandır” diyerek başlamış okumaya. Okumaya başlayınca Esme bir anda kaybolmuş ve tazıya dönüşmüş. Sağa sola koşturmaya başlamış tazı hırlayarak. Dedem okumaya devam etmiş. Sonra bu tazı, oğlaklı bir keçiye dönüşmüş. Yine okumaya devam etmiş dedem, en son o da yok olmuş. Sabaha kadar aramaya devam etmiş sonra dağda. Sabaha karşı yine içi geçivermiş. Rüyasında sakallı bir dede gelmiş. “Koca şeytan sabaha kadar 3- 4 tur döndü seni kandıramadı, senin öküzlerin güz ağıllarında geviş getiriyor, var git al öküzlerini” demiş. Dedem oraya gitmiş ve öküzlerini orada geviş getirirken bulmuş. Sonra sürmüş gelmiş hayvanlarını köye (KK 8).

• Ak Elbiseli Kadın

Çona Yusuf'unun Fadime Yenge hasta iken koca karılar başına toplanmış. Yusuf dayı küçük bir toprak ibriği orta oluktan doldurup gelirmiş. Akiflerin penceresinin dibinde ak yüzlü, ak yazmalı bir kadın görmüş ve çok korkmuş. Kadınlar da kalabalık olunca getirdiği su hemen bitiveriyormuş. Her gidiş gelişinde o kadını orada görmüş ve çok korkmuş. Bu görünenler, o sokaklarda çok görünür derler zaten ezelden beri. Koca Mustafaların damının dibinde de çok görünürmüş (KK 9).

• Şeytanın Seslenişi

Benim abilerim ve kardeşlerim hep öldüler. Evlerinin duvarında Küçük Osmanlar'ın evin o tarafta bir delik varmış. O delikten şeytan iki kez “Halit Halit!” Diye seslenmiş. Abim hiç seslenmemiş. Sonra yengem o komşunun evine gidip “Neden çağırıp duruyorsunuz Halit Halit diye?” demiş. Onlar da “Biz çağırmadık yenge. Hem

biz çağırırsak Halit mi deriz, Halit emmi deriz. O bizim büyüğümüz değil mi?’ Demişler. Sonradan o sesin şeytan olduğunu anlamışlar çünkü şeytan hep iki kez seslenirmiş ve kendisine cevap verilmesini beklermiş (KK 9).

•Şeytan Kadın

Ablam ve Dulkadın bir düğünden sonra gece saat iki gibi eve dönüyorlarmış. O Akiflerin sokağa varınca Ali Gagamgilin avlusundan Kübra’nın kaynanasına çok benzeyen bir kadın çıkıvermiş önlerine. “Ne arıyorsun burada kız sen?” demelerini beklemiş şeytan. Ablamgil hemen onun şeytan olduğunu hissetmiş çünkü o sokakta çok görülüyormuş. Hemen okuya okuya hiç seslenmeden o kadın, Topalkızların sokaktan yukarıya anamgile doğru gitmiş, anamgil de çolakların evinin damının oradan evlerine gitmişler (KK 8).

•Ak Dastarlı Kadın

Ali abimin koca kapısından ak dastarlı bir kadın çıkmış. Özbey’in anası Hanım Yenge o kadını görmüş ve anama benzetmiş. Ertesi gün annemi görüp sorduğunda, “Kız benim o saatte oralarda ne işim var ben değildim o” demiş anam. Tüm bu anlattıklarımız hep o sokakta çok yaşanmış (KK 9).

•Eğirtmen Osman ve Şeytan

Eğirtmen Osman rahmetlik vardı, Halıcı Yusuf’un karısının babası. Bu bir gün Yeşilova tarafından geliyormuş, Kara Oluk taraflarına varmadan o ormanlık alanlarda bir çepiç görmüş. O çepici kucağına almış, alır almaz çepiç ateşe dönüşmüş. Adam kaçtıkça ateş peşinden gelmiş. En son adam atıyla köye kaçmayı başarmış. Köyde eve vardığında adamın korkudan aklının gitmek üzere olduğunu görmüşler. Ertesi gün adam kendine gelince başına gelenleri anlatmış. Çepici kucağına alınca “Bir bakayım bu erkek mi dişi mi” demiş, o anda çepiç “Hem erkeğim hem dişiyim” diyerek ateşe dönüşmüş. Ateşten kurtulmaya çalıştıkça atının önüne geçtiğini söylemiş ateşin. Kendini köye zor attığını anlatmış (KK 8).

•Gurk Tavuk

Bizim de vardı bir gurk tavuğumuz önceden Cemal evindeyken. Kendi kendine kümese girmeye alıştı. Hasan emmim bir gün akşamüstü eve gelirken Selviye’nin giyecek yıkadığı yerde bizim gurk tavuğun deşinip durduğunu görmüş. “Eve gelince o gurk tavuğu neden kapatmadın?” diye sordu. “O gurk tavuk kendi giriyor kümese,

girmiştir o” dedim. Tavuğun orada yavrularıyla deşinip durduğunu söyleyince ben onun şeytan olduğunu anladım ve “İnşallah seslenmemişsindir şeytandır o” dedim. “Hayır seslenmedim sana sorayım diye” dedi Hasan emmim (KK 8).

• Sultan ile Davarlar

Bir gün kızım Sultan ile ikimiz gezmeden geldik eve. Bir süre sonra Sultan çişinin geldiğini söyledi ve tuvalete çıktı. İçeri geldiğinde “Ana, bizim ekine Kozanlar’ın davarları girmiş yine” dedi. Çıkıp baktığımda bir sürü davarın ekine girdiğini gördüm, hatta çanları bile çalıyordu. Hatta bir de çoban ıslığı geliyordu iki kez ıslık çaldı. Kızıma “Gel Anam Kozan dayın çeviremedi herhalde davarları bizim ekine girmiş, çıkarlar herhalde birazdan” dedim. Yarım saat sonra Muslu ve babası geldiler. “Dışarıdaki davarlar gitmiş mi?” diye sordum. “Dışarıda davar falan yoktu ki” dediler. Şaşırdım. Sabah olduğunda aşağı inip ekinlere baktığımda hiç davar izi olmadığını gördüm ve onların şeytan olduğunu anladım. Şeytan iki kez çağırır, üçüncüyü çağırmaz. Eğer çağırısına cevap verirsen “şeytan erleşir” derler ve musallat olur. Önceden çok görülürdü böyle şeyler, artık insanların kendisi şeytan (KK 8).

• Şeytan ve Ayete’l-Kürsi

Bir gün evimin kapısından sırtına bir kız çocuğu yapıştırmış olan bir kadın geldi. Şeytan karısıymış o, çünkü tek gözü kördü. Ben başladım Ayete’l-Kürsi’yi okumaya. Ben okumaya başlayınca merdivenin başından indi gitti kapıdan çıktı (KK 28).

• Şeytanın Seslenmesi

Şeytan iki kez seslenirmiş adını. Benim ninem vardı. Aydınlık bir gecede yatıyormuş. Gece annesi evin küçük penceresinden “Vahide, Vahide!” diye seslenmiş. “Köpekten geçiriver kızım beni” demiş. Avluya çıktım bir baktım, köpek yatıp duruyor. Davar mavar yok evin önünde. Damın önünü arkasını dolaşmış, anasını yine görememiş. Gelmiş geri yatmış yatağına. Ertesi gün ikindi vakti, abdest alırken bir şey alnına bir vurmuş, yüz yukarı düşürmüş ve orada bayılmış kalmış. Atlarına bindirmişler hemen Söğüt’te Katil Abdullah denen, babasını öldürmüş bir adam varmış, hocaymış. O adam, “Ben ölünce beni yıkamayın, babasını öldüren yıkanmaz” demiş hatta. O hocayı getirmiş eve emmim, ninemi okuyunca ninem iyileşmiş artık. Şeytan seslendiği zaman sen de seslenirsen çarparmış şeytan (KK 28).

• Şeytanın Seslenmesi 2

Şeytan iki kez seslenir ve “Hey, aaay, aaa!” gibi seslenemezmiş. Köyde anamgil talvarın üzerinde yatarlarmış. Uzun fesli bir şey gelmiş dedemgilin üzerine uzanmış kalmış. Anam bunu görüp okumuş okumuş, o okudukça şeytan tepesi üstüne dönmüş sonra kaybolmuş gitmiş (KK 7).

1.3.2. Hızır ile Kurulan İletişim Biçimleri

• Hızır ve Pekmez

Bir gün ninem beni pekmez katmaya yolladı. Bir baktım pekmez taşıyor. “Ana geliver pekmez taşıyor” diye bağırdım. Dedem bunu duyunca “Keşke bağırmasaydın, üstünden alıp alıp doldursaydın, Hızır a.s uğramış pekmeze” dedi (KK 28).

1.3.3. Yatırlar, Evliyalar ve Şehitlerle Kurulan İletişim Biçimleri

• Yumurtaların Sahibi

Bir gün annem ve babam, Örencik’ten Doğanbaba’ya üzüm kırmaya geliyormuş eşekle. O yol yaklaşık 7 saat sürer bu şekilde. Çapıtlı Ardıç mevkisine gelince annem, “Efendi! Sen merkeple gidekoy, ben şuraya bir ufak su dökeyim” demiş. Ormanın arkasına geçmiş, orada bir bakmış bir tavuk ormanın içinden çıkmış gelmiş. Tavuğun altı tane de yumurtası varmış. Annem o altı yumurtayı almış ve babamın yanına doğru gitmeye başlamış. Babamın yanına varmadan karşısına ak sakallı bir dede çıkmış, “Bizim kız, o yumurtaları yerine bırak, o tavuk benim, yumurtalardan da civciv çıkacak” demiş. Annem hemen dönmüş yumurtaları yerine koymak için. Yumurtaları koyarken bir tanesinin lekeli simsiyah olduğunu fark etmiş ve o lekeli yumurtayı ayrı koymuş. Annemin altı tane çocuğu oldu, kız kardeşim sakat doğdu. Bu olay onun bir göstergesiydi (KK 16).

• Sarı Dede ve Sağır Kız

Köyün üstünde Kızlar Sivrisi denen yerde önceden peri kızları tef çala çala gezermiş denirdi. Kara Bele Osman’ın sağır kız denen bir sağır kızı vardı. O görürmüş o kızları. O kız birinde sarı Dede’nin mezarının önünden geçerken, Sarı Dede üç kere onu çağırıp eliyle gel işareti yapmış ve o kız kaçmış (KK 8).

• Sarı Dede ve Topal Ayşe

Sarı Dede'nin orada bir Topal Ayşe vardı. Annesi onun silbincindeki sidiği, banyo yaptırdığı suyu o mezarın kıyılarına atarmış. O yüzden Ayşe'nin boyu kısa kalmış ve topal olmuş derlerdi. Bu dede denilen kişiler aslında savaşlarda şehit olan kişilermiş. Nerede şehit oldularsa oralara gömülmüşler (KK 28).

• Vahide ve Sarıklı

Bir gün yaylada çeşmenin başında biraz zeytin görmüş ninemgil. “Herhalde birinindir” diye bırakıp gitmişler. Sonra eşine su doldurmak için çeşmeye geri geldiğinde, oralara kimse gelmediği halde zeytinlerin yok olduğunu görmüş. O gün akşam olana kadar çalışmışlar. Hava kararırken öte yalılar tarafından bir adam gelmiş. Nineme “Vahide! Daha gitmediniz mi amcam?” demiş. O da cevap vermiş “Kocam burada yatmak istiyor” diye. Adam cevap vermiş, “Deli misin sen dayım, taze çocuğunla buralarda ne işin var? Topla her şeyini de yürü köyüne hadi” demiş. Bunun üzerine ninem toplanmış ve köyün yolunu tutmuş. Kocası Harmankaya’da onu yakalamış. Beraber eve gitmişler . Kocası “Çocuğu yatır da uyut, yarınki yiyeceğimiz ekmeğini et, namazını kıl da beni uyandır” demiş. Ekmeği edip namazı kılıp kocasını uyandırmış. Kalkıp tarlaya gitmişler. Suyun içinden geçip tarlalarına varmışlar. O dede, oradaki mezarın alt yanına dayanmış onlara bakıyormuş elinde tüfek, başında sarıklı. Oradaki karamık dalları günah diye kesilmezdi. O dede elindeki bıçakla o karamık dallarından bir tane kesip sivreltmış. Sonra yanında bağlı olan atını çözüp binmiş. Atı kırbaçlamış ve ekinin dört bir yanına gidip gelmeye başlamış atıyla. Şafak sökmeye başlayınca köyden tarafa doğru Harmankaya taşına doğru gitmiş ve kaybolmuş. Orada o gün ekine gidenlere hep sormuşlar “Atlı birini gördünüz mü?” diye. Ama kimse görmemiş onu (KK 28).

1.3.4. Nazar Değmesi İnancı İle İlgili İletişim Biçimleri

• Tuz ve Çörek Otu

Eskiden bu yol yapılırken bizim köyde Gökmen Baki’si vardı onun gözü çok değerdi. Yoldan geçen bir deveciyi gören köylüler, “Hadi Baki Dayı şu deveyi bir çatlat da görelim” demişler. Baki Dayı ne dediyse nazar değdirememiş. “Bu devenin yükü bir yanı tuz, bir yanı çörek otu. Öbür türlü olsa dayanmazdı bu deve” demiş. Yol yapan gençlerden birkaçı devecinin yanına gitmiş ve deveciye “Emmi yükün incirise bize birkaç kilo sar da yiyelim” demişler. Deveci “Oğlum bu devenin bir yanında tuz, bir

yanında çörek otu var, yenecek bir şey yok” demiş. Baki Dayı’nın haklı olduğu bu şekilde anlaşılmış (KK 8).

1.3.5. Tam Tanımlanamayan Olağanüstü Bir Güçle Kurulan İletişim Biçimleri

• Ölüm ve Ötesi

Hatip karısı ölüm döşeğindeyken kocası başında Kuran okuyormuş. Hatip’in karısı yattığı yerden “Yer verin, gel bakalım sorucu Arap ne soracaksan sor. Erime karşı gelmedim, akşamki bulaşığımı sabaha koymadım, al giymedim yeşil kuşanmadım komşuların hakkı geçecek diye, bir dirhem güzel yemek pişirip de soğan kırmadım komşularımın hakkı geçecek diye” demiş. Herkes zoğutmuş²¹ kalmış oturduğu yerde bunun üzerine. Kocasının bile nutku tutulmuş kalmış. O aile köyde zenginmiş ama yeni bir takımla elbise aldığı anda bile, altını giydiğinde üstüne eski giyermiş. Üstünü giydiğinde ise altına eski bir şey giyermiş (KK 8).

• Peri Kızları

Benim ninemin eski evinin öte kapısından içeri peri kızları girermiş. Halit emmimin hiç çocuğu olmadı. Halit emmim o kızları gördüğü için hiç çocuğu olmadı diye söylerdi ninem. Hatta kendi gözlerinin kör olmasını da o kızları görmesine bağlardı (KK 28).

• Yılan ve Kız

Papazlık adındaki tepenin başında bir mağara varmış. Gölcüklü Koca Göt İsmail asker kaçağıymış. Oradaki mağarada saklanırmış. Köye gitmiş ekmek su almış gelmiş mağaraya tam yiyecekken, bir yılan gelmiş. Yılanın üstünde de bir kız varmış. Hemen tüfeği almış bu. Yılanı vurup kaçacakmış. Yılan mağaranın kapısındaymış. Kız işaret etmiş ateş etme diye. Öyle olunca tüfeği kucağına koymuş adam. Yılanla bakışırken bakışırken kızın işaretiyle yılanın kıyısından kaçırılmış adam. Sonra aramış taramış ne yılanı ne kızını görebilmiş (KK 7).

• Koca Karı ve Nöbetçileri

Gölcüklü Koca Göt İsmail; Devrent’te çadırda bir koca karı varmış ve 3 gün o kadının yanına gitmiş soyma amacıyla. Kadın sürekli bir şeyler okuyormuş. Her gidişinde çadırın dört yanda dört urgan, dört eli tüfekli asker görmüş nöbet beklerken. Korkmuş yanaşamamış (KK 7).

²¹ Kalakalmak.

• Aksakallı ve Tavukları

Benim ninem annemi küçükken yanına almış, Çerkes köyünden değirmenden geliyorlarmış. Eşeğin üzerine semersiz atılan çuvala selver denir, selveri atmışlar eşeğin sırtına geliyorlarmış. Köyün girişine geldiklerinde tarlanın birinin üzerinde çağılın üzerine ak sakallı bir dede ve yanında gürk bir tavuk ve bir sürü civciv görmüşler gece vakti.”Tavuklarıma dokunmayın!” diye seslenmiş dede. Kaçıvermişler ninemle anam (KK 7).

• Ahmet Ali ve Anası

Ahmet Ali’nin anası değirmenden geliyormuş. Çetelerin bağının yanına gelince muhtarın dedesi Gök Pisi’ye benzer bir adam peşlerine takılmış geliyormuş gece. Dereye yaklaşınca bir sürü civciv ve gürk tavuk olmuş adamın yanında. “Tavuklarıma dokunmayın!” diye sesleniyormuş o adam. Kaçmışlar hemen (KK 7).

• Değirmendeki Gürk Tavuk

Köyde önceden iki tane değirmen vardı, biri yukarı değirmen biri aşağı değirmendir. Selami; bir gün yukarı değirmenden ununu öğütmüş, merkebe sarmış geliyormuş. Bir tane koca şam var orada. O şamın oradan karanlıkta geçerken sekiz dokuz civcivi olan bir gürk tavuğun gürkuldayarak gittiğini görmüş (KK 8).

• Ardıç ve Kuzular

Babam bir yük ardıç kesmiş o yalı taraflarından. Ardıçları koyunlara asmış hep yedirmiş. O gece beş kuzulu koyun şişmiş kalmış, ölmüşler. Bir daha da oradan hiçbir şey kesmemiş (KK 28).

• Meleklerin Orucu

Belgölcük tarafına ekin biçmeye giderdik. Gelin Çamı’nın oralara geldik mi burna zeytinyağı kokusu gelirdi. “Melekler oruç açıyor” derdik. (KK 28).

2. HALK EDEBİYATINDA MANZUM TÜRLER

Halk şiiri üreticileri, üretim biçim ve yerleri esas alınarak “anonim halk şiiri”, “aşık şiiri” ve “dini-tasavvufi halk şiiri” şeklinde sınıflandırılmaktadır. Anonim halk şiiri manzum türler başlığı altında verilen yaygın türler, türkü, mani, ninni ve ağıt olarak sıralanmıştır (Aça vd., 2013: 239).

2.1. NİNNİLER

Türküleri kapsayan sınıflandırmalarda, tıpkı “ağıt” gibi “türkü” içerisinde gösterilen ve çocuklukla “ninni yavrum ninni” ifadesiyle başlayan ninniler, anaların çocuklarını sakinleştirmek ve uyutmak amacıyla söyledikleri ezgili manzumelerdir (Şimşek, 1989: 33- 34).

Ninnilerin sahibi belli olmamakla birlikte, ilk söyleyenlerin kadın olduğu bir gerçektir. Ninniler, kalıplaşmış ifadelerden oluşabileceği gibi, doğaçlama olarak da söylenebilir. Ninniler belli bir ölçüye sahip olmamakla birlikte beş, yedi veya sekizli hece ölçüsüyle oluşabilir. Ninnilerde aile ve anne-baba sevgisi gibi güzel duygular ifade edilir. Çocukların ana dillerini öğrenmede ninnilerin yeri önemlidir (Aslan, 2011: 129).

“Dandan oğlum dandan, çocuğumun beşiği çamdan” diye ninni söylenirdi (KK 6).

Önceden şu ninni söylenirdi:

Uyu yavrum ninni diyeyim sana

Omuzum güldüğünü salla hicrana

Gidenden sen kaldın bana hatıra

Susun kuşlar susun, yetimler güzeli yavrum uyusun

Uyu yavrum nenniii nenni yavrum nenniii (KK 19).

2.2. AĞITLAR

Ağıt, insanoğlunun ölüm karşısında sevdiklerini kaybetme telaşı ve üzüntülerini düzenli veya düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesinde verilen addır (Elçin, 2001: 290).

Anadolu’nun çeşitli yörelerinde, ölen kişinin yakınları ve yöredeki ağıtçı kadınlar tarafından çoğunlukla doğaçlama olarak, ağlamalı, iniltili, feryat ve çığırış tarzında basit ezgilerle yakılan ağıtların ana teması ölen kişiye övgü ve yazgıdan şikayettir. Ağıt sözcüğü ağlamak, agu ve yükselmek, yukarı kalkmak anlamındaki “ağmak” fiili ile ilişkilendirildiğinde agu, acı, feryat, ağlaşma ve haykırışların yükselmesi akla gelir (Aslan, 2011: 174).

Ağıt, insanoğlunun ölüm karşısında veya canlı ve cansız bir varlığını kaybetme korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz veya ezgilerle ifade eden türkülerdir (Elçin, 1986: 290).

Savaşlar, tabii afetler ve hastalıklar gibi toplumun üzerinde iz bırakan veya beklenmedik andaki ölümler gibi fert üzerinde müessir olan müellif hadiseler “ağıt” denilen türkülerin doğmasına neden olur (Duymaz, 1990: 40).

Türk dünyasının birçok yerinde olduğu gibi Anadolu’da da ağıt yakarken yas merasimi sırasında “sine dövme” ve “saç yolma” uygulaması görülür. Saç yolma ve saçını dağıtma, perişanlık halini gösterir (Kalafat, 2011: 192).

Ölenin arkasından ağıt yakmak, bağırıp ağlamak günah derler aslında ama yine de ağlanıyor (KK 6).

Ölen anne ve babanın arkasından gözünden kan çıkasıya kadar ağlayacaksın denirdi. Evlat ölünce çok ağlamak iyi değil derlerdi ama yine de ağlanırdı (KK 8).

Çalışma sahamızda ölenin arkasından ağıt yakmak, olmazsa olmaz bir durumdur. Hatta birisi öldüğünde yakınlarından herhangi biri o kişi için ağıt yakmaz, göz yaşı dökmez ise bu durum ayıplanır ve o kişi köylülerce kınanır.

Cem Dilçin (Dilçin, 2013: 342), ağıtların sadece ölenin arkasından yakılmadığını, aynı zamanda gelin olan kızın arkasından da ağıt yakılacağını belirtmiştir.

Yeşilova yöresinde ağıt yakma geleneği günümüzde bile tüm canlılığıyla devam etmektedir. Bunun sebebi olarak ölümün sürekli bir olgu olduğu gerçeğini görebiliriz. Ölüm karşısında aciziyeti, üzüntüyü ve hatta bazen isyanı yöre halkı ağıtlarla dile getirmiş, somutlaştırmıştır. Ağıt yakma işini genelde kadınlar yapmaktadır. Bölgede cenazelerde ağıt yakmak hatta bunu abartılı bir şekilde yapmak adeta son görev olarak görülmekte, hatta abartılı bir şekilde ağıt yaktmayan kişiler, acısını sakın ve sessiz yaşayan kişiler özellikle yaşlı kadınlar tarafından kınanmaktadır. Bundan 30-40 yıl öncesine kadar cenazelere para karşılığında ağıtçı çağırıldığı bile bilinmektedir. Ölen kişinin arkasından ne kadar çok feryat edilip ağıt yakılırsa, o kişinin o kadar çok sevildiği inancı yerleşmiştir. Cenazelerde ölen kişinin yakın akrabaları, cenazeye katılan yaşlı kadınlar tarafından özellikle izlenir. Ancak cenaze ile alakasız kişilerin aşırı yas tutması hoş karşılanmaz. Yöreden derlenilen ağıtlar genel olarak anne, baba, kardeş, evlat gibi birinci dereceden akrabalar için yakılmıştır. Biz de derlediğimiz ağıtlarla ilgili

tasnifimizi kim için yakıldığına göre yapacağız. Yöremizden derlediğimiz ağıtlardan 38 tanesi anne için, 3 tanesi baba için, 6 tanesi kardeş için, 6 tanesi evlat için, 1 tanesi eş için yakılmış; 13 tanesi ise herhangi birine özel olmayan ağıtlardır.

• **Anne İçin Yakılan Ağıtlar**

1.

Gökyüzünde ay ile yıldız

Anamın ellerinde gül ile nergis

Kaldım kadın anam koca evlerde yalnız (KK 9).

2.

Yüksek haneylerde anam badılcan oyar

Badılcanın tetiri ellerini boyar

Anam kapılardan gidince koyar

Ah sular! Anamın kıymetini anca bilirim (KK 17).

3.

Evimizin önu iğde bağıdır

Yel estikçe dallarını dağıtır

Anam sen gidersen beni kimler avutur (KK 17).

4.

Dam eşine çıra attım yanmadı

Yandı yandı alevinden sönmedi

Benim başım küçücükten gülmedi

Gülmedik başları sığdıramadım anam (KK 17).

5.

Ak koyunlar güde güde getirdim

Getirdim de bir yamaca yatırdım

Ellerimden kadın anamı yitirdim

Haden haden aramaya gidelim

Bulamazsak kokusundan bilelim (KK 17).

6.

Akşam ile ikindinin arası

Saçma değil kurşunmuş yarası

Hani bu evlerin büyük anası

Engel gitti dolaplarım boş kaldı

Engel gidince deli gönlüm hoş kaldı (KK 17).

7.

Akşam ile dinelirdim direkte

Acılarım garip oldu yürekte

Keşke benim anam sağ olaydı felekte

Ala baş koyunu kurban ederdim

Üç günlük yolları bir gün ederdim (KK 17).

8.

Kabirlik arasında on iki melek

Hakları geçmedi dileğim dilek

Anama kestiğim kadife yelek

O da kollarına dar geliyor

Anamdan ayrılması zor geliyor (KK 17).

9.

Keklik idim alacamı düzmedim

Anam ile kol kol olup gezmedim

Bu kara yazıları ben kendim yazmadım

Yazıcı kolların ağrımadı mı?

Divitin kalemin kırılmadı mı? (KK 17).

10.

Uzun derelerde kavak mı biter?

Kavağın dalında bülbül mü öter?

Anasız evlerde duman mı tüter?

Tütmez anam tütmez sen olmayınca (KK 17).

11.

Karşı karşı yaptırılım hanları

Kaldır anam kasvetli kolları

Senin ile sürdüğüm o demleri

Aklıma geldikçe yanar ağlarım

Başıma geldikçe yanar ağlarım (KK 17).

12.

Uzaktan mı geldin anam gezmeye?

Kim bağladı alnındaki yazmayı?

Hadin hadin gidelim kabir kazmaya

Benim kabirlerim kazıldı kaldı

Kara yazılarım yazıldı kaldı (KK 17).

13.

Üç gül koydum şu gurbetin yoluna

Döndüm geldim kendim aldım elime

Yalnızsan ben varayım anam yanına

Dön gel anam ben gideyim yerine (KK 17).

14.

Hasbahçede nare nare gezerim

Al fesime tomurcuk gül çizerim

Ben anamdan ayrı gezerim

Haden haden aramaya gidelim

Bulamazsak kokusundan bilelim (KK 17).

15.

Al atıma binemedim eğmeden

Al bohçamı çözemedim düğmeden

Ben anama anam bana doymadan

Nasıl yedin kara yerler kıymadan? (KK 17).

16.

Ekinim gevredi ırgatım biçer

Oturmuş askeri kahveler içer

Analar kuzuyu böyle mi seçer?

Seçiverdin kadın anam el gibi

Kara yerler aldı gitti sel gibi (KK 17).

17.

Tren köprüsünde atım boşandı

Altın kemerini kimler kuşandı

Kıyamam anam kıyamam ben seni

Kıyıp da yerlere koyamam ben seni (KK 17).

18.

İstanbul'un sokakları tahtadan

Anam gelir Cuma ile haftadan

Cumayı haftayı farkedemedim

Ölüm ile ayrılığı terkedemedim (KK 17).

19.

Al atımın üzengisi gümüşten

Her yerler doldu kaldı leşten

Anamın haberi yoktur bu işten
Ünneyiverin de haberini alıversin (KK 17).

20.

Sabah namazında aylar mı doğmuş
Ayların şevengi çaylara vurmuş
Uyan anam uyan sabahlar olmuş
Sen bu şevengi sabah mı sandın? (KK 22).

21.

Kabirliğin üst yanında sular var
Alt yanında gonca güle tımar var
Uyan anam uyan bu dünyada neler var
Hem ayrılık hem ölüm günü var (KK 22).

22.

Kabir arasında bir çift ot biter
Arasında lala sümbül ot biter
Anam senin ayrılığın çok yeter
Ölelim gidelim ayrılmayalım (KK 22).

23.

Güz günüdür anam güz günü
Güz günü gider, gelir yaz günü
Ne bozukmuş şu evlerin bozgunu
Bozguna uğradık anam (KK 22).

24.

Demirciler demir döker denize
Rençberler ekin eker anıza
Ne diye dönüp gelmiyon anam evinize

Al evlerin haram oldu bizlere (KK 22).

25.

Kabirliğe bir ot diktim bürüdü

Yeşil ördek bağırıcığını sürüdü

Ellerin hastaları çıktı yürüdü

Benim anam kara yerde çürüdü (KK 22).

26.

Al evler yaptırdım hurma dalından

İçine döşettim Acem şalından

Alamadım anam Azrail'in elinden

Azrail can evinden avladı (KK 22).

27.

Ne gezersin anam çaylar içinde

Kara salkım mı buldun bağlar içinde

Bulamadım anam akranların içinde

Akranların gördüm gördüm ağladım (KK 22).

28.

Çift kurmuşlar anam harıma

Çift koşmuşlar doruma(?) (KK 22).

29.

Urgan attım gökyüzüne çözüldü

İndi düştü yeryüzüne yazıldı

Anam senin kara yazın böyle mi yazıldı? (KK 28).

30.

Aşağı elden yel gelir kar gelir

Parlak potinlerim ayağıma dar gelir

Bugün senden ayrılması bana zor gelir

Gel ayrılmayalım anam birlikte ölelim (KK 28).

31.

İki pınar karşılaşmış akmaz mı?

Onda biten gül karanfil kokmaz mı? (KK 28).

32.

Yüce dağ başında bir topak kar idim

Yeller estikçe ılgıt ılgıt eridim

Anamın babamın en kıymetlisi ben idim

Şimdi kapılarda boyun büken ben oldum anam of (KK 9).

33.

Arpam var deste deste

Eve geldim kadın anam hasta

Çifte mektuplar mı yollayayım kuzularım posta posta (KK 9).

34.

Açıldı mı bahçemizin nergizi

Ölümler arasına yoklar bizi

Kim bakacak geride kalan öksüzü (Gökoğlan, 2015: 57).

35.

Bahçemizin etrafı kayısı

Hiç dinmeyecek içindeki bu sızı

Öksüzlere bakacak amcası dayısı (Gökoğlan, 2015: 57).

36.

Evimizin önü doldu gar ile

Örtüverin ardıç ile pür ile

Ayrılmazdım ayırdılar zor ile

Anam ayrılmeye göynüm yok idi (Urhan, 2015: 839).

37.

Goca gavak gızım gızım gızılar

İçerimde çoktur benim acılar

Cennet-i alada duran hocalar

Hocalar anamı görmediniz mi?

Biyo hallarını sormadınız mı? (Urhan, 2015: 839).

38.

Uzaktan mı geldin anam gezmeye

Kim oyaladı başındaki yazmaya

Kimler geldi çifte kabir kazmaya

Çifte kabirlerimiz kazıldı bizim

Gara yazılarımız yazıldı bizim (Urhan, 2015: 839).

• Baba İçin Yakılan Ağıtlar

1.

Yasları hep cenazelerde öğrendim ben. Cenazelerde yas tutardık bol bol:

Yayla yollarında göç katar katar

Arasında bülbüller öter

Benim babam kara yerde yatar

Yattı ise gelmez oldu (KK 22).

2.

Bir çift turna gördüm akli karalı

Kanadı kırılmış yaralı

Benim babamı vuran avcı nereli?

İster buralı ister Tireli (KK 22).

3.

Evimizin önü pır dolay ellik

Elime de verdiler bir allı yağlık

Bubam sene bunca ettiğim eylik

Eyliklerimi unutuverdin a bubam (Urhan, 2015: 839).

• **Kardeş İçin Yakılan Ağıtlar**

1.

Evimizin önü bir dönüm yonca

Oraklar verin biçelim yence yence

Ölüm mü geldi ağam sana gepgençke (KK 9).

2.

Hani benim damgalı dastarım

Alın gidin kara yere gösterin

Ben kara yerden çifte kardeşlerimi isterim (KK 9).

3.

Gide gide şu dağları yol sandım

Ayağıma diken battı gül sandım

Gidenlerin içinden çifte kardeşlerime haber saldım (KK 9).

4.

Koyuverin ağalar ben bir deliyim

Derelerin boz bulanık seliyim

Gurbet elde kaldı bizim birimiz

Açılmayıp solan bahçe gülüyüm (KK 32).

5.

Keklik idim alacamı düzmedim

Boylaşıp da kardeşimle gezmedim

Bu kara yazıyı kendim yazmadım

Yazıcı kolların yorulmadı mı?

Divitin kalemin kırılmadı mı? (KK 32).

6.

Kardeş dedikleri karlı dağ imiş

Ciğerimde kalıp kalıp yağ imiş

Can gardeşim hep ellerden yeğ imiş

Bu genç yaşta ölüm de mi var imiş (Urhan, 2015: 839).

• Evlat İçin Yakılan Ağıtlar

1.

Hastanenin ön yandadır kapısı

Beyaz giymiş doktorların hepsi

Gösteriverin benim koç yiğidim hangisi

Ben onun gelişinden bilirim

Kollarını salışından bilirim (KK 17).

2.

Gökyüzünde pare pare bulutlar

Padişah gider kapısını kilitler

Hani arkamdaki yiğitler

Yiğitlerim der der ağlar genç anam(KK 22).

3.

Entarım eski, göyneğim yaraşmaz

Kır atım yorgun, şu dağları dolaşmaz

Çifte mektuplar atsam kuzularım size ulaşmaz (KK 9).

4.

Sarı çiğdem mor menekşe biçerim

Ağlaya ağlaya kan bağladı içim (içerim)

Bu göç anam yayla göçüdür

Yayla göçü değil yiğidin göçüdür (Gökoğlan, 2015: 57).

5.

Yol üstüne koydu çıkırgı

Tek katlı bükerim ipliği

Karayere yolladım kınalı kekliği (Gökoğlan, 2015: 57).

6.

Çıktım yaylaya yalnız oturdum

Etrafımda gül karanfil bitirdim

Görmediniz mi a yolcular, dayılar!

Kınalı kuzucuğumu yitirdim (KK 32).

•Eş İçin Yakılan Ağıtlar

1.

Dizimdeki peştemalim çizildi

Çizildi de yeryüzüne yazıldı

Benim yuvam genç yaşta bozuldu (KK 17).

•Diğer Ağıtlar

1.

Oturdum da kalkamadım yerimden

Ayaz aldı bedenimden kolumdan

Korkardım ayrılıktan ölümünden

O da geldi benim başta yayladı

O da geldi benim başta kışladı (KK 17).

2.

Oduncular dağdan odun indirir

Gözümün yaşı çifte değirmen döndürür

Bu dert beni iyi etmez öldürür (KK 17).

3.

Karınca kabak bizim ordumuz

Bir dağılır bir toplanır yurdumuz

Yine geldim bozuk buldum yuvamı

Yine geldim dağınık buldum yuvamı (KK 17).

4.

Sabah namazında namaz kılarken

Mevsim çamur oldu çiçek sularken

Ben ellerin derdine yanar ağlarken

Benim derdim hepsinden beter oldu (KK 17).

5.

Merdivenden ayak ayak inerken

Tülbentimi günden yana sererken

Ben ellerin derdine yanarken

Benim derdim hepsinden üstün geldi (KK 17).

6.

Çok dağıttım gönlüme

Çok aradım bulamadım dengime

Kamalar mı sokem kendi kendime

Bıçaklar mı sokem kendi kendime (KK 17).

7.

Akşam oldu yine bastı karalar

İçimde göz göz oldu yaralar

Misafir almaz mısın kanlı dereleler

Bugün misafirim yarın giderim (KK 22).

8.

Deniz kıyısında sümbüllü bağlar

İçim ah çeker gözlerim ağlar(?..) (KK 22).

9.

Koç yiğitlerin gurbet eldir vatanı

Al gülün üstünde çakır diken

Aramazlar gurbet elde yiteni (Gökoğlan, 2015: 57).

10.

Koyuverin sürülerin dolansın

Dolansında hasbahçeden sulansın

İnanmayanlar ecelini inansın (Gökoğlan, 2015: 57).

11.

Asmaya dayandım ince dal diye

Boynuna sarıldım gitme kal diye

İyi olmadan gelişine ne diyeyim?

Hekime yolladık iyi ol gel diye (KK 32).

12.

Güvercin vurdum bir kara taşla

Kara gözlerim doldu kanlı yaşla

Nereye gelip gideyim garip başla?

Düştüm yollara, dağıtıp giderim

Yayla yollarını yakıp giderim (KK 32).

13.

Süzüldü de ale gözler süzüldü

Bu yazılar guduretten yazıldı

Mezerim de gurbet elde kazıldı

Bilmem ben mi kötü kader mi kötü (Urhan, 2015: 839).

2.3. TÜRKÜLER

Halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları yansıtan, hece ölçüsüyle bir veya dört dizeli ana bölümlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen manzum ve ezgili anonim ürünlere verilen addır (Kaya, 2010).

Türkiye'nin sözlü geleneğinde bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için en çok kullanılan ad türküdür. Bölge ve ele aldığı konulara göre hatta ezgi ve sözcük çeşitliliğine göre de türkü yerine, şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt da denilebilmektedir (Boratav, 2015: 162).

Türküler doğduğu toplumu ilgilendiren olayları konu alıp, o toplumun ihtiyaçları neticesinde oluşmaktadır. Üretildikleri toplumda yayılmış, kabul görmüş, tüketilmiş ve günümüze kadar da aktarılmıştır (Özkan, 2008: 172).

Türküler, hece ölçüsü ile oluşturulmuş, belli bir nazım biçimi bulunmayan anonim ürünlerdir. Türküler hem koşma hem de mani şekliyle söylenebildikleri gibi üç beş dizeden oluşan bentlerle de söylenebilmektedir (Oğuz vd., 2014: 249).

Düğünlerde çalınan başlıca uzun havalar:

- 1- Yada geceleri kalkar kalkar ağlarım
- 2- Ağanın bindiği gurbet atıdır
- 3- Gelin senin zülüflerin eğilmez
- 4- Ümmü biz (kız)
- 5- Güllük dağı
- 6- Ali bey
- 7- Eserde eser
- 8- Afşar beyleri (Gökoğlan, 2015: 46).

Çine ise (Çine, 1989: 95) Teke yöresi türkülerini şöyle sınıflandırmaktadır:

1. Gurbet Havaları: Burdur ve Teke yöresinin müzik folklorunda karakteristik bir yeri olan “gurbet havaları”, yöre halkının çeşitli sosyal olaylara karşı duyarlılığını simgeler. Aşk, yiğitlik, ayrılık, yas gibi konular bu türkülerin temasını oluşturur. Ritimli ve ölçülü bazen de ölçüsüz olarak ezgilenir. Serbest ve ölçüsüz olan bu ezgilere “gurbet havası” veya “uzun hava” denir.
2. Teke Zortlatmaları (zortlatma): Teke zortlatması bir teke yöresi oyunu olmakla beraber adını bu yörede pek bol olan kara davarın erkeği “teke”den almıştır. Teke zortlatmasının pek çok ezgisi vardır.
3. Teke Zeybekleri: Gerek sözlü gerekse sözsüz olarak çeşitli ezgileri vardır. Ölçüsü 9/8’lik olup Teke zortlatmasından biraz daha ağır oynanır. “Sarı zeybek”, “kıvrak zeybek” gibi adlarla da anılır.
4. Kabaardıç: Türkü bölümü ölçülü ve ölçüsüz olmak üzere Burdur, Acıpayam, Fethiye ve Antalya’da çeşitlemeleri olan 2/4’lük ölçüde bir oyun havasıdır.
5. Kırık Havalar: Burdur’da “kırık düz”, Tefenli ve Yeşilova’da “sürtme”, Bucak’ta “sürüddek” adıyla anılır. Ölçüleri 2/4’lük ve 4/4’lüktür.
6. Dımıdan: Köy kadınlarının kendi aralarında eğlenirken teke oyunlarını tepsi, tencere kapağı, leğen ile oynamalarına “dımıdan” denir. Bu oyun havası Bucak çevresinde “çanak çalma” adıyla da anılır.
7. Boğaz Havaları: Baş parmak ile gırtlak üzerine değişik tonlarda ses baskıları yaparak, yani bir tür perde görevini yerine getirerek boğazdan çıkan sesleri değiştirip kaval sesine benzer bir müzik meydana getirmek suretiyle gerçekleştirilir. Teke yöresinin her kesiminde bu hava çeşitlilik gösterir.

Yöre türkülerinin derlenmesinde en önemli isimlerden bir tanesi, Salih Urhan’dır. Salih Urhan’ın Yeşilova ve köylerinden derleyip TRT repertuarına kaydettirdiği 14 adet türkü bulunmaktadır. Türkülerin isimleri ve TRT repertuar kayıt numaraları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Yeşilova ilçesinden derlenmiş TRT Repertuarında kayıtlı türküler²²

DERLEYEN	TÜRKÜ ADI	TRT REPERTUAR NO
Salih Urhan	Aşağı Yoldan Çıktı Bayrağın Ucu	00908
Salih Urhan	Ben Bir Köroğlu'yum Dağda Gezerim	02435
Salih Urhan	Bezirgan Basmasına	03296
Salih Urhan	Bir Taş Attım Çaya Düştü	00151
Salih Urhan	Dirmil Efe Oyunu	OH173
Salih Urhan	Endim Haymana Ovasına	02436
Salih Urhan	Gelin Ağlatma ve Götürme Havası	OH175
Salih Urhan	Goyu M'olur Gabardıcın Gölgesi	03442
Salih Urhan	Sabah Olur Çocuk Gider Oyuna	01490
Salih Urhan	Sarı Zeybek Şu Dağlara Yaslanır-1	00183
Salih Urhan	Sarı Zeybek-2	OH234
Salih Urhan	Serenler Zeybeği	OH396
Salih Urhan	Suya Giden Al Yazmalı Gelin	03441
Salih Urhan	Tahtalıkta Galbır Var	03298

Yine Salih Urhan'ın (Urhan, 2015: 837- 879) I. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı'nda yayımlanan “Teke Yöresinde Gurbet Havaları” adlı bildirisinde Yeşilova'dan derlediği Ali Bey (Genç Ali) türküsü, Nice Güzelleri türküsü, Güllük Dağı türküsü ve Ümmü ağıtı, Avşar Zeybeği Çeşitlemesi, Ali Bey (Akşamlarda Olur) türküsü, Eğildim de Bir Gül Aldım türküsü, Sürmelim türküsü, Teke Yöresi'nin genelinde söylenen Haydülen (Tekelioğlu) türküsü ve Yeşilova- Acıpayam yöresine ait Avşar Beyleri türküsü araştırma sahamızın türküler bakımından ne kadar zengin olduğunun bir göstergesidir.

Yöreden derlenen toplam 34 türkümüz bulunmaktadır. Bu türkülerin 29 tanesi sözlü ve ezgili, 5 tanesi ise sadece ezgili şekilde icra edilmektedir.

²² turkuler.com/nota/tumyoreler.asp?yoresi=Ye%Feilova (Erişim Tarihi: 11. 10. 2021)

Ali Yakıcı (Yakıcı, 2007: 211- 239) türküleri konularına göre on sekiz bölümde incelemiştir:

- 1-Aşk/Sevda konulu türküler
- 2-Gurbet/Ayrılık/Hasret konulu türküler
- 3-Bişik/Bebek/Çocuk türküleri/Ninniler
- 4-Ölüm türküleri/Ağıtlar
- 5-Tören türküleri
- 5.1-Düğün türküleri
 - a)Kına türküleri
 - b)Gelin alma/Karşılama/Kutlama türküleri
 - c)Güvey türküleri
- 5.2-Bayram türküleri
- 6-Asker/Askerlik türküleri
- 7-Hapishane türküleri
- 8-Olay türküleri
- 9-Doğal çevre ile ilgili türküler
- 10-Beslenme ve yiyecekleri konu alan türküler
- 11-İş ve meslek hayatıyla ilgili türküler
- 12-Övgü türküleri
- 13-Yergi/Alay/Eleştiri türküleri
- 14-Şikayet türküleri
- 15-Eğitici/Öğretici türküler
- 16-Arzu/İstek türküleri
- 17-Dini/Tasavvufi nitelikli türküler
- 18-Oyun türküleri

Yöremizden derlediğimiz türküleri bu tasnife göre değerlendiecek olursak, aşk/sevda türkülerine 5, gurbet/ ayrılık/ hasret türkülerine 6, tören türkülerine 2, asker/

askerlik türkülerine 1, olay türkülerine 7, şikayet türkülerine 2, arzu/ istek türkülerine 1, dini/ tasavvufi türkülere 1 ve oyun türkülerine 9 örnek tespit etmiş bulunmaktayız.

Yöremizden derlediğimiz türküler Ali Yakıcı'nın tasnifine göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

2.3.1. Aşk/ Sevda Konulu Türküler

• Bezirgan Basmasına Çifte Gül Gondurmuşlar

Kaynak Kişi: Osman Uysal

Derleyen: Salih Urhan

Bezirgen basmasına, çifte gül gondurmuşlar

Olursa Haççe olsun, ben alman başkasını

Kızıl Deresindeyim, Düdene mi geleyim?

Haççe benim olursa, ben canımı vereyim

Samanlığın samanı, geldi düğün zamanı

Nasıl etsem kandırsam, senin cavır ananı (Çakır, 2016: 125- 126).

• Yüce Dağ Başına Üzüm Kol Atmış

Yüce dağ başına üzüm kol atmış

Sevdiğim saçlarını yana taratmış

İkimiz aynı dalın meyvasıyız

Seni tatlı beni acı yaratmış

Pınar olsam ırmaklara karışsam

Çeşme olsam ayağına erişsem

Eğer benim ile kavlim yok dersen

Öldür bir daha yar seninle konuşmam

Sevdiğim, tarlaya ekim nohut
Ölüyorum derdimden, bir Kur'an okut
Eğer gurbet elde ölür kalırsam
Zamanın olursa gel kabrime vakit vakit (KK 27).

• **Yol Uzun Havası (Akşamlar da oldu)**

Akşamlar da oldu yine bastı karalar
Ciğerimde göz göz oldu yaralar
Misafır almaz mı تنها dereler
Sargı tutmaz yaralarım var benim

Aşar isek karlı dağlar aşarız
Düşer isek tozlu yola düşeriz
Çeker isek güzel kahrı çekeriz
Çirkinlerin kahrı güçtür çekilmez

Merdivenden indim indim yıkıldım
Kadir Mevla'm izin verdi dikildim
Her çiçekten aldım aldım sokundum
Kırmızı gül sende kaldı tamahım (Urhan, 2015: 872- 873).

• **Eğildim de Bir Gül Aldım**

Kaynak Kişi: Hurşit Baykuş
Derleyen: Salih Urhan

Üç güzeller de inmiş çeşme başına
Üçü de girmiş de on üç on dört yaşına
Kara da sevda denen aşkını aldı başıma

Neler de çektim de kötü kader elinden

Sabah da namazında ezan okunur

Ezanın sedası kana dokunur

Yari de güzel olan gller sokunur

Canım da gurban olsun güzele gle

Yaylasında iğdem iek gelişti

Ağlında koyun kuzu meleşti

Obasında çoluk ocuk oynadı

Yaylalar içinde bir teksin yaylam

Çifte beşik sallamadım bucakta

Körpe kuzuları sallamadım kucakta

Dumanlar mı tüter hiç evlatsız bacada

Yanmayan ocaklara ateş düşse yanarım

Kınalı kekligim taştan taşa tyersin

Akşam olur nerelerde dönersin

Bir gün olur öldüğümü duyarsın

Kötü gader böyle yazmış yazımı

Eğildim de bir gl aldım fidandan

Yar kokuları da çıkmaz oldu bedenden

Ak ellerin ellerime değende

Ymedim ellerim kokup giderim

Bir gül diktim bahçenize biterse
Dallarında çifte bülbül öterse
Benim vadem senden önce yeterse
Sırat Köprüsü'nde beklerim seni

Salınıp gelirsin de kız yayla yolundan
Zekatlar da vermez misin ince belinden
Korkmaz mısın a kız ayrılıktan ölümden
Tatlı dillerine gurban olduğum (Urhan, 2015: 874- 875).

• **Sürmelim**

Kaynak Kişi: Mustafa Kızılhan
Derleyen: Salih Urhan

Sabah da namazında da kavuştum ben bir coşkuna sürmelim of
Güller de sokmuş gül sinenin üstüne üstüne of
İki de yiğidin bir geline aşkı ne sürmelim of (Urhan, 2015: 876).

2.3.2. Gurbet/ Ayrılık/ Hasret Konulu Türküler

• **Anasının Yası**

Hasip Koç abimin kendine ait bir bestesi vardır. Isparta Gönen Öğretmen Okulu'ndan yirmi beş arkadaş mezun olmuşlar ve son kez bir buluşma ayarlamışlar. Eğirdir Gölü'ne gitmişler. Orada hepsi beraber göle girmişler, Dinarlı bir arkadaşı orada boğulmuş. O arkadaş için abim bu besteyi yapmış. Bestenin adı “Anasının Yası”dır. Sözleri ise şöyledir:

Şu karşıki kara dağlar
Acep bizim dağlar m'ola
Kara yaslı benim anam,

Oğul der de ağlar m'ola

Sümmâniyem oldum talan

Nice gurbet elde kalan

Ak sakallı benim babam

Oğul der de ağlar m'ola

Kâbe'den gelir hacılar

Yüreğimde çoktur acılar

Gurbette kaldım bacılar

Kardeşlerim ağlar m'ola (KK 16).

•Yolumuz Gurbete Düştü

Oğlumu evlendirirken bizden çok para pul istediler,gücüm yetmedi hepsine.
Moralim bozuldu oturdum şu türküyü çıkırdım:

Yolumuz gurbete düştü

Hazin hazin ağlar gönül

Yolumuz gurbete düştü

Hazin hazin ağlar gönül

Araya hasretlik girdi

Garip garip ağlar gönül

Hazin hazin ağlar gönül

Dertli dertli ağlar gönül

Bu mudur senin eserin

Sinemi yaktı kederin

Bu mudur senin eserin

Sinemi yaktı kederin

Ölürsem olmaz haberin

Hazin hazin ağlar gönül

Garip garip ağlar gönül
Dertli dertli ağlar gönül
Beyhani'yem budur hâlim
Sinemi yaktı kederin
Bu hasretlik bize ölüm
Hazin hazin ağlar gönül
Garip garip ağlar gönül
Dertli dertli ağlar gönül
Bu ayrılık bana zulüm
Hazin hazin ağlar gönül
Garip garip ağlar gönül
Dertli dertli ağlar gönül (KK 19).

• **Duydun mu?**

Kavuşalım diye beklerken
Ayrılığın vakti geldi duydun mu?
Beraberce diktiğimiz çiçekler
Açılmadan soldu duydun mu? Diye türküm vardı benim. (KK 26).

• **Suya Giden Al Yazmalı Gelin**

Kaynak Kişi: Osman Uysal

Derleyen: Salih Urhan

Suya Giden Al Yazmalı Bir Gelin
Al Yazmanda Oyaların Beş Midir
Top Zülüfler Al Yanağı Okşuyor
Zalım Gocan Sanki Sana Eş Midir

Doldur Destini De Pınar Özünden
Ay Mı Doğmuş Ak Gerdandan Yüzünden
Ah Çektikçe Yaş Dökülür Gözünden
Seni Seven Zalım Sana Eş Midir (Çakır, 2016: 275- 276- 277).

• Nice Güzelleri

Kaynak Kişi: Hurşit Baykuş

Derleyen: Salih Urhan

Nice güzelleri de gara toprak gizliyor
Yandı da yürek ciğerlerim sızlıyor
Gitti de yarım Sırat Köprüsü'nde beni gözlüyor
Gözle yarım de gözle bir gün ben de gelirim

Cahil idim bilemedin kendimi
Kahpe felek viran etti bendimi
Çok aradım bulamadım dengimi
Kötü kader neler çektim elinden

Yokuşlardan çekemedim gağnımı
Yenem dedim yenemedim gönlümü
Aldırdım elimden yedi benlimi
Yedi benlim der der ağlar yanarım (Urhan, 2015: 853- 854).

• Güllük Dağı

Kaynak Kişi: Ali Urhan

Derleyen: Salih Urhan

Güllük de dağının başında da goyun yayılır
Akşam da olur evlerine dağılır
Yari de güzel olan ilk akşamdan sarılır
Yari de çirkin olan dünyasına darılır

Seyre geldim Güllük Dağı, Bey Dağı

Aman da buranın dağı

Güllük Dağı'nın başındadır bizim yurdumuz

Bir dağılır da bir toplanır ordumuz

Bir orduya da bedel bizim dördümüz

Arkam Allah, galem sensin Beydağı

Seyre geldim Güllük Dağı, Bey Dağı

Aman da buranın dağı (Urhan, 2015: 863- 864).

2.3.3. Tören Türküleri

2.3.3.1. Düğün Türküleri

a) Kına Türküleri

• Kına Türküsü

Getirin kınamızı yakalım

Yetmezse azcık katalım

Gelin gözü tatalım

Nazlı kızım kınan kutlu olsun

Güvey yanında sözün tatlı olsun

Evlerinin önü nazik

Kolunda altın bilezik

Ağlatmayın kızımı yazık

Nazlı kızım kınan kutlu olsun

Güvey yanında sözün tatlı olsun

Tepsiye koydum tuzu

Üstüne örterler bezi

Annesinin nazik kızı

Kına karılır taşta

Kız anası tasasından hasta

Oğlan evi pek havada

Hani bunun kaynanası

Kireç ocağında yanası

Kutlu olsun gelin kınası (Gökoğlan, 2015: 41).

• Kına Yası

Seherden aldım yaprak kınayı

Bezirgandan aldım türlü yeleği

Yakma yengem yakma tuzsuz kınayı

Al ellerim kına istemez

Çıkası gözlerim sürme istemez

Tülbenti yüdün anam suyunu atmasın

Menevşeli küpeni yad ellere takmasın

Kızım gelecek diye çıkıp yola bakmasın

Babamın ektiği bostan bitti mi?

Kol verip etrafına etti mi?

Ben gidince babam ekmek arttı mı?

Mehel miyim yâd ellere yaban

Mehel gördün atıverdın ellere

Sular gibi salıverdın yerlere

Düşerim ellere olurum hasta

El evine gidiyorum gözlerim yasta

Ağlamayın arkadaşım canlarım kızlar

O zaman yüreciğim sızlar (Gökoğlan, 2015: 42).

2.3.3.2. Asker/Askerlik Türküleri

• Gurbet Türküsü

Benim büyüklerimden duyduğum bir uzun hava vardı:

Hasta oldum gurbet elde yatarım of...

Sağıma soluma yastık getirin of...

Ben gidiyorum mavzerimi getirin

Ben gidersem mavzerim nişlesin

Yaralarım merhem edin işlesin (KK 23).

2.3.4. Olay Türküleri

• Ben Bir Köroğlu'yum Dağda Gezerim

Kaynak Kişi: Ali Urhan

Derleyen: Salih Urhan

(Hey hey) Ben bir Köroğlu'yum dağda gezerim

Esen ölüzgerden hile sezerim

Demir külüngülen başın ezerim

Ver yolun başını geç geç bezirgen (Çakır, 2016: 234- 235- 236).

• **Sarı Zeybek**

Kaynak Kişi: Salih Urhan

Derleyen: Ahmet Yamacı

Sarı (da) zeybek şu dağlara yaslanır
Yağmur yağar silahları ıslanır (Ben yandım)

Sarı (da) zeybek inip gelir inişten
Her yanları görünmüyor gümüşten (Ben yandım)

Duman (da) inmiş şu yaylanın düzüne
Davran (da) gır at yol göründü gözüme (Ben yandım). (Çakır, 2016: 267- 268-
269).

• **Ali Bey (Genç Ali)**

Kaynak Kişi: Ali Urhan

Derleyen: Salih Urhan

Ali de beyim de daş başına oturur
Çekmiş de yavruların suya götürür
Çok da sevilerin sonu ayrılık getirir
Gitti de gençlik der der ağlar Genç Ali'm

Ali de beyim de daştan çıktı parladı
Sakalı da yok bıyıcığı terledi
Yavuklusu da karşı durdu ağladı
Gitti de gençlik der der ağlar Genç Ali'm (Urhan, 2015: 841- 842- 843- 844-
845).

Türkünün Hikayesi: 1119 Tarihinde Türkler Laodikya'ya (Bugünkü Denizli ve yöresi) yerleşmişler. Zaman zaman da Bizans saldırılarına hedef olmuşlar. 1190 Tarihinde Haçlı orduları komutanı Alman İmparatoru Fredrik Barbaros yönetimindeki ordu Laodikya'ya kadar gelmiş, Bizanslılar'ı teşvik ederek Türk köylerini ve şehirlerini talan ettirmiştir. Bu talancıların başında Aleksi isminde bir sahtekar da vardır. Dinar'a kadar olan bölge böylece işgal edilmiştir. Bu işgali durdurmak için Konya Sultanı iki tümen askeri bölgeye göndermiştir. Bu tümenlerin başında Osman ve Hüsamettin Beyler vardır. Hüsamettin Bey tümeni ile Dinar üzerinden Menderes Vadisi'ndeki düşmanı yok etmek için ayrılmış, Osman Bey ise tümeniyle Burdur Gölü'nün güneyinden bugünkü Navlu Boğazı denen yerde düşmanla ilk savaşını yapmış, düşmanı bozguna uğratarak kovalamaya başlamıştır.

Düşmanı birkaç koldan kovalayan birliklerin birinin başında Uçbeyi Ali Bey vardır. Ali Bey'in birliği, Navlu ile Sazak arasındaki boğazdan kaçarken Oyluklu Tepesi'nde mevzilenmiş olan düşmanla karşılaşır. Yapılan savaşta düşman bozguna uğratılır fakat Ali Bey de burada şehit olur. Düşman, Satırlar'dan Köpek Beli'ne kadar kovalanarak bölge temizlenir. Oyluklu Tepesi'nde bugün yatır diye anılan Ali Bey'in mezarı zaman zaman ziyaret edilmektedir. Burada kurulmuş olan köye de Genç Ali adı verilmiştir (Urhan, 2015: 841).

• Ali Bey (Akşamlar da Olur)

Kaynak Kişi: Salda Köylü Abdullah

Derleyen: Salih Urhan

Akşamlar da olur demir de gapılar kitlenir of

Kimisi dertlenir kimisi de bitlenir of

Kiminin de günü yetmiştir keyflenir of

Gitti de gençlik der der ağlar anası (Genç Ali'm)

Sabahlar da olur da demir de gapılar açılır of

İçeriye gardiyanlar saçılır of

Nerde bizim gurbanlık diye seçilir of

Gitti de gençlik der der ağlar anası (Genç Ali'm)

Akşamlar da oldu kömür gözlüm uyandı of

İdam da olacağını duydu nasıl dayandı of

Darağacını da gördü kendi inandı of

Gitti de gençlik der der ağlar anası (Genç Ali'm). (Urhan, 2015: 847- 848).

• Ümmü

Kaynak Kişi: Salih Urhan

Derleyen: Salih Urhan

Su yüzünde yüzer gider büzgüsü

Onsekizdir delep saçın örgüsü

Bu güzellik sana hakkın vergisi

Akmıyası çaylar nerelere koydun Ümmü'mü

El attım da tutamadım fesini

Ün ettim de duyuramadım sesimi

Ün ettim de duyuramadım sesimi

Kanlı çaylar nerelere koydun Ümmü'mü

Davulcusu kaya dibi dolaşır

Düğüncüsü kuzu gibi meleşir

Kara haber köye çabuk ulaşır

Akmıyası çaylar nerelere koydun Ümmü'mü

Sabah da namazında mahkemeler kurulur

Mustandıkta ifadeler alınır

Ümmü de kızın davaları görülür

Kanlı çaylar nerelere koydun Ümmü'mü

Çaya da düştü dutamadım kolunu

Uzak da gitti bilemedim yolunu

Güzel de mevlam kısmet etmiş ölümü

Akmıyası çaylar nerelere koydun Ümmü'mü

Gadı da geldi mahkemeler kuruldu

İfadesi Mustatıkta soruldu

Gomşuları mahkemeye yoruldu

Kanlı çaylar nerelere koydun Ümmü'mü

Elma da verdim elmasın yemedi

Ben Ümmü'ye bişecikler demedim

Nerelere gitti ben görmedim

Kuruyası çaylar nerelere koydun Ümmü'mü

Su yüzünde yüzüp gider bürgüsü

Onsekizdir delep saçın örgüsü

Bu güzellik sana hakkın vergisi

Akmıyası çaylar nerelere koydun Ümmü'mü

Davulcusu kaya dibi dolaşır
Düğüncüsü kuzu gibi meleşir
Kara haber köye çabuk ulaşır

Akmıyası çaylar nerelere koydun Ümmü'mü
Ya budamışlar söğüdün dalını
Yükletmişler meyyidini malını
Ben de bulamadım momendimi dengimi
Kanlı çaylar nerelere koydun Ümmü'mü (Urhan, 2015: 849- 850).

• **Haydülen (Tekelioğlu)**

Kaynak Kişi: Ali Urhan
Derleyen: Salih Urhan

Haydülen, bir yanım dağ deniz, bir yanım Balkan
Haydülen, yanıma gelmesin ölümden korkan
Haydülen, gır atın üstünde yaldızlı kalkan
Haydülen, Tekelioğlu da derler ünüm var benim
Çekersem bıçağı zorum benim

Haydülen, gümüşlü de cezveler kaynar ocakta
Haydülen, fişeklik belimde martin kucakta
Haydülen, Tekelioğlu da derler ünüm var benim
Çekersem bıçağı zorum benim
Yine kalmışım da sarı sıcakta (Urhan, 2015: 865).

• Avşar Beyleri

Kaynak Kişi Salih Urhan

Derleyen: Salih Urhan

Adını da sevdiğim Avşar Beyleri

Size de bir vezirlik yakışıp durur

Topla dizginini tanı kendini

Karşında düşmanların bakışp durur

Duman da çökmüş şu Avşar'ın düzüne

Sızılar mı da girmiş gır atımın dizine

Selam da söyleyin şu Avşar'ın kızına

Kendi de gülüp bizi ağlatıp durmasın

Avşar Beyi derler bize ezelden

Bülbül yuva yapmış gülden güzelden

Bizim bahçemize yad el girelden

Dosta yollanacak güller kalmamış

Türkünün Hikayesi: Horasan'dan gelen Oğuz boylarından Avşar oymağına mensup bir grup Karaağaç Baba önderliğinde bugünkü Acıpayam Ovası (O zamanki Yeşil Sahra- Hamit Ovası) denen bölgeye yerleşmişlerdir. Eşeler Dağı'nın batı cephesinde bulunan bu geniş, sulak ve münbit ovada Kum Avşarı, Kara Hüyük Avşarı adlarında köyler kurmuşlardır. Halen Kum Avşarı'nda mezarı bulunan Avşar Beyi (Karaağaç Baba) kısa zamanda şöhret kazanmış, Gölhisar Sultanı Mehmet Çelebi ile iş birliği yaparak Hamit Ovası'nın idaresini ele almıştır. Kuzeyde genişleme çabasında olan Germiyanlar, bu güzel beldeyi ele geçirmek için Avşar Beyleri ile anlaşma sağlamaya çalışmışlar fakat başarılı olamayınca savaş yapmaya başlamışlardır. Zaman

zaman yapılan bu savaşlar Avşar Beyleri'nin başarısıyla sonuçlanmıştır. (Urhan, 2015: 866- 867- 868- 869- 870).

2.3.5. şikayet Türküleri

• Aşağı Yoldan Çıktı

Kaynak Kişi: Salih Urhan

Derleyen: Ahmet Yamacı

Aşağı yoldan çıktı bayrağın ucu (Aman)

Belinde sallanır çevrenin ucu

Sen benimsin ben seninim en gücü (Aman)

Doğan aylar doğuşundan bellolur

Güzel olan yürüşünden bellolur

Gide gide gitmez oldu dizlerim (Aman)

Ağlamaktan görmez oldu gözlerim

El kızına geçmez oldu sözlerim (Aman)

Poyraz esmeyince kar savrulur mu

Gönöl olmayınca yar sevilir mi

Gide gide şu İzmir'i yol sandım (Aman)

Ayağıma diken batdı gül sandım

El kızını ben kendime yar sandım (Aman)

Doğan aylar doğuşundan bellolur

Güzel olan yürüşünden bellolur (Çakır, 2016: 98- 99).

• Sabah Olur Çocuk Gider Oyuna

Kaynak Kişi: Salih Urhan

Derleyen: Ahmet Yamacı

Sabah Olur Çocuk Gider Oyuna
Oynar oynar kum doldurur koynuna
Bütün günahlarım baba boynuna

Baba beni bir çocuğa verdiniz
Verdiniz de günahıma girdiniz

Sabah olur çarışını giyemez
Akşam olur bir evlek yer süremez
İki sözü bir arada diyemez

Hey bacılar buna can mı dayanır
Akşam yatar kuşluk vakti uyanır

Sabah olur çorbasını içemez
Öğle olur oyunundan geçemez
Yâr olup da bulup beni seçemez

Baba beni bir çocuğa verdiniz
Verdiniz de günahıma girdiniz (Çakır, 2016: 263- 264).

2.3.6. Arzu/İstek Türküleri

• Bir Taş Attım Çaya Düştü

Kaynak Kişi: Salih Urhan

Derleyen: Ahmet Yamacı

Kız:

Bir taş attım çaya düştü
Çaydan üç güvercin uçtu
Benim gönlüm sana düştü
Kalk gidelim emmim oğlu

Erkek:

Al öküzü çifte koştum
Tohumunu yere saçtım
Arkasına kendim düştüm
Ben gidemem emmim kızı

Kız:

Al öküzü kurtlar yesin
Tohumunu kuşlar yesin
Sabanını çoban kessin
Kalk gidelim emmim oğlu

Erkek:

Kır atımın nalı yoktur
Arkasında çulu yoktur
Bir gecelik yemi yoktur
Ben gidemem emmim kızı

Kız:

Altınımı nal edeyim
Dastarımı çul edeyim
İncilerim yem edeyim
Kalk gidelim emmim oğlu

Erkek:

Ben giderim illi illi
Mendilimin ucu telli

Ben sarayım ince beli

Kalk gidelim emmim kızı (Çakır, 2016: 127- 128).

2.3.7. Dini-Tasavvufi Nitelikli Türküler

• Uyan Gel Gözlerim Gafletten Uyan

Bu türkünün sözleri bana aittir aslında. Ahmet Ali Selçuk'a vermiştim. Sonra ondan da başkaları aldı gitti.

Gönül bahçesinde güller kopmadan

Uyan gel gözlerim gafletten uyan

Musalla taşına varıp yatmadan

Uyan gel gözlerim gafletten uyan

Kainatın ateşi üstüne gelmeden

Uyan gel gözlerim gafletten uyan

Kabire girip de kefen yırtmadan

Uyan gel gözlerim gafletten uyan (KK 27).

2.3.8. Oyun Türküleri

• Kezban Gelin

Kezban gelin soğan doğramaz elim kokcak diye, triyala triyala triyalalom fıkır fıkır triyalalom diye bir türkü vardı. (KK 7).

• Dirmil Efe Oyunu²³

Kaynak Kişi: Zurnacı Hüseyin

Derleyen: Salih Urhan

Türkünün sözleri bulunmamaktadır, sadece ezgisi derlenmiştir.

²³ (<http://turkuler.com/nota/tumyoreler.asp?yoresi=Ye%Feilova>). (Erişim Tarihi: 18. 11. 2020)

• **Gelin Ağlatma ve Götürme Havası**²⁴

Kaynak Kişi: Zurnacı Aziz

Derleyen: Salih Urhan

Türkünün sözleri bulunmamaktadır, sadece ezgisi derlenmiştir.

• **Endim Haymana Ovasına**²⁵

Kaynak Kişi: Davulcu Koca İsmail

Derleyen: Salih Urhan

Endim (de) Haymana Ovasına bir yüz para gazandım (of)
O yüz parayı (da) sılamda tam üç sene özendim (of)

Aman yallah Haymana'lı
Hop hop deyip oynamalı
Oğlan nişlesin bildiğin işlesin
Gızlar nişlesin gergef işlesin

Endim (de) Haymana Ovasına goyun gütmeye (of)
Gazanıp garkınıp yâre gitmeye (of)

Aman yallah Haymana'lı
Hop hop deyip oynamalı
Oğlan nişlesin bildiğin işlesin
Gızlar nişlesin gergef işlesin

• **Goyu m'olur Gabardıcın Gölgesi**

Kaynak Kişi: Ali Urhan

Derleyen: Salih Urhan

²⁴ (http://turkuler.com/nota/ezgi_gelin_aglatma_ve_goturme_havasi.html). (Erişim Tarihi: 18. 11. 2020)

²⁵ (http://turkuler.com/nota/ezgi_endim_haymana_ovasina.html). (Erişim Tarihi: 18. 11. 2020)

Goyu m'olur gab'ardıcın gölgesi
Günden güne artar (Aman) o yârimin sevdası
Nedir güzel çoğ uykuların faydası
Uykuların Çoğu Adamı Yârdan Ayırır

Gab'ardıcın gürlemesi dalinen
Arayı arayı buldum gücülen
Gezilir mi gönl'olmadık yâr ilen
Gönlü olan yâr bulunca gezerim (Çakır, 2016: 194- 195).

• **Sarı Zeybek-2**²⁶

Kaynak Kişi: Ahmet Çelik-İrfan Savaş

Derleyen: TRT

Türkünün sözleri bulunmamaktadır. Sadece ezgisi derlenmiştir.

• **Serenler Zeybeği**²⁷

Kaynak Kişi: Yöre Ekibi

Derleyen: Hamit Çine

Türkünün sözleri bulunmamaktadır. Sadece ezgisi derlenmiştir.

• **Avşar Zeybeği Çeşitlemesi**

Kaynak Kişi: Salih Urhan

Derleyen: Ahmet Yamacı

Sadece ezgili bir eserdir. (Urhan, 2015: 871- 872).

²⁶ (http://turkuler.com/nota/ezgi_sari_zeybek_2.html). (Erişim Tarihi: 18. 11. 2020)

²⁷ (http://turkuler.com/nota/ezgi_serenler_zeybegi.html). (Erişim Tarihi: 18. 11. 2020)

• Tahtalıkta Galbır Var

Kaynak Kişi: Osman Uysal

Derleyen: Salih Urhan

Tahtalıkta galbır var (A gızım Haççanım)
Ak çuvalda bulgur var (Al da gel al da gel)
Oğlan girdi bahçaya (A gızım Haççanım)
Yağlığında lokum var (Al da gel al da gel)

Hanay evin pardısı (A gızım Haççanım)
Ardıçtan mı çamdan mı (Bak da gel bak da gel)
Gapıları açmeyon (A gızım Haççanım)
Cavır anan evde mi (Gaç da gel gaç da gel) (Çakır, 2016: 295-296).

Bu bölümde elde ettiğimiz türkülerin birçoğunun, yazılı kaynaklardan derlendiği görülmektedir.

2.4. MANİLER

Mani, bilinen yaygın biçimiyle yedi heceli dört dizeden oluşan, aaxa biçiminde kafiyelenen bir nazım şeklidir. Tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü olmak zorundadır. Genellikle ilk iki dize, asıl söylenmek istenen son iki dizeye hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizelerdir (Gözaydın, 1989: 445- 450).

Maniler, yedili hece ölçüsüyle yazılan ve tek dörtlükten oluşan, asıl anlatılmak istenenin son iki dizede belirtildiği türdür (Artun, 2004: 112).

Şükrü Elçin (Elçin, 1990: 7), “Türkiye Türkçesinde Maniler” isimli çalışmasında manileri, söyleyeni belli olmayan halk edebiyatı ürünleri içinde en yaygın tür olarak belirttikten sonra, çoğunlukla yedili ve sekizli hece vezni ile dört mısradan oluşan, kendine has bir ezgi ile söylenen manzumeler olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda dört mısradan az veya fazla maniler olabileceğini de belirtmiştir.

Kaya, (Kaya, 1999: 61- 81) konularına göre manileri şu şekilde sıralamaktadır:

1-Sevda manileri

2-Şehir manileri

- 3-Cinsellik konulu maniler
- 4-Ramazan manileri
- 5-Milli hislerle söylenmiş maniler
- 6-Mektup manileri
- 7-Hayvanlarla ilgili maniler
- 8-Askerlik manileri
- 9-Gelin-Kaynana manileri
- 10-Tahıllarla ilgili maniler
- 11-Öğüt manileri
- 12-Sosyal konulu maniler
- 13-Felek için söylenmiş maniler
- 14-İsimlerle ilgili maniler
- 15-Gurbet manileri
- 16-Anne için söylenmiş maniler
- 17-Sünnet manileri
- 18-Meslek manileri
- 19-Mezar taşı manileri
- 20-Kabadayı manileri
- 21-Nazarla ilgili maniler
- 22-Kardeş manileri
- 23-Irmak manileri
- 24-Politik maniler
- 25-Fotoğraf arkası maniler

Araştırma sahamızdan derlediğimiz maniler için yukarıda yapılan tasnife göre; 10 adet sevda manisi, 4 adet ramazan manisi, 5 adet askerlik manisi, 15 adet gelin-kaynana manisi, 6 adet sosyal konulu mani, 14 adet gurbet manisi ve 1 adet anne için söylenen mani şeklinde bir sınıflandırma yapabiliriz.

2.4.1. Sevda Manileri

1.

Baksanıza şu feleğın işine

Bulgur aşısı tabağı geğıti başıma

İçinde yoğurt olmasaydı

Yaktıydı kalem kaşıma (KK 17).

2.

Kız evi beyitleri:

Kına gecesinde herkes evine gittikten sonra kız ve arkadaşları arasında söylenen beyit adı verilen dörtlüklerdir:

Dağdan gel yarım dağdan

Gel geç bizim yoldan

Sen aşıksın ben yangın

Aman vermiyor haldan

3.

Kayada yılan öter

Dibinde güller biter

Esmer yarin koynunda

Çiçeksiz meyve biter

4.

Bahçelerde badılcan

Ben askere yazılcan

Askerden gelip bile

Ben o yare sarılcan

5.

Her çiçekte koku yok

Yayı var oku yok

Yarimi düşünmekten

Kaç gündür uyku yok

6.

Soba üstünde güğüm

Saçları düğüm düğüm

Ana beni evlendir

İstemem düğün müğün

7.

Kara tren kayda gel

Askerleri sayda gel

Benim yarım piyade

Öldürmeden al da gel

8.

Gül dibi gül olunca

Uyuyamadım doyunca

Gel sevdiğim kaçalım

Bağlar yolu boyunca

9.

Gökte var akbaba

Kanadına bak baba

Bu kız benim olacak

Beşi bir yerde tak baba

10.

Şu tarla uzun tarla

Parla sevdiğim parla

Yanımaz gelmezsen

Uzaktan mendil salla (Gökoğlan, 2015: 43- 44- 45).

2.4.2. Ramazan Manileri

1.

Eriklerim var ezilecek

Has tülbentten süzülecek

Çok bekletme komşu

Çok evim var gezilecek (KK 17).

2.

İşte geldim kapınıza(x2)

Selam verdim evinize

Selamımı alırsanız

Allah razı olsun hepinize (KK 29).

3.

Kara koyun kuzuladı

Kara koyun kuzuladı

Çok bekletme Turgut Amca

Ayaklarım sızıladı (KK 29).

4.

Bahşişimi aldım giderim

Hepinize selam ederim

Allah nasip ederse

Seneye yine gelirim (KK 29).

2.4.3. Askerlik Manileri

1.

Ak koyunun ardındadır kuzusu

Koç yiğidin alnındadır yazısı

Gurbete gidenin gelmez bazısı

Gidip de tez gel kara gözlü oğlum (KK 32).

2.

Kara çadır is mi tutar?

Altın gümüş pas mı tutar?

Yanarsa tek anam yanar

Elin kızı yas mı tutar? (KK 32).

3.

Durun şu kara trene bineyim

Binip asker ocağına ineyim

Senin oğlun sağ selamet diyene

Malımı mülkümü bağış vereyim (KK 32).

4.

Yemeyelim kara dutun dutunu

İyi olsa gurbet mi korlar adını?

Giderken sular dökülüp uğurladın

Gelişimde koyvermezler adamı (KK 32).

5.

Deniz kıyısında iskele

Yarım gidiyor askere

Ay değil, gün değil

Nasıl geçer üç sene (KK 32).

2.4.4. Gelin-Kaynana Manileri

1.

-Görümcen gelipba

-Görünmez dağ ardına gitsin

-Elinde sinisi var

-Benden keri kimisi var? (KK 6).

2.

Kocaya varıp da netcen?

Elin sümüklüsünün nazını mı çekcen? (KK 7).

3.

Yağmur yağar süzülür

Yılan taşta büzülür

Oğlumuza kız vermeyenler

Anneçlerden üzülür (KK 9/ 27/ 28).

4.

Ekmeğimi yığın ettim

Davul ile düğün ettim

El kızını getirdim

Başıma davul ettim (KK 17).

5.

Dam ardında darı ekdim burçak çıktı

Aydınlı kıza bir laf attım gerçek çıktı (KK 28).

6.

Cici pabucum cici

Bastığım çimen içi

Benim güzel gelinimi sorarsanız

Kavrulmuş badem içi (KK 28).

7.

Kaynanayı napmalı

Kaynar kazana atmalı

Yandım gelin dedikçe

Altına odun çatmalı (KK 28).

8.

Armut dalda sallanır

Yere düşer ballanır

Bizim güzel gelinimiz

Haneylerde sallanır

Sallandıkça ballanır (KK 28).

9.

Küp içinde bulgurum

Oğlan sana vurgunum

Oğlan iyi ama

Anasına dargınım (Gökoğlan, 2015: 44).

10.

Hazırlanan gelinin yakınları kızı evden gitmeden yas tutarlar. Bu yaslar acıdır.

Hasret ve pişmanlık duygularıdır.

Kızı Anaya:

Merdiven başına kalk otur anam

Elini belini sokta otur anam

Kızını gurbete verdin

Gelecek diye bak otur anam

11.

Ablaya:

Uzaktan geldin köyü gezmeye

Kim oyaladı başındaki yazmayı

Kimi yollayayım sizden haber almayı

Alamadığım haberler öldürür beni

12.

Anası:

Gurbetin yolları dikendir diken

Kör olsun gözleri bunu yollara döken

Ayrılık değil mi belleri büken

Büküldü bellerim doğrultamadım

Canım ciğerim kızımdan ayrıldım

13.

Babaya:

Babam saati cebinde taşır

Kızını sığdıramadın gurbete düşür

Şu kıymetsiz yavruyu

Yedi dağ ardına aşır

14.

Yengeye:

Evimizin önü sekidir seki

Bahçemizde gül karanfil ekili

Odanızın ortasında direk dikili

Sen mi geldin yenge

Annemin vekili

15.

Evlerin önü iğde ağacı

İğdenin dikenleri zehirden acı

Yok mu bu gurbetin ilacı

Gurbeti yaratanların başı gülmesin

Dostları kızını gurbete vermeyin

Hastalanıp acı çekip ölmesin (Gökoğlan, 2015: 48- 49).

2.4.5. Sosyal Konulu Maniler

1.

Kestane gömdüm ocağa

Patladı çıktı bucağa

Şimdiki zamanın kızları

Kendi gelir kucağa (KK 9).

2.

Kahve Yemen'den gelir

Bülbül çimenden gelir

Benim eşim dostum var

Her gün yabandan gelir (KK 17).

3.

Varayım gideyim evlerinizden

Kurtulayım kötü dillerinizden

Yeşil başlı ördek olsam

Geçmezdim göllerinizden (KK 17).

4.

Anamın kanatları

Süpürür hayatları

Parlak çizme ister

Bu bebeğin ayakları (KK 17).

5.

Taş başına çıkarım

Köyde ateş yakarım

Senin gibi adama

Çamurdan da yaparım

6.

Altın tabakta pekmez

Al yanaktan kim öpmez

Senin aldığın aylık

Benim cilâma yetmez (Gökoğlu, 2015: 43- 44).

2.4.6. Gurbet Manileri

1.

Varayım gideyim gurbet (Rum) eline

Nergizi kokayım gülün yerine

Ben kimleri tutam anam yerine

Anam yerine tutacak kimsem yok benim (KK 17).

2.

Bir kuş geldi kondu dikene

Öte öte bağırıcığı tükene

Selam söylen gurbetteki kuzuma

Kendi gülüp beni ağlatıp durmasın (KK 17).

3.

Kafes koydum karlı dağın başına

Kanrılır kanrılır öter eşine

Selam söyleyin gurbetteki kuzuma

Kendi gülüp beni ağlatıp durmasın (KK 17).

4.

Gurbetin yolları dikendir diken

Kör olsun diken yollara döken

Ayrılık değil mi belleri büken

Ölelim gidelim ayrılmayalım

Gurbetin yönüne doğrulmayalım (KK 17).

5.

Sarı saman idim savrulamadım

Köklü kaya idim devrilemedim

Sılam kötüyümüş eğlenemedim

Bilmem sılam mı kötü, ben mi kötü (KK 22).

6.

Çingir çingir öter yaylanın taşı

Garip garip öter sılanın kuşu

Kendi sılasına sığmayan kişi

Gider elin sılasına sığar mı? (KK 22) (Kazan Nas, 2015: 839).

7.

Kapı ardı siniler

El vurmada iniler

Gurbetteki yarimin

Kulakları çınlar (Gökoğlan, 2015: 44).

8.

Dambeşin üstüne çıkan otüren

Elimi belime soken otüren

Arşın kollularım gelecek diye
Sarı taşlara baken otüren (KK 32).

9.

Acı payam çiçek açtıysa daldadır
Benim kuzularım çıktıysa yoldadır
Gelemezsele sağ olsunlar gine de
Gönlüm yarılarımıla gurbet eldedir (KK 32).

10.

Gurbet elin eğri büğrü yolu var
Hem ağlasak hem söylesek yeri var
Nasıl kıyıp yolladınız gurbete?
Kemer sıkmış bir tutamcık beli var (KK 32).

11.

Gurbetin yolları dikendir diken
Kör olsun diken yollara eken
Ölelim yitelim ayrılmayalım
Ayrılık değil mi belleri büken? (KK 32).

12.

Gurbet elin olukları akmıyor
Hasta olsan kimsecikler bakmıyor
Eğildim de üç gül görüp kokmaya
O da benim sılam gibi kokmuyor (KK 32).

13.

Dumanlı dağların başı boş değil
Gülsem oynasam da gönül hoş değil
Kahpe gurbet çekilecek iş değil

Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme (Urhan, 2015: 839).

14.

Çıktım gurbet ele geri gelinmez

Kimler öldü kimler kaldı bilinmez

Ölsem buralarda gözüm yumulmaz

Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme (Urhan, 2015: 839).

2.4.7. Anne İçin Söylenmiş Maniler

1.

Deniz kenarında sivrili dağlar

Gözlerim doldukça yüreğim ağlar

On iki ay deyince görünen dağlar

Yıkıl dağlar ben anamı göreyim

Eğil dağlar ben kuzumu göreyim (KK 17).

Çalışma sahamızdan derlediğimiz manilerden bazılarının ağıt formunda olduğu görülmektedir. Bu durum, mani ve ağıt türlerinin birbirlerini etkilediğini ve birbirine karıştığını göstermektedir. Yine derlenen manilerden bazılarının eksiltili, bazılarının artık mani yapısında olduğu görülmektedir.

Mani türünün tıpkı ağıtlar gibi, yazılı olmayan kaynaklarımızdan çokça örneğine rastlamaktayız. Bu durum, mani türünün tıpkı ağıtlar gibi kısa, uyaklı ve hatta bazen ezgili bir tür olmasından ve hayatın geçiş dönemi uygulamalarında sıkça kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

3. HALK EDEBİYATINDA SERBEST TÜRLER

3.1. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Atasözleri, atalarımızın uzun denemelerine dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözlerdir (Aksoy, 1984: 37).

Boratav (Boratav, 2000: 120) atasözlerini “asıl atasözleri” ve “atalar sözü değerindeki deyimler” olarak iki grupta ele almıştır.

Şükrü Elçin (Elçin, 1997: 418) atasözlerini, ilk söyleyeni bilinmeyen, anonim bir özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen; toplum üyelerine hayat prensibi olacak nitelikteki fikir ve düşüncelerin, gelecek nesillere aktarımını sağlayan, millet olarak hayat anlayışımızın ortak ifadesi olan söz kalıpları olarak tanımlamaktadır.

Toplumsal bir tecrübeye dayanan, sosyal hayatı eleştiren veya öğüt veren, belli bir düşünceye açıklık getirmek amacıyla kullanılan kalıplaşmış sözlerdir (Özkan, 2008: 308).

Çalışma sahamız, özellikle atasözleri bakımından oldukça zengin bir kültürel birikime sahiptir. Yöremizden tespit ettiğimiz 104 adet atasözü ve 18 adet deyim, bu durumun kanıtıdır.

• Atasözleri

1. Açın elinde hamur eğlenmez (Urhan, 2006: 66).
2. Adam olacak çocuk, bokundan belli olur (Urhan, 2006: 66) (Gökoğlan, 2015: 53).
3. Adam şaşırdı mı karısına “bizim kız” dermiş (KK 14).
4. Ağlayanın malı gülene yaramaz (Urhan, 2006: 66).
5. Almadan vermek Allah’a mahsustur (Urhan, 2006: 66).
6. Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste (Urhan, 2006: 66).
7. Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al (Urhan, 2006: 66).
8. Anası besler hurmayla, eller döver yarmayla (KK 32).
9. Anası evde donsuz oturur, oğlu pencereden zekat dağıtır (Urhan, 2006: 66).
10. Anasına yakın kızdan, ormana yakın domuzdan kork (KK 32).
11. Anlanan eşeğin semeri yıllık olur (KK 32).
12. Arap eli öpmekle dudak kara olmaz (Urhan, 2006: 66).
13. Asmayı budamayan üzüm adamasın (KK 32).
14. Astarını isteyen, bezi boynunda görür (KK 32).
15. Atın ölümü arpadan olsun (Urhan, 2006: 66).
16. At ölür namı kalır, yiğit ölür şanı kalır (Urhan, 2006: 66).

17. Ayrılanı yok içmeye, tahtırevanla gider sıçmaya (Urhan, 2006: 66).
18. Az veren candan, çok veren maldan (Urhan, 2006: 66).
19. Babanın arpalıkları mı var da yatarsın? (KK 32).
20. Bağı belle üzüm olsun, üzüm yemeye yüzün olsun (Urhan, 2006: 66).
21. Besle yetimi, s... g.tünü (Urhan, 2006: 66).
22. Beylik çeşmeden su içilmez (KK 32).
23. Bırak sarhoşu, yıkıldığı yere kadar gitsin (Gökoğlan, 2015: 53).
24. Bir çiğnem sakızın varsa ustasına onarttır (KK 32).
25. Bir dirhem et, bin ayıp örter (Urhan, 2006: 66).
26. Bir elin nesi var, iki elin sesi var (Urhan, 2006: 66).
27. Bokla yapılan sidikle yıkılır (Urhan, 2006: 66).
28. Buğday ekmeğin yoksa tatlı dilin de mi yok? (Gökoğlan, 2015: 53).
29. Danışan dağlar aşar, danışmayan düz yolda şaşar (Urhan, 2006: 66).
30. Davetsiz varan, kuru yere oturur (Urhan, 2006: 66).
31. Deliye her gün bayram (Urhan, 2006: 66).
32. Deveye oyna demişler, bir dam ile bir çardak yıkmış (Urhan, 2006: 66).
33. Dişimiz var, başımız var (KK 7).
34. Düşürünce arayacağın para borç verilmez (KK 32).
35. Düven süren öküzün, ağzı boş durmaz (KK 32).
36. Eceli gelen köpek cami duvarına işer (Urhan, 2006: 67).
37. Ektiğin üç tel arpayı tarlada koyma (KK 32).
38. El ile tavşan avına gidilmez (KK 32).
39. Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde gelmez (Urhan, 2006: 67).
40. Elin öldürdüğü yılanın kuyruğu diri kalır (KK 6).
41. Emmim, dayım, hepsinden aldım payım (Urhan, 2006: 67).
42. Er yaşa, geç yaşa, gelecek bir gün başa (KK 8).

43. Erkeç sürüde, buğday ambarda satılır (KK 14).
44. Eşğine bakmadan, Eşeler dağına oduna gitme (KK 32).
45. Eşkin at, yemini kendi artırır (Urhan, 2006: 66).
46. Ev sahibinin şaşkını, dip bucağa oturur (KK 32).
47. Evde yok kocamız, selim kaynıyor göcemiz (KK 6).
48. Gavurun ekmeğini yiyen, kılıcını da sallar (Urhan, 2006: 66).
49. Gelin ata binmiş, “Ya nasip!” Demiş (Urhan, 2006: 67).
50. Gölgeni sayacağına, davarın artan yitenine bak (KK 32).
51. G.t kısıpten çıkınca y...k Bağdat’tan gelirmiş (KK 14).
52. Gözünü ağartacağına yüzünü ağart (KK 32).
53. Gurnalıkta yüyeceğin urbanın söküğünü dik de götür (KK 32).
54. Hancı tavuğu, yolcu boku ile geçinirmiş (Urhan, 2006: 67).
55. Her şeyin yenisi, dostun eskisi (KK 32).
56. İki karılı bittten, iki analı süttten ölürmüş (Urhan, 2006: 67).
57. İşini bilen karı, donunu çıkarır yatarmış (KK 14).
58. Kar yağdı iz örtüldü, don yamandı diz örtüldü (Urhan, 2006: 67).
59. Kar yağdığı gün tozar (KK 28).
60. Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi, oğlan babadan öğrenir kahveye gitmeyi (Gökoğlan, 2015: 53).
61. Kız anadan öğrenir sofra açmayı, oğlan babadan öğrenir orak biçmeyi (Urhan, 2006: 67)
62. Kızı olanın dili olmaz (KK 32).
63. Kızını dövmeyen dizini, oğlunu dövmeyen kesesini döver (KK 32).
64. Kimsenin başına ağrık olma (KK 32).
65. Koç koyundan farklıdır (KK 8).
66. Koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler (KK 14).
67. Köpek bağırsakla bağlanmaz (Urhan, 2006: 68).

68. Köpek neylesin takkeyi? Tingilderken düşürür (Urhan, 2006: 68).
69. Köpekle har har edilmez (KK 8).
70. Kuşun yok bir tanesi, kurdun yok bir danası (KK 3).
71. Misafir dokuz kısımetle gelir; birini yer, sekizini bırakır (Urhan, 2006: 68).
72. Mundarı mundar avutur (KK 8).
73. Namaza meyli olmayanın, ezanda kulağı olmaz (KK 32).
74. Nasipse gelir Hint'ten Yemen'den, nasip değilse ne gelir elden (KK 6).
75. Oğlan evi alıncaya kadar, kız evi ölünceye kadar yalvarır (Urhan, 2006: 68).
76. Oğlunla ordu, kızınla komşu ol (KK 32).
77. Okumuşun şaşkını destancı olur (KK 32).
78. Öksüzü anıtlı, arsız vur (KK 32).
79. Öküze boynuzu yük gelmez (KK 8).
80. Ölü evinin yasçısı, düğün evinin tefçisi (Urhan, 2006: 68).
81. Önünde gülmeyen, sonunda güler mi? (KK 6).
82. Parası olan pazardan, imanı olan mezardan korkmazmış (KK 8).
83. Rençberin şaşkını bostancı olur (KK 32).
84. Sabanı eskiyen demirciyi, semeri eskiyen semerciyi tez bulur (KK 32).
85. Sac düzene girer hamur biter, ev düzene girer ömür biter (KK 7).
86. Saç sefadan, tırnak cefadan büyür (KK 32).
87. Sağır duymaz (anlamaz) yakıştırır (KK 7).
88. Söyleme arsız edersin, saklama hırsız edersin (Urhan, 2006: 68).
89. Sütle giren huy, canla çıkar (KK 32).
90. Şaptan olmaz şeker, cibilliyeti bozuk cinsine çeker (Urhan, 2006: 68).
91. Tarlada izi olmayanın, harmanda yüzü olmazmış (Urhan, 2006: 66).
92. Tembelin öküzü, dağdaki püreni özler (KK 32).
93. Uyku geldi baldan tatlı, kalk gidelim kalbur g.tlü (KK 9).

94. Uyku geldi bedene, Allah razı olsun kalkıp gidene (Urhan, 2006: 68).
95. Üç gün yatak, dördüncü gün toprak (KK 27).
96. Yağmur yelle, düğün elle (Urhan, 2006: 69).
97. Yağmurdan sonra ekilen darıdan, kocasından sonra kalkan karıdan hayır gelmez (KK 6).
98. Yazın gölgeler hoş, kışın ambarlar boş (Urhan, 2006: 66).
99. Yel eserse harman savrulur, fakirin harmanı yelsiz günü bulur (KK 32).
100. Yeygilenmeyen boğanın hörgücü olmaz (KK 32).
101. Yiğit yiğidin payına inmez (Gökoğlu, 2015: 36).
102. Yörük ne bilir düğünü bayramı? Corp corp içer ayrı (Urhan, 2006: 69).
103. Yungusu gıcırdamayan evin, haranısı şıpırdar (KK 32).
104. Zalime eğilip yalvarmak, zulmü önlemez (KK 32).

• Deyimler

1. Ağzını açacağına gözünü açmak (KK 32).
2. Arka ayağıyla kulağını kaşımak (Urhan, 2006: 66).
3. Armudun sapı, üzümün çöpü (Urhan, 2006: 66).
4. Ayağı uğurlu gelmek (Urhan, 2006: 66).
5. Çalıyı ucundan sürümek (KK 32).
6. Dağdan gelip bağdakini kovmak (Urhan, 2006: 66).
7. Doğmadan ölmek (Urhan, 2006: 67).
8. Ekmek elden su gölden yaşamak (Urhan, 2006: 67).
9. Elini verip kolunu kaptırmak (Urhan, 2006: 67).
10. Elinin hamuruyla erkek işine karışmak (Urhan, 2006: 67).
11. Geceyi diri tutmak (KK 28).
12. İnsan toplamaya ip götürmek (KK 32).
13. Kız beşikte, çeyiz sandıkta (Urhan, 2006: 68).

14. Masal sökmek (Urhan, 2006: 38).
15. Masal sürtmek (KK 28).
16. Pire için yorgan yakmak (Urhan, 2006: 66).
17. Sakala göre tarak vermek (KK 8).
18. Uykuyu yıldız ağmak (KK 28).

3.2. TEKERLEMELER

Tekerlemeler, sözün gerçeklik, mantık, anlamlılık gibi sınırlamalara bağlı kalmadan ses ve söz oyunlarının rahatlıkla yapılabildiği; hayal, düş, alışkanlık, yalan, mizah veya çocuk zihninden kaynaklanan serbest bir yaratıcılığın ürünüdür. (Duymaz, 2002: 28).

Boratav (Boratav, 2000: 10) tekerlemeleri, genellikle uyumsuz bir söz dizisinin az ya da çok usta bir biçimde zincirlenmesidir. Basit düz yazı biçiminde küçük anlatılar, uyaklı ya da yinelemeli ahenkli düzyazı biçiminde kalıplaşmış sözler, manzum biçiminde aktarılan kısa söylevler ya da halk şiirlerinin çeşitli türlerinden alınmış bağımsız dizeler şeklinde tanımlamıştır.

Ali Duymaz (Duymaz, 2002: 26- 27), tekerlemeleri şu şekilde tasnif etmiştir:

1-Belirli bir oyun, tören veya metne bağlı tekerlemeler:

- a.Çocuk oyunları tekerlemeleri
- b.Tören ve inanç tekerlemeleri
- c.Halk edebiyatı türlerine bağlı tekerlemeler
- d.Seyirlik oyunlar ve halk eğlencelerine bağlı tekerlemeler

2-Yazılı ya da gelişmiş edebiyat tekerlemeleri

- a.Aşık edebiyatı tekerlemeleri
- b.Tekke-tasavvuf edebiyatı tekerlemeleri
- c.Edebi metinlerin değiştirilmesiyle oluşmuş tekerlemeler

3-Diğer tekerlemeler

Yöremizden derlediğimiz tekerlemelerin birçoğu çocukların oyunlarında veya günlük hayatlarında kullanabileceği tekerlemelerdir. Burada tekerlemelerin çocukların

oyununa eğlence katması, yeni bilgileri öğrenmeleri ve içselleştirmelerini kolaylaştırması ve ezberlenmesinin kolay olması etkili olmuştur.

• Tekerleme Metinleri

Önceden masal anlatılmadan önce “masal masal maniki, Koca Ahmet’in kuyruğu on iki” diye tekerleme söylenirdi (KK 9).

Biz küçükken annelerimiz ninelerimiz bizi ocağın bacasından gelip çocukları kaçıran “Barkut” adındaki bir yaratıkla korkuturlardı. “Barkut Barkut, torbanı sarkıt, gatıverem al git” diye tekerleme söyleyip bizi korkuturlardı ve söz dinlememizi sağlardı (KK 16).

Uyku geldi baldan tatlı, kalk gidelim kalbur g.tlü (KK 8).

Yağ yağ yağmur, teknede hamur, tarlada çamur, ver Allah’ım ver sulu sulu yağmur (KK 26/ 27/ 32).

Uzun urgan leblebi sultan! Koyunun hangi dağda? Uludağ’da, Ne yer ne içer? Ot yer su içer. Süt pişti mi? Pişti. Gelin olan içti mi? İçti. Nesi oldu? Alıcık pullucuk kızı oldu. Adını ne koydu? Ayşecik koydu (KK 28).

El el epildek, elden çıkan topuldak, topuldağın yarısı, sarı koyun derisi, ılgıdı mılgıdı, çek çocuk şu ayağını (KK 8/ 9).

Tak tak gabeciiiiik, odun kesen bubecik (KK 28).

Okunan ezan beştir,

El avuçtur,

Allah’ım bizi kazalardan belalardan savuştur,

Beytullah’a kavuştur (KK 8).

3.3. ALKIŞ VE KARGIŞLAR

Sözlü anlatım türlerinin önemli bir bölümünü dua ve beddualar oluşturmaktadır. İnsan ilişkilerinde iyiliğe ve kötülüğe verilen cevap niteliğinde olan beddualar ve dualar, insanoğlunun karşılaştığı hoş olan veya olmayan bir durum, davranış ve olaylar karşısındaki tutumuna cevap olarak görülmüştür (Kaya, 2001: 3).

Kargış; insanın kendisine, ailesine, cemiyetine ve din gibi müesseselerine zararı dokunacak şahıslara, düşünce ve fikirlere karşı, davranışların şiddetli bir tepkisidir (Elçin, 1986: 663).

Boratav, dua ve bedduaların yoğunluklarına dikkat çekmekte, düz sözlü konuşmalardan ayrı düşünülmemeyeceğini ifade etmektedir. Boratav, konuşma sırasında söylendiğinde düşünceye güç ve doygunluk katan dualar ve beddualar çoğu kez içindeki anlamı bilmeden kullanılan, çok eskilere dayanan söz kalıplarıdır şeklinde bir tanımlama yaparak dua ve bedduaların kullanım şekillerine dikkat çekmektedir (Boratav, 2015: 143- 144).

Alkış ve kargış kullanımı, Anadolu'nun genelinde olduğu gibi yöremizde de sık görülen bir durumdur. Bu durumun oluşmasında insanların tüm beklentilerini Allah'tan gelebilecek iyilik veya kötülüklere bağlaması etkilidir. İster iyi ister kötü olsun, insanın başına gelebilecek her şey Allah'a bağlıdır inancı yöremizde de hakim inançtır.

• Alkışlar

1. Ağacın kurusun, soyun kurumasın (KK 32).
2. Allah analı babalı büyüsün (Gökoğlan, 2015: 55).
3. Allah dünya zevki vermesin kimseye (KK 22).
4. Allah Halil İbrahim bereketi versin (KK 8).
5. Allah harmanına yel versin (KK 32).
6. Allah kimseyi açlıkla terbiye etmesin (Gökoğlan, 2015: 55).
7. Allah nâmerde muhtaç etmesin (Gökoğlan, 2015: 55).
8. Allah sağ söze sol göze muhtaç etmesin (Gökoğlan, 2015: 55).
9. Allah son gürlüğü versin (KK 32).
10. Allah şeytana uydurmasın (Gökoğlan, 2015: 55).
11. Ana kapısı dar, koca kapısı hür olsun (KK 32).
12. Az verip azdırma, çok verip şaşırma (Urhan, 2006: 70).
13. Dağda davarın kışlasın, ovada çiftin işlesin (KK 32).
14. Davarına kurt dalamasın (KK 32).

15. Deniz içinde yüzün gözün ıslanmasın (KK 32).
16. Dillerim taşa, çok yaşasın o hoca (KK 9).
17. Düştüğün yerden bir avuç taneyle kalk (KK 32).
18. Elinize sağlık (KK 8).
19. Haneylerin, arpalıkların olsun (KK 32).
20. Köpek dişi gibi sağlam ol, koyun dişi gibi ak ol (KK 6).
21. Nur içinde yatsın (Gökoğlan, 2015: 55).
22. Okunan ezan beştir
El avuçtur
Allah'ım bizi kazalardan belalardan savuştur
Beytullah'a kavuştur (KK 8).
23. Önünden, sonun gür olsun (KK 32).
24. Sırtın yere gelmesin (KK 32).
25. Tuttuğun altın olsun (KK 32) (Gökoğlan, 2015: 55).
26. Üstüne ağırlık konmasın (KK 8).
27. Yaşı uzun, düğünü güzün olsun (KK 32).

• **Kargışlar**

1. Adı batasıca (KK 8) (Gökoğlan, 2015: 54).
2. Adı kalasıca (KK 8).
3. Allah belanı versin (Gökoğlan, 2015: 54).
4. Beter ol (Gökoğlan, 2015: 54).
5. Boyun posun devrilsin (Gökoğlan, 2015: 54).
6. Cehennem olasıca (KK 9).
7. Ciğer bağından yanasıca (Gökoğlan, 2015: 54).
8. Çomak çıkasıca (KK 9).
9. Davıya kalasıca (KK 9).

10. Defterin dürülsün (Gökoğlan, 2015: 54).
 11. Dirin gitsin, ölün gelsin (Urhan, 2006: 71).
 12. Domalıp kalasica (KK 9).
 13. Emdiğin süt burnundan gelsin (Urhan, 2006: 71).
 14. Evladından bul inşallah (Urhan, 2006: 71).
 15. Gözüne dizine dursun (Gökoğlan, 2015: 54).
 16. Hotur hotur hortlayasica (Urhan, 2006: 71).
 17. Kara tatallara gel inşallah (Urhan, 2006: 71).
 18. Kıçında davun çıkasica (KK 9)
 19. Kıran giresice (Urhan, 2006: 71).
 20. Mürd olasica (KK 9).
 21. Odu ocağı sönesice (KK 9).
 22. Olmadan gidesice (KK 9).
 23. Naha tavın çık e mi (KK 9).
 24. Ne haliniz varsa görün (Gökoğlan, 2015: 54).
 25. Sırtı teneşire gelesice (Urhan, 2006: 71).
 26. Yağlı gırşunlara gelesice (Urhan, 2006: 71).
- Yörede kargışa “ilenç” veya “ilencime” denmektedir.

SONUÇ

Çalışmamızda yaklaşık bin yıllık kadim bir Türk yurdu olan Burdur ili Yeşilova ilçesinin halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerini derlemeye ve yorumlamaya çalışılmıştır. Burdur, Selçuklular döneminden itibaren bir çok farklı Oğuz boyunun akınına uğramış ve bu boylar, yörenin dört köşesine yerleşerek Türk kültür ve medeniyet mefhumunu köklü bir şekilde adeta ilmek ilmek işleyerek binlerce yıldır yaşanır hale getirmiştir.

Çalışmamızın giriş kısmında öncelikle Yeşilova ilçesinin coğrafyası, tarihi ve nüfusu ile ilgili bilgiler verdik. İlçe coğrafyası yerinde incelendiğinde ilçenin su kaynaklarının kıtlığı ve azalması sebebiyle tarım konusunda sıkıntılar yaşadığı, hayvancılık için ise bu durumun aksine gayet uygun alanlara sahip olduğu gözlenmektedir. İlçe tarihi ile ilgili bilgiler, bölgenin yaklaşık bin yıldır Türk hakimiyeti altında olduğunu, bu sebeple Türk kültür ve yaşantısının izlerini her alanda görmenin mümkün olduğu bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. İlçenin nüfusu ile ilgili bilgilerden hareketle ise ilçenin her geçen yıl nüfus anlamında küçülen, turistik anlamda ise gelişen bir ilçe olduğunu söylemek mümkündür.

Yörede hayatın geçiş dönemleri adı altında öncelikle doğum, sünnet, askerlik, evlilik ve ölüm uygulama ve ritüellerini tespit ettik ve kaynak kişilerimizin yaşları göz önünde bulundurulduğunda son yüzyıl içerisinde bu uygulama ve ritüellerin nasıl bir uygulanma süreci yaşadığını yansıttık. Yöredeki çalışmamızda en yaşlı kişilerin bile artık bu uygulama ve ritüellerin son dönemlerini yaşadığını, kökenleri ve gelişim süreçleri ile ilgili birçoğunun bilgi sahibi olmadığını gördük. Bu noktada, yaptığımız bu çalışmanın aslında çok daha önceki dönemlerde yapılmış olması gerekliliğini de açık bir şekilde görmüş olduk.

İlçemizde hayatın geçiş dönemleri ile ilgili uygulama ve ritüellerin eskiden yoğun olarak yaşandığını, günümüzde ise birçoğunun unutulduğu ya da içinin boşalarak devam ettiğini görmekteyiz. Bu yüzden yorumlarımızı genel olarak eskiden yapılan uygulamalar üzerinden yapabiliriz. Yörede hayatın geçiş dönemleri ile ilgili uygulama ve ritüeller incelendiğinde en fazla uygulama ve halk bilgisi ürününün evlenme ve ölüm törenlerinde tespit edildiği gözlemlenmiştir. Doğum, sünnet ve askerlik ile ilgili inanç ve uygulamaların, yörede geçmişte yaşanan yoksulluk ve imkansızlıklar yüzünden birçok yönden bozulduğunu ve unutulduğunu kaynak kişilerimizden edindiğimiz bilgilerden anlamaktayız. Evlenme ve ölüm ile ilgili inanç ve uygulamalar ise

diğerlerine kıyasla daha güçlü bir şekilde varlığını devam ettirmektedir. Özellikle erkek çocuklarının evlenmesi durumunda aileler tüm imkanlarını zorlamakta ve eksik bir şeyin kalmaması için çaba göstermektedirler. Yörede uygulanan “unduz”, başka yörelerde başlık veya kalın adı verilen “ağırlık”, düğün eğlencelerindeki yöreye özgün orta oyunları, araştırmalarımızda dikkat çeken başlıklarımızdandır. Ölüm ile ilgili uygulama ve inançlara gelindiğinde ise yöre insanının çevresi tarafından ayıplanmamak, kınanmamak adına bu törenlerde de büyük dikkat gösterdiği gözlemlenmektedir. Ölen kişi kim olursa olsun, arkasından mümkün olduğu kadar fazla ağlanması, yas tutulması ve ölümün arkasından birinci, üçüncü, yedinci, kırkıncı ve elli ikinci günlerde hem ölünün ruhunun rahat etmesi, günahlarının bağışlanması hem ölü yakınlarının hayır yapması hem de cenaze evine gelen eş, dost ve komşuların ağırlanmasına oldukça önem verilmektedir. Ölüm uygulamalarında Türk kültüründe önemli yere sahip olan “atalar kültü” inançlarının birçok farklı uygulamasına da şahit olmaktadır.

Halk bilgisi ürünlerimizden yemekler, çocuk oyunları, halk inançları gibi diğer unsurları da yine bu bölümde belirledik. Bu bölümde halk hekimliği ve halk veterinerliği başlığı altında yirmi iki başlık altında insan hastalıklarının tedavisi için gerçekleştirilen uygulamalar ve bunlar ile ilgili inançlar, yedi başlık altında ise hayvan hastalıkları ve tedavisi ile ilgili uygulamalar ve inançları tespit ettik. Bu tedavi çeşitlerinin sayısının çok olmasının sebebi de yine eskiden baş gösteren imkansızlıklar ve yoksulluklar olduğu gözlemlenmiştir. Geleneksel el sanatları başlığı altında yörede artık yok olmuş, dokumacılık ve keçecilik olmak üzere iki adet geleneksel el sanatı tespit edilmiştir. Bu el sanatlarının nasıl yapıldığı, ürünlerin üretiminde kullanılan malzemeler, ürünlerin desen ve şekilleri ile ürünlere verilen adlar, bu başlıkta ilgi çekici konulardandır. Bu noktada geleneksel el sanatlarının ve sanatçıların korunması ve bu geleneklerin gelecek kuşaklara aktarılması ile ilgili çalışmaların yapılması gerekliliği de görülmektedir.

Halk mutfacı başlığı altında, günlük ve törensel olarak nitelendirilebilecek toplam yirmi iki tane yiyecek, içecek ve baharat çeşidi tespit ettik. Yörede eskiden yaşanan yoksulluk ve imkansızlıklar sebebiyle bu yemek çeşitlerinin birçoğu her zaman değil; özellikle önemli günlerde, törenlerde ve misafir ağırlanırken yapıldığı gözlemlenmiştir. Çocuk oyunları başlığı altında ise oyuncaklar da dahil olmak üzere toplam kırk tane oyun tespit ettik. Bu oyunlar kapalı ve açık alanda oynanması, oynayabilecek yaş grubu, oyuncu cinsiyetleri ve günümüzde oynanıp oynanmadığına göre değerlendirilmiştir. Oyunların ve oyuncakların birçoğunun artık oynanmadığı,

hatta önceden oynayan kişilerin bile bu oyunların nasıl oynandığını unuttuğu tespit edilmiştir. Halk bilgisi ürünleri başlığımız altında en çok dikkati çeken durumlardan biri de şüphesiz ziyaret yerleri olmuştur. Yörede ziyaret yerleri genelde türbelerden oluşmakta, bunun haricinde geniş çayırılık alanlar, tepeler, ağaçlar, sulak veya taşlık alanlar da ziyaret yeri olarak kullanılmaktadır. Elde ettiğimiz bilgiler, bize yörede varlığını sürdüren ve Türk kültür ve inanç sisteminin devamlılığını sağlayan atalar kültü, su kültü, ağaç kültü, kutsal hayvan kültü, taş kültü gibi inanç unsurlarının çok geniş bir şekilde varlığını devam ettirdiğini göstermektedir. Ziyaret yerlerinden umulan yağmur yağması, bereket, evlat sahibi olma, ev veya araba sahibi olma gibi beklentiler, yörede yüzyıllardır her türlü bilimsel gerçeğin önüne geçerek devam etmektedir.

Elde ettiğimiz bilgiler, çalışma sahamızda bilhassa yaşlı insanların “ırsıva” adı altında birçok halk bilgisi ürününü nesiller boyu uygulamaya ve aktarmaya devam ettiğini göstermektedir. Özellikle kadınların bu inanç ve uygulamaları çok sahiplendiğini görmekteyiz. Bu durumun sebebi olarak, kadınların evde daha fazla kapanıp, bu tarz sohbetleri evlerde daha fazla yapmasını düşünebiliriz.

İkinci bölümümüzde ise yöreden derlediğimiz masal, efsane, türkü vb. halk edebiyatı ürünleri tespit edilerek bu ürünlerin günümüzdeki halleri yorumlanmaya çalışılmıştır. Yöremizde mensur halk edebiyatı ürünlerimizden, masallar başlığı altında dokuz adet masal ve masal parçası, efsaneler başlığı altında elli sekiz farklı konu ile ilgili efsane, memoraatlar başlığı altında otuz üç farklı konu ile ilgili memoraat tespit edilmiştir. Yörede önceden köy odalarında ve evlerde özellikle kış akşamlarında yapılan toplantılarda masal anlatım geleneğinin varlığı tespit edilmiştir. Masal anlatım geleneğinin yörede “masal sürtmek” ya da “masal sökmek” gibi tabirlerle ifâde edilmesi de ilginç durumlardan biridir. Son otuz yıl öncesine kadar da büyüklerin çocuklara masal anlattığı belirlenirken, günümüzde ise bu geleneğin neredeyse yok olduğu hatta masal anlatan veya büyüklerinden dinleyenlerin bile bu ürünlerin birçoğunu ya unutmuş ya da bir kısmını hatırlıyor olduğu gözlemlenmiştir. Efsane ve memoraatlarda ise durum masallar kadar vahim değildir. Günümüzde özellikle yaşlı kadınların ev gezmelerinde akşamları hala bu anlatıları birbirlerine aktardığı, bu yüzden de bu ürünlerdeki çeşitliliğin fazla olduğu, ürünlerin de unutulmadığı gözlemlenmiştir.

Manzum halk edebiyatı ürünlerimizden, iki adet ninni, altmış yedi adet ağıt, otuz dört adet türkü, elli beş adet ise farklı konularda oluşturulmuş mani örneği tespit edilmiştir. Özellikle mâni ve ağıt gibi manzum ürünlerin varlıklarını koruyarak devam ettirdiği gözlemlenmiştir. Bu durumun sebebi ise bu ürünlerin hâlâ düğün ve cenâze gibi

törenlerde yoğun şekilde kullanılmaya devam etmesidir. Özellikle cenâzelerde ölenin arkasından ne kadar çok ağıt yakılırsa, bu durum cenâze katılan yaşlı kadınlar tarafından o kadar memnuniyetle karşılanmaktadır. Türkülerde ise durum daha farklıdır. Yöreden tespit edilen türkülerimizin birçoğu yazılı kaynaklardan elde edilmiştir. Bu duruma sebep olarak türkülerin, türkü söyleyen kişiler tarafından bilinmesi ancak halk tarafından günlük hayatta pek kullanılmadığı gösterilebilir.

Serbest halk edebiyatı ürünleri kısmında ise, yüz dört adet atasözü, on sekiz adet deyim, sekiz adet tekerleme, yirmi yedi adet alkış, yirmi altı adet ise kargış örneği tespit edilmiştir. Yörede özellikle alkış ve kargışların günlük hayatta sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Yeşilova yöresinde yaptığımız bu çalışmada her şeyden önce geçmişte çok büyük bir yoksulluk, imkânsızlık ve câhilliğin hüküm sürdüğünü belirtmek gerekir. Bu durum, tüm halk bilgisi ve halk edebiyatı ürünlerine tesir etmiştir. Tüm bu tespit ve çalışmalarımız sonucunda şunu görüyoruz ki günümüzün hızla gelişen ve değişen dünyasında maalesef halk bilimi ürün ve ritüellerimiz büyük bir hızla azalmaya ve unutulmaya yüz tutmuştur. Özellikle son on beş yılda bu unutulma, teknolojinin de etkisiyle inanılmaz bir hızla ilerlemektedir. Çalışmamız esnasında genç nesiller ile yaptığımız sohbetlerde de tüm bu uygulama ve ritüellerin gereksiz, saçma olduğunu düşünmekte oldukları görülmüştür; dolayısıyla bu durum, hem bu alanda çalışan kurum, kuruluş ve kişilerin hem de insanlarımızın kültür unsurlarımızı korumak için üzerlerine düşen, gerekli olan önemi vermedikleri, bu ürünlerimizin milli varlığımızın devamının birer teminatı olduğu gerçeğinin yeterince benimsenmediği gerçeğini göstermektedir. Çalışmamızı yaptığımız döneme denk gelen Covid-19 salgını da bu ürünlerin birçoğunun insanların bir araya toplandığı törenlerde kullanıldığı düşünüldüğünde, kültür aktarımına büyük ölçüde zarar vermiştir.

Yörede yaptığımız bu çalışma, benzer bir çok çalışmada görüldüğü üzere kesinlikle geç kalınmış ancak yine de kültür unsurlarımızın modern çağdaki durumunun tespiti ve kaybolmaması için alınacak önlemleri düşündürmesi bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca çalışmamız, UNESCO çatısı altında yürütülen SOKÜM çalışmalarına kaynaklık etmesi bakımından da önemli bir görev üstlenecektir.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman, V. (1994). Türklerde Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme. *Milli Folklor*, 61, 125-126.
- Acar, H. (2013). *Burdur Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Acar, M. (2010). *Çağlar Ötesinden Günümüze Erle Ovası*.
- Acıpayamlı, O. (1974). Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, *Atatürk Üniversitesi Yayınları*, 1/2, 14-31.
- Acıpayamlı, O. (1992). Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiriler Kitabı, Gelenek, Görenek ve İnançlar*. Ankara, Türkiye, 1-2.
- Acıpayamlı, O. (1962). Anadolu’da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1/2, 17-249.
- Aça, M., Oğuz M. Ö., Ekici M., Düzgün D., Eker G. Ö., Akarpınar R. B., Arslan M., Ercan A. M., Özkan T. S. (2010). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aça, M. (2001). Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: “Tuzlama”. *Milli Folklor*, 54, 93-94.
- Akalın, L. S. (1990). *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Albayrak, N. (2004). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: LM Yayıncılık.
- Alptekin, A. B. (2005). *Hayvan Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2013). *Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, İzmit: Yayıncı Yayınları.
- Araz, R. (1995). *Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: AKMB Yayınları.
- Artun, A. (2011). *Türk Halk Edebiyatına Giriş Edebiyat Tarihi/ Metinler*, (VI), Adana: Karahan Yayınları.
- Artun, E. (2015). *Türk Halkbilimi*, İstanbul: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2004). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Aslan, E. (2011). *Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Maya Akademi.
- Avcı, C. (2015). *Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Balaman, A. (1982). *Evlilik Akrabalık Türleri Sosyal Antropolojik Yaklaşım*, İzmir: Karınca Mat.
- Boratav, P. N. (2000). *Halk Edebiyatı Dersleri*, İstanbul: Numune Matbaası.
- Boratav, P. N. (2002). *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, P. N. (2015). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2000). *Tekerleme*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Büyükaşahin F., Güneş G. (2016). *Geleneksel Ekolojik Bilginin Önemi: Sarıkeçili Yörükler Örneği*. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/FerhatBuyuksahinGulGunes.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.10.2020).

- Çakır, Ş. (2016). *Burdur Türküleri Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Çerikan, F. U. (2014). *Türk Kültüründe Demir*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Çevirmen, H., Sayan A. (2005). Al Karısı İnanmaları ve Bilim. *Milli Folklor*, 67, 68-69.
- Çıblak, N. (2005). *Mersin Tahtacıları Halk Bilimi Araştırmaları*, Ankara: Ürün Yayınları.
- Çine, H. (1989). *Burdur'dan Damlalar Folklor Halkbilim*. İzmir: Uyan Yayınları.
- Çine, H. (2003). *Burdur'dan Damlalar*, Burdur: T.C. Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2002). *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Çoruhlu, Y. (2013). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Dilçin, C. (2013). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Duymaz, A. (1990). Gelibolu Ağıtı. *Milli Folklor*, 40.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Eker, Ö. G. (1998). Bolu'da Evlenme Adetleri. *Milli Folklor*, 40, 19-20.
- Ekici, M. (2004). *Halkbilgisi (Folklore) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Ekici, M., Fedakar P. (2001). Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu. *Milli Folklor*, 101, 43-44.
- Ekici, M. (2004). Denizli Çal Yöresinde Düğün Gelenekleri ve Geleneksel Türk Düğün Yapısında Meydana Gelen Değişmeler. *Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, 17-19 Aralık, Kocaeli, Türkiye, s. 184.
- Ekinci, A. (2014). *Tekeli'nin Dilinden Telinden-2*, Ankara: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Ekinci, Y. (2016). *Burdur Kültürü*, Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde Maniler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Araştırma Dairesi Yayınları, Halk Edebiyatı Dizisi.
- Elçin, Ş. (2001). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Ekmekçioğlu İ., Bekar, C., Kaplan, M. (2001). *Türk Halk Oyunları*, İstanbul: Esin Yayınevi.
- Ergun, M. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: AKM Yayınları.
- Ergun, P. (2013). Türk Kültüründe Ölüm ile İlgili Bazı Terimler. *Milli Folklor*, 100, 137-138.
- Erol, M. (2012). *Halep Türkmenleri Halk Kültürü Araştırması*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ersoy, R. (2002). Türklerde Ölüm ve Ölü ile İlgili Rit ve Ritüeller. *Milli Folklor*, 54, 89-94.
- Gökoğlu, N. (2015). *Kaybolan Köyüm Karaatlı*, Burdur: Bilal Ofset Yayınları.
- Gözyayın, N. (1989). Anonim Halk Şiiri Üzerine. *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı*, III, 445-450.
- Gülensoy, T. (1994). Türklerde Ad Verme Geleneği ve Hektor. *Milli Folklor*, 22, 5-6.

- Gültekin, M. (2013). *Kazan Tatar Masalları İnceleme Metinler*, Ankara: AKM Yayınları.
- Gürbüz, H. (2015). Aile Yazıları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 39.
- İnan, A. (2000). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyalleri ve Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kalafat, Y. (1994). Türk Halk İnançları Hususiyle Doğu Anadolu'da ve Orta Toroslar'da "Kırk" Motifi. *Milli Folklor*, 22, 18-19.
- Kalafat, Y. (2010). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara: AKM Yayınları.
- Kalafat, Y. (2011). *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara: Berikan Yayınları.
- Kaya, D. (1999). *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2001). *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*, Ankara: AKM Yayınları.
- Kayacan, İ. (2012). *Burdur'un Saz ve Söz Ustaları 2*, Ankara: T.C. Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Korkmaz, S. (2019). *Burdur İli Osmanlı Dönemi Kitabeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Köse, N. (2003). Türk Dügünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği. *Milli Folklor*, 60, 93-94.
- Kvideland, R., Sehmsdorf, H. K. (1991). *Scandinavian Folk Belief and Legend*, Oslo: Norwegian University Press.
- Oğuz, M. Ö. (2008). *Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi*, C. II, İstanbul: MEB Yayınları.
- Önal, M. N. (2005). *Muğla Efsaneleri*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Önal, M. N. (1994). Trabzon'da Asker Dügünü. *Milli Folklor*, 64, 1-2.
- Örnek, S. V. (2014). Türk Halkbilimi, Ankara: Bilge Su Yayıncılık.
- Örnek, S. V. (1979). *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Özata, M. (2009). *İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşı'na Burdur Tarihi*, İzmir: Umay Yayınları.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özdemir, N. (2008). Türk Kültüründe Hediyeleşme Geleneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 379-380.
- Özkan, İ. (2008). *Bulgaristan Halk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk Ad Bilimi I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüştane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2009). *Efsane Araştırmaları*, Konya: Kömen Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2012). *Masal Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1997). İslam Ansiklopedisi. İçinde; *Halk Edebiyatı*, C. 15, (ss. 345-347), Ankara: TDV Yayınları.
- Şenesen, R. (2011). *Çukurova Bölgesi Girit Göçmenleri Halk Kültürü Araştırması*, Adana: Karahan Kitabevi.

- Seyidoğlu, B. (1986). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. İçinde; *Masal*, C.VI, (s. 149), İstanbul: Dergah Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (1997). *Erzurum Efsaneleri*, İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Şimşek, E. (1989). Anonim Halk Şiiri İçerisinde Ninnilerin Yeri. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 8, 33-34.
- Şişman, B. (2002). Samsun Yöresinde Geçiş Dönemleriyle (Doğum, sünnet, evlilik ve ölüm) İlgili Yaşayan Halk İnançları ve Bunlara Ait Uygulamalar. *Türk Halk Kültürü Özel Sayısı III- Erdem Dergisi*, C.13(39), 445-450.
- Tanyu, H. (1987). *Türklerde Taş ile İlgili İnançlar*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tezel, N. (2004). *Türk Halk Bilmeceleri (Araştırma- İnceleme)*, C. VI, İstanbul: MEB Yayınları.
- Tezcan, M. (2003). Türkiye’de Kız Kaçırma Geleneklerinin Antropolojik Çözümlemesi. *Aile ve Toplum- Eğitim-Kültür Araştırma Dergisi*, 2(6), 42-43.
- Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü (1978). Türk Dil Kurumu, C. 10, Ankara.
- Uraz, M. (1994). *Türk Mitolojisi*, İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Urhan, S. (2006). *Burası Satırlar Nahiyesi*, İzmir.
- Urhan, S. (2015). Teke Yöresinde Gurbet Havaları. *I. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C.I, 04-06 Mart, Burdur, Türkiye, 837-879.
- Uysal M. A. (2015). XIX. Yüzyıl Sonlarında Burdur’da İdari Yapı, *I. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C.2, 04-06 Mart, Burdur, Türkiye, 1046.
- Veren, E. (2009). *Yazılı Kaynaklarda Anadolu’da Halk Takvimi ve Halk Meteorolojisi*, Ankara: Türkerler Kitap Kirtasiye Ltd. Şti.
- Veren, E. (2015). Teke Yöresinde Pazar Duası Ritüeli. *I. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C.I, 04-06 Mart, Burdur, Türkiye, 407-430.
- Yakıcı, A. (2007). *Halk Şiirinde Türkü (Tanım- Tasnif- İnceleme- Metin)*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalman, A. R. (1977). *Cenup’ta Türkmen Oymakları*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, D. (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İlimiz Burdur*, Özgül Yayınları, İstanbul, 19-20.
- www.cografya.gen.tr
- www.dibace.net
- www.facebook.com
- www.nufusu.com
- www.tmmob.org.tr
- www.tuik.gov.tr
- www.turkuler.com
- www.wikiwand.com
- www.yesilova.gov.tr

EKLER

Ek 1. Kaynak Kişilerin Listesi

Kaynak Kişi	Adı-Soyadı	Yaşı	Doğum Yeri	Öğrenim Durumu	Derleme Yeri
1.	Abdurrahman Özen	60	Yukarı Kırılı	Ortaokul	Yukarı Kırılı
2.	Bayram Güngör	71	Alanköy	İlkokul	Alanköy
3.	Güllü Güngör	70	Alanköy	İlkokul	Alanköy
4.	Cemil Sözer	68	Işıklar	İlkokul	Işıklar
5.	Metin Taçkın	50	Değirmen Mah.	Ortaokul	Değirmen Mah
6.	Ganime Zengin	87	Doğanbaba	3.Sınıf	Doğanbaba
7.	Cemile Hacıümmetoğulları	86	Aşağı Kırılı	Cahil	Aşağı Kırılı
8.	Gülşen Kocaayanoğlu	80	Doğanbaba	Cahil	Doğanbaba
9.	Yüksel Kabak	78	Doğanbaba	Cahil	Doğanbaba
10.	Mehmet Yılmaz	77	Niyazlar	Üniversite	Niyazlar
11.	Ayşe Yılmaz	75	Niyazlar	Üniversite	Niyazlar
12.	Halil Aktaş	87	Niyazlar	İlkokul	Niyazlar
13.	Kerim Ak	60	Harmanlı	İlkokul	Harmanlı
14.	Hasan Bilkiç	85	İğdir	3.Sınıf	İğdir
15.	Hayati Savaş	56	Onacak	Myo	Yeşilova
16.	İzzet Koç	80	Doğanbaba	3.Sınıf	Doğanbaba
17.	Sevim Uğuz	79	Karaatlı	5.Sınıf	Yeşilova
18.	Süleyman Yılmaz	78	Armut	3.Sınıf	Armut
19.	Şakir Gözen	92	Dereköy	3.Sınıf	Dereköy
20.	İbrahim Şen	42	Taşpınar	İlkokul	Taşpınar
21.	Turan Kabak	52	Doğanbaba	İlkokul	Doğanbaba
22.	Ülker Bayhan	78	Yeşilova	5.Sınıf	Yeşilova
23.	Veli Dönmez	90	Gökçeyaka	3.Sınıf	Gökçeyaka
24.	Saim Dönmez	80	Gökçeyaka	5.Sınıf	Gökçeyaka
25.	Zeynep Yıldırım	80	Doğanbaba	Cahil	Doğanbaba
26.	Salim Baysal	71	Doğanbaba	5.Sınıf	Doğanbaba
27.	Hanım Baysal	71	Doğanbaba	3.Sınıf	Doğanbaba
28.	Hatice Durgut	80	Doğanbaba	İlkokul	Doğanbaba
29.	Ahmet Akyol	52	Doğanbaba	Ortaokul	Doğanbaba
30.	Ülkü Durgut	49	Erzurum	1.Sınıf	Doğanbaba
31.	Turgut Durgut	60	Germencik	Ortaokul	Doğanbaba
32.	İrfan Delen	75	Doğanbaba	Üniversite	Burdur
33.	Abdullah Duman	75	Doğanbaba	8.Sınıf	Doğanbaba
34.	Hopan Alparslan	96	Salda	-----	Salda
35.	Yılmaz Gündaş	40	Beyköy	Lise	Beyköy
36.	Adnan Kaya	46	İğdir	Lise	İğdir
37.	Ömer Türkmen	46	Salda	Lise	Salda

Ek 1. (Devam) Kaynak Kişiler Listesi

Kaynak Kişi	Adı-Soyadı	Yaşı	Doğum Yeri	Öğrenim Durumu	Derleme Yeri
38.	Mehmet Taşkın	49	Elden	İlkokul	Elden
39.	Hasan Hüseyin Tuncay	74	Karaköy	İlkokul	Karaköy
40.	Emin Koca	56	Kayadibi	İlkokul	Kayadibi

Ek 2. Fotoğraflar

Fotoğraf 1. Doğanbaba Köyü Doğanbaba Türbesi

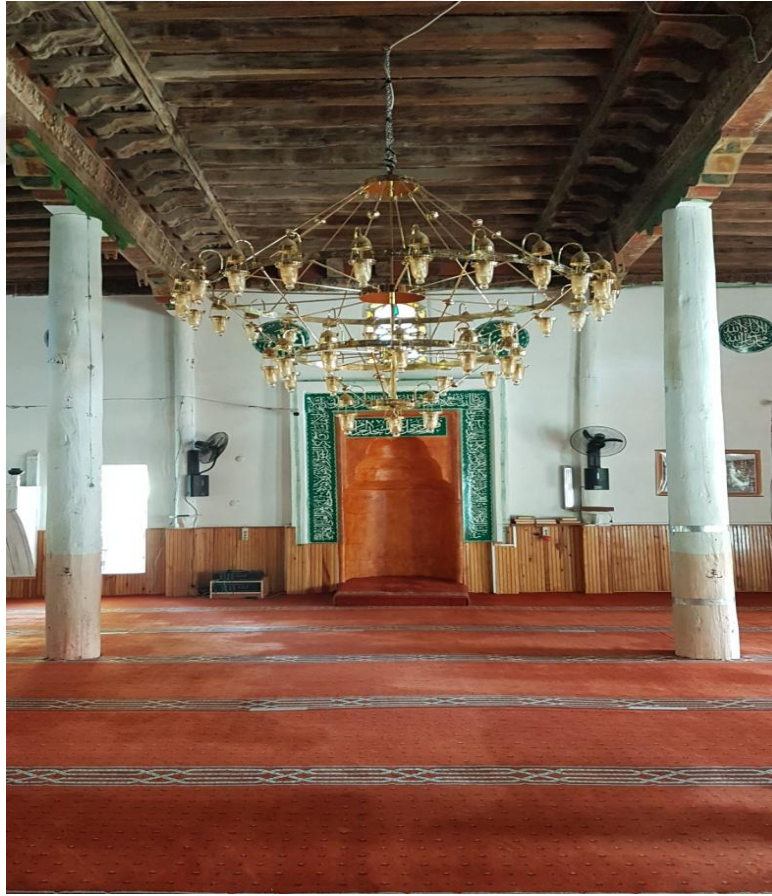
Fotoğraf 2. Doğanbaba Köyü Doğanbaba Türbesi 2

Fotoğraf 3. Harmanlı Köyü Camisi Minaresi

Fotoğraf 4. Harmanlı Köyü Cami İçi

Fotoğraf 5. Yeşilova Değirmen Mahallesi Mehmet Dede Türbesi

Fotoğraf 6. Yeşilova Değirmen Mahallesi Mehmet Dede Türbesi 2

Fotoğraf 7. Onacak Köyü Veli Dede Türbesi

Fotoğraf 8. Onacak Köyü Veli Dede Türbesi İçi

Fotoğraf 9. Işıklar Köyü Kara Dede Türbesi

Fotoğraf 10. Üzerlik

Fotoğraf 11. Işıklar Köyü Kuyu

Fotoğraf 12. Tahta Beşik

Fotoğraf 13. Doğanbaba Köyünde Arefe Günü Adak Dağıtımı

Fotoğraf 14. Doğanbaba Köyünde Meşale Eğlencelerinden Bir Fotoğraf

